

**T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

**POPÜLER TÜRK ÇOCUK ROMANLARINDA
ÇOCUK İMAJİ VE ÇOCUK EĞİTİMİ
(1980-2000)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Orçun ÜNAL

Balıkesir, 2016

**T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

**POPÜLER TÜRK ÇOCUK ROMANLARINDA
ÇOCUK İMAJİ VE ÇOCUK EĞİTİMİ
(1980-2000)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Orçun ÜNAL

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ertan ÖRGEN**

Balıkesir, 2016

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı'nda 200912535001 numaralı Orçun ÜNAL'ın hazırladığı "Popüler Türk Çocuk Romanlarında Çocuk İmajı ve Çocuk Eğitimi (1980-2000)" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 22.06.2016 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/~~OY ÇOKLUĞU~~ ile karar verilmiştir.

Başkan.....İmza.....

Unvanı, Adı-Soyadı
Prof. Dr. Mehmet KARLI

Üye.....İmza.....

Unvanı, Adı-Soyadı (Danışman)
Doç. Dr. Ertan Örgen

Üye.....İmza.....

Unvanı, Adı-Soyadı
Yrd. Doç. Dr. H. Hanika Durgun

Üye.....İmza.....

Unvanı, Adı-Soyadı

Üye.....İmza.....

Unvanı, Adı-Soyadı

Üye.....İmza.....

Unvanı, Adı-Soyadı

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

14.07./2016
Enstitü Müdürü V.
(Unvanı, Adı, Soyadı)

Yrd. Doç. Dr. Bayram SAHİN

ÖN SÖZ

Edebiyat dendiğinde akla ilk gelen ve toplum üzerinde kolaylıkla etki bırakan türlerin başında roman gelir. Bir edebiyat eserinin toplum üzerinde etki bırakabilmesi ise okuyucu ile buluşabilmesine bağlıdır. Bugün çocuk olarak tanımladığımız bireyler, geleceğin toplumuna yön verecek kişilerdir. Bu sebeple çocukların zihin dünyalarının gelişimine etki eden çocuk romanları, geleceğin yetişkinleri üzerinde belirleyici rol oynamış olmaktadır.

“Popüler Türk Çocuk Romanlarında Çocuk İmajı ve Çocuk Eğitimi (1980- 2000)” isimli bu çalışmanın amacı; yazıldığı günden bu yana çok sayıda çocuk okuyucuya ulaşmış ve halen de popülerliğini koruyan çocuk romanlarının çocuk eğitime bakış açısını belirlemek, yarattığı çocuk imajının özelliklerini ortaya koymak ve popüler çocuk romanlarının sahip olduğu ortak teknik özelliklerin belirlenmesidir.

Çalışmamız iki ana bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında belirlediğimiz problem ortaya konmuş, araştırmanın amacı ve önemi belirtildikten sonra varsayımlar ve sınırlılıklar üzerinde durulmuştur. Araştırmamızın anahtar ifadeleri olarak nitelendirilebilecek; “çocuk”, “roman”, “popüler” ve “popüler çocuk romanı” kavramlarının tanımları yapılmıştır. İlgili alan yazın başlığı altında çalışmamız kuramsal çerçevede ele alınmıştır. Popüler kavramı üzerinde durulmuş, çocuk edebiyatının dünyadaki ve ülkemizdeki gelişim süreçlerinden bahsedilmiştir. Daha sonra popüler çocuk romanlarının içerik ve biçim özelliklerine değinilmiştir. Son olarak da ülkemizde popüler çocuk romanı yazarı olarak nitelendirilebilecek isimler ile ilgili bilgi verilmiştir. İlgili araştırmalar kısmında konuyla ilgili yapılan tematik çalışmalardan bahsedilmiş, yöntem ve model belirtildikten sonra ele alınan kaynaklardan bahsedilmiştir.

Birinci bölümde, “Çocuk ve Eğitim” başlığı altında incelediğimiz romanlardaki eğitime bakış açısı, “Çocuğun Eğitime Verilen Önem”, “Çocuk ve Okul Başarısı” ile “Çocuk ve Öğretmen” alt başlıklarında incelenmiştir. Bu sayede romanlardaki çocuk okuyucuya aktarılan eğitim anlayışının özelliklerini ortaya koymak amaçlanmıştır.

“Çocuk ve Aile” başlıklı ikinci bölümde, “Çocuk ve Anne İlişkisi”, “Çocuk ve Baba İlişkisi”, “Çocuğun Diğer Aile Bireyleri ile İlişkisi” ve “Anne ve Baba Arasındaki Anlaşmazlıkların Çocuk Üzerindeki Etkileri” alt başlıklarına yer verilmiştir. Böylece incelediğimiz romanlardaki çocuk karakterlerin gelişiminde en fazla pay sahibi olan ailenin çocuk üzerindeki etkileri tespit edilmeye çalışılmıştır.

“Çocuk ve Dış Dünya” başlıklı üçüncü bölüm, “Çocukta Çevre Bilinci”, “Çocukta Hayvan Sevgisi” ile “Çocuk ve Arkadaşlık” alt başlıklarıyla incelenmiştir. Çocuğun aile ve okul ortamları dışındaki hayatının incelenen romanlara nasıl yansıdığı bu bölümde ele alınmıştır.

“Romanlardaki Çocuk İmajı ve Toplum” başlıklı bölümde, “Moda ve Tüketim Alışkanlıkları/ Popüler Kültürün Etkileri”, “Maddi İmkânsızlıklar”, “Çocuk ve Şiddet”, “Şehirli Çocuk/ Köylü Çocuk” ile “İş Hayatı ve Çocuk” bölümlerine yer verilmiştir. Böylece eserlerin yazıldığı dönemde toplumun çocuğa olan bakışı ve eserler aracılığı ile yaratılan çocuk imajı tespit edilmeye çalışılmıştır.

“Romanlardaki Yapı Özellikleri” adlı bölümde, “Anlatıcı ve Bakış Açısı”, “Anlatım Teknikleri” ve “Fantastik Roman” alt başlıklarına yer verilmiştir. Popüler çocuk romanlarının sahip oldukları yapı özellikleri üzerinde durulmuş çok sayıda okuyucuya ulaşan bu eserlerin yapı özelliklerinin benzer olduğu görülmüştür. Ayrıca her geçen gün daha fazla popüler hale gelen fantastik çocuk romanlarının özelliklerine de değinilmiştir.

“Sonuç” bölümünde ise tüm bu incelemeler sonucunda elde edilen veriler ışığında kapsayıcı çıkarımlara ulaşılmıştır.

“Kaynakça” bölümünde, incelememizin temelini oluşturan eserlere ve çalışmamız esnasında faydalandığımız kaynaklara yer verilmiştir.

Çalışmanın içeriği sebebiyle yapılan incelemelerin tamamında çocuk merkezli olunmaya çalışılmıştır. Ailenin, eğitimin, dış dünyanın, toplumun ve popüler kültürün, çocuklar üzerindeki etkisi tespit edilmeye çalışılmıştır.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim süresince bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan, çalışmamız boyunca bana sabırla yol gösteren sayın hocam ve danışmanım Doç. Dr. Ertan Örgen'e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bu süreçte benden her türlü desteğini esirgemeyen anneme, babama, eşime ve küçük kızım Açelya'ya teşekkür ederim.

ÖZET

POPÜLER TÜRK ÇOCUK ROMANLARINDA ÇOCUK İMAJI VE ÇOCUK EĞİTİMİ (1980-2000)

ÜNAL, Orçun

Yüksek Lisans, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ertan ÖRGEN

2016, 173 Sayfa

Oluşturulan edebiyat ürününün toplum üzerinde etkisini göstermesi, bu ürünün okuyucuya ulaşabilmesiyle mümkün hale gelir. Biz de araştırmamızda bu tespitten hareketle, ele aldığımız dönem aralığında, çok sayıda okur tarafından okunan yani popüler olan çocuk romanları üzerinde durduk. Bu eserlerde yer alan çocuk karakterler vasıtasıyla, ele aldığımız Türk çocuk romanlarındaki çocuk eğitime olan bakışı ve ister istemez yaratılan çocuk imajını ortaya çıkarmayı amaçladık.

Araştırmamızda ele aldığımız tarih aralığında (1980- 2000) çok sayıda baskısı yapılmış, çocuklar ve gençler tarafından yoğun ilgi görmüş halen de popülerliğini koruyan, altı farklı yazarın toplam yirmi eserini ele aldık.

Çalışmamızın birinci bölümünde, ilk olarak popülerlik kavramı üzerinde durduk. Daha sonra çocuk edebiyatının dünyadaki ve ülkemizdeki gelişimine, popüler kültürün çocuk ve çocuk romancılığı üzerindeki etkilerine değindik.

Çalışmamızın kavramsal boyutundan sonra, tespit ettiğimiz çocuk romanlarını; çocuk ve eğitim, çocuk ve aile, çocuk ve dış dünya, romanlardaki çocuk imajı ve toplum başlıklarında içerik yönünden inceledik ve bahsedilen popüler eserlerin yapı özelliklerini analiz ettik.

İncelediğimiz çocuk romanlarında eğitime çok fazla yer verildiğini tespit ettik. Eserlerdeki çocuk karakterlerin hayatında okulun ve öğretmenlerin önemli bir rol oynadığını gördük. Eserlerdeki olayların büyük bölümü okulla ya da eğitimle bağlantılı olarak kurgulanmıştır.

Çocuk eğitiminin bir diğer önemli parçası olan aile de sözü edilen eserlerde kendisine sıkça yer bulmuştur. Ailede yaşanan sıkıntıların etkileri

çocuk üzerinde kendisini doğrudan göstermiştir. Ailenin çocuk açısından en önemli bireyi annedir. Baba ise daha çok ailenin dış dünya ile olan bağlantısını sembolize etmektedir.

İncelediğimiz eserlerde, özellikle şehirlerde yaşayan çocuk karakterler popüler kültür ürünleriyle daha fazla etkileşim içindedir. Çocuk karakterlerin moda olana ve markalara duyduğu bağımlılık bu eserlerde vurgulanmıştır.

Ele aldığımız dönem içinde yazılmış eserlerin bir kısmında tüketim odaklı yaşayan karakterlere yer verilirken, daha büyük bir kısmında yoksulluk içinde yaşamak zorunda olan çocuk karakterler yaratılmıştır.

Romanlarda şiddet unsuruna sıkça yer verilmiştir. Yazarlar şiddeti işlerken onun anlamsızlığı ile ilgili olarak çocuk okuyuculara mesaj vermeyi amaçlamıştır.

İncelediğimiz eserlerde köylü çocuk ve şehirli çocuk imajlarının karşılaştırmaları yapılmıştır. Ancak genel olarak köyde yaşamaya alışan çocuk karakterlerin şehir hayatına uyum sağlama süreçlerinde yaşadıkları sıkıntılar ele alınmıştır.

Eserlerin çocuk okuyucular tarafından daha kolay anlaşılabilmesi için özellikle bazı anlatım teknikleri ve bakış açıları tercih edilmiştir. Romanlar üzerine yaptığımız teknik inceleme ile popüler romanların benzer teknikler kullanılarak yazıldığını gördük.

Anahtar kelimeler: Çocuk romanı, popüler roman, çocuk eğitimi, çocuk imajı.

ABSTRACT

CHILD IMAGE AND CHILD EDUCATION IN POPULAR TURKISH NOVELS FOR CHILDREN (1980- 2000)

ÜNAL, ORÇUN

Masters Degree, Depertmant of Turkish Education

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Ertan ÖRGEN

2016, 173 Pages

Literary work's influence on society can be possible only when the literary work reaches to the reader. Considering that fact, we focused on the children's novels which was popular and read by a lot of people in the determined time period. By the help of the child characters in these works, we aimed to find out the attitude to child education and unavoidably created child image in analyzed Turkish novels for children.

We analyzed twenty Works written by six different authors, which drew considerable interest of children and teenagers in the stated period (1980-2000) and still stay popular at the present time, in this study.

At the first part of our study, we initially focused on the concept of popularity. Then, we dealt with the development of children's literature in the world and in our country, popular culture's effects on children and children's novel.

After conceptual aspect of our study, we analyzed the determined novels for children in terms of content, under the titles of child and education, child and family, child external world, child image in these novels and society.

We found out that it is given wide coverage to education. We saw that school life and teachers play important role in the life of child characters and most of the events in these novels are related to school or education.

The family, another important part of child education, takes great place in the stated literary Works. The problems in the family show much influence on the children. For child characters, most significant member of

the family is the mother. The father symbolizes the relationship between the outer world and the family.

In the literal Works we analyzed, especially the children living in cities are interaction with popular culture products. The addiction of child characters to the fashion and brands was emphasized in these Works.

In some of the literary Works written in the period we analyzed, when it is given place to the characters whose living focused on consumption child characters having poor living conditions take more place.

It is often given place to violence elements when authors handled violence, they aimed to give message about it's futurity to child readers.

In the literary works we analyzed, the images of children living in the country and city are compared. However, the problems faced by the children living in the country during the adaptation process to the city life.

Same ways of expressions and viewpoints are preferred to be understood more easily by child readers. By the help of technical analyze we did on the novels, we found out that popular novels were written with similar techniques.

Key words: children's novels, popular novel, child education, child image.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ.....	III
ÖZET.....	VI
ABSTRACT.....	VIII
İÇİNDEKİLER.....	X
GİRİŞ.....	1
Problem:	1
Amaç:.....	1
Önem:.....	1
Varsayımlar:.....	2
Sınırlılıklar:.....	2
Tanımlar:.....	3
İLGİLİ ALANYAZIN	4
Kuramsal Çerçeve	4
Popüler Nedir?.....	4
Dünden Bugüne Çocuk Edebiyatı.....	5
Türkiye’de Çocuk Edebiyatı ve Türk Çocuk Romancılığı.....	7
Popüler Kültür ve Çocuk.....	8
Popüler Roman/ Popüler Çocuk Romanı.....	10
Kitapların Tasarımı.....	13
Pazarlama Stratejisi.....	14
Kullanılan Dil.....	14
Tema ve Konu.....	15
Karakter Seçimi.....	17
Popüler Türk Çocuk Romanı Yazarları	19
İlgili Araştırmalar	26
YÖNTEM	28
Araştırmanın Modeli.....	28
Bilgi Toplama Kaynakları.....	28
Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi.....	29
BULGULAR VE YORUMLAR	29
1. BÖLÜM: ÇOCUK VE EĞİTİM	30
1.1. Çocuğun Eğitimine Verilen Önem.....	30
1.2. Çocuk ve Okul Başarısı.....	42

1.3. Çocuk ve Öğretmen	45
2. BÖLÜM: ÇOCUK VE AİLE	53
2.1. Çocuk ve Anne İlişkisi	54
2.2. Çocuk ve Baba İlişkisi	62
2.3. Çocuğun Diğer Aile Bireyleri ile İlişkisi	72
2.4. Anne ve Baba Arasındaki Anlaşmazlıkların Çocuk Üzerindeki Etkileri	79
3. BÖLÜM: ÇOCUK VE DIŞ DÜNYA	85
3.1.Çocukta Çevre Bilinci	85
3.2. Çocukta Hayvan Sevgisi.....	89
3.3. Çocuk ve Arkadaşlık.....	92
4. BÖLÜM: ROMANLARDAKİ ÇOCUK İMAJI VE TOPLUM	98
4.1. Moda ve Tüketim Alışkanlıkları/ Popüler Kültürün Etkileri	99
4.2. Maddi İmkânsızlıklar.....	108
4.3. Çocuk ve Şiddet	117
4.4. Şehirli Çocuk/ Köylü Çocuk	129
4.5. İş Hayatı ve Çocuk	133
5. BÖLÜM: ROMANLARDAKİ YAPI ÖZELLİKLERİ	137
5.1.Anlatıcı ve Bakış Açısı.....	137
5.2. Anlatım Teknikleri.....	141
5.3. Fantastik Roman	146
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	150
Sonuç	150
Öneriler:	157
KAYNAKÇA	158

GİRİŞ

Bu bölümde problemin tespiti, amacı, önemi, varsayımları ve sınırlılıklarına değinilecektir.

Problem: Araştırmanın problemi, 1980-2000 yılları arasında yazılmış ve günümüze kadar çok sayıda baskı yapmış, popüler çocuk romanı olarak adlandırılabilir Türk çocuk romanlarının, çocuk eğitimi ele alış şekli ve bu romanlar aracılığıyla oluşturulan çocuk imajının değerlendirilmesidir.

Amaç: Araştırmanın temel amacı, 1980-2000 yılları arasında yazılan ve çok fazla sayıda okura ulaşan çocuk romanlarının çocuk eğitimi ve çocuk imajını yansıtmış şeklinin değerlendirilmesidir.

Bu temel amaç doğrultusunda alttaki şu sorulara yanıt bulmaya çalışılacaktır.

- 1- Ele alınan dönemdeki romanlarda çocuğun aile fertleriyle ve dış dünya ile olan ilişkileri onun eğitimi nasıl etkilemiştir?
- 2- Popüler çocuk romanlarında ortaya konan çocuk imajı, dönemin sosyokültürel özelliklerini ne kadar yansıtmaktadır?
- 3- Ele alınan popüler çocuk romanlarında çocuğun eğitimi ne şekilde işlenmiştir?
- 4- Popüler çocuk romanlarının yapısal özellikleri nelerdir?

Önem: Ülkemizde, özellikle son dönemde popülerlik ve popüler kültür kavramları üzerine farklı alanlarda birçok çalışma yapılmış ya da yapılmaktadır. Toplum bilimciler bu kavramın önemini ilk fark edenler olmuşlardır. Popüler kültür alanında toplum bilimcilerin yaptığı bu araştırmalar diğer alanların da popüler kültüre yönelmesini sağlamıştır. Kitle iletişim araçlarının her geçen gün toplum üzerindeki etkisini artırdığı günümüzde, popülerlik büyük önem arz etmektedir. Kapitalin hâkim olduğu dünya düzeni ve küreselleşme gerçeği ışığında toplumun toptan yönelimlerinin popüler kültürün boyunduruğunda olduğu gerçeği yadsınamaz.

Tüketimin ve dolayısıyla da üretimin yol haritasını çizen popüler kültürün, günümüzde önemli bir tüketim malzemesi olan edebiyatı da etkilemesi tabii ki kaçınılmazdır. Her alanda reklam ve tanıtımın gitgide önemini arttırdığı düşünülürse; edebiyatın da bu tanıtımlara ihtiyaç duyacağı anlaşılır. Günümüzde çok satan edebiyat ürünlerine bakıldığında, bunların popülerleşmiş yazarların eserleri ya da doğrudan kendisi popülerleşmiş eserler olduğu görülecektir.

Bugün çocuk olarak adlandırılan bireylerin, on- on beş yıl sonra topluma yön verecek yetişkinler olacakları düşünülürse, bu genç beyinlerin beslendiği edebiyat ürünlerinin de ne denli önem teşkil ettiği fark edilecektir. Günümüzde çok satan ve popüler olarak nitelendirdiğimiz çocuk edebiyatı eserleri ister istemez belli bir çocuk imajı yaratmaktadır. Bazıları otuzlu baskılara ulaşan bu çocuk edebiyatı eserlerinin çok geniş bir kitleye hitap ettiği görülmektedir. Öyleyse çok satan ve bu satış oranında birçok çocuğun kişiliğinin oluşmasında pay sahibi olan popüler çocuk edebiyatı ürünleri ayrıca ele alınmalıdır. Biz çalışmamızda; popülerlik kavramı, popüler kültür, popüler roman ve popüler Türk çocuk romanı üzerinde duracağız.

Varsayımlar: Bu çalışma, 1980-2000 yılları arasında yazılan çocuk romanlarının çocuk eğitimini ele alış biçimleri ve bu romanlardaki çocuk imajını anlatmak için yeterlidir.

Sınırlılıklar:

Bu araştırma;

1980-2000 yılları arasında yazılmış çocuk romanlarıyla,

1980-2000 yılları arasında yazılıp daha sonra çok kez basılan ve halen yeni baskıları yapılan çocuk romanlarıyla,

Tema olarak, çocuk, eğitim ve çocuk imajıyla,

Kuramsal çerçeve açısından ulaşılabilen alanyazın ile sınırlıdır.

Buna göre incelemede daha ayrıntılı değineceğimiz popüler özellikler taşıyan yirmi çocuk romanı tespit edilmiştir. Bu yazarlar ve eserleri şunlardır:

- 1) Gülten Dayıoğlu, Parbat Dağının Esrarı
- 2) Gülten Dayıoğlu, Tuna'dan Uçan Kuş

- 3) Gülten Dayıoğlu, Işın Çağı Çocukları
- 4) Gülten Dayıoğlu, Yurdumu Özledim
- 5) Gülten Dayıoğlu, Ben Büyüyünce
- 6) İpek Ogun, Kamp Arkadaşları
- 7) İpek Ogun, Yaş On Yedi
- 8) İpek Ogun, Afacanlar Çetesi
- 9) İpek Ogun, Mektup Arkadaşları
- 10) İpek Ogun, Bir Genç Kızın Gizli Defteri
- 11) Muzaffer İzgü, Çizmeli Osman
- 12) Muzaffer İzgü, Bülbül Düdük
- 13) Muzaffer İzgü, Karlı Yollarda
- 14) Muzaffer İzgü, Can Dayım
- 15) Muzaffer İzgü, Korkak Kahraman
- 16) Rifat İlgaz, Bacaksız Sigara Kaçakçısı
- 17) Rifat İlgaz, Bacaksız Okulda
- 18) Rifat İlgaz, Bacaksız Paralı Atlet
- 19) Sulhi Dölek, Arkadaşım Dede
- 20) Ayla Kutlu, Merhaba Sevgi

Tanımlar:

Çocuk: İki yaşından ergenlik çağına kadar büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu; henüz ergenlik dönemine erişmemiş kız ve erkek.

Roman: İnsanın veya çevrenin karakterlerini, geleneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını çözümleyen, kurmaca veya gerçek olaylara dayanan edebi tür.

Popüler: “Halkın arasında yaşayan motiflere, öğelere yer veren, onlardan yararlanan, halkın zevkine uygun, halk tarafından tutulan.”

Popüler Çocuk Romanı: Çocukların zihinsel ve ahlaksal gelişimleri göz önünde bulundurularak yazılmış, türdeşlerine göre daha fazla okura hitap etmiş ve dolayısıyla daha fazla okura ulaşabilmiş, insanların yaşadıkları ya da yaşayabilecekleri olayları kişi, yer ve zaman gibi unsurlar etrafında anlatan edebiyat eserleridir.

İLGİLİ ALANYAZIN

Kuramsal Çerçeve

Popüler Nedir?

“Popüler” in anlamını daha iyi anlayabilmek için kelimenin kökenine bakmak gerekir. Şaban Sağlık bu kelimenin kökeniyle ilgili olarak geniş bir açıklama yapmıştır. *“Latince kökenli olan “popülizm”, “popularis” kelimesinden gelir. Hukuki ve siyasi olarak “halka ait” anlamına gelen bu kelime, İngilizcede “people”, Fransızcada ise, “peuple” şeklinde kullanılır. “Popularis” kelimesinin ilk anlamı Latince “halk”tır. Batı dillerinin çoğunda bu kelime, halka ait olan; çoğunluğa uygun olan; kolay anlaşılabilir; çoğunluk tarafından anlaşılabilir; çoğunluk tarafından onaylanan, kabul edilen, beğenilen ve ucuz gibi anlamlarda kullanılır.” (Sağlık, 2010: 91)* Anlaşıldığı gibi kelime asıl olarak Batıya aittir. Türk Dil Kurumu’na göre popüler sözcüğü; *“Halkın arasında yaşayan motiflere, öğelere yer veren, onlardan yararlanan, halkın zevkine uygun, halk tarafından tutulan.”* manasına gelmektedir. Görüldüğü gibi bu tanıma göre toplumun isteklerine cevap veren ve bu sebeple toplumun değer verdiği ürünlere “popüler” ön adı uygun görülebilir. Yani popüler halka ait olan, halk tarafından sevilen ve tercih edilendir. Buradan hareketle popüler kelimesi farklı alanlarda kullanılmaya başlanmıştır. Popüler müzik, popüler konu, popüler şarkıcı, popüler ideoloji, popüler kültür ya da konumuz itibarıyla bizi en çok ilgilendiren şekliyle popüler edebiyat ve popüler roman gibi.

Popüler tanımından hareketle popüler kültürden de bahsetmek gerekir. Ülkemizde popüler kültürün tanımlanmasında birçok sıkıntı yaşanmıştır. Hâlen birbirinden çok farklı tanımlamalara ulaşmak mümkündür. Dinçer Eşitgin, bu durumun sebebini, popüler kültür kavramının birbiriyle çelişen, birçok farklı anlamı bünyesinde barındırıyor olmasına bağlamıştır. Eşitgin’e göre; *“Popüler kültür kelime grubu, kimi zaman halk tarafından üretilen halka ait kültür, kimi zaman halk tarafından tüketilen kültür, kimi zaman halk tarafından talep edilen (beğenilen) kültür, kimi zaman halka arz edilen*

(dayatılan) kültür, kimi zaman da yaygın kültür, yığın kültürü, kitle kültürü vs. anlamlarına gelir. George H. Lewis'in İki yazarlı kitapların dışında popüler kültürün tanımı üzerinde anlaşabilen iki araştırmacıya rastlanmaz." (Eşitgin, 2004: 27) sözü bu kafa karışıklığını belki de en iyi özetleyen cümledir.

Çalışmamızın konusu gereğince popüler kültürün "halk tarafından fazlaca tercih edilen kültür" anlamını kabul ediyoruz. Ancak günümüzde popüler kültür kavramı farklı bakış açılarıyla da ele alınmıştır. Bugün "popüler kültür" dendiğinde, genellikle olumsuz bir anlam akla gelmektedir. Ozan Örmeci'ye göre bu durumun iki temel nedeni vardır. Birinci neden, popüler kültürün merkezde yer alan, elit sınıf yerine daha çok çevresel olan kitleler ile özdeşleştirilmesidir. İkinci neden ise, popüler kültürün egemen sınıfın kültürel değerlerini ve geleneklerini, egemen ideolojileri yönünde bağımlı kitleye sunmaları ve bunu baskı ve uyuşturma aracı olarak kullandıkları düşüncesidir. Bu düşüncenin doğruluk payı olmasına rağmen, popüler kültürün gerçek olandan beslendiği de unutulmamalıdır.

Dünden Bugüne Çocuk Edebiyatı

Çocuk edebiyatının tanımı ve tarihi gelişiminden söz etmeden önce kısaca çocuk ve edebiyat kavramları üzerinde durmak gerekir. Alemdar Yalçın ve Gıyasettin Aytaş'a göre çocuk; *"iki yaşından ergenlik çağına kadar büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu; henüz ergenlik dönemine erişmemiş kız ve erkek"* (Yalçın, Aytaş, 2005: 13) olarak tanımlanmaktadır. Tanımda belirtilen yaş aralığında çocuğun sürekli bir fiziksel ve zihinsel gelişim süreci içinde olduğu bilinmektedir. Çocukluk dönemi ve bu dönemin gelişim özellikleri ile ilgili her geçen gün yeni bilgiler ortaya atılmaktadır. Edebiyat ise Türkçe sözlükteki anlamıyla, *"Düşünce, duygu ve hayallerin, söz ve yazı halinde, güzel ve etkili şekilde anlatılması sanatı."* dır. "Çocuk" ve "edebiyat" kavramlarından sonra çocuk edebiyatını da tanımlamak gerekir. Bu tanımlamayı en açık şekilde yapabilmiş isimlerin başında Sedat Sever gelir. Sever'e göre; *"Çocuk edebiyatı (yazını), erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını*

sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır.” (Sever, 2008: 17).

Bilimsel gelişmelerin ışığında, ilk olarak 18. ve 19. yüzyılda ortaya çıkan çocuk edebiyatı sürekli bir değişimin içinde var olmuştur. Çocuğa yönelik bilimsel gelişmelerin yanında; dünyada dönem dönem yaşanan önemli olaylar, hâkim olan ideolojiler, aile içindeki görev dağılımında meydana gelen değişim, endüstrileşen toplum ve eğitim anlayışında meydana gelen gelişmeler çocuk edebiyatını da değişime zorlamıştır.

İçinde bulunduğumuz son yüzyıla kadar çocuk edebiyatı tam olarak çocuk merkezli değildi. Daha çok yetişkinler için yazılmış eserlerin çocuklara uyarlanmış halleri çocuk edebiyatı ürünü olarak görülüyordu. Çocuk edebiyatı eserlerinde aranan en temel özellik ise içinde öğretici öğeler barındırıyor olmasıydı.

Avrupa’da 18. yüzyıla kadar kilisenin baskı ortamı içinde dini öğretiden ileri gidemeyen çocuk edebiyatı, 18. yüzyılda, Hatice Topaç’ın deyimiyle, *çocuk kitaplarının babası* sayılan Charles Perrault’ın, bugün bütün çocuk kitaplıklarında bulunan, “*Kül Kedisi*”, “*Parmak Çocuk*”, “*Kırmızı Başlıklı Kız*”, “*Çizmeli Kedi*”, “*Uyuyan Güzel*” gibi halk masallarını derleyerek, çocuklara uygun hale getirmesiyle gerçek bir kimliğe kavuşmuştur.

19. yüzyılda ortaya çıkan aydınlanmacı anlayış çocuk edebiyatını daha çok eğitim merkezli hale getirdi. Bu anlayışa göre doğuştan saf ve temiz olan çocuk sadece ona öğretilecek olanlardan ibaretti. Bu nedenle de çocuk edebiyatı ürünleri bilgilendirmeye yönelik, eğitici eserler olmalıydı. Aydınlanmacı anlayışın etkileri yanında romantizm de çocuk edebiyatını bu dönemde etkisi altına aldı. Romantizmin etkisiyle halk edebiyatı ürünleri çocuk edebiyatına dâhil edildi. Böylece fantastik öge de çocuk edebiyatına girmiş oldu. Bu dönemin çocuk edebiyatı ürünleri için, Johanna Spyri’nin *Heidi* isimli eseri ve Carlo Collodi’nin *Pinokyo* isimli eserleri örnek olarak verilebilir. Necdet Neydim’e göre bugün çocuk edebiyatının klasikleri arasında saydığımız bu eserler, dönemlerinin popüler kültürünün ürünüdür.

20. yüzyılla birlikte edebiyat çok yoğun bir ideolojik ve politik baskı altına girmiştir. Avrupa’da zıt görüşlerin birlikte yükselmesi ve uzun vadede,

çocukların ve çocuk edebiyatının öneminin fark edilmesiyle bu alan da politik eğilimlerin etkisi altına girmiştir. Sovyet Rusya'da gelişim gösteren proleter eğilim, Almanya'da gelişim gösteren nasyonal sosyalist eğilim ve özellikle de 70'li yıllardan sonra ortaya çıkan ve gitgide gücünü arttıran kapitalist eğilim çocuk edebiyatı üzerinde belirgin bir şekilde etki göstermiştir. Kapitalizmin güçlenmesi ve kitle iletişim araçlarının etkisiyle popülerliğin önemini artırması özellikle son yıllarda çocuk edebiyatının beklenenden fazla ürün ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Türkiye'de Çocuk Edebiyatı ve Türk Çocuk Romancılığı

Dünyada olduğu gibi Türk edebiyatında da çocuk edebiyatı ürünleri ilk olarak sözlü gelenekle ortaya çıkmıştır. Avrupa'dan farklı olarak bizde sözlü edebiyatın erken gelişmesi aslında çocuk edebiyatının çıkış noktasında Türk edebiyatını bir adım öne taşır. Ülkemizde çocuk edebiyatı denildiğinde genellikle Tanzimat sonrası dönem ele alınır. Ancak Tanzimat öncesinde de özellikle sözlü edebiyat ürünlerimiz ve halk hikâyelerimiz arasında çocuk edebiyatına dâhil edilebilecek eserler bulmak mümkündür. Burada çocuk edebiyatı ile ilgili eksik kalmış bir alan göze çarpmaktadır. Çocuk edebiyatı alanında, Tanzimat öncesi dönem üzerinde yeterince durulmamış ve incelenmesi gereken bir dönemdir. Özellikle Mesnevi'de yer alan çocuk hikâyeleri, masal, bilmece, tekerleme, atasözleri, Nasreddin Hoca fıkraları ve Karagöz ile Meddah biçimleri bu anlamda dikkate alınması gereken eserlerdir. Tüm bu saydığımız eserler Tanzimat öncesi dönemde çocukların eğitilmesi ve eğlendirilmesi için kullanılmıştır.

Tanzimat döneminde sayı olarak oldukça fazla olmalarına rağmen, çoğu uzun ömürlü olmayan birçok dergi yayınlanmıştır. Sayıları 200'ü bulan bu dergilerden öne çıkanlar şunlardır: *Mümeyyiz (1869)*, *Çocuklara Arkadaş (1882)*, *Vasıta-i Terakki (1882)*, *Çocuklara Mahsus Gazete (1896)*, *Çocuklara Rehber, Çocuk Bahçesi (1897)*, *Arkadaş (1913)*.

Tanzimat devrinden 1940'lı senelere kadar çocuk edebiyatı ürünlerinde çok fazla artış görülmemiştir. Ancak bu dönemde çocuk edebiyatı alanında eser vermiş isimler arasında, Ahmet Rasim, Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Ahmet Mithat, Tevfik Fikret, Aka Gündüz, Alaattin Gövsa, Reşat

Nuri Güntekin, Mahmut Yesari, Peyami Safa, Rakım Çalapala, Kemalettin Tuğcu gibi yazarlarımızı sayabiliriz.

20. yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte ülkemizde aydınlanma anlayışı egemen olmuştur. Bu sebeple yazarlara çocuk kitapları yazdırılmıştır. Ancak bu eserler arasında popüler olabilenlerin sayısı azdır. Günümüze ulaşabilen eserlerin sahipleri, Aziz Nesin, Fakir Baykurt, Rifat Ilgaz gibi ünlü isimlerdir. Ayrıca yetmişli yıllarla birlikte Kemalettin Tuğcu eserleri büyük bir üne kavuşmuştur. Yetmişli yılların çocuklarının neredeyse tamamı Tuğcu romanlarından en az birini okumuşlardır. Dönemin en popüler çocuk romanı yazarı Kemalettin Tuğcu'dur. Bu ün onu günümüze kadar ulaştırmıştır. Romanları yeniden basılmakta ve okuyucusuyla buluşmaktadır.

Son yıllarda, ülkemizde çocuk edebiyatı alanında yayınlanan eser sayısında büyük artış meydana gelmiştir. Ancak bu eserlerin niteliği tartışmalıdır. Necdet Neydim bu konuyu şu şekilde açıklıyor: *“90'lı yıllardan itibaren yeniden burjuva aydınlanma anlayışı canlanırken yeni akımlar da kendine yer edinmeye başlar. 90'lardan günümüze gelen bir süreçte çocuk edebiyatı, yayınlanan kitap sayısı olarak oldukça büyük bir gelişme gösterirken kitapların içerik olarak gelişmesi aynı doğrultuda olmamıştır. Batıda çocuk gerçekliği ve eşitliği çocuk edebiyatına yansırken; ideolojik ve dinsel didaktizmler özellikle çocuk edebiyatında eleştirilirken Türkiye'deki çocuk edebiyatı aynı anlayışı tam anlamıyla benimseyememiştir. Bunda eğitim sisteminin yeterli bir biçimde sorgulanamamasının rolü büyüktür. Ancak tüm bunlara karşın evrensel çocuk gerçekliğine ve eşitliğine dayalı bir edebiyatın örneklerini Türkiye'deki çocuk edebiyatında son yıllarda daha bir fazla gördüğümüzü söyleyebilirim. Tek amaçlı ve idealize figür dayatan çocuk kitapları yerine daha çok edebiyat kaygısı taşıyan ve çocuk gerçekliğiyle buluşan edebiyat ürünleri çocuğun edebî ve estetik değerlerle buluşmasını sağlayacaktır.”* (Neydim, 2004: 77).

Popüler Kültür ve Çocuk

Çocuk edebiyatının çok geç ortaya çıkmasının sebebi, çocuğun ve çocukluk döneminin geçiciliği nedeniyle hep göz ardı edilmesidir. Bu göz ardı ediliş en kesin olarak çocuğun ekonomik değerinin fark edilmesiyle ortadan

kalkmıştır. 19. yüzyılla birlikte çocuğun çok önemli bir tüketim hedef kitlesi olduğunun fark edilmesi, onu kurulmuş tüketim zincirinin en güçlü halkalarından biri haline getirmiştir. Bu durum çocuğun popüler kültürün hedefinde yer aldığına göstergesidir. Günümüzde, hem medya hem de çocuk edebiyatı ister istemez çocuğu tüketime yöneltmektedir.

20. yüzyıldan itibaren çocuk romanlarında, çocuklara anlatılan dünya sık sık değişmiştir. Bunun sebebi o dönemde hâkim olan ideolojinin ve yönetim stratejisinin çocuklara bir şekilde benimsetilmeye çalışılmasıdır.

19. yüzyıl, 20. yüzyıla birçok kötü miras bırakmıştır. Bunların en önemlisi de devam eden savaşlar ve bunların habercisi olduğu Dünya Savaşlarıdır. Bu savaş ortamı doğal olarak edebiyata ve de çocuk edebiyatına yansımıştır. Yirminci yüzyılın ilk yıllarından itibaren çocukluk sürekli örselenmiştir. Çocuk edebiyatı eserleri de savaş kahramanlıklarıyla ve yoğun milliyetçilikle yoğrulmuştur. Ayrıca işçi çocuk gerçeği bu dönemin eserlerinin birçoğunda gözler önüne serilmiş ve çocukların değil, yetişkinlerin bile kaldıramayacağı ağır şartlar romanlarda yer bulmuştur. Düşünüldüğünde çocuk zihni için bu kadar buhran, bu kadar acı ve sorumluluk oldukça ağırdır. Ancak bu yük yarım asır kadar çocukların omzunda kalmıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte bu durum değişmiştir. Bu dönemde sosyalleşen devlet yapıları sayesinde çocuklara yönelik bakış açılarında da değişiklik meydana gelmiştir. Eser Köker'e göre; çocuklar için her şeyin iyi gittiği ya da en azından öyle görüldüğü yıllar çok uzun sürmemiştir. *"... 70'lerin ortalarından itibaren, 73 petrol krizi bunun simge tarihi. Bu tarihten itibaren ama 80'lerdeki Reagan'cı ve Teather'cı politikalarla açığa çıktı ki, böyle bir dünya sosyal refah devleti uygulamalarıyla dolu bir dünya, yani çocuğa yardım yapılan bir dünya, çocuk işçiliğini önleyen bir dünya yerinde değil."* (Köker, 2007: 10). Köker'e göre, günümüz dünyasının çocuğa olan bakışını medya, reklam şirketleri ve diğer büyük şirketler belirlemektedir. Televizyondan evlerimize yansıyan çocuk imajı gitgide çocuk ve şiddeti bir bütün haline getirmektedir. Haber programlarında gördüğümüz tinerici çocuklar, işçi çocuklar; çocuk denilebilecek yaşta cinayet işleyenler; reklamlarda görülen tüketim malzemeleriyle eşleşmiş çocuklar popüler kültürün birer dayatması niteliğindedir. Eğer sağlıklı bir gelecek beklentisi içindeyssek, çocuklara

yönelik olan olumsuz popüler kültür bombardımanının önüne geçmeli ve onların birer tüketim malzemesi olmadığını hatırlamalıyız.

Popüler Roman/ Popüler Çocuk Romanı

Şüphe yok ki edebiyat insana kendisini anlatmanın en iyi yoludur. Edebiyatın farklı alanları bunu farklı yollarla yaparlar. Örneğin, şiir de öykü de insanı anlatırken türlerine mahsus özelliklerini kullanırlar. Ancak insanı insana en geniş manada anlatabilen tür romandır. Şaban Sağlık bu durumu şöyle açıklıyor: *“Roman insanı hem birey hem de toplumsal bağlamda ele alan kuşatıcı bir türdür. Romanda insan, bireysel olarak ve iç dünyası, bilinçaltı, duyguları, düşünceleri ve kendini kuşatan kültürel, sosyolojik ve tarihsel olguların içinde gösterir. İnsanı bütün yönleriyle ele aldığı içindir ki roman, bu yönüyle çoğu zaman bir “ayna” ya benzetilmiştir.”* (Sağlık, 2010: 10).

Roman şiir ve tiyatro gibi türlere göre çok geç ortaya çıktığı ve bir poetikaya sahip olmadığı için, diğer tüm türlerden faydalanmış bir türdür. Sağlık’a göre, Abdülhak Şinasi Hisar’ın romanı “melez” ve “karışık” bir tür olarak nitelendirmesi ve Halide Edip Adıvar’ın roman için “bütün yazı şekillerini içerir” demesi tam da bu sebeptendir.

Bünyesinde tüm yazı türlerinden bir şeyler barındıran romanın tanımlamasını yapmak gerekirse; Türk Dil Kurumunun terimler sözlüğünde “roman” a karşılık olarak *“Genellikle, insanların serüvenlerini, karakterlerini (ıralarını), düşünce ve duygularını -imgesel ya da gerçek olaylara dayanarak- ayrıntılarıyla kendine özgü bir biçimde öyküleyen açıklayan uzun düzyazı sanatı.”* tanımlaması yapılmıştır. Sözlük tanımı dışında bir tanımlama yapmak gerekirse roman; insan ya da insanların, iç ya da dış yaşantılarını genellikle kronolojik bir ilişki içinde ele alan ve yazarın yazmadaki amacına göre, genel anlamda estetik ve popüler roman olarak sınıflandırılabilen edebiyat ürünleri için kullanılan edebi bir terimdir. Bu tanımlama yapılırken romanı genel manada ikiye ayırabileceğimizden söz ettik: estetik roman ve popüler roman. Konumuz gereği popüler romandan bahsederken onun dışında kalan romanlar yani estetik romanlar için de bir şeyler söylemek gerekir. Estetik roman, “Sanat sanat içindir.” ifadesiyle ilişkili olarak tanımlanabilecek, sanat

ve estetik kaygısı taşıyan yazarlar tarafından, genellikle üzerinde çok uzun yıllar çalışılarak, maddi bir kaygı taşımadan üretilen ve genellikle sanat ve edebiyat zevki gelişmiş, entelektüel adlandırılması yapılabilecek okuyucu zümresine hitap eden yazın ürünleri için yapılan adlandırmadır. Estetik roman için verilebilecek en iyi örneklerden biri Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleridir. Tanpınar gibi edebiyat üzerine yoğun şekilde kafa yoran bir düşünürün, yazı hayatı boyunca yalnızca beş roman yazmış olması da, bunun en önemli göstergelerindendir.

Popüler romanların her biri için geçerli bir tanım yapmak, çok sayıda ve farklı alt türlere ayrıldığı için, pek de mümkün değildir. Bu durumun sebeplerinden birisi de, örneklerine daha önce değindiğimiz “popüler” kelimesine yüklenen birbirinden çok farklı anlamlardır. Ülkemizde “popüler roman” kavramı üzerine birçok tanımlama yapılmıştır. Ancak bu tanımlamaları çevrelemeyi başaran ve derli toplu bir açıklama getirebilen Sağlık, popüler roman için; *“Yazarı açısından estetik bir gaye güdülmeksizin kaleme alınan; yazılıp yayınlanmasında başta ticari kaygı olmak üzere, sanat dışı sebepler bulunan; okurun fikrinden çok duygu ve heyecanlarını harekete geçirmeyi hedefleyen; çok sayıda okura ulaşan; kolay anlaşılıp rahat çözümlenen; okurda belirli bir seviye aramayan; klişeleşmiş, basmakalıp bir yapı arz eden; birçoğu filme alınarak –okur dışında- sinema ve televizyonda da çok sayıda izleyiciye ulaşan vs. nitelikte romanlara “popüler roman” denir.”*(Sağlık, 2004: 120). tanımını getirmiştir.

Popüler roman dendiğinde toplumda genellikle olumsuz bir bakış açısı ortaya çıkıyor. Bunun en temel nedeni, popüler kelimesinin kişilerde uyandırdığı sıradanlık düşüncesidir. Ancak popüler romanın edebiyat dünyasına olumlu yönde birçok katkısı da olmuştur. Edebiyatı sadece seçkin bir gruba ait kılmanın ve popüler edebiyatı sıradanlaştırmanın toplumun genelini kültürel açıdan eksik bırakacağı unutulmamalıdır. Popülere karşı oluşmuş olumsuz bakış açısı nedeniyle popüler romanın olumlu yönlerini gözden kaçırmamak gerekir.

Özellikle ülkemiz gibi okuma alışkanlığı istenen düzeye henüz ulaşamamış ülkelerde, kişilere okuma sevgisi kazandırabilmek için bir yerlerden başlamak gerekir. İnsanları özellikle de çocukları sıkmayan, daha

çok eğlenceye dönük olarak ortaya konan popüler romanlar topluma okumayı sevdirmek gibi önemli bir görevi yerine getirmektedirler. Popüler romanlar aracılığıyla kazanılan kitap sevgisi zamanla olgunlaşmakta ve okuyucuyu estetik kaygılara yönlendirmektedir.

Popüler romanlar çok sayıda basılmaları ve yine çok okunmaları nedeniyle topluma verilmesi amaçlanan mesajların iletilmesi hatta toplumun eğitimi için önemli araçlardır. Popüler çocuk romanları sayesinde çocuklara kazandırılması hedeflenen davranış ve erdemler geniş bir okuyucu kitlesine etki edebilmektedir.

Şaban Sağlık popüler romanın işlevlerinden bahsederken, Emre Kongar'ın şu görüşünü ele alıyor: *“Hafif romanlar, tüm dünyada özellikle ‘bestseller’ anlayışının geliştirilmesiyle, batı dünyasında insanın yaşamının renklenmesinde önemli işlevler yapmışlardır. Aşk, heyecan, esrar, kahramanlık, gerilim, zeka, tüm insanlığın zaman zaman peşinde koştuğu, elde etmeye çalıştığı kavramlar değil midir? Niçin bunlar ilkel ve yalın biçimde de olsa sunuluyorsa küçümsensinler.”* (Sağlık, 2004: 173). Kongar bu sözleriyle, popüler diye küçümsenen romanların insanların hayatlarına yaptıkları katkıların unutulmaması gerektiğinin altını çiziyor. Popüler romanların insanların gün boyu biriktirdiği stres ve kaygılarını üzerlerinden atmak için kullandıkları bir araç olduğu da söylenebilir. Bu sebeptendir ki insanlar, bütün yılın yorgunluğunu ve stresini atmak için çıktıkları on günlük tatiller genellikle yanlarında popüler romanlarla giderler. Ülkemizde özellikle plajlarda okunan kitaplara göz atıldığında bunların çok büyük bölümünün popüler romanlar olduğu görülecektir. Bu da popüler romanın rahatlatıcı etkisinin göstergelerinden biridir. Popüler romanlarda çözümlenemeyecek bunalımlardan özellikle kaçınılması da insanların sorunları karşısında çikışsız kalma durumunu ortadan kaldırarak; bunalımlara çözümler getirmesini sağlamaktadır.

Sağlık'ın özellikle popüler çocuk romanına dair yaptığı çıkarımlardan biri de; çocukların meslek seçimi ve rol model seçiminde popüler çocuk romanlarındaki karakterleri dikkate aldıkları gerçeğidir. Sağlık bu konuyla ilgili olarak Fatma Karabıyık Barbarosoğlu'nun sözlerine dikkat çekiyor. *“Söz konusu bir devrin zihniyetini çözümlemek ise eğer, birinci sınıf edebi eserlerden (estetik romanlardan) daha çok popüler eserler yol göstericidir.*

Popüler eserlerde bir devrin zihniyetini birebir yakalamak mümkündür.” (Sağlık, 2010: 172). Barbarosoğlu'nun bu sözleri çalışmamızın temelini oluşturur niteliktedir. Belirli bir zaman dilimi içinde çocuk olan bir neslin hangi kitapları okuyarak büyüdüğü, o toplumun analizinde çok büyük öneme sahiptir. Bu noktada popüler romanların toplum üzerindeki belirleyici etkisini çok net görmek mümkündür. Popüler roman devrin zihniyetini çözümlmek için iyi bir göstergedir fakat bundan daha iyi bir gösterge arayacak olursak, özelde popüler çocuk romanlarını ele almak gerekir.

Bilindiği gibi insanoğlunun en hızlı ve yoğun bir şekilde öğrendiği dönem bebeklik ve çocukluk dönemleridir. Bu sebeple çocuğun okuduğu popüler çocuk romanları ayrı bir öneme sahiptir. Çocuklara öğretilen ve örnek olarak gösterilenlerin çocuğun ve dolayısıyla toplumun geleceğinde büyük paya sahiptir. Popüler romanın algılanış biçiminden söz ettikten sonra çalışmamızın içeriği gereği popüler çocuk romanın üzerinde durmak gerekir.

Kitapların Tasarımı

Popüler çocuk romanlarının şekil ve içerik olarak bazı ortak özellikleri vardır. İlk olarak şekil özelliklerinin üzerinde duracak olursak, bu eserlerin kapaklarına ayrı bir özen gösterildiği göze çarpacaktır. Kapaklara çizilen resimler, hitap ettiği yaş grubuna göre çocukların ilgisini kolaylıkla çekebilecek niteliktedir. Kitabın içeriği hakkında fikir sahibi olunmasa bile, üzerinde özenle durulmuş bir dış kapak okuyucuyu tahmin ettiği konu ile ilgili bir beklenti içine sokar. Sözünü ettiğimiz çocuk kitaplarının çok satmasının, diğer bir ifadeyle popüler olmasının sebeplerinden biri kitap kapaklarının ilgi çekiciliğidir. Bir diğer sebep ise eserlere verilen “ilginç adlar”dır. Bu adlar da kapak resimlerinde olduğu gibi okuyucu kitlesini, yani çocukları ilk bakışta etkiler nitelikte olmalıdır. Örneğin; Gülten Dayıoğlu'nun “Mo'nun Gizemi” adlı çocuk romanını ele alacak olursak, eserin adı itibarıyla çocuklar için ilgi çekici olduğunu söyleyebiliriz. Eserin kapak resmi de yine eserin ismi gibi gizemle bezenmiştir. Eserin kapak resmini ve adını göz önünde bulundurduğumuzda, okuyucusunu esrarengiz bir olaylar dizisinin beklentisi içine soktuğunu söyleyebiliriz. Popüler çocuk romanı yazarlarımızdan bir diğer önemli ismin, İpek Ongun'un eserlerine göz attığımızda da sözünü ettiğimiz özellik dikkat

çekmektedir. Onun eserlerinden örnek verecek olursak; “Bir Genç Kızın Gizli Defteri” isimli eserin kapak tasarımı ve adı okuyucu kitlesinin beklentilerini karşılar niteliktedir. Bu örneklerin sayısını artırabiliriz. Ancak bu yazarlarımızın ya da sözünü edeceğimiz diğer popüler çocuk romanı yazarlarının eserlerinin adlarına baktığımızda, özellikle çocuklar için merak uyandırıcı nitelikte başlıkların kullanıldığı görülmektedir.

Sağlık’ın popüler romanların şekil özellikleri üzerinde dururken söz ettiği, popüler romanların içinde mektuplara ya da günlüklere yer verilmesi tekniği popüler çocuk romanları için de geçerlidir. Hatta tamamı günlük yazıları, anı yazıları ya da mektuplardan oluşan romanlara bile rastlamak mümkündür. Ongun’un, “Bir Genç Kızın Gizli Defteri” isimli eseri bu türe verilebilecek örneklerin başında gelmektedir. Yazar eserin tamamını günlük tarzında kurgulamıştır.

Pazarlama Stratejisi

Popüler çocuk romanı yazarlarının eserleri incelendiğinde seriler halinde eserler yayınladıkları görülmektedir. Birbirinin devamı niteliğindeki çocuk romanları aynı zamanda birbirinin reklamı olarak da değerlendirilebilir. Çocuk seriden herhangi bir kitabı beğenerek okuduğunda kuşkusuz serinin diğer kitaplarına da yönelecektir. Bu durum popüler kültür tanımı çerçevesinde üzerinde durduğumuz pazar endişesinin de bir örneğidir. Seri ya da dizi olarak piyasaya sürülen çocuk kitaplarının arka kapaklarında ya da son sayfalarında serinin diğer kitaplarını tanıtan resim ve yazılara yer verilmesi tanıtımın daha kolay yapılmasını sağlamaktadır.

Günümüzde genelde romanların özelde ise çocuk romanlarının tercih edilmesinde önemli role sahip öğelerden birisi de okuyucu yorumlarıdır. Özellikle internetin çocuklar arasında bile yaygın olarak kullanılabildiği günümüz dünyasında okuyucu kitlesinin bu yorumlara ulaşması oldukça kolaydır. İnternet üzerinden kitap satış sayılarının gitgide arttığı düşünüldüğünde, kitap satışı yapan internet sitelerinde yer alan okuyucu yorumlarının önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Kullanılan Dil

Popüler çocuk romanlarında kullanılan dilin çocukların kolayca anlayabileceği ve hitap ettiği yaş aralığına uygun olmasına özellikle dikkat edilmektedir. Bu da çocukların olayları daha kolay algılamasını ve kitabın daha akılda kalır özellikte olmasını sağlamaktadır.

Popüler çocuk romanlarının dış özelliklerinin yani şekil özelliklerinin odağında çocuğun ilgisini çekme fikri yatmaktadır. Belki içerik yönünden fazla ilgi çekmeyecek eserler bile bu sayede yüksek satış miktarlarına ulaşabilmektedir.

Popüler çocuk romanlarının dış özelliklerinin yanında iç özellikleri de ayırt edicidir. Bu özelliklerden de söz etmek yerinde olacaktır. Yüksek satış sayılarına ulaşan çocuk romanlarının içerik özellikleri de bazı temel çizgiler dâhilinde benzerlik göstermektedir. Popüler çocuk romanlarının üzerinde durdukları temalar, yarattıkları çocuk imajları, vermeyi amaçladıkları doğrudan ya da örtük eğitsel mesajlar ve bu romanlarda kullanılan dilin özellikleri genel anlamda ortaktır. Sahip oldukları ortak özellikler nedeniyle bu eserlerin zaman zaman “edebiyat” çerçevesinin dışına itildiği bile görülmüştür.

Tema ve Konu

Popüler çocuk romanlarında işlenen temalar dönem dönem farklılıklar göstermektedir. Örneğin altmışlıardan itibaren eser veren ve belki de Türk çocuk romancılığında en fazla okuyucuyla buluşan Kemalettin Tuğcu günümüzde sık sık eleştirilmesine rağmen eserlerinin temalarında belli bir çizgi takip etmiştir. Bugün eserlerinin arabesk kültürün bir yansıması olduğu fikri yaygın olan Kemalettin Tuğcu, döneminin en sevilen çocuk romancılarından. Tuğcu'nun eserlerinde görülen temaların bazıları şunlardır: üvey çocuk olma, aşağı toplumsal hareketlilik, iç göç, fiziksel özne sahip olma durumu, öksüz, yetim kalma durumu... Bu örnekleri arttırmak mümkündür. Ancak burada önemli olan nokta yazarın eser verdiği dönemin toplumsal yapısını eserlerine birebir yansıtmış olmasıdır. Söz konusu tarihsel aralıkta dinlenen müziklere, vizyona giren filmlere, yaşanan toplumsal sorunlara ve siyasal yapıya bakıldığında Tuğcu'nun eserlerinin popüler olmasının sebepleri daha iyi anlaşılacaktır. Tuğcu'ya göre daha yakın

dönemde eser veren, günümüz popüler çocuk romanı yazarlarından Gülten Dayıoğlu'nun kitaplarında, özellikle doksanlı yıllarla birlikte fantastiğe ve maceraya yönelişin yansıması bulunmaktadır. Bu durumun temelinde çağın gerekleri yatmaktadır. Dayıoğlu, çağının yönelimlerine göre eser yazmış; bu sayede de Tuğcu gibi çok sayıda okuyucuyla buluşmuştur. Eserlerin konu ve temalarının hitap ettiği kesimin istek ve ihtiyaçlarına göre şekil aldığı en güzel göstergelerinden biri, Dayıoğlu'nun çocuk romancılığında değişen çizgisidir. Yetmişli yıllarda Tuğcu'nun liderliğinde yükselen melodram yüklü çocuk romancılığının önemli isimlerinden birisi de Dayıoğlu'dur. Dayıoğlu, 1971'de *Fadış* isimli eserini yazdığında, *Midos Kartalı'nın Gözleri* isimli eserinden oldukça farklı bir çizgideydi. 2000'li yıllara baktığımızda da ilk baskısı yapılan Türk çocuk romanlarına fantastik öğelerin ağırlıklarının gitgide arttığını görüyoruz. Fantastiğin yanında, günümüz popüler edebiyatı en çok; aile- çocuk ilişkisi, gelecek kaygısı, kız-erkek ilişkileri gibi konular üzerinde durmaktadır. Bunun en iyi örneklerine 1980'lerden bu yana ülkemizde çok önemli satış rakamlarına ulaşmış, çocuk edebiyatı yazarı İpek Ongun'un eserlerinde rastlıyoruz. Yazar eser verme amacının "gençlere hizmet" olduğunu kendi ifadeleriyle belirtmiştir. Kendisine ait internet sitesinde eser verme amaçlarından söz etmiştir. *"Önce kitabı ve okumayı sevdirecek, sonra ise sorgulayarak düşünen bir kafaya sahip olmanın önemini vurgulayarak; bu arada da yaşama kültürünü geliştirip, yaşama sevinci ve bilinci taşımanın önemini belirterek, özetle; hayatın önce gencin kendisine, sonra da başkalarına bir anlam ifade etmesi konusunda bir farkındalık yaratarak gençlere hizmet sunmaya çalışmaktadır."*(ipekongun.com). Görüldüğü gibi popüler çocuk romanının olumlu işlevleri olarak bahsettiğimiz bazı özellikleri Ongun da vurgulamıştır.

Sözünü ettiğimiz konular dışında, fantastik öge ile yoğrulmuş macera da uzun süredir popüler çocuk romanının vazgeçilmezleri arasındadır. Bu noktada popüler kültürün popüler çocuk romanına etkisi göze çarpmaktadır. Popüler çocuk romanları içinde bulunan kültürel ortama ve kitlelerin ihtiyaçlarına göre şekil almakta ve özellikle bu konular üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu durumun sonucu olarak daha çok sayıda okuyucu kitlesine hitap edilmiş, dolayısıyla da ticari başarı elde edilmiştir.

Karakter Seçimi

Popüler çocuk romanlarında yer verilen karakterler de yazıldıkları döneme ait birçok ayırt edici özelliğe sahiptir. Seksenlerde ve doksanların başında yazılan çocuk kitaplarında yer verilen karakterler hayatla mücadele içinde olan, zorluklar içinde yaşayan, ailesinden farklı nedenlerle uzak kalmış ve küçük yaşta geçim derdine düşmüş çocuklar; daha sonraki dönemde yaratılan çocuk karakterleri maceradan maceraya koşan, gizemlerin peşinden giden, aileleriyle kuşak çatışması yaşayan, kelimenin tam anlamıyla teknoloji çağının gereklerini yerine getiren çocuklardır. Günümüzde çocukların günlük hayatlarını göz önüne aldığımızda çok satan kitapların yarattığı karakterleri özelliklerini anlamak daha kolay olacaktır. Televizyon ve bilgisayarın yoğun etkisi altında yaşayan çocuklar okudukları kitaplarda da benzer özellikler arar hale gelmişlerdir. Günümüz popüler roman yazarları da popüler romancılığın doğal bir sonucu olarak okuyucunun bu beklentisini karşılamaktadırlar.

Son yıllarda dünyada ve ülkemizde inanılmaz satış rakamlarına ulaşan *Harry Potter* serisinde seriye ismini veren baş çocuk kahramanın özellikleri günümüz çocuklarının dikkatini çekecek niteliktedir. Bu karakter maceracı ve olağanüstü yeteneklerle donatılmış bir karakterdir.

Harry Potter ve çocuklar üzerindeki etkileri ile ilgili haberlere zaman zaman medyada rastlıyoruz. Romanın sihirlerle ve doğaüstü varlıklarla bezenmiş ortamına kendisini çok fazla kaptıran çocukların roman kahramanlarıyla kendilerini özdeşleştirdiği ve sonuç olarak bu kahramanların özelliklerini kendilerine yükledikleri bilinmektedir. Popüler roman türlerinden biri olan fantastik çocuk romanları bu yönüyle çocukları olumsuz etkilemesine rağmen günümüzde en fazla satan ve dolayısıyla en popüler olan çocuk romanlarıdır. Bu noktada fantastik edebiyatın çocuklara gerçek dünyanın sunamayacağı maceraları, hayal dünyasında yaşatarak çocuğun hayal ihtiyacını karşılamasının büyük bir etkisi vardır. Son yıllarda Türk yazarlar da fantastiğin dünyadaki yükselişini görmüş ve bu alana yönelmişlerdir. Edebiyatımızda yakın dönemde verilen bu eserlerin üzerinde çalışılmaya uygun bir alan yarattığı da görülmektedir.

Son günlerde ülkemizde yayınlanan televizyon dizileri aracılığıyla, toplumda tarih sevgisinin ve merakının oluşmaya başladığını görüyoruz. Popüler kültürün başat öğelerinden biri hatta belki de en büyüğü olan televizyonda yayınlanan bu dizi filmler, tarihi gerçeklikle tam olarak paralel gitmese de, toplumun tarihe olan ilgisini canlandırdığı ortadadır. Bu televizyon dizisinin gördüğü yoğun ilgi, yine popüler kültürün etkisiyle, aynı konulu tarihi romanları piyasaya çıkmasına veya yeniden basılmasına neden olmuştur. Popüler roman örneklerinden sayılan bu kitaplar sayesinde okuyucu konu ile ilgili az da olsa fikir sahibi olmuştur. Bu sayede bahsettiğimiz bu romanları okuyanların en azından bir kısmı daha temelli ve geniş bilgi edinme ihtiyacı hissetmiş ve söz konusu tarihi kesiti anlatan akademik eserlerin satışında da artış meydana gelmiştir. Yani popüler kültür ürünleri ve popüler romanlar insanların farklı konularda bilgi sahibi olmalarında en azından köprü görevi görmektedir.

Popüler romanın saydığımız olumlu işlevlerinin yanında birtakım olumsuz işlevleri de bulunmaktadır. Popüler romanı tam olarak anlayabilmek adına bu işlevlerden de bahsetmek gerekir. Popüler kültür öğelerinin neredeyse tamamına getirilen eleştiri kapitalist yaşam biçimini ideal yaşam biçimi olarak topluma göstermesidir. Popüler roman da bu eleştiriden nasibini almıştır. Popüler romanların gerçeklikten uzak ve çoğunluk tarafından sığ olarak nitelendirilen özellikleri nedeniyle okurlarını gerçek hayattan uzaklaştırdığı ve onları hayal âlemine sevk ettiği de bazı eleştirilerin merkezini oluşturur. Kendini hayal âlemine çok kaptıran okuyucular ise gerçek dünyadan o kadar uzaklaşabilirler ki; Şaban Sağlık'a göre bu durum kişileri intihara kadar götürebilir. Özellikle bu noktada popüler çocuk romanına dair bir eleştiri gelebilir.

Dünyada popüler roman dendiğinde akla ilk gelecek kitapların başına *Harry Potter* serisi yer alır. Bu roman popüler kültür öğelerini tanımlarken saydığımız özelliklerin neredeyse tamamını bünyesinde barındırmaktadır. Tüm dünyada yoğun ilgi görmesi onu bir başka ticari alana, sinemaya da yönlendirmiştir. Defter kapaklarına ve çocuk kıyafetlerine hatta tabak ve bardaklara koyulan resimler ve konuyla ilgili çeşitli oyuncaklar da bu romandan ticari olarak faydalanılan diğer nesnelere. Bu şekilde insanların bu esere olan ilgisinden maddi anlamda, en üst seviyede faydalanılmaktadır.

Popüler çocuk romanı için genel bir değerlendirme yapacak olursak; popüler çocuk romanlarının olumlu işlevlerinin olumsuz işlevlerinden fazla olduğu görülmektedir. Özellikle çocuklara edebiyatı ve kitapları sevdirmesi belki en önemli özelliğidir. Ayrıca bizim çalışmamızda kabul ettiğimiz popüler roman tanımına göre; çok satan ve çok geniş bir kitlenin dikkatini çeken bu kitaplar, ileriki yıllarda yaratılmak istenen çocuk imajını ortaya koymak için bugünün aydınlarına çok önemli fırsatlar vermektedir.

Popüler çocuk romanının saydığımız özelliklerinden yola çıkarak ülkemizde popüler çocuk romanı yazarı olarak kabul edilebilecek isimlerden de söz etmek gerekir. Çalışmamız gereği çok sayıda baskı yapmış dolayısıyla çok sayıda çocuk okuyucu ile buluşmuş yazarlar hakkında, alfabetik sıralamaya göre, kısa kısa bilgi verelim.

Popüler Türk Çocuk Romanı Yazarları

Ayla Kutlu

14 Ağustos 1938'de Antakya'da dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini İskenderun'da tamamladıktan sonra lise öğrenimi için Gaziantep'e gitti. Liseyi bitirdikten sonra Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde okudu, 1960 yılında mezun oldu. Mezuniyetin ardından İçişleri Bakanlığı'nda zorunlu hizmet nedeniyle görev yaptı.

Ayla Kutlu, yazarlığa 35 yaşında iken başladı. İlk hikâye ve yazıları *Özgür İnsan* dergisinde Aygen Berel adıyla yayımlandı. İlk romanı *Kaçış* 'ı 1977'de tamamladı. 1980'de 20 yıllık hizmet süresi dolduktan sonra kamudaki görevinden ayrıldı, tamamen yazarlığa yöneldi ve ardı ardına romanlar yayımladı. Romanlarındaki karakterleri toplumsal ve tarihi gelişmelerle iç içe anlattı.

1990 yılında *Sen de Gitme Triyandafilis* adlı eseriyle Sait Faik Hikâye Ödülü'nü aldı. Bu hikâye senaryolaştırılmış, yazara "En İyi Senaryo" dalında Altın Koza ödülünü getirmiş; *Sen de Gitme* adıyla film yapılmış, 1996'da Altın Portakal ve Altın Koza Film Şenliklerinde toplam 14 ödül toplayarak büyük bir

başarı kazanmıştır. *Hoşçakal Umut* ve *Solgun Sarı Bir Gül* yazarın filme çekilen diğer eserlerindedir.

Ayla Kutlu, 1990'larda çocuk kitaplarına yöneldi ve yirmiye yakın çocuk kitabı yazdı. Aynı dönemde, kadın sorunlarına eğilen eserler verdi. Kadın sorunlarını açıkça ortaya koyan eserlerinden *Kadın Destanı* adlı manzumesini klasik destan yapısı ve koşuk biçiminde kaleme aldı. Bu eser, *Gilgamiş Destanı*'na bir gönderme idi; Kutlu, *Kadın Destanı*'nda kadının mitolojik çağlardaki hikâyesini bugünkü hikâyesine bağlamıştı.

1995 yılında yazdığı *Mekruh Kadınlar*, Yunus Nadi Roman Armağanı'na değer bulundu. Ayla Kutlu, hayatının ilk 22 yılını *Zaman da Eskir* adlı yapıtında anlatmıştır. Yaşamını Ankara'da profesyonel yazar olarak sürdürmektedir.

Bilgin Adalı

11 Aralık 1944 tarihinde Safranbolu'da doğdu. Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksek Okulunda radyo ve televizyon programcılığı konusunda öğrenim gördü. 1968-1976 yılları arasında TRT Ankara Televizyonunun ilk yönetmenlerinden biri olarak Kurtuluş Savaşı, Atatürk ve Atatürk devrimlerini konu alan belgesel filmler, kültür ve sanat programları, çocuk ve gençlik programları hazırladı.

Daha ilkokul öğrencisiyken öykü ve şiir yazmaya başlamıştı. Lise çağındayken, yazdığı öykü ve şiirler günün edebiyat dergilerinde yayınlanmaya başladı. Yetmişli ve seksenli yıllarda o dönemin izlerini taşıyan şiirler yazdı. 1976'da Dokuz Eylül Üniversitesi GSF Sinema TV Bölümü'nde Öğretim Görevlisi, daha sonra Bölüm Başkanı oldu.

1984'te üniversiteden ayrılarak İstanbul'a gelen Bilgin Adalı bir süre çeşitli reklam ajanslarında reklam yazarı olarak çalıştı. Daha sonra, serbest reklam ve senaryo yazarlığı yaptı. Çocuklar ve gençler için birçok kitap yazan Bilgin Adalı, 30 Eylül 2012'de hayatını kaybetti.

Gülten Dayıoğlu

Gülten Dayioğlu 1935'te Kütahya'nın Emet ilçesinde doğdu. İstanbul'da Atatürk Kız Lisesini bitirdi. Bir süre Hukuk Fakültesinde öğrenim gördü. Dışarıdan sınavlara girerek ilkokul öğretmeni oldu. On beş yıllık hizmetten sonra 1977'de istifa etti. Romanlar öyküler radyo ve televizyon oyunları yazdı.

1965'ten beri eğitim ve öğretim sorunlarıyla ilgili görüşlerini *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazeteleri ile çeşitli dergilerdeki yazılarıyla dile getiriyor. Daha çok çocuk edebiyatıyla uğraştı. 1963–1971 yıllarında çocuklar için birer hikâyelik yirmi altı küçük kitap yayınladı. Altı-dokuz yaş grubu için 20 kitaplık "*Ece ile Yüce*" isimli bir de dizi hazırladı.

Şimdiye kadar 7 -18 yaş arası, çocuk ve gençlik düzeyine göre hazırlanmış, öykü ve romanlarla gezi kitaplarından oluşan yetmişin üzerinde eser veren Dayioğlu halen çocuklar için üretmeye devam etmektedir.

İpek Ongun

7 Ocak 1942 tarihinde Ankara'da dünyaya geldi. 1961 yılında Amerikan Kız Koleji Edebiyat Bölümü'nden mezun olan İpek Ongun, yazı yaşamına 1980'de yayımlanan, *Mektup Arkadaşları*'yla başladı. İpek Ongun'un bu eserini, *Kamp Arkadaşları* ve *Afacanlar Çetesi* adlı çocuk kitapları izledi. Bunların ardından yayımlanan *Yaş On Yedi* ve *Bir Genç Kızın Gizli Defteri* adlı yapıtlarıysa gençlik için yazılmış romanlardır.

Gençlik romanlarından sonra, gençlere yaşam kültürü ve kişisel gelişim gibi konularda yardımcı olmak amacıyla bir üçleme yazdı. Adları sırasıyla *Bir Pırıltıdır Yaşamak*, *Bu Hayat Sizin* ve *Lütfen Beni Anla'* dır.

Bu çalışmalardan sonra tekrar romana dönen Ongun, *Bir Genç Kızın Gizli Defteri*'nin devamı olan; *Arkadaşlar Arasında*, *Kendi Ayakları Üstünde*, *Adım Adım Hayata*, *İşte Hayat*, *Şimdi Düğün Zamanı* ve son olarak da *Hayat Devam Ediyor* kitaplarını yazdı.

Sabah gazetesindeki yazılarını *Yarım Elma Gönül Alma* ve *Sabah Parıltıları* adlı iki kitapta topladı. 2005 yılında, *Şu Çılgın Tempoda Duyarlı Davranışlar* adlı kitabı yayımlandı.

Bir yazar olarak İpek Ongun'un çıkış noktası "gence hizmet"tir. Önce kitabı ve okumayı sevdirecek, sonra ise sorgulayarak düşünen bir kafaya sahip olmanın önemini vurgulayarak; bu arada da yaşama kültürünü geliştirip, yaşama sevinci ve bilinci taşımanın önemini belirterek, özetle; hayatın önce gencin kendisine, sonra da başkalarına bir anlam ifade etmesi konusunda bir farkındalık yaratarak gençlere hizmet sunmaya çalışmaktadır.

Evli ve iki genç kadın annesi olan İpek Ongun, yazı yaşamını Mersin'de sürdürmektedir.

Kemalettin Tuğcu

1902 yılında İstanbul'da doğdu. Ayaklarındaki bir özür nedeniyle, uzun süreli eğitim görmedi. Kendi kendini yetiştirmiş olan Tuğcu, 13 yaşlarında şiir ve öykü yazmaya başladı. Özellikle, acıklı konuları ve melodramatik olay örgüleri olan romanlarıyla tanındı.

1928 yılında Türkiye Yayınevi'nde çalışmaya başlayan Tuğcu'nun ilk romanı, 1936 yılında yayımlandı. Türkiye'nin hızlı bir değişim geçirdiği, özellikle köyden kente göçle birlikte kentlerin büyüdüğü, şehir merkezlerinde ahşap evler yıkılıp apartmanlar inşa edilirken kentlerin çevresinde kenar mahallelerin oluştuğu 1960'lı yıllarda Kemalettin Tuğcu'nun kısa romanları çok sayıda okura ulaştı. Okurları çoğunlukla çocuklardan ve gençlerden oluşan Kemalettin Tuğcu'nun 300'den fazla romanı yayımlandı.

Kemalettin Tuğcu, Türk sinemasında çocuk yıldızların rol aldığı filmlerin ilki olan *Ayşecik*'in senaryosunu kaleme almıştır. *Baba Evi* adlı romanı, aynı adlı televizyon dizisine ilham vermiştir. Döneminin çocuk edebiyatında çok önemli bir yere sahip olan Tuğcu, 19 Ekim 1996'da hayatını kaybetmiştir.

Mavisel Yener

1962 yılında Ankara'da dünyaya geldi. 1984'te Ege Üniversitesi Dış Hekimliği Fakültesinden mezun oldu. İki yıl süreyle *Gazete Ege*'de çocuk sayfası hazırladı. *Haber Ekspres* gazetesinin çocuk sayfasında köşe yazarlığı yaptı. *Varlık*, *Virgöl*, *Edebiyat Eleştiri* gibi yazın dergilerinde öykü ve yazıları

yayımlandı. TRT İzmir Radyosu'nda iki yıl süreyle *Mavi Mektuplar* isimli yazın köşesini hazırladı, sundu. 2007'de TRT İzmir Radyosu'nda "*Mavi sözcükler*" isimli köşeyi hazırlayıp sunmaya başladı. İki yazar arkadaşıyla (A.Akal, N.Yılmaz) birlikte kaleme aldığı *Mor Gece Mavi Gün* isimli oyunu Ankara Devlet Tiyatrosu'nda 2007 sezonunda sahnelendi. Yazar, Genel merkezi İzmir'de olan AIDS ile Mücadele Derneğinin yönetim kurulu üyesi, uyuşturucu ve AIDS konusunda eğitici eğitmeni olarak çalışmaktadır. Öykü, şiir, masal ve roman türlerinde çocuklar için çok sayıda eser veren Yener, çocuk yazını alanında atölye eğitmenliği de yapıyor.

Muzaffer İzgü

29 Ekim 1933'te Adana'da dünyaya geldi. İlk yazılarını 1959 yılında Aydın'da yayımlanan *Hüraydın Gazetes'i*nde yayımladı. Küçük öykü ve röportajlar derleyen İzgü, 1964 yılından itibaren yazarlığını *Demokrat İzmir Gazetes'i*nde sürdürdü. Bu gazetede ki köşesinde her hafta bir öykü yayımladığı gibi gülmece dergisi olan *Akbaba'da* da öykülerini yayımladı.

Zamanla, röportaj ve öykülerin yanı sıra tiyatro oyunu yazmaya yönelen İzgü, özel tiyatrolarda oynanan, radyolarda yayınlanan oyun ve skeçleriyle ün yaptı. Yazdığı ilk oyun, Nejat Uygur için yazdığı *İnsaniyettin'*dir.

İlk kitabı Gecekondu, 1970 yılında Remzi Kitabevi tarafından yayımlandı. Bunu 1971 yılında *İlyas Efendi*, 1972 yılında *Halo Dayı* adlı kitabı izledi. Attilâ İlhan ile tanıştıktan sonra kitaplarını Bilgi Yayınevi'nde yayımlayan İzgü'nün bu yayınevi tarafından basılan ilk kitabı *Donumdaki Para (1977)*'dir. Bilgi Yayınevi, İzgü'nün 42 roman ve öykü kitabını, 73 çocuk kitabını yayımladı. *Zıkkımın Kökü* ile *Ekmek Parası* adlı eserlerinde kendi yaşam öyküsünü ortaya koydu. *Zıkkımın Kökü*, 1992'de filme aktarıldı.

Rıfat Ilgaz

1911 yılında Kastamonu'nun Cide ilçesinde doğdu. 7 Temmuz 1993 tarihinde öldü.. Şiir yazmaya ortaokul yıllarında başladı. İlk şiiri günlük *Nazikter Gazetes'i*nde yayınlandı.

Altı yıl süreyle Gerede, Akçakoca, Hendek ile Düzce arasında Gümüşova'da ilkokul öğretmenliği yaptı. Ankara Gazi Eğitim Enstitüsünü 1938 de bitirdi ve Adapazarı Ortaokulu Türkçe Öğretmenliğine atandı. 1939'da İstanbul Karagömrük Ortaokulunda Türkçe Öğretmenliğine başlayan Ilgaz'ın, yazı ve şiirleri dergilerde yayınlanmaya başladı. 1943'te ilk kitabı *Yarenlik*'i yayınladı. Şiirleri olağanüstü bir ilgi gördü. Ocak 1944de *Sınıf* adlı şiir kitabı çıktı. Öğretmenliğe yeniden döndükten sonra Boğazlayan-Yozgat'a tayini çıktı. Hastalığı nedeniyle Validebağ Sanatoryumu'nda yattı. Şubat 1947de Sabahattin Ali, Aziz Nesin ve Mustafa Mim Uykusuz'un çıkardığı *Marko Paşa* kadrosuna girdi. 1952-1960'da *Tan* Gazetesinde dizgici-musahhah ve röportaj yazarı olarak çalıştı. Turhan ve İlhan Selçuk'un çıkardığı *Dolmuş* dergisine "Stepne" takma adıyla yazılar yazdı. *Hababam Sınıfı*, *Pijamalar(Bizim Koşuş)*, *Don Kişot İstanbul'da* bu dergide dizi olarak yayınlandı. *Hababam Sınıfı*'nı da isminin sakıncalı olması nedeniyle "Stepne" takma adıyla yazdı. Ocak 1953'te *Devam* adlı şiir kitabını çıkardı. Rıfat Ilgaz *Demokrat İzmir*, *Akbaba*, *Vatan*, *Yeni Gün*, *Yeni Ulus* gibi yayın organlarında yazı yazdı. Sınıf Yayınlarını kurdu ve kendi kitaplarını yayınlatabildi. 1974te emekli oldu. Doğum yeri olan Cide'ye yerleşti. Rıfat Ilgaz 7 Temmuz 1993'te öldü.

Sevim Ak

1958 yılından Samsun'da dünyaya geldi. Kimya mühendisliği ve biyokimya uzmanlığı eğitimi gördü. 1985 yılından beri çocuk edebiyatıyla ilgilenmektedir. 1987 yılında, Redhouse Yayınları tarafından basılan ilk kitabı *Uçurtmam Bulut Şimdi ile Akademi Kitabevi Öykü Ödülü'nü* kazandı. Öyküleri *Kırmızı Fare*, *Doğan Kardeş*, *Bando*, *Milliyet Kardeş*, *Başak Çocuk*, *Vakıf Çocuk*, *Kırmızı Bilye* gibi çocuk dergilerinde yayımlandı. TRT'nin *Portakal ve Zıpıldır* adlı çocuk programları için öyküler ve senaryolar yazdı. 1999'da, Arnavutluk'ta yayımlanan *Balkan Yazarları Seçkisi'nde* (Tregime) *Benim Adım Titi* adlı öyküsü Arnavutça olarak yer aldı. *Düşlere Sobe* adlı çocuk oyunu İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda sahnelendi. 17 Ağustos 1999 depreminden sonra Tel Aviv Belediyesi Ruh Sağlığı Merkezi ve Marmara Üniversitesi Vakfı işbirliğiyle yürütülen Marmara Depremi Psikososyal Rehabilitasyon Projesi, yazarın çocuk korkularıyla ilgili 13 öyküsünden yola

çıkılarak başlatıldı. Doğu ve Güneydoğu'daki çocuklarla gerçekleştirdiği yaratıcı okuma ve öykü yazma çalışmalarının sonuçları Fransa'da LignesD'ecritures'in çeşitli sayılarında yayımlandı. Kırık Şemsiye adlı resimli öykü kitabı Çocuk ve Gençlik Yayınları Derneği'nce 2006 yılının en iyi resimli kitabı seçildi.

Ulviye Alpay

27 Nisan 1950'da Adana'da dünyaya geldi. Edebiyat çalışmalarına çocuk öyküleriyle başladı. TRT'de "Pırpır", "Bir Kedi Kükredi" ve "Gezgin Öyküler" çocuk programlarında pek çok öyküsü oynandı. 1998 yılında Türkiye Radyo- Televizyon Kurumu "GAP" Kanalı'nca hazırlanan *Dört Mevsim Kadın* programında *Tombala* adlı öyküsü 1. Başarı Ödülü'ne değer görüldü. Ertesi yıl Yayımlanmamış Kitap dalında *Mavi Bir Merhaba* adlı dosyasıyla 1999 yılı Yunus Nadi Öykü Ödülü'nü paylaştı. Çok rahat okunabilen eserlerinde, "insan ruhunun değişimini, bireyin içinde bulunduğu çevre ve toplumsal baskıları, kadınlarla erkeklerin çatışmalı ilişkilerini" anlatmada büyük başarı gösterdi. 2005'te yayımlanan ilk romanı *Çalkantı'yı Vedat Günyol'a ve denizde yiten denizcilere adadı*. BESAM, PEN yönetim kurullarında görev yapan Ulviye Alpay, 90'lı yıllardan itibaren, çocuklar için öykü ve romanlardan oluşan on iki eser yayınlamıştır.

Yalvaç Ural

Yalvaç Ural, 1945'te Konya'da dünyaya geldi. Liseden sonra gazeteciliği meslek olarak seçti ve *Milliyet* gazetesinde editör olarak çalışmaya başladı. Gazetecilik yaşamı çok sayıda farklı yayınevi ve gazetede sürdü. Yirmi üç yılda yirmi beş çocuk dergisi yayımladı. Yurtdışında yayımlanan Türkçe dergilere katkıda bulundu. Yalvaç Ural'ın *Gölcüğü Küçük Avcılar* adlı öyküsü İngilizceye çevrilerek, 1996 yılında *Oxford University Press* tarafından ortaöğretim çocukları için hazırlanan "*Dört Türk Öykücüsü*" adlı kitapta yer aldı.

Yalvaç Ural'ın Feridun Oral ile birlikte hazırladıkları *Korkuluğun Kalbi* kitabının ilk baskısı Avusturya'da Almanca olarak basıldı. Bir yılda iki baskı

yapan kitap Avusturya'nın komşu ülkesi Almanya'da 1995'te en çok satan kitaplarından biri oldu.

Yalvaç Ural'ın *Sihirli Pabuçlar* kitabı ilk kez, minik bir kitap olarak basıldı. Daha sonra Hollanda Televizyonu "*Nederlandse Omroep Stichting*" bu kitabı çok sevdi ki *Sihirli Pabuçlar'* ı Yalvaç Ural'a on bölümlük, bilgisayar animasyonla yapılmış, bir çizgi film dizisi yaptırdı.

1996 yılında Yalvaç Ural'ın *Müzik Satan Çocuklar* (Çingenece: Gilibaşi i violina) adlı öyküsü Çingenece olarak basıldı. Ve bu kitap dünyada ilk kez Çingenece basılan çocuk kitabı özelliğine sahiptir. Bu kitap Makedonya'da yine Yalvaç Ural'ın *La Fonten Orman Mahkemesinde* adlı öyküsü ile birleştirilip tek kitap haline getirildi. Makedonya'daki okullarda *Müzik Satan Çocuklar* kitabı, yardımcı ders kitabı olarak okutulmaya başlandı.

Yalvaç Ural'ın *Gözü Boynuz ile İzi Yıldız* kitabı Makedonya'da ve Macaristan'da da basıldı. Yalvaç Ural'ın şiirleri Yunancaya da çevrildi. Sarı Trampet adı ile bir çocuk dergisi yayımlayan Yalvaç Ural, bu ad altında çocuklar için bir televizyon programı hazırlamış ve *Milliyet* gazetesindeki köşesine de bu adı seçmiştir.

Altmış beş çocuk kitabı yayımlayan Yalvaç Ural, yetişkinler için dört kitap ve bir şiir kitabı yayımlamıştır.

İlgili Araştırmalar

Bu bölümde çalışmamıza kaynaklık eden araştırmalara değineceğiz.

Veli Uğur (2012)'un "1980 Sonrası Türkiye'de Popüler Roman" başlığını taşıyan araştırmasında, popüler romanın ülkemizdeki algılanış biçiminin tarihsel gelişimini ortaya koymuş, siyasi konulardan uzak durmak zorunda kalan yazarların popüler edebiyata yönelmelerinin bu türün ülkemizde daha hızlı yayılmasına sebep olduğunu vurgulamıştır.

Necdet Neydim (2004)'in "Popüler Çocuk Kitapları Ve Medyasının Çocuk Kültürüne Etkilerine Sosyolojik Gerçeklikler Açısından Bakış" başlığını taşıyan araştırmasında öncelikle çocuk edebiyatının dünyada ve ülkemizdeki tarihsel gelişim süreci üzerinde durulmuştur. Ardından çocukların bir tüketim

öznesi olarak keşfedilmesi ve çocuk kitaplarının birer popüler kültür ürünü halini alması anlatılmıştır. Bu durum günümüz dünyasının gerçeklerinden biridir.

Onur Akbaş (2007)'in "Dünyada ve Türkiye'de Çocuk Edebiyatının Gelişimi" başlıklı çalışmasında çocuk edebiyatının dünyadaki ve ülkemizdeki gelişimi sözlü edebiyat döneminden bugüne kadar incelenmiştir. Edebiyat ve ardından da çocuk edebiyatı matbaanın icat edilmesinin ardından daha hızlı bir gelişim sürecine girmiştir. Ülkemizde matbaanın kullanımının gecikmesi çocuk edebiyatının da gelişimini yavaşlatmıştır. Ancak geçtiğimiz yüzyılın yetmişli yıllarından sonra konu ile ilgili uzmanlar tarafından eserler ortaya konulmaya başlamıştır. Bu süreçte çok sayıda eser ortaya konulmasına rağmen çocuk edebiyatı hem dünyada hem de ülkemizde istenilen düzeye henüz ulaşamamıştır.

Veli Uğur (2010)'un "Türk Edebiyatında Fantastik Roman" başlığını taşıyan çalışmasında fantastik edebiyatın Türk edebiyatındaki gelişimini ortaya koymuştur. Uğur'a göre Türk edebiyatında gerçek manalı ilk fantastik romanlara iki binli yıllardan itibaren rastlanmaktadır.

Sedat Sever (2002)'in "Çocuk Kitaplarına Yansıtılan Şiddet" başlıklı çalışmasında çocuk kitaplarında görülen ve çocukları olumsuz yönde etkileyebilecek nitelikteki şiddet unsurlarının denetlenebilmesi için çocuk yazını etiğinin oluşması ve gelenekselleşmesi gerektiği vurgulanmıştır. Sever, Milli Eğitim Temel Yasası ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme hükümlerini de göz önünde bulundurarak; çocuk kitaplarının işlevlerini, çocuk kitaplarında niteliği belirleyen değişkenleri ve çocuk kitaplarının neden olabileceği örselenmeleri maddeler halinde sıralamıştır.

Şaban Sağlık (2010)'ın "Popüler Roman Estetik Roman" isimli kitabında roman, romancı ve okur ilişkisi üzerinde durmuştur. Popülizmin tanımını yaparak popüler romanların içerik ve biçim özelliklerini incelemiştir. Ardından da estetiğin tanımını yapmış ve estetik romanın içerik ve biçim özelliklerini ele almıştır. Son olarak da bu iki roman türünü karşılaştırmalı olarak incelemiştir.

Nihal Ahioglu ve Neslihan Güney (2007)'in "Popüler Kültür ve Çocuk" adlı kitabında Ankara ve Bolu illerinde ilköğretim öğrencileri üzerinde yapılan araştırmanın bulgularından hareketle popüler kültürün ve tüketim kültürünün çocuklar üzerindeki etkisi üzerinde durmuştur.

Sedat Sever (2008)'in "Çocuk ve Edebiyat" adlı kitabında çocuk edebiyatının işlevi üzerinde durulmuş; çocuğun dil, bilişsel, kişilik ve toplumsal gelişimine olan etkileri tespit edilmiştir. Ardından da çocuk edebiyatının temel öğeleri, içerik ve biçim bakımından incelenmiştir.

Nurdan Gürbilek (2009)'in "Vitrinde Yaşamak" adlı kitabında seksenli yıllarla birlikte Türkiye'de yaşanan kültürel değişim çözümlenmiştir. Toplumda yaşanan siyasi kaynaklı büyük değişimlerin ülkenin edebiyata bakışı üzerindeki etkileri ele alınmıştır.

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırmada yer alan kaynaklar ve bilgilerin değerlendirilmesine yer verilecektir.

Araştırmanın Modeli

Araştırma betimsel nitelikli tarama modelidir. Yani var olanı ortaya koymaya dayalıdır. Araştırmada tarama yöntemi kullanılmıştır. Literatür taramasına dayanan bir araştırmadır.

Bilgi Toplama Kaynakları

Betimsel nitelikli bir araştırma yaptığımız için öncelikle literatür taramasına dayanarak 1980- 2000 yılları arasında yazılmış çocuk romanlarını belirledik. Bu çocuk romanları arasından en fazla sayıda baskı yapan ve dolayısıyla da en fazla çocuk okuyucuyla buluşan yirmi eseri tespit ettik. Eserleri baskı sayılarını ve yıllarını belirlerken Milli Kütüphane kayıtlarından faydalandık. Bu kayıtlara göre ilk baskısını 1980 yılıyla 2000 yılları arasında yapmış ve günümüzde de halen basılmaya devam eden altı farklı yazarın toplam yirmi eserini seçtik. Buna göre: İpek Ongun'un Bir Genç Kızın Gizli Defteri (1990), Yaş On Yedi (1987), Afacanlar Çetesi (1988), Mektup Arkadaşları (1980), Kamp Arkadaşları (1982); Rifat Ilgaz'ın Bacaksız Okulda (1980), Bacaksız Paralı Atlet (1983), Bacaksız Sigara Kaçakçısı (1980); Gülten Dayioğlu'nun Parbat Dağının Esrarı (1989), Tuna'dan Uçan

Kuş (1992), Ben Büyüyünce (1982), Yurdumu Özledim (1980), Işın Çağı Çocukları (1992); Muzaffer İzgü'nün Can Dayım (1990), Bülbül Düdük (1980), Karlı Yollarda (1995), Çizmeli Osman (1980), Korkak Kahraman (1981); Sulhi Dölek'in Arkadaşım Dede (1981); Ayla Kutlu'nun Merhaba Sevgi (1989) adlı eserleri araştırmamıza konu olan eserlerdir.

Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi

Araştırmamız bir dönem aralığını kapsadığı için aynı dönem aralığındaki çalışmalarla ilgili araştırma yapılmış ve bunlar başlıklarına göre sınıflandırılmıştır. Çocuk romanlarındaki çocuk eğitimi konusu daha önce de farklı çalışmalarda incelenmiştir fakat incelenen çalışmalarda popüler çocuk romanları üzerinde durulmadığı tespit edilmiştir. Bu sebeple popüler romanların taşıdıkları ortak özellikler de dikkate alınarak inceleyeceğimiz eserler üzerinden çocuk eğitimi ve çocuk imajı ile ilgili temaları; çocuk ve eğitim, çocuk ve aile, çocuk ve dış dünya, romanlardaki çocuk imajı ve toplum olarak kendimiz belirledik. Bu temaları da okuduğumuz romanların özelliklerine göre kendi aralarında sınıflandırdık. Yaptığımız araştırmalar sırasında popüler çocuk romanlarının yapısal özelliklerinde de ortak noktalar olduğunu tespit ettik. Bu sebeple çalışmamıza, romanlardaki popüler yapı özellikleri başlığını da eklemeyi gerekli gördük. Yaptığımız tüm incelemeler sonunda da popüler çocuk romanları ile ilgili olarak genel bir değerlendirme yapmış olmayı amaçladık.

BULGULAR VE YORUMLAR

İncelememizde ele alınacak yirmi popüler romanı çocuk ve eğitim, çocuk ve aile, çocuk ve dış dünya, romanlardaki çocuk imajı ve toplum ve romanlardaki yapı özellikleri alt başlıkları halinde çözümlenecektir.

1. BÖLÜM: ÇOCUK VE EĞİTİM

1.1. Çocuğun Eğitimine Verilen Önem

Farklı alanlarda birçok tanımı yapılmasına rağmen eğitim için “eğitilebilme yeteneğine sahip canlılarda davranış değiştirmeye yönelik süreç” şeklinde bir tanım yapılabilir. Sözü edilen bu sürecin bireyde istendik yönde davranış değişikliğine neden olması ya da olumsuz davranışları ortadan kaldırması beklenir. Eğitimin tanımında kullanılan “istendik yönde davranış” kavramı ise eğitimin içeriğini belirleyen devletler tarafından belirlenir. Bu da oldukça doğaldır. Devletin sahip olduğu toplumsal değerler ve devleti oluşturan kurumlara karşı bir eğitim sisteminin yine devlet tarafından uygulanması beklenemez.

“...eğitimin iki karakteristik özelliği bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, eğitim bireyleri toplumun normlarına, değerlerine ve kurumlarına uyum sağlaması yolunda toplumsallaştırır.

İkinci olarak eğitim aynı zamanda araştırma ve kabul edilmiş doğruları sorgulama ruhu aşılama kapasitesine sahiptir. Başka bir deyişle, eğitim aynı zamanda insan beynini dünün ve bugünün saplantılarından özgürlüğe çıkarma kapasitesine sahiptir.” (Eskicumalı, 2003: 19).

Eğitim sistemleri, meydana gelen siyasal ve toplumsal gelişmeler nedeniyle zaman zaman değişimlere uğrar. Değişen sistemin geliştirmek istediği davranışlar için yeni bir eğitim anlayışı yaratmaya çalışması normaldir. Eğitim sistemimize göz attığımızda Osmanlı İmparatorluğundan bugüne sık sık reform ihtiyacı duyulduğunu ve değişikliklere gidildiğini görüyoruz. Eğitim sistemlerindeki değişimler ve toplumun eğitime bakış açısının sürekli değişmesi edebiyat ve özellikle çocuk edebiyatı alanında verilen eserlere de yansımıştır. Ele aldığımız 1980-2000 yılları arasında yazılmış çocuk romanlarında da bu etkileri görmek mümkündür. Biz bu dönemde yazılmış ve çok sayıda okuyucuya ulaşmış bu eserleri inceleyerek dönemin eğitim anlayışına ve toplumun eğitime bakış açısına değineceğiz.

Aşağıda incelenen 1980-2000 yılları arasında yazılmış ve çok sayıda okuyucuya ulaşmış çocuk romanlarında çocuğun eğitimi konusu oldukça yoğun şekilde işlenmiştir.

Seksenli ve doksanlı yılların en büyük sosyal olaylarından olan köyden kente göç, incelediğimiz çocuk romanlarında sık sık kendine yer bulmuş ve karakterlerin eğitim hayatını derinden etkileyen bir faktör olmuştur. Göç insanların değişen yaşam şartları nedeniyle, kendi istekleriyle ya da zorunlu olarak yaşadıkları yeri terk edip kendi ülkelerindeki başka bir şehirde ya da yurt dışında hayatlarına devam etmeleridir. Eğitim başlığı altında da bu durumdan doğan birçok sonuca rastlamak mümkündür. İncelediğimiz bazı romanlarda ekonomik sebeplerden kaynaklanan göçlere rastlanırken bir kısmında ise kan davası nedeniyle yaşanan göçlere yer verilmiştir. Bu göçlerin bazıları köyden büyük şehre yapılan iç göçlerken bazıları da yurt dışına yapılan dış göçlerdir. Sosyal bir olay olarak göçe ve göçün olumsuz sonuçlarına dikkat çekmek isteyen yazarlarımız, incelediğimiz romanlarda özellikle göçün çocuklar üzerinde yarattığı baskıya ve bu baskının olumsuz sonuçlarına değinmişlerdir.

Muzaffer İzgü, *Bülbül Düdük* isimli romanında köyde yaşayan bir ailenin maddi imkânsızlıklar sebebiyle büyük şehre göçünü ve bu durumun çocuğun eğitimi üzerindeki etkilerini anlatmaktadır:

“Niye olmasın ki? Gerekli eşyaları atarız eşeğe, varırız yol ayırımına. Bindik mi makineye, ver elini koca kent. Sen dersin çocuklar okusun, adam olsun.”

“Derim...”

Demek evimizi, köyümüzü bırakıp gidecektik... Of... Sordum babama:

“Döner gelir miyiz bir daha?”

“Yok” dedi.” (1999: 83).

Yazar, özellikle ele aldığımız dönemde çok yoğun şekilde yaşanmaya başlayan büyük şehre göç furçasının aileler ve çocukları üzerindeki etkilerini ele alıyor. Köylerinden kopmak zorunda kalan çocukların yaşadıkları duygusal kargaşaya vurgu yapıyor. Bir yandan köyden ve arkadaşlarından ayrılmak istemeyen çocuklar bir yandan da daha iyi şartlarda eğitim almanın hayalini kuruyorlar.

“Bir gece, anam, bacılarım yatmazdan önce konuştuk. Babam dedi ki:

“Okula yalnız Pürze gidecek.”

Anam,

“Merze de gitsin,” dedi.

“Yok,” dedi babam. “Kim bakacak Bağdagül’e? Sana iş bulacağım Cemo. Bir başıma aldığım la konu yapılmaz. Konduyu yaptık mı, o zaman gider Merze.”

Biliyorum, ben okula gitmeyecektim. Anam hiçbir şey demedi.” (1999: 135).

İstememelerine rağmen maddi zorunluluklar nedeniyle köylerinden göçmek zorunda kalan aileler çocuklarının eğitimlerini sağlamakta da sorunlar yaşıyor. Romandaki ana karakter Mirza büyük şehre göçmelerine rağmen okula gönderilemez. Sadece küçük kardeşi Pürze okula gidebilir. Mirza bu duruma çok üzülmeye rağmen bir şey diyemez ve ailesinin geçimine destek olmak amacıyla para kazanmak için çalışmaya başlar. Kağıt toplayıcılığı yapan Mirza okula giden çocuklara hayranlıkla bakmaktadır. Ancak ailesinin içinde bulunduğu yokluğun da farkındadır. Kendilerine ait bir gecekonduları olması için gece gündüz çalışır.

“Mahmut beşinci sınıfa gidecekti. Bana,

“Sen de okula gelseydin?” dedi.

“Beşe mi Mahmut?”

Mahmut güldü:

“Hiç olur mu, önce okuma yazma, yani birinci sınıf sonra iki, üç, dört ve beş...”

“Beşinci sınıfa geldiğimde kocaman oğlan olacağım!”

Mahmut yine güldü:

“Alay ederler seninle,” dedi... “Hele birinci sınıfta çok alay ederler. Kocaman çocuk, birinci sınıfta derler.”

“Bizim köyde okul yoktu ki Mahmut.”

Mahmut’a Merze’nin de okula gidemeyeceğini söyledim.

“Benim bacım da gitmedi, çocuk baktı,” dedi.

Merze de çocuğa bakacak.” (1999: 138).

Gülten Dayıoğlu’nun *Ben Büyüyünce* isimli eserinde yine bir göç hikâyesi ve göçün aile ve çocuk üzerindeki etkileri anlatılmaktadır. Ancak bu

kez göçün sebebi ekonomik sıkıntılar değil, kan davası meselesidir. Ereğ isimli küçük çocuk ve ailesi kan davasından kaçmak için göçe karar verirler. Ancak Ereğ'in anne ve babası Almanya'ya giderken Ereğ'i götüremez. O da dedesi ve babaannesiyle İstanbul'a göçer orada okula gider ancak tanımadığı ve alışık olmadığı bu çevrede eğitim görmesi pek kolay değildir. Çok büyük sıkıntılara katlanarak annesi ve babasının gurur duyacağı bir öğrenci olmaya çalışır.

“Okul açıldı. Yağmur, kar, çamur, soğuk, odun kıtlığı, kömür darlığı, çeşme kuyruğu... ders, ödev, sınav, televizyon derken, kış geldi geçti.

Ereğ üçüncü sınıfı bitirme karnesini, göğsünü gere gere yolladı babasına. Üç tane “İyi”si vardı. Gerisi baştan sona “Pekiyi” idi. Babasından gelen övgü dolu mektuplarla koltukları kabardı. Babası geleceğe değin düşlerini de yazıyordu oğluna. Onu Almanya’da okutmak, adam katarına katmak istiyordu. Onun gelmesine yakın büyükçe bir ev tutacaktı. Araba alacaktı. Almanca öğrenebilmesi için öğretmen tutacaktı. Bunları yapmak için para biriktiriyordu.” (2011: 75).

Gülten Dayıoğlu'nun “Yurdumu Özledim” isimli eserinde de Almanya'ya göçen bir ailenin çocuklarının yaşadığı problemler işlenmiştir. Bu çocukların okul hayatına alışmalarında bir sorun yaşanmıştır.

Yurdumu Özledim'in ana karakteri Atıl'ın Almanya'da karşılaştığı ilk sorun dil problemidir. Yazar özellikle Almanya'ya göçen ve burada çocuk yetiştiren ailelerin yaşadığı sorunları ele almıştır. Orada doğan veya büyüyen çocukların ana dillerini unuttuklarının ya da hiç Türkçeyi öğrenmediklerini vurgulamıştır.

“İnşallah Almanya'ya varınca, Almanca öğreniyorum diyerek ana dilini unutmazsın! Böylesi çok zor oluyor. Kızım bebekliğinden beri yuvada. Orada hep Almanca konuşuluyor. Akşamları kendisine öğretmeye çalıştığım Türkçeyi, ertesi gün unutuyor. Hatta Türkçe ‘su’ demeyi bile bilmiyor. Hele beni ‘Mutti mutti!’ diye çağırması yok mu çileden çıkıyorum. Kaç kez ‘ana’ demeyi öğrettim. Ama inadından söylemiyor. Bazen ‘mutti’ dedikçe kendimi tutamayıp ağzına vuruyorum.

Atıl'ın anası, “Vah, yavrucağ!” dedi. Bir de dayak yiyor demek. Oysa ne suç var zavallının?” (2011: 38).

Almanya'ya yerleştikten sonra Atıl okula başlamak istemiştir. Ancak Atıl'ın Almanca bilmemesi babasının da fark ettiği bir sorundur.

“Ben okula gitmeyecek miyim?”

Babasının yüzü bulutlandı.

“Gitmesine gideceksin ama bu yıl almazlar.”

“Neden?”

“Ders yılının yarısı geçti diye... Burada okullar ağustos ayında açılır, sen de o zaman başlarsın.”

Atıl okulla ilgili pek çok soru sormak istiyordu. Ama babası hemen konuyu değiştirdi.” (2011: 66).

Atıl Almanya’da bir Alman okulunda okumak zorunda kalmıştır. Oysa ne Almancayı yeterli seviyede biliyor ne de Alman öğrencilerle anlaşabiliyordur. Bu sebeple Atıl okula gitmek istemez. Zaten okula başladığında da çok büyük bir şok yaşamıştır. Atıl Türkiye’de olsa beşinci sınıftan devam edecekken Almanya’da ikinci sınıfa gitmesi uygun bulunmuştur.

“Okulun kapanmasına iki ay vardı. Birkaç gün içinde gerekli işlemler yapıp Atıl sınava alındı. Matematiği iyiydi. Fakat okuma yazmayı hemen hemen unutmuştu. İkinci sınıfa başlaması uygun bulundu. Atıl bunu öğrenince beyninden vurulmuşa döndü. Arkadaşları iki ay sonra beşinci sınıfı bitireceklerdi. Bu yüzden günlerce ağladı. Anası babası onun gözyaşlarına dayanamıyorlardı.” (2011: 169).

Alman okuluna devam eden Atıl okulda çok zor günler geçirir. Okulda başka Türk öğrenciler de vardır. Ancak hepsi diğer öğrenciler tarafından dışlanmaktadır. Öğrencilerin bu olumsuz tavırlarına öğretmenlerin de hatalı davranışları eklenince Atıl okuldan iyi soğur.

“Atıl okul bahçesine girince, ürküntüyle çevresine bakındı. Yüzlerce çocuk, hoplayıp zıplıyor, gülüp oynuyorlardı. Birinci sınıfa başlayan küçüklerse, ana babalarının yanında uslu uslu bekliyorlardı.

Atıl yapayalnız kalmıştı. İçinden bir ses “Kaç!” diyordu. “Hemen eve dön! Kapıyı, pencereyi hatta perdeleri ört, yatağa gir. Yorganın altına saklan!..” Atıl bu sese uymadı. Çekine çekine öğrencilerin arasına karıştı. Ana babalar ona ters ters bakıyorlardı. Atıl önce aldırmadı. Fakat bulunduğu yerde bekleyenler bir süre sonra onun yanından uzaklaştılar. Bunu sezince Atıl’ın kolu kanadı kırıldı. Ölçsüz bir eziklikle bahçe kapısına yöneldi. Çıkıp giderek, eve varıp yorganın altına girecek, vargücüyü ağlayacaktı...” (2011: 129).

Alman kanunlarına göre her öğrenci okula gitmek zorundadır. Okula devam etmeyen çocukların aileleri kanunlar gereği cezalandırılmaktadır. Bu durum Atıl’ı ve ailesini zor durumda bırakmıştır.

“Elbette,” dedi baba. “Cezası varmış. Yasalara göre on altı yaşına dek tüm çocuklar okula gitmek zorundaymış. Tercüman söyledi. Yollamazsak polis peşimize düşermiş.”

“İyi hoş ya, bu oğlan daha doğru dürüst Almanca konuşmayı bilmiyor? Alman okulunda, Alman çocukların arasında hali nice olur?”

“Başka çıkar yol yok,” dedi baba. “Bazı semtlerde Türkiye’den gönderilen öğretmenler, Alman okullarının bir odasında kurs açıyorlarmış. Türk işçi çocukları orada birkaç saat bizim için yararlı olan bilgiler öğreniyor, sonra Alman çocuklarıyla birlikte Almanca derslere giriyorlarmış. Yakınlarda böyle bir kurs yok. İster istemez doğrudan Alman okuluna vereceğiz. İyi mi olur kötü mü bilmem gayrı...” (2011: 97).

Görüldüğü gibi çalışmamızın ele aldığı dönem olan 1980 ile 2000 yılları arasında toplumumuzda önemli sosyal değişikliklere sebep olan göç ve onun çocuk eğitime olan etkisi çocuk romanlarına da yoğun şekilde yansımıştır. Bu dönemdeki göçlerden en kötü şekilde etkilenenlerin başında göç eden ailelerin çocukları gelmektedir. Sabri Çakır, *“Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme”* isimli makalesinde göçün olumsuz sonuçlarını listelerken; *“Gecekondu ve varoş bölgelerinde altyapı yetersizliği, işsizlik oranının yüksek oluşu, barınma ve yoksulluk, “geçiş ve yoksulluk kültürünün” yarattığı anomik davranışlar, çocuk suçluğundaki yükseliş, sokakta çalışan ve yaşayan çocukların yaşam kavgaları göçün bir başka olumsuz yönünü oluşturmaktadır.”* ifadesini kullanmıştır.

Birçok nedenle yaşadığı yeri terk edip başka bir şehre ya da ülkeye yerleşen ebeveynlerin hayatlarındaki önem sıralamasında çocuklarının eğitimi oldukça geri planda kalmaktadır. Bu durum gayet normaldir. Yaşamsal bir takım ihtiyaçları tam olarak gideremeyen bir bireyin daha uzun vadeli çabalar içine girmesini bekleyemeyiz. Yerleşilen yeni toplumsal çevrede ebeveynlerin tutunabilmesi oldukça güçken, bu durum çocuklar üzerinde çok daha büyük sorunlara yol açabilmektedir. Çocuğun daha önceki hayatını sürdürdüğü sosyal çevre ile büyük şehirde karşılaştığı sosyal çevre arasında büyük farklar vardır. Bu durum çocuğun dengeli kurmasını zorlaştırmaktadır. Alt sosyo-ekonomik tabakadan gelen çocuğun orta sınıf bireyler arasında kendisini ifade edebilmesi oldukça zordur. Bu zorluğa bir de öğretmenlerle yaşanan iletişim kopuklukları eklenince çocuk için okul çekilmez bir hal almaktadır. Bu durumdaki çocukların eğitimin ileri basamaklarında yer alması da kolay olmamaktadır. Tezcan’a göre,

öğretmenlerde toplumun orta tabakalarında yetiştikleri için, köyden göçen çocuklardan farklı bir dil kullanmaktadırlar. Öğretmeniyle tam olarak iletişim kuramayan çocuğun doğal olarak başarısı düşecek ve bu durum onun eğitime olan bakışını olumsuz yönde değiştirecektir. (Tezcan, 1997: 154).

İncelediğimiz eserlerde özellikle köylerde yaşayan ve eğitim hayatı oldukça zorlu geçen karakterlere de yer verilmiştir. Muzaffer İzgü'nün *Karlı Yollarda* isimli eserinde uzak bir köyde Küçük Cemşit ve arkadaşlarının çok sevdikleri okullarına gitmek için çektikleri sıkıntılar ele alınmıştır. Kışın çok çetin geçtiği köylerinden başka bir köydeki okullarına kış aylarında gitmeleri neredeyse imkânsızdır. Her şeyi göze alıp yola çıktıklarında ise yolculukları büyük tehlikelerle doludur.

“Bizim köyün okulu yok. Yanımızdaki köyün okulu da yok. Ta uzakta bir köy var, okumak için oraya gideriz. Kış girerken iki ay, kış biterken iki ay, çok erken kalkarız. Anam torbama aزیğımı koyar, biraz soğan, biraz kara ekmek. Musa'nın anası da aynı şeyleri koyar. Tuzla biberi karıştırdık mı, çoban katığı olur. Soğan, kara ekmek, çoban katığı, öğle olunca Musa'yla okulun taşılığında oturur, yeriz.” (2011: 7).

Dayıoğlu'nun *Ben Büyüyünce* adlı eserinde şehirde yaşamasına rağmen anne baba hasretiyle yaşamak zorunda kaldığı için zor bir hayatı olan Erek'in öyküsü anlatılmaktadır. Onun yaşadığı zorluklar Almanya'da yaşayan anne ve babasına duyduğu özlemden kaynaklanmaktadır. Erek, derslerinde çok başarılı olup ailesinin gurur kaynağı olmayı istemektedir.

“Okul açıldı. Yağmur, kar, çamur, soğuk, odun kıtlığı, kömür darlığı, çeşme kuyruğu... ders, ödev, sınav, televizyon derken, kış geldi geçti.

Erek üçüncü sınıfı bitirme karnesini, göğsünü gere gere yolladı babasına. Üç tane “İyi”si vardı. Gerisi baştan sona “Pekiyi” idi. Babasından gelen övgü dolu mektuplarla koltukları kabardı. Babası geleceğe değin düşlerini de yazıyordu oğluna. Onu Almanya'da okutmak, adam katarına katmak istiyordu. Onun gelmesine yakın büyükçe bir ev tutacaktı. Araba alacaktı. Almanca öğrenebilmesi için öğretmen tutacaktı. Bunları yapmak için para biriktiriyordu.” (2011: 75).

İpek Ongun'un *Mektup Arkadaşları* isimli eserinde genel olarak eğitime önem veren ve çocuklarının en iyi okullarda okumasını isteyen köylü ailelerden söz edilmiştir.

“Bizde okuyana saygı gösterilir, herkes çocuğunu okutmak ister. Köy okullarını bitirenler, Mersin’e lise öğrenimi için gönderilirler. Daha sonra Ankara, İstanbul gibi büyük kentlere, üniversiteye giderler gençler. Yabancı ülkelerde okuyanlarımız bile var. Anlayacağın bizim köy halkı hem çalışmayı, hem okuyup bilgili olmayı, hem de eğlenmeyi sever. Tabi herkes kendi bütçesine göre”. (2011: 26).

Eserde sözü edilen köylü ailelerin geneli eğitimi desteklerken bazı ailelerin eğitime, özellikle de kızların eğitimine bakış açıları ise eleştirilmiştir.

“Baba izin verirsen ben üniversiteye gitmek istiyorum.”

“Ne?”

“Üniversiteye gitmek istiyorum.”

“Bak Nazife, çalışmak istiyorum diye tutturdun, razı olduk. Şimdi de karşımıza geçmiş, beni üniversiteye gönderin, diyorsun. Kız kısmı eninde sonunda evlenir, hem de seni öyle yalnız başına uzaklara gönderemem, bunu da böylece bilesin...”

“Ama baba...”

“Ben diyeceğimi dedim, sözü uzatmanın bir anlamı yok. Çok yorgunum, yatacağım,” diyerek babam kestirip attı.” (2011: 66).

Gülten Dayıoğlu'nun *Parbat Dağının Esrarı* isimli eserinde bitkilerle iletişim kurma özelliğine sahip bir çocuğun başka bir ülkenin ajanları tarafından, eğitimini daha iyi alması bahanesiyle kandırılmaya çalışılması ve ajanın ülkesine götürülmeye çalışılması anlatılmaktadır. Çocuk ailesinin maddi imkânsızlıkları ve çevresindeki yetersiz eğitim olanakları nedeniyle bu ülkeye gitmeyi düşünür ancak son anda ajanların polis tarafından yakalanmasıyla kurtulur.

“Ayrıca ana babasından ve yurdundan ayrılmak da çok zoruna gidecekti. Ne var ki öğrenimini sürdürmek için ana babasından zaten ayrılmak zorundaydı. Kasabada sadece orta öğrenim olanağı vardı. Tüm bu sorunlar içinde en önemli konu da babasının parasızlığıydı.” (2000: 20).

Küçük Bilgin'in başka ülkeye gitmeyi kabul etmesinin temelinde daha iyi eğitim alma hayali yatmaktadır. Eğitime önem veren diğer ülkeler onun sıra dışı özelliklerinin farkına kendi ülkesinden daha önce varmıştır. Bu nedenle de onu alıp kendi ülkelerindeki bilimsel çalışmalara dâhil etmek istemektedirler. Küçük Bilginin ailesi ise ona daha iyi bir eğitim olanağı sağlamak için elinden geleni yapmaktadır.

“Bak oğlum seni lise ve yüksek öğrenim için büyük kente göndereceğim. Biraz para biriktirdim. Ama bu yeterli değil. Bundan sonra daha çok çalışmam gerek. Bunu seve seve yapacağım. Umarım sen de çok çalışır, emeklerimizi boşa çıkarmazsın. Bunun için söz veriyor musun?”

Küçük Bahçıvan öylesine dalmıştı ki, babasının sorusunu duymadı bile. Babası sözlerini yineleyince kendini topladı.

“Elbette çok çalışacağım. Emekleri boşa çıkarmayacağım.” dedi.” (2000: 21).

Gülten Dayıoğlu'nun *“Tuna'dan Uçan Kuş”* adlı eserinde de Osmanlı Devletinin eğitim sistemini görmek mümkündür. Osmanlıda uygulanan devşirme sistemi ile öğrencilere küçük yaştan itibaren uygulanan yoğun eğitim anlatılmıştır. Bu eğitimin çok yönlü oluşu dikkat çekicidir.

“Bir yıl geçmeden Behram, Türkçe konuşmayı öğrenmişti. Arapça okuyup yazmada, matematik ve din dersinde, öteki öğrencileri geride bırakmıştı. Bu arada at binme, kılıç kullanma, beden geliştirme ve yabancı dil derslerini de başarıyla sürdürüyordu.” (2011: 53).

Eserde insanın kendini nasıl eğitebileceğine de değinilmiştir. Padişah ve Bilgin arasında geçen diyalogda bilgilerle donanmış bir insan olabilmenin sınırlarından söz edilmiştir.

“Padişah, Bilgin'in bu çalışmalarından övgüyle söz etti. Sonra, nasıl olup da böylesineengin bilgilerle donanabildiğini sordu. Bilgin, “Düşüne taşına yaşadım. Çevremi hem beyin hem yürek hem de gönül gözümüyle görmeyi adet edindim. Bu arada sayısız kitap okudum. Bu uğraşlar, zihnimi, gönlümü, yüreğimi, öylesine zenginleştirdi ki!..

Gün geldi, bu zenginliği başkalarıyla paylaşma tutkusuna kapıldım. Gördüğünüz gibi evimi, bilgiyle donanmak isteyen herkese açtım. Bu arada zamanı zorlayarak, yaşam öykümü de yazıyorum. Çünkü yazılmaya değer dopdolu bir yaşam sürdürdüm. Anılarımin da insanlara yararlı olacağına inanıyorum.” dedi.” (2011: 170).

Gülten Dayıoğlu'nun bir diğer eseri *Işın Çağı Çocukları*'nda doğumevlerinden kaçırılan bebeklerin, özel bir eğitimle çok üstün bilginler olarak yetiştirilmeleri ve bu bilginlerin insanlığı kaçınılmaz görünen bir sondan kurtarmaları anlatılmıştır. Yazar eğitim sayesinde insanların saldırganlık gibi kötü dürtülerden arındırılabilceğini vurguladığı eserinde uygulanan eğitim sistemini şöyle anlatıyor:

“Bebeklerin çiftliğinde yaşam düzeni, dışarıdakinden değişti. Bebeklerin adları yoktu. Tümü de kendilerine göre sayılarla anılıyordu. Kimliklerinde, ana baba adı yoktu. Doğum yeri olarak sadece İleri Görüşlüler Ülkesi gösteriliyordu. Bakımlarını üstlenen görevliler seçkin kimselerdi. Bebeklere sevgi ve bağlılık gösterilmesi yasaktı. Küçük dahiler, sevgi, acıma, kin, nefret, öfke, saldırganlık gibi kavram ve davranışlardan uzak tutuluyorlardı. Ama yine de kalıtımla getirdikleri bazı özellikleri, tam olarak engellenemiyordu. Görevliler önceleri, bebeklerin içgüdülerini köreltici birtakım yoğun koşullandırmalar yapmaktan yanaydılar. Ama, sonradan kişiyi çok mutsuz ve dengesiz kılacağı düşünülerek, bu koşullandırma yumuşatıldı.” (2011: 11).

Dayıoğlu'nun *Işın Çağı Çocukları* adlı eserinde kurguladığı bu eğitim sistemi çocukların çok yönlü gelişmelerine ve gelişimlerinin doğal seyrine göre bazı alanlarda uzmanlaşmalarına önem vermektedir. Bütün dünyada halen tartışılan eğitim sistemlerinin birçoğu da bu amaç doğrultusunda hareket etmektedir. Eğitim sisteminde çok sık köklü değişikliklere gidilen ülkemizde de öğrencilerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bir eğitim haritası oluşturulması amaç edinilmiştir. Dayıoğlu bu hedefe ulaşılması durumunda elde edilebilecekleri ve devletlerin eğitime bakışlarının yaratabileceği farklılığı *“Işın Çağı Çocukları”*nda gözler önüne sermiştir.

“Özel eğitimden geçmiş görevlilerce çalınan dahi bebekleri, bu çiftlikte özenle büyüttük. Eğitim öğretimle dehalarını biledik. Sonra da yetenek ve istekleri doğrultusunda bilim dallarına yönelttik. Dünyaca ünlü yaşlı bilim kurulu üyeleri yıllarca onlara öğretmenlik yaptılar. Ayrıca dahi çocuklara, yaşamdan tat almalarını sağlamak için, dünyayı tanıma gezileri yaptırarak. Her çocuğa, güzel sanatlarla ilgili beceriler kazandırdık. Genç dahiler yüzme, tenis futbol, koşu, güreş gibi spor dallarında da ustadırlar. Zaman zaman kendi aralarında iş birliği yaparak oluşturdukları, özel uçaklarla en usta havacılar taş çıkartacak düzeyde uçuş gösterileri düzenlerler.” (2011: 21).

Çocukların okula bakış açıları ve okullarda yaşadıkları ilginç olaylarda eserlerde eğitimin ele alınış şekliyle ilgili önemli bilgiler vermektedir. Rifat Ilgaz'ın *Bacaksız Okulda* isimli eserinde yaramaz Bacaksız'ın okula başladığı gün ve okulda yaşadıkları, mizahi bir dille ele alınmıştır.

Çocuklarının yaramazlıklarından bıkan aileler, onların okula başlamalarının dört gözle beklemektedirler.

“Bu kutsal gün, Fesleğen Sokağı için neden mi o kadar önemliydi? Eğer Fesleğen Sokağındaki ana babalar, okulların açılma gününü sabırsızlıkla bekliyorlarsa, çocukları için vezir düşü gördükleri için değildir. İş bu büyütmeyle. Sırf çocukların, başlarından bir an önce gitmeleri içindir. Bu

sokağın haylazları, onlara etmediklerini bırakmamış, ocaktaki çorbalarıyla birlikte sabırlarını da kaç kez taşırmışlardır.” (2011: 2).

Bacaksız'ın öğretmeni ile olan ilişkileri de dikkat çekicidir. Sert ve otoriter bir kişi olan öğretmene ve eski eğitim anlayışına yönelik yoğun eleştiri “Bacaksız” serisi kitaplarının birçoğunda göze çarpmaktadır. *Bacaksız Paralı Atlet* isimli eserde de öğrencilere verilen ödevlerin fazlalığı ve bu durumun anlamsızlığı eleştirilmiştir.

“Günlerden pazardı. Bu öğretmen, pazar günleri de yakasını bırakmıyordu Bacaksız'ın.

“Anne be,” dedi çorbasını kaşıklarken. “Bu öğretmen neden bu kadar çok ödev veriyor bize?” Pazar gelecek diye ödüm kopuyor. Ha okulda yazmışım bu yazıları, ha burada...”

“Sus. Senin aklın ermez.”

“Aklım erse de ermese de bu sayfa sayfa yazıları ben yazıyorum. Madem bütün pazar yazı yazdıracak bu öğretmen, pazarları da kapatmasın okulu!”

“Doğru mu söylüyor yoksa bu çocuk...” diye düşündü annesi. Pazar günleri okul kimin için kapatılıyordu? Kim yorgunluğunu giderecekti pazar günleri? Çocuklar mı, öğretmenler mi? Herhalde yorulan, çocuklardan çok öğretmenlerdi. Onlar elli altmış çocukla uğraşıyorlardı. Oysa altmış çocuk, bir tek öğretmenle!

“Değil mi ya anne? Son sayfayı yazmıyorum. Öğretmen de ne yaparsa yapsın.” (2011: 38).

Eğitim sistemine getirilen eleştirilerin bir diğeri de öğrencilerin performanslarının değerlendirilme şeklidir. Bacaksız çok atletik ve esnek bir çocuk olmasına rağmen karnesinde beden eğitimi dersi zayıftır. Bu durum öğretmenin öğrenciyi genel olarak değerlendirmesine bağlanmıştır.

“Çocuk değil, canbaz!” dedi. “Hele bir bakayım şu Bacaksız'ın karnesine; beden eğitiminden mutlaka pekiyi almıştır.

Yıldız Öğretmen merakla koşturduğu dağıtılmak üzere masaların üzerine konmuş karnelerin başına. Bahri Dönmez'in karnesini aradı, buldu. Beden eğitimi notuna baktı.

Yanılmıştı Yıldız Öğretmen. Haydar Aybekler giderken en kötü notu ona vermişti. İyile pekiyi bu sınıfta Pamuk Altanların hakkıydı. Beden eğitimi demek biraz da aile eğitimi demekti, ona göre. Bacaksız gibiler düşlerinde bile göremezlerdi “iyi”leri “pekiyi”leri...” (2011: 89).

Çocukların eğitiminde aileler tarafından da bazı hatalar yapıldığı, cinsellikle ilgili konuların çocuklara olduğundan çok farklı şekilde açıklandığı görülmektedir. İncelediğimiz bazı eserlerde de bu konu üzerinde durulmuştur.

Ayla Kutlu'nun *Merhaba Sevgi* isimli eserinde soruları cevapsız kalan ve terslenen çocuğun düşüncelerine yer verilmiştir.

“Çok saçmaydı sorun. Siz insanlar da bizler gibi doğmaz mısınız?”

Sevgi ne diyeceğini bilemedi. Az durdu, kendini topladı:

“Gülünç bulacaksın belki ama, bilmiyorum. Ne zaman insanların dünyaya geliş biçimini sorsam, annem de ablalarım da, “Sus...” diyorlar, ‘Anlamazsın anlatsak bile. Biraz daha büyü de...’ Niçin anlamayacak mışım? Aptal mıyım ben? Söylesene kedi, sence ben aptal mıyım? Senin bildiğin şeyleri de bilmiyorum, görüyorsun. Sen her şeyi biliyor musun?” (2009: 24).

Rıfat Ilgaz'ın *Bacaksız Sigara Kaçakçısı* isimli eserinde ise çocuğun sorularına ailenin verdiği yanlış ve mantıksız yanıtlardan söz edilmiştir. Bacaksız ve Bacaksız'ın arkadaşı Gülten arasında geçen diyalog çocukların bu durumla ilgili fikirlerini ortaya koyar niteliktedir.

“Çocuk da bebek de çarşıdan alınır mı hiç.”

“Ya nerden alınır?”

Gülten gülüyordu.

“Leylekler getirir, bacadan atar.”

Bacaksız kaşlarını çatmıştı.

“Ben sahici bebekleri sormuyorum ki sana. Yapma bebekleri soruyorum. Bu bebekleri, parası çok olan babalar, çocuklarına almazlar mı?”

İş karışmıştı..

“Peki,” dedi Gülten. “Canlı bebekleri leylekler bacadan mı atar sanki?”

Küçümseyerek baktı Bacaksız:

“Öyle şey mi olur canım. Bizi aptal yerine koyuyorlar.”

“Hah!” dedi Gülten. “Şimdi oldu! Canlı bebekleri anne babalar yapar. Bizi aptal kandırdıklarını sanıyorlar. Bir de oyuncak bebekler var, benim bu gelin bebek de onlardan işte.” (2011: 20).

İncelediğimiz romanların geneline baktığımızda eğitimin önemli bir yer tuttuğunu görmekteyiz. Yazarların birçoğu romanlarında eğitimi ve eğitim

sorunlarını ele almıştır. Bu sorunlara eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Romanların bir kısmında ise özellikle göç nedeniyle çocukların eğitimlerinde rastlanan sıkıntılar ele alınmıştır. Ülkemizdeki köyden kente göç probleminin yol açtığı önemli olumsuz sonuçlardan birisi de göç eden ailelerin çocuklarının yaşadığı eğitim problemleridir. Aileler daha önemli sorunlarla boğuştukları için çocukların eğitimi ikinci plana itilmektedir.

1.2. Çocuk ve Okul Başarısı

Okul eğitiminin çocukların kişiliklerinin oluşmasındaki önemi büyüktür. Çocuğun okulda elde ettiği başarı ya da başarısızlık onun kişilik gelişimini derinden etkiler. Bu durum günümüzde daha da önemli hale gelmiştir. Ülkemizde nüfusun giderek artmasıyla insanların meslek sahibi olamama kaygısı da artmıştır. Çocuklar artık ilkokul yıllarından itibaren gelecek kaygısı içinde, yoğun şekilde çalışarak, girecekleri sınavlara hazırlanmaktadırlar. Özellikle kentlerde yaşayan ve sosyoekonomik düzeyi nispeten yüksek olan orta sınıf ailelerin çocukları bu baskıyı daha fazla hissetmektedir. Ailelerin çocuklarının eğitimleri için sağladıkları maddi ve manevi destek, onların beklentilerini yükseltmektedir. Bu beklentiyi karşılamakta sorun yaşayan çocuklar yoğun şekilde stres yaşamaktadır. İncelediğimiz çocuk romanlarının bir kısmında yaşanan stresin etkileri ele alınmıştır.

İpek Ongun'un *Kamp Arkadaşları* isimli eserinde Nilgün yeni tanıştığı Emre ile okul hayatlarıyla ilgili konuşmaya başlar. Nilgün ne kadar başarılı bir öğrenciyse Emre bir o kadar başarısızdır. Emre'nin başarısızlığı ailesini derinden etkilemektedir. Bu başarısızlığa Emre'nin annesinin gösterdiği tepki oldukça abartılı şekilde dile getirilmiştir. Eserde okul başarısına ya da başarısızlığına hayati bir önem verildiği görülmektedir.

“Nilgün bir yandan gülüp bir yandan konuşmaya başladı. “Haklısın Emre, başlıyorum. Öhom... Galatasaray Lisesi'nde bu yıl ortaokulu bitirdim ve lise bire geçtim. Ya sen?”

“Ben de Atatürk Lisesi'nde lise birden ikiye daha geçemedim. Toto gibi bir karne getirince evde kıyametler koptu, annem krizler geçirdi, zaten her aldığım kırık notta annem kriz geçirir, kadıncağız bugüne kadar nasıl sağ çıktı şaşıyorum.” (2010: 41).

Öğrencilerin okul derslerinde başarısız olmaları kendi iç dünyalarında da büyük problemlere yol açmaktadır. Ongun'un *Afacanlar Çetesi* isimli eserinde Defne ve Oya karakterleri arasında geçen diyalog bu duruma verilebilecek örneklerden biridir.

“Bankta oturanlar arasındaki sessizliği Defne bozdu. “Erdoğan Bey’i ne kadar seviyorsam, şu fen bilgisi dersini de bir o kadar sevmiyorum,” diye homurdandı. Anlaşılan akli hala sınavdaydı.

Oya, “İstersen seni çalıştırabilirim Defne,” dedi.

“Sağol Oya ama biraz daha kendim anlamaya çalışayım da, olmazsa yardımını isterim. Hele bu sabahki sınavda, inanın, utanmasam oturup ağlayacaktım bir ara.”

“Aaa delisin sen,” dedi Zeynep. “Hepimiz çat aşağı çat yukarı aynı durumdayız. Erdoğan Bey de söylüyor ya bunlar zor konular diye.”

“Evet ama o kadar çalışıyorum, o kadar uğraşıyorum, şu sonuca bak. Doğru dürüst bir not alamadım sene başından beri. En çok da buna bozuluyorum. Çalış çalış çalış sonra karşılığını alama! Niye böyle oluyor? Bayağı üzgündü Defne.

Ece, “Amaan, boş ver, Defne. Sen sınıfı geçmeye bak, yeter. Ne üzüyorsun kendini, dedi.” (2011: 136).

Defne'nin fen bilgisi dersindeki başarısızlığı karşısında takındığı tavır, çaresizliğini vurgulamaktadır. Arkadaşı Oya'nın birlikte çalışma önerisine karşın, Ece durumu fazla büyütmemek gerektiğini savunmaktadır. Bu da okul derslerindeki başarısızlığa karşın çocukların takınabileceği farklı tavırları örneklemektedir.

Başarısızlık karşısındaki farklı tutumları ele alan bir başka bölüm ise Ongun'un *Yaş On Yedi* isimli eserinde görülmektedir.

O ders boştu. Kantinde oturmuş çene çalıyorlardı. Bir önceki derste Selçuk Hoca fizik kâğıtlarını dağıtmıştı. Aşağı yukarı tüm sınıfın notları kötüydü. Sorular çoğu kez olduğu gibi bu kez de zordu.

Sevgi, “Hepimiz bütünlemeye kalacağız, görün bakın,” dedi beş karış suratla.

Derya, “Nasıl olsa bütünleme sınavı yapacaktır, o zaman kimse bütünlemeye kalmaz, deyip” esnedi. (2008: 92).

Yaş On Yedi adlı eserde lise son sınıfta öğrenim gören öğrencilerin üniversite sınavına hazırlanma süreçleri ve geleceğe dair planları ele

alınmıştır. Geleceklerine yönelik kaygıları olan öğrenciler bir yandan da hayatlarındaki diğer zorluklarla mücadele etmeye çalışmaktadır.

“Demek son sınıf. Bu yıl epeyce yoruluyorsundur.”

“Elimden geleni yapıyorum. Hafta sonları kurslara gidiyorum. Hem okul ödevleri ve okul sınavları, hem de kurslar ve üniversite sınavına hazırlanmak yorucu oluyor tabii. Ama asıl sorun zaman. Gece yaralarına kadar çalıştığım halde, zaman yetmiyor.”

“Vah yavrucuğum. Ama eminim sen başarılı olursun. Daha minnacıkken cin gibiydin, o zamandan belliydi senin iyi bir öğrenci olacağın. Peki nereye gitmek istiyorsun?”

“Güzel Sanatlar Akademisi’ne.” (2008: 101).

Yaş On Yedi adlı eserin “Sonsöz” bölümünde öğrencilerin üniversite sınavı sonrasında neler yaptıklarından bahsedilmiştir. Roman karakterlerinin her birinin hayatı farklı yönlerde devam etmiştir. Öğrencilerin bazıları sınavda başarılı olurken, bazıları ise başarısız olup, hayatta başka yollar seçmişlerdir. Romanın ana karakteri Bahar, arkadaşları Sevgi, Volkan ve Mine sınavda başarılı olup, hayal ettiği okulu kazanmıştır. Serdar beklentilerin çok altında bir sonuç almış ve dershaneye yazılıp tekrar sınava hazırlanmaya başlamıştır. Eşref, üniversite okumaktan vazgeçmiş ve bir ihracat şirketinde işe girmiştir. Romandaki karakterlerden Derya ve Keriman ise bambaşka bir yol seçerek evlenmişlerdir. Derya Çanakkale’ye, Keriman ise Almanya’ya yerleşmiştir.

İncelediğimiz eserler gösteriyor ki, günümüz toplum yapısı çocuğa büyük sorumluluklar yüklüyor. Çocuklar ise fiziksel ve zihinsel gelişimleri nedeniyle her zaman bu baskının üstesinden gelemiyorlar. Medyada sık sık rastladığımız bazı olaylar da bu duruma örnek teşkil etmektedir. Kendilerine yönelik beklentileri tam olarak karşılayamayan okul çağındaki öğrencilerin aileleriyle büyük anlaşmazlıklar içine düştükleri, evden kaçtıkları hatta ne yazık ki canlarına kıydıkları görülmektedir. Bu durumda, okul başarısını dayatan popüler kültür öğelerinin ve bunlardan etkilenen ailelerin izledikleri baskıcı tutumun etkisi oldukça büyüktür. İncelediğimiz çocuk romanı yazarlarının bu baskıya vurgu yapması ve bu duruma eleştirel bir bakış açısı getirmesi ise olumlu bir yaklaşımdır.

1.3. Çocuk ve Öğretmen

Eğitimin tanımını yaparken eğitim sürecinin temel amacını kişinin davranışlarında istenilen yönde meydana getirilen değişiklikler olarak belirtmiştik. Bu değişikliklerin planlı yaşantılar ve düzenlemeler sonucu oluşturulması gerekmektedir. *Eğitim, mevcut toplumsal ve kültürel değerlerin genç kuşaklara aktarıldığı bir süreç, zihinsel gelişim, kişilik geliştirme, mesleki yetiştirme, bireyleri teknolojik becerilerle donatma ve toplumsal- siyasal sistemi sürdürme çabası olarak tanımlanabilir.* (Eskicumalı, 2004: 7). Bir toplumda, çocukların zihinsel gelişimi ve kişilik gelişiminin yönlendirilmesi; onların teknolojik becerilerle donatılması ile kültürel değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması gibi süreçleri yönetenler öğretmenlerdir. Bu önemli görevleri nedeniyle eğitim sürecinin öğrenciden sonraki en önemli ögesi olarak öğretmenleri işaret etmek yanlış olmaz. Günümüzde öğrenci merkezli bir eğitim anlayışı benimsenmiştir ancak bu durum öğretmenin süreç içindeki önemi azaltmamış, aksine öğretmen unsurunu eğitim başarısı için daha belirleyici hale getirmiştir. Bugün yapısalcı eğitim anlayışının genel olarak kabul görmesinin sonucunda, çocuğun öğrenmesinde rehberlik rolü üstlenen öğretmenlerin bu görevi geçmişteki “bilgiyi aktaran kişi” rolüne göre öğretmene daha büyük sorumluluklar yüklemektedir. Eskicumalı'ya göre; *“Öğretim etkinliklerini formal eğitim kurumlarında yürüten uzman kişilere öğretmen adı verilir.”* (Eskicumalı, 2004: 7). Kişi; ailesinden, arkadaşlarından ya da çevresinden birçok şey öğrenir ancak bu öğretme işini yapan kişileri öğretmenlerden ayıran önemli bir özellik vardır. Öğretmen öğretme işini planlı ve programlı yapan alanında uzmanlaşmış kişidir. İnsanlara sistemli olarak bir şeyler öğretmek hem yoğun ve güncel bir bilgi birikimi hem de öğretme yeteneği gerektirir.

İncelediğimiz çocuk romanlarının çok büyük bir kısmında öğretmenler olay örgüsüne dâhil edilmiştir. Bu durum günümüzde çocukların hayatında öğretmenlerin önemini yansıtmaya açısından önemlidir. Çocukluk yıllarını çok yoğun bir eğitim- öğretim sürecinde geçiren günümüz insanı zamanının büyük kısmını eğitim kurumlarında, öğretmenleriyle birlikte geçirmektedir. Bu

sebeple çocuklara hitap eden ve onların beğenisini kazanmış kitaplarda öğretmenlere bolca yer verilmiş olması doğal bir durumdur.

Ele aldığımız çocuk romanlarında öğretmen öğrenci ilişkilerine genel olarak baktığımızda romanlarda bazen öğrencilerin bazen öğretmenlerin hatalı olduğu çatışmalara sık sık yer verildiğini görüyoruz.

Gülten Dayıoğlu'nun *Yurdumu Özledim* isimli eserinde ailesiyle birlikte Almanya'ya göçen ve burada Almanca öğrenmeye ve okula uyum sağlamaya çalışan Atıl, okulda öğretmeniyle üzücü bir olay yaşamıştır. Okula ve arkadaşlarına alışmakta zorluk yaşayan Atıl, okul derslerinde başarısız olmaktan da kurtulamamaktadır. Bir gün cesaretini toplayıp özellikle hazırlandığı bir parçayı okumak için öğretmeninden izin ister.

“Bir gün Atıl canını dişine takarak öğrendiği parçayı sınıfta okumak istediğini belirtti. Öğretmene kendisini kaldırması için ilk kez rica etti.

Öğretmen kayıtsızlıkla dudak bükerek, “Olur,” dedi. “Madem çok istiyorsun, haydi oku da görelim!” (2011: 136).

Ancak öğretmen Atıl'ın bu büyük çabasını görmezden gelir. Atıl akıcı okumasına rağmen onu köylü diliyle okumakla suçlar. Sınıftaki diğer öğrencilerle beraber Atıl'a güler.

“Atıl önce duraksadı. Sonra gücünü toplayarak “N'oldu?” dedi. “Neden gülüyorsunuz?”

Öğretmen kaşlarını çattı. “Çünkü gülünçsün! Okuduğun parçadaki Almanca sözcükleri köylü dilinde öylesine gülünçleştiriyorsun ki, arkadaşların kendilerini tutamıyorlar.” (2011: 136).

Bu durum Atıl'ın okumaya olan isteğini ve cesaretini iyice kırar. Bütün arkadaşlarına, öğretmenlerine ve Alman toplumuna karşı soğukluk hisseder. Kendisinin dışlanmasının tek sebebinin Türklüğü olmadığını, aynı zamanda Müslüman oluşunun da daha fazla ayrımcılığa sebep olduğunu hisseder.

Dayıoğlu'nun incelediğimiz bir diğer romanı olan *Ben Büyüyünce*'de yine öğretmeni tarafından gereğinden fazla eleştirilen ve bu eleştiriler sonucunda okuldan soğuyan Erek'in yaşadıklarından bahsedilmektedir.

Derse geç gelen Erek, sınıfa girdiğinde kendisini bir türlü benimseyemeyen arkadaşlarının alaylarına maruz kalır, Erek'in dersi

bölmesine kızan ve sınıftaki gürültüden de Ereğ'i sorumlu tutan öğretmeni ise onu sert bir şekilde azarlar. Zaten içine kapanık olan okula ve arkadaşlarına henüz uyum sağlayamayan Ereğ bu olaydan sonra daha da içine kapanık bir hâl alır. Sınıfta maruz kaldığı tutumu ailesinin diğer çocukların aileleri gibi zengin ve çocuklarıyla ilgilenen kişiler olmamasına bağlar. *Yurdumu Özledim* romanındaki Atıl'ın yabancı bir ülkede yaşadığı dışlanmışlık hissini *Ben Büyüyünce*'nin Ereğ'i kendi ülkesinde yaşamaktadır.

"Bu olaydan sonra daha da içine kapandı. Öğretmene karşı da içi üşümüştü. Onu, ilk günlerde sevdiği gibi sevmiyordu. Hele sınıftaki öteki öğrencileri içi hiç götürmüyordu. Her birinin süslü püslü, kürklü mürklü anaları, kelli fellı babaları vardı. Sık sık dersliğin kapısına gelip çocuklarını koltuklarının altına alarak öğretmenle görüşüyorlardı." (2011: 62).

Rıfat Ilgaz'ın incelediğimiz eserlerinde öğretmenlerin öğrencilere yönelik davranışlarıyla ilgili yoğun bir eleştiri göze çarpmaktadır. Özellikle *Bacaksız Okulda* isimli eserinde Ilgaz'ın genel olarak eğitim sistemine ve özel olarak öğretmenlere yönelik eleştirileri oldukça yoğundur.

Bacaksız Okulda isimli romanda öğretmenlerin öğrencilere karşı takındıkları önyargılı tavırlar eleştirilmektedir. Daha okulun ilk gününde "Bacaksız" lakabıyla tanınan Bahri'ye yönelik önyargı içine giren öğretmeni bu sebeple onu gözünün önünden ayırmaz.

Onu en öne oturttu öğretmen Haydar Aybekler. Deneyimlerine dayanarak, Bacaksız'ı gözü pek tutmamıştı. Gözünün önünde durması daha da işine gelir, bu ikisi için de yararlı olurdu.

Bahri için büyük bir değişiklikti okul. Otobüsler gibi bir numarası vardı artık! 19 diyordu öğretmen. Herkesin numarası çoktu da onunki neden bu kadar azdı? Otobüs numaraları gibi... İkinci değişiklik kendisine Bacaksız demeyen tek adam, bu öğretmendi. Bahri'ydi burada adı, hem de Bahri Dönmez! (2011: 8).

Daha okulun ilk gününden itibaren öğretmeniyle sürtüşmeler yaşayan Bacaksız Bahri yazı yazma konusunda da, öğretmenine göre, büyük sorunlar yaşamaktadır. Bacaksız Bahri yazı yazarken sol elini kullanır. Ancak öğretmeni bu durumu kabul edilemez bulur ve Bacaksız'ın sağ elini kullanması gerektiği hususunda onu zorlar. Bu isteğini gerçekleştiremeyeceğini fark ettiğinde ise Bacaksız'a yönelik şiddet uygulamaktan kaçınmaz. Bacaksız ne zaman sol elini kullansa öğretmeni

Haydar Aybekler onun eline cetvelle vurur. Bacaksız'ın eli bu sebeple kıpkırmızı olur. Ama Bacaksız ne yaparsa yapsın sağ eliyle güzel çizgiler çizemez, harfleri olması gerektiği gibi yapamaz.

Tahtanın bir de sileceği vardı. Peki ama sileceği hangi eline alacaktı? Pek doğal ki sol eline değil! Sol el yasak, okulda. (2011: 14).

Yazar sol elin kullanımının okulda yasak olduğunu özellikle vurgulamak istemiştir.

“Kalem gene sol eline geçmiş, bir boyda biçimli çizgiler döktürüyordu ki, küttt!.. Bir cetvel! Hem de kenarı demirli bir cetvel tahtası, elinin üstünde küttledi. Açıkta anlamı! Kalem sol elden sağ ele geçsin, demek istiyordu. Sıkı bir bildiriydi bu! Okul buydu işte!” (2011: 11).

“Otur, aksi musibet!”

Oturmak kolaydı da... ne demekti acaba “aksi musibet”? Ucunda cetvel tahtası olmadığına bakılırsa ikisinin ortası bir şeydi. Ne iyi ne kötü...

“Otur da defterine çiz! Ters herif!” (2011: 15).

İlgaz eserin yazıldığı dönemde uygulanan eğitim sistemini bu şekilde eleştirirken okulda şiddetin varlığının da altını çizmiştir. Roman boyunca Bacaksız türlü sebeplerle şiddete maruz kalmıştır. Bazen bu durumun sebebi olarak Bacaksız Bahri'nin ailesinin zengin olmayışı gösterilmiştir. Bacaksız'ın sınıfındaki ailesi zengin olan çocuklara ayrı bir muamele gösterilirken Bacaksız gibi düşük sosyoekonomik seviyeden olan çocuklar da Bacaksız gibi kötü muameleye maruz kalmaktadır. Rifat İlgaz bir çocuk romanı olmasına rağmen eserinde bu durumu tüm çıplaklığıyla anlatmıştır. İçine mizah unsuru katılan bu eleştiri kitabın tamamına yayılmıştır.

İlgaz *Bacaksız Okulda* isimli romanında öğretmenlerin değişen zamana ve gelişmelere direnmelerini ve kendilerini geliştirmemelerini de eleştirmektedir. İyi bir öğretmenin nasıl olması gerektiğine dair fikirlerini belirtmiştir. Yazar çağa ayak uyduramayan, yaşadığı çağın gerisinde kalan, öğretmenleri ölü olarak nitelendirmiştir.

“Bilgisinin üstüne yeni bilgiler koymayan öğretmenler, yaşlanır, çağdışı oluverirlerdi bir gün. Emeklilik bir kurtuluş değil, temize çıkış olurdu bu gibiler için. Oysa öğretmenin iyisi hiç yaşlanmazdı. Emekliye ayrılrsa bile,

yaşlanmadan ölenler de olurdu içlerinde. Genç yaşında ölen çok emekliler çıkmıştı!” (2011: 20).

İlgaz'ın incelediğimiz eserlerinde gördüğümüz öğretmene ve eğitim sistemine yönelik eleştirel bakış açısı, zaman zaman politik bir çizgiye de kaymaktadır. 1981 senesinde ilk baskısını yapan *Bacaksız Paralı Atlet* isimli romanda bu politik eleştirinin dozunun arttığını görmekteyiz. Bir çocuk romanı için oldukça sert sayılabilecek eleştirel bir üslup bu romanda göze çarpmaktadır.

Romanın yazıldığı dönem itibariyle ülke siyasi açıdan çalkantılı bir süreç içindeydi. Bu durum yazarın yaşantısına yansıdığı gibi eserlerine de yansımıştır. Yazar milliyetçiliği ve onun simgelerini eserinde eleştirmiştir.

“Öğretmen, bozkurtun iğnesini uzatmış, üzerine doğru yürüyordu.

“Uzat parmaklarını diyorum sana!”

İster istemez uzattı Bacaksız. O, Haydar Aybekler'den bile korkmamıştı, erkek olduğu halde. Bu bayandan, bu bozkurtlu bayanın iğnesinden mi korkacaktı.

Hemen sıranın kenarına koydu elini.

Yeterdi bu kadar. Biraz da zahmet edip öğretmen uzatsındı manikürlü parmaklarını. Bozkurt iğnesi hala parmaklarının arasındaydı yeni öğretmenin. İğnenin ucu o kadar sivri değildi; parmağının ucuna dürtmüştü, ama bir türlü girmiyordu. Bütün gücüyle dayanınca, Bahri'nin yüreğine batar gibi oldu, içi cız etti. Kanların fişkırdığını görünce de karar verdi gözleri. Neredeyse bayılacaktı Bacaksız!” (2010: 83).

Yazar “Bacaksız Paralı Atlet”in başka bir bölümünde okullarda öğrencilere yönelik olarak uygulanan Türk milliyetçiliğine vurgu yapmış, Türklüğün okullarda yüceltilmesine dikkat çekmiştir.

“Tamam!” dedi. “Ders bitti. Herkes bahçeye!”

“Üşürüz öğretmenin bahçede,” dediler hep birden.

“Türk çocukları üşümez.!” (2010: 87).

Ayla Kutlu'nun *Merhaba Sevgi* isimli eserinde ise hata yapan ve yaptığı hatanın farkına varan bir öğretmenin öğrencilerinden özür dilemesini görüyoruz. Bu durum eserin başkarakteri Sevgi tarafından da ilginç bulunur. Daha önce bir öğretmenin özür dileyebileceğini bile düşünmemiştir Sevgi.

“Önemli bir şey söylemek istiyorum çocuklar...” diye söze başladı. Bugünkü olayı hepimiz biliyoruz. Olay büyüdü, kavgaya dönüştü. Ben de karıştım. Sınıf iki bölüme ayrıldı. Bastıramadım. Söyleyeceğim şu: Bu olaya karışanların hiçbiri doğru yapmadı. Ben de. Hepimiz sözleşmiş gibiydik yanlışlar yapma konusunda. En büyük yanlış benimki. Konuşma biçimim yüzünden kontrolümüzü kaybettik...”

Çocuklar şaşırdılar. Öğretmenin özür dilediğini ilk kez duyuyorduk”. (2009: 101).

İncelediğimiz romanlarda eğitim sistemi ve öğretmenlere getirilen eleştirilerin yanında öğrencilerin okulda yaptıkları haylazlıklara ve öğretmenlerine yönelik hatalı davranışlarına da örnek verilmiştir.

İpek Ongun’un *Yaş On Yedi* isimli eserinde, özel hayatında zor bir dönemden geçen ve eşinden ayrılmak üzere olan Nermin Hoca’nın sıkıntılarının üzerine bir de öğrencilerin dersi umursamaz tavırları eklenince, Nermin Hoca kontrolünü yitirmiş ve ağlayarak sınıfı terk etmiştir.

“Nermin Hoca dalgın dalgın kâğıtlara bakarken birden irkildi, gözü en üstteki kâğıda takılmıştı. Bomboş bir kâğıttı bu. Hemen ötekileri karıştırdı, hepsi boştu. Dalga dalga bir kırmızılık yayıldı yüzüne, masaya yumruğunu indirip, “Ne demek oluyor bu? Siz benimle alay mı ediyorsunuz? Yetti artık sizlerden. Yüzünüzü bile görmek istemiyorum!” diye haykırdı. Gözleri dolu doluydu. Sert bir hareketle kitaplarını, defterlerini topladı ve kapıyı çarparak sınıftan çıkıp gitti.” (2008: 43).

Beklemedikleri bir tepkiyle karşılaşan öğrenciler sebep oldukları bu üzücü durumu telafi etmek için öğretmenlerinin peşinden gider. Ancak öğretmenleri istifa edeceğini söyleyip okulu terk etmiştir.

Ongun’un incelediğimiz bir diğer eseri “Afacanlar Çetesi”nde de öğrencilerin okul kurallarını çiğnemeleri sonucunda öğretmenleriyle yaşadıkları çatışmalara örnek verilmiştir.

“Jale Hanım, “Yarın sizinle Müdür Bey’in odasında görüşürüz. Okuldan sonra izinsiz rehberlik odasını kullanıp, yasak olduğu halde yiyecek getirip, bütün sınıfı kokutmakla kalmamışsınız, bir de gürültü yapıyordunuz. Neydi o bağırımlar, çağırımlar... Şimdi hepiniz hemen evlerinize, yarın saat dokuzda Müdür Bey’in kapısının önünde olun,” dedikten sonra hepsini son kez hırsla süzdü ve kapıyı çarparak çıkıp gitti.” (2011: 31).

İpek Ongun’un *Mektup Arkadaşları* isimli eserinde, Işık isimli karakterin sınav kâğıdını öğretmenlerinin açık çantasından alması ve arkadaşlarının bazılarına da bu kâğıdı dağıtması anlatılmıştır. Öğretmenleri Sebahat Hanım

bu durumu fark eder ve öğrencilerine böyle bir şeyi yakıştıramadığı için çok üzülür.

“Akla gelen tek cevap, birinin soru kâğıdını alıp, sonra tekrar geriye ve yanlış yere koymuş olmasıdır. Uzun uzun düşündüm, vardığım sonuç ne yazık ki böyle. Bu beni ne kadar üzdü bilemezsiniz. Benim çocuklarım, benim onca emek verdiğim çocuklarım, çantamdan soru kâğıdını alıyorlar, alabiliyorlar. Çok... çok üzgünüm.” (2011: 132).

Daha sonra öğrencileri de yaptıkları hatanın farkına varırlar ve özür dilerler. Öğretmenleri bu cesaretli tutumlarından dolayı öğrencilerini fark eder ve onlara yalan söylemenin ve hilenin yaşamlarında neden olabileceklerinden söz eder.

“Doğruluktan hiçbir zaman şaşmayın çocuklar, inanın hayatta en kolay yol budur. Yalana dolana saptınız mı, o yalanları sürekli aklınızda tutmanız, o yalanı örtebilmek için yeni yeni yalanlara başvurmanız gerekecek, tüm huzurunuz kaçacaktır. Yalan bir batağa benzer, battıkça batarsınız. Ancak doğruluk belki ilk anda çok zordur, bir suçu, bir kabahati söylemek çok acı bir ilacı içmeye benzer, ama o acı ilacı içer ve iyileşirsiniz. Doğru söylemek de aynen böyledir, ilk an güçtür, ama sonra çare bulunur, işler yoluna girer.” (2011: 135).

Mektup Arkadaşları'nda bir hata yapmalarına rağmen, bu hatadan dönmekte çok gecikmeyen öğrencilerin affedilmesinin altı çizilmiştir. Buna benzer bir diğer olay, yine Ongun'un romanlarından *Yaş On Yedi* adlı eserde anlatılmıştır. Sınav sorularını, sınavdan önce ele geçirdiklerini düşünen öğrenciler sadece o sorulara çalışırlar. Ancak durumu fark eden Selçuk Hoca sınav sorularını değiştirir ve böylece bu öğrencilere iyi birer ders verir. Yazar benzer bir duruma iki romanında da yer vermiştir. Bu yolla da okurunun dikkatini doğruluktan sapmanın yol açabileceği büyük problemlere çekmeyi amaçlamıştır. Yalanların kısa vadeli çözümler sunacağını ve insanı kurtaracak tek yolun doğruluktan geçtiğini vurgulamıştır.

İncelediğimiz eserlerde, eğitim sisteminin, öğretmenlerin ya da öğrencilerin eleştirildiği olumsuz durumların dışında öğretmen ve öğrenci ilişkisinin eğlenceli tarafları da ele alınmıştır.

Öğretmen ve öğrenci arasındaki ilişkinin disiplin temelli olması gerektiğine inanılır. Ancak ülkemizde disiplinin sınırlarının neleri kapsadığı tam olarak bilinmemektedir. Disiplin, bireyin kendini kontrol edebilir hale

getirilmesidir. Bu nedenle öğretmen- öğrenci arasındaki ilişkinin sıkı kontrol ve cezanın gölgesinde kalmaması gerekmektedir. Sınırları çizilmiş olmasına rağmen, hem öğretmenin hem öğrencinin eğlendiği durumlarda öğrenme ortamı daha verimli hale gelecektir.

İpek Ongun'un *Yaş On Yedi* isimli eserinde öğretmen ve öğrenciler arasında geçen eğlenceli diyaloglara sık sık rastlıyoruz. Eserde Selçuk Hoca kopya çeken öğrencilere zekice bir ders veriyor ve bu durum diğer öğrenciler tarafından oldukça komik bulunuyor.

“Sevgi, “Bilmiyor musun? diyerek bir kahkaha attı. “Önce kırmızı kalemle koskocaman bir sıfır yapmış, sonra o sıfırı insan yüzü haline sokmuş. Kepçe kulaklar, dimdik saçlar yapmış, altına da yine kırmızı kalemle, ‘Ava giden avlanır’ yazmış.” (2008: 93).

Ongun'un *Afacanlar Çetesi* isimli eserinde öğretmen tarafından tahtaya kaldırılmaktan korkan Asena'ya arkadaşı Sinan, dersine çalışmış gibi başı dik durursa öğretmenin onu tahtaya kaldırmayacağını söylemiştir. Ancak Hatice Hanım onların beklediği gibi davranmaz ve Asena'yı tahtaya kaldırır.

“Sinan devam etti. “Olur mu hiç! Sanki senin tembel olduğunu bilmiyor da... Sıranın içine gömülürsen yine çalışmamış diyecek, oysa sen gözlerini öğretmenin gözlerinin içine dikeceksin. Ben hep öyle yaparım.” (2011: 43).

Asena sorulara cevap veremeyince Hatice Hanım iyice kızar.

“Otur yerine, sana bir sıfır daha vereyim de aklın başına gelsin. Bakalım bu notları nasıl kurtaracaksın. Bu gidişle seninle eylülde buluşacağı benzeriz.” (2011: 44).

Gülten Dayıoğlu'nun *Yurdumu Özledim* isimli eserinde öğretmenin öğrencisi Atıl'a, yurdunu, milletini unutmaması yolunda verdiği öğütleri görüyoruz. Atıl'ın memleketinden Almanya'ya göçeceğini öğrenen öğretmeni bu duruma üzülmeyle beraber, Atıl'a asla aklından çıkarmaması gereken öğütler verir. Atıl öğretmenin sözlerinin önemini Almanya'ya gittikten sonra daha iyi anlar.

“Atıl öğretmenini can kulağıyla dinliyordu. Büyük adam gibi başını sallayarak, “Anlıyorum öğretmenim,” diye yanıtladı. “Almanya'da bozulma, hep Türk olarak kal demeye getiriyorsun, değil mi?”

“Evet yavrum! Anlatmak istediklerimi çok iyi kavramışsın. Bu öğütleri aklından çıkarma! Şu bayrakla Atatürk resmini sana armağan ediyorum.

Bunları başucuna asar, yurdunu anarsın. Ara sıra bize mektup yazarsan çok seviniriz.” (2011: 11).

Dayıoğlu, eserindeki öğretmen aracılığıyla okurlarına vatan, millet ve Atatürk sevgisiyle ilgili görüşlerini aktarmaktadır. Yazar özellikle yurt dışında yaşamak zorunda olan çocukların, orada milli benliklerinden uzaklaşmalarının üzücülüğünü eserinde sık sık dile getirmektedir.

İncelediğimiz eserlerin çoğunda öğretmen ve öğrenci ilişkisi ele alınmıştır. Bu ilişki aracılığıyla eğitim sistemine ve öğretmenlere yönelik eleştiriler dile getirilmiştir. Özellikle Rifat Ilgaz'ın eserlerinde mizahla harmanlanmış yoğun bir olumsuz eleştiri göze çarpmaktadır. Bu durum eserlerin genellikle seksenli senelerde kaleme alınmış olmasından kaynaklanmaktadır. Toplum üzerindeki baskının yoğun olarak hissedildiği bu dönemde yazılan eserlerde de bu baskının izlerinin görülmesi beklenen bir durumdur. Öğretmen öğrenci ilişkisini yoğun olarak işleyen İpek Ongun'un eserlerinde öğretmen ve öğrenci arasındaki ilişkinin insani yanı daha ağır basmaktadır. Öğretmenlerin ve öğrencilerin yaşadıklarının okul hayatına etkisi bu eserlerde görülmektedir. Gülten Dayıoğlu'nun eserlerinde ise öğretmenlerin bazı öğrencilere yönelik ayrımcı tavırları vurgulanmıştır. Özellikle farklı bir sosyal çevreden olan öğrencilerin bu durum karşısında yaşadığı sıkıntılar belirtilmiştir.

İncelediğimiz eserlerin geneline baktığımızda çocukların hayatlarında öğretmenlerin ne kadar büyük bir yer kapladığını görüyoruz. İncelediğimiz dönem içinde daha önce yazılmış eserlerde daha öğretmen merkezli bir anlayış göze çarparken daha sonraki yıllarda bu durum değişmiş eğitimin merkezine öğrenci geçmiştir. Bu değişimi incelediğimiz eserlerde de görüyoruz.

2. BÖLÜM: ÇOCUK VE AİLE

Aile toplumun temel yapıtaşısıdır. Sağlıklı bir toplumun en önemli şartı sağlıklı aile yapısıdır. Ailelerin toplumlardaki en önemli görevleri çocukların

en iyi şekilde yetiştirilmesidir. Çocuk eğitiminin ilk ve en önemli adımı ailede atılır. Bu adım çocuğun tüm yaşamını etkileyecek, kalıcı birçok davranışın da kaynağıdır.

Ailenin çocuğun eğitimindeki bu çok önemli rolü nedeniyle çalışmamızda ele aldığımız dönemdeki popüler çocuk romanlarında aile ve çocuk ilişkisini inceleyeceğiz. İncelediğimiz dönemin toplumsal yapısını ve bu yapının aile bireylerinin birbirleriyle olan ilişkilerine etkilerini; ailede yaşananları çocuğun nasıl yorumladığını değerlendireceğiz. İncelememizi yaparken ilk olarak çocuk ve ailenin diğer bireyleri arasındaki ilişkiye tek tek değineceğiz. Daha sonra anne baba ilişkisinin çocuğa olan etkileri, çalışan anne ve çocuğun bu durumu değerlendirme şekli ile çocuğun aile bireylerine duyduğu özlem konularını ele alacağız.

2.1. Çocuk ve Anne İlişkisi

Hayata hazırlığın birinci basamağı olan ailede, çocuğun en çok vakit geçirdiği ve hayata dair en fazla bilgiyi edindiği aile bireyi annedir. Annenin çocuğun eğitimindeki sorumluluğu diğer aile bireylerine göre daha ağırdır. Bebeklikten itibaren edinilen davranışların büyük kısmında annenin izi görülür.

İncelediğimiz romanlarda da çocuk ve anne ilişkisine büyük yer verilmiştir. Anne sevgisi, anne-çocuk çatışması, anneye duyulan özlem ve ihtiyaç özellikle vurgulanmıştır.

Muzaffer İzgü'nün *Karlı Yollarda* isimli romanında annesi hasta olan ve yollar kapalı olduğu için tedavi edilemeyen Cemşit'in annesinin durumundan duyduğu yoğun endişeyi görüyoruz.

“Anacığım, canım anacığım...”

Anamızı öpüp duruyoruz, alını yanıyor ki alev gibi.” (2011: 31).

Yetişkinler için bile ailenin bir ferdinin ölümü altından kalkılması güç bir travmadır. Bu durumu kavramak ve kabullenmek çocuk için çok daha zor bir süreçtir. Cemşit, hayatta en çok önem verdiği varlıklardan biri olan annesini kaybetmenin korkusunu çok yoğun şekilde yaşamaktadır.

“Ya anam ölürse?..”

Bilirim, toprağı kazarlar gömütlükte. Dayılar, emmiler bir olurlar, sonra yüklenir, götürür gömerler. Gömülen bir daha çıkamaz oradan.” (2011: 45).

Cemşit beşinci sınıfa gitmektedir ve annesini bir daha göremeyeceğini düşünmektedir. Bu yaşlardaki çocuklar artık ölüm ve yaşam kavramlarının farkına varmışlardır. Ölenin bir daha geri gelmeyeceğini bilirler. Bu durum da Cemşit'i çok korkutmaktadır.

“Anam ölecek mi baba?” diye sordum.

“Yok,” dedi, “yok, niye ölsün.”

“Ama çok hasta.”

Babam pofladı. Önüne bakıyordu. Anamı düşünüyordu.

O gece düşümde hep anamı gördüm kuzukulakları toplamışım, bize nar ekşili salata yapmış, kendisi de ekmeğini öyle dürümlüyor öyle yiyordu ki, birbirimize bakıp bakıp gülüyorduk.” (2011: 46).

Cemşit annesinin kendisi için yaptıklarını düşünür ve kendisinin de bu özveriyi göstermesi gerektiği söyler. Ardından Cemşit ve babası ilaç bulabilmek için kimsenin gitmeye cesaret edemediği yollardan kasabaya gitmeye karar verirler.

“Okulumuzda öğretmenimiz bize anaların ne özverili olduklarını anlatıyordu. Benim anam bütün analardan daha çok özverili. Bir tek yumurta yemez hep bize yedirir.

Anacığım upuzun yatıyor oracıkta.

Ama az bekle ana, biz yarın babamla ilçeye gidiyoruz, ilacı alıp geldik mi? Hı anacığım?..” (2011: 56).

Yol boyunca annesine olan sevgisini düşünen ve onu kurtaracak olmanın mutluluğunu yaşayan Cemşit, tüm zorluklara rağmen, gidilmesi imkânsız deneni kasabaya gider ve annesinin ihtiyacı olan ilaçları ona ulaştırır ve annesini kurtarır.

Çocukların annelerine duydukları sevgi ve anneden ayrı düşme korkusu Sulhi Dölek'in *Arkadaşım Dede* isimli eserinde de işlenmiştir. Babası ve annesi ayrı olan Altan babasının yanına giderken bu kez annesinden ayrılmanın getirdiği üzüntüyü yaşamaktadır.

“Öbür ceplerim de dolu” dedi Altan. “Annem yola çıkmadan önce tümünü boşalttırmıştı ama ben dayanamayıp yine aldım her şeyi.”

Bunları söylerken, olmayacak bir şey düşünüyordu. “Keşke bir cebim daha olsaydı” diye geçiriyordu içinden. “Şöyle koskocaman bir cep. Annemi de bu kocaman cebe koyup yanımda getirebilseydim!” (2010: 66).

Anneden ayrı kalmak küçük yaşta bir çocuk için yaşanabilecek en büyük travmalardan biridir. Altan annesinden ayrı yaşamak zorunda oluşuna bir türlü alışamamaktadır. Annesinin koruyuculuğunu özlemektedir.

Yola çıktığından beri ikinci kez düşünüyordu annesini. Derin bir özlemle doldu yüreği yine. Keşke annesinin yanında olsaydı! O kesinlikle bir çözüm bulurdu bu kötü duruma. Her şey çabucak yoluna girerdi annesi akıllı kadındı. Onun düşünemediği şeyleri düşünüp her şeyi düzeltiverirdi. Ağlamak geliyordu Altan’ın içinden. Daha doğrusu farkında olmadan ağlamaya başlamıştı bile. (2010: 30).

Anneleri ya da babalarından birinden ayrı yaşamak zorunda olan çocuklarda ayrı kalınan aile bireyine karşı yoğun bir özlem ortaya çıkmaktadır. Altan da anne ve babasıyla aynı anda birlikte olan çocukların çok şanslı olduklarını düşünmekte ve o da tam bir aile olmanın hayalini kurmaktadır.

“Güzel günler geri gelebilir miydi gerçekten? Gerçekten hem annesi hem babası olan şanslı çocukların arasına katılabilir miydi yine?” (2010: 109).

Aile kurumu toplumları ayakta tutan en önemli direnç noktasıdır. Bu durumun temel sebebi kültürümüzde aileye verilen önem ve biçilen kutsal roldür. Ancak tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de aile kurumu zamanla yara almıştır. Her geçen sen boşanma oranlarında artış görülmektedir. Yapılan istatistikî çalışmalara bakıldığında Türkiye’de 1930’dan 1989’a kadar nüfus dört kat artarken boşanmayla son bulan evlilikler on iki kat artış göstermiştir. 1988 senesinden itibaren ise bu artış daha da büyük sıçramalar göstermiştir. (Doğan, 1998: 61). Boşanma oranlarındaki artışın farklı sebepleri vardır. Ülkemizdeki eğitim oranının yükselmesi, boşanmayı kolaylaştıran yasal düzenlemelerin yapılması bu artışın en temel sebepleridir. Boşanmaların çoğunda ailelerin çocuksuz olduğu görülmektedir. Ancak bu her geçen sene çocuklu ailelerin boşanma oranlarında da artış gözlenmektedir. Bu boşanmalar sonucunda ise en büyük yarayı çocuklar almaktadır. İlk baskısını boşanma oranının büyük artış gösterdiği doksanlı senelerin başında yapan İpek Ongun’un *Bir Genç Kızın Gizli Defteri* isimli eserinde de boşanma ve boşanmaların çocuklar üzerinde olumsuz etkileri

vurgulanmıştır. Eserde Serra'nın ve annesinin boşanmanın etkilerinden zamanla nasıl sıyrıldıkları anlatılmıştır. Çocuklara ve gençlere hitap eden bu eser, hayatlarında benzer sıkıntılar yaşayanlara örnek olacak niteliktedir.

Serra'nın babası ve annesi büyük anlaşmazlıklar yaşamaktadırlar ve boşanmanın eşiğindedirler. Hem Serra hem de annesi çok zor bir süreçten geçmektedirler. Ne annesi Serra'nın hislerini anlayabilmekte ne de Serra bunu başarabilmektedir. Bu durum anne ve kızı arasında çatışmaların yaşanmasına neden olmaktadır.

“Ya ben artık iyice sinirine dokunuyorum ya da bir derdi var bu kadının. Zaten babaannemdeyken bir ara, yani o sorgulamalardan sonra kurabiyelerimi ve kitabımı alıp bir köşeye çekildiğimde, (bu tür akraba ziyaretleri için elimin altında daima bir kitap bulundurmak gibi akıllıca bir alışkanlığım vardır) onların fısıldaşarak konuştuklarını fark ettim. Bir ara annem sesini yükselterek, “Ben elimden geleni yaptım.” dedi. Babaannem ise beni işaret ederek annemi susturdu. Aralarında bir şeyler dönüyor ama ne?” (2010: 16).

Bir süre sonra Serra'nın annesi ve babası arasındaki bağlar tamamen kopar ve Serra'nın babası evi terk eder. Serra bu durum nedeniyle annesinin ne kadar üzgün olabileceğini fark eder ve ona faydalı olabilmek ya da onu mutlu edebilmek için neler yapacağını düşünür.

“Bu akşam evimizde babamsız ilk gecemiz ve bu çok gücüme gidiyor. Ayrıca anneme de acıyorum. Zavallı kadın. Benim sorumluluğum, evin sorumluluğu tüm ağırlığıyla onun omuzlarında şimdi.” (2010: 161).

Serra ve annesi yaşadıkları sıkıntılar ve aralarındaki anlaşmazlıkları zamanla çözerler ve birbirlerini daha iyi anlamaya başlarlar.

“Canım benim! Bazen onun da benim gibi küçük bir kız olduğunu düşünüyorum, saklamaya çalıştığı kuşukları ve korkularıyla... O anda kendimi ona çok yakın hissediyorum. Ama tutup annelik taslamaya başlamıyor mu, işte o zaman çekilmez oluyor.” (2010: 186).

İncelediğimiz romanların büyük kısmında anneye duyulan sonsuz sevgi vurgulanmıştır. Muzaffer İzgü'nün eserlerinde bu güçlü bağ sık sık ele alınmıştır. *Bülbül Düdük* adlı eserinde Mirza annesine duyduğu sevgiyi anlatır.

“Ben en uçta yatarım. Yanımda Pürze yatar. Onun yanında Merze. Üçümüzün yorganı bir tane ama kocaman. Anam yorganı üstümüze örter. O yanımızı, bu yanımızı sıkıştırırken, ilkin Pürze'yi öper, sonra Merze'yi... Sonra beni. Anam öyle hoş kokar ki, ana ana kokar.

‘Ana ana can ana,’ diye bağırdık mı, dayanamaz yanımıza yatar. Altı el birden sarılır, kucaklar. Bizi bağrına basar.” (1999: 7).

İzgu'nün incelediğimiz bir diğer eseri olan *Çizmeli Osman* da ise hasta olan ve tedavi ettirilemeyen Hamza'nın durumunun annesi üzerindeki etkileri anlatılmaktadır. Günden güne daha kötüleşen Hamza'nın düzelmesi için elinden bir şey gelmeyen annesi içten içe acı çekmektedir.

“Ana içini çekti, uzun uzun... Hamza'yı kucağına oturttu. Bir kaşık kendi yedi, bir kaşık Hamza'ya uzattı. Ama Hamza ağzını açmıyordu... Soğan verdiler, soğanı da yemedi.

Ana ofladı...

Baba pofladı...

Baktılar Hamza'dan yana... Ananın gözünden ipincecik bir yaş yanağından göğsüne aktı. Elinin ucuyla sildi, göstermedi çocuklarına. Bulgur aşısı, babanın boğazında düğümlendi kaldı, su içti, yine de yutamadı.” (2009: 44).

Hamza'nın tedavisi için yeterli parası olmayan baba çok uzun süre düşünüp bir karara varır. Diğer oğlu Osman'ı zengin bir aileye para karşılığında evlatlık verecek bu parayla da Hamza'yı tedavi ettirecektir. Ancak Osman'ın annesinin bunu kabul etmesi olanaksızdır.

“Onun yattığı yer boş mu kalacak? Onun kara başını görmeyecek miyim uyandığım zaman, onun ana diyen sesini duymayacak mıyım, hangi ana dayanır buna? Boş mu kalacak sofrada yeri? Kaşığı elime aldığım zaman bu Osman'ındı diyeceğim, ne olur içime ateşi salma Halil...”

“‘Yok’ diye bağırdı baba, ‘yok başka türlü kurtuluş yok’

‘Batsın,’ diye bağırdı ana, ‘böyle kurtuluş batsın.’

Baba bağırdı:

‘Ya Hamza ölürse?’

İkisi de sustular...” (2009: 70).

Anneler evlatlarından ayrılmayı akıllarına bile getirmek istemezler *Çizmeli Osman*'daki evlattan ayrı düşme duygusu Gülten Dayıoğlu'nun *Işın Çağı Çocukları* isimli eserinde de vurgulanmaktadır. Eserde çocuğu yıllar önce kaçırılan bir annenin yüzlerce genç arasından kendi oğlunu ayırt etmesi oldukça duygusal bir dille anlatılmıştır.

“ - Sen benim oğlumsun, Elindeki “ben”den babanda da vardı. Doğduğun an ilk işim bu beni aramak olmuştu. Senin de bu “ben”le

doğduğuna öyle sevinmiştik ki!.. Yüzyılı aşkın bir süredir, babanın ailesinde bazı erkek çocuklar, ellerinde beş köşeli yıldız andıran bu “ben”le doğuyorlardı. Babanın ailesinden gelen eli benli erkekler, hep toplum içinde yıldız gibi parlayıp, başarılı, onurlu ve mutlu bir yaşam sürmüşlerdi. Sen de onlar gibi olacaksın.” (2011: 26).

Annelerin çocuklarına duydukları sevgi ve özlem bazen çocukların eğitiminin gereklerinden kaynaklanır. Bu durumlarda da özellikle annelerin çocuklarından ayrılma korkusu ortaya çıkar. Ortaokul, lise ve hatta üniversite eğitimi için çocuklarını farklı bir şehre gönderen bazı ailelerde bu durum bir takım sorunlara yol açmaktadır. Aileler bir yandan çocuklarının eğitimi için bunun gerekli olduğunu düşünürken bir yandan da çocuklarından ayrılmanın yarattığı travmayı yaşamaktadır. Gülten Dayıoğlu'nun, *Parbat Dağının Esrarı* isimli eserinde de bu duruma benzer örneklerle karşılaşmak mümkündür.

Küçük Bahçıvan'ın sahip olduğu olağanüstü güçleri fark eden ve onu kendi ülkesine götürmek isteyen Yabancı Bilgin küçük yaştaki bir çocuğun anne ve babasından ayrılmasının yaratacağı sorunların farkındadır. Bu sebeple Küçük Bahçıvan'ı anne ve babasına haber vermeden ülkeden kaçırmayı planlarını yapmaktadır.

“Bunu biliyorum, ama annen baban seni çok seviyorlar. Ta uzaklardaki yabancı bir ülkeye gitmeni kesinlikle istemezler. Bana inanmıyorsan git onlara her şeyi anlat. İzin iste bakalım ne diyecekler.”

Küçük bahçıvan bir an düşündü. Babası belki öğrenim ve araştırma yapmak için uzak ülkelere gitmesine razı olabilirdi. Ama annesi!.. Küçük Bahçıvan annesinin yaşlı gözlerle kendisini kucakladığını düşledi. Sonra, “Uzaklara gitme, oğlum. Ben sensiz nasıl yaşarım?” sözleri kulaklarına doldu.” (2000: 20).

Dayıoğlu'nun bir diğer eseri olan *Işın Çağı Çocukları*'nda da benzer bir konu işlenmektedir. Henüz bebekken ailelerinin yanından kaçırılıp özel bir merkezde bilim adamı olarak yetiştirilen dahi çocukların aileleri çok uzun yıllar sonra çocuklarını görme fırsatına erişmiştir.

“Süt beyaz saçlı kadın, yaşamı süresince tek bir doğum yapmıştı. O bebek de üç günlükken çalınmıştı. Bir süre sonra kocasını da yitiren kadın, yapayalnız kalmıştı. Hemen her gece düşünde, bebeğini getirip kucağına veriyorlardı. O da ilk iş olarak, yavrusunun sağ elini avucuna alıyordu. İşaret parmağıyla orta parmağı arasındaki, minik kara beni görünce, oğlunun yumuk elini dudaklarına götürüyordu. Ölçsüz bir sevecenlikle öpüyor,

öpüyor, öpüyordu... Yavrusunu yitireli beri gördüğü tek düş buydu.” (2011: 23).

Dayıoğlu'nun *Tuna'dan Uçan Kuş* adlı romanı, yazarın aynı konuya değindiği bir diğer eserdir. Osmanlı devletinin devşirme olarak Balkanlardan topladığı çocukların hikâyesini anlatan eserde de anneler ne kadar iyi eğitim verecek olursalar olsunlar evlatlarından kopmayı kabul etmemektedirler. Rumeli'de köy köy gezip devşirme çocuk seçen Turnacıbaşı Ferhat Ağa'nın tüm çabasına rağmen annesi Borris'i vermeyi asla kabul etmemektedir.

“İlerde Osmanlıya Sadrazam olacağını bilsem bile, oğlumu size vermem. Onu benden koparıp alamazsınız. O ailemizin yüz akı. Hepimiz ona umut bağladık. Dayısı onu burada okutuyor. İlim, irfanı kendi memleketinde de öğrenebilir. Burada da büyük adam olabilir. Osmanlıya hizmet edeceğine, kendi halkına hizmet eder. Oğlumu vermem, yer yerinden oynasa, Boris'imi Osmanlıya vermem.” (2011: 13)

Annesinin tüm çabalarına rağmen Borris devşirme olarak alınır. Ancak annesinin acısı denecek gibi değildir. O oğlunun yanında büyümesini istemektedir.

“Boris, Ferhat Ağa'yı, gözlerini gökyüzüne dikmiş, dişlerini gıcırdata gıcırdata dinliyordu. Öte yanda anası, gırtlakını yırtarcasına bağıyor, Osmanlıya ilençler, lanetler yağırdırıyordu.

Önce topraklarımıza el koydular. Sonra da en değerli varlığımız, oğullarımızı bağrımızdan koparıp alıyorlar! Boris'imi vermeyeceğim, onu kimse alamaz. İlk gözağrım o benim. Onsuz yaşayamam...” (2011: 15).

Anne ve çocuk arasındaki ilişkinin zaman zaman çatışmalara da sebep olması gayet doğaldır. Çünkü çatışma, iki tarafın isteklerinin ve ihtiyaçlarının birbiriyle uzlaşmaması (çakışması) durumudur. Bu durum anne ve çocuk arasında sık sık yaşanır. İncelediğimiz eserlerde de anne ve çocuk arasındaki çatışmalara yer verilmiştir.

Muzaffer İzgü'nün *Korkak Kahraman* isimli eseri anne ve çocuk arasındaki anlaşmazlıklara örnek olarak gösterilebilecek bölümler içermektedir.

“-Hiç boşuna ağlama! Bugüne dek ağzımı açmadım, sabrettim. Ama bugünden sonra artık sabretmeyeceğim. Gideceksin bu evden... Kendine bir iş bulacaksın, anladın mı? Benim böyle korkak, pısrık evlatla işim yok. Ne zaman sen de diğer çocuklar gibi cesur, çalışkan, bir iş güç sahibi olursan, o

zaman gel! Sana bu kapıyı o zaman açarım. Haydi daha fazla durma orada!..” (2006: 18).

Eserde annesiyle birlikte yaşayan Şemsi'nin dışarıdaki hayata karşı duyduğu korku nedeniyle sokağa bile çıkamaması ve annesinin onun bu durumundan duyduğu sıkıntı ele alınmıştır. Şemsi'nin annesi oğlunun kendisine hiçbir şekilde yardımcı olmayışı hatta arkadaşlarıyla oynamaktan bile aciz olması nedeniyle oğluna sık sık serzenişte bulunmaktadır.

Çocuklar ve aileleri arasındaki çatışmaların en önemli sebeplerinden biri çocukluktan ergenliğe geçiş sürecinde çocuğun içinde bulunduğu ruhsal karmaşadır. Bu dönemde çocuk büyükleri tarafından anlaşılamadığını düşünür. Bu sebeple iletişim kanalları tıkanır. İpek Ongun bu süreci sancılı yaşayan birçok karaktere eserlerinde yer vermiştir. Bu eserlerde Ongun genç okurlarına aileleriyle iletişim kurma konusunda ipuçları vererek yol gösterici de olmuştur. Ongun'un *Bir Genç Kızın Gizli Defteri* isimli eserinden anne-kız çatışmasına örnek verebiliriz.

“Hafta sonu babaannene gitmemiz gerek,” diye beni sürükledi. Ne kadar, dersim var, dedimse de dinletemedim. Arada sırada büyükleri ziyaret etmek gerekmiş, bunun için de böyle “homur homur homurdanmamalıymışım”. Oysa annem de babaanneme bayılmaz ya, neyse kalkıp gittik. Ne kadar sıkıcıydı Tanrım! Patladım, patladım. Zaten onlar da patlıyorlardı ki, ikisinin de yüzü beş karış asıktı.” (2010: 15).

Serra annesi ve babasının ayrılık sürecinin farkında değildir ve annesindeki ruhsal gerilime anlam verememektedir. Bu durum annesine karşı olumsuz bir tavır takınmasına neden olmuştur.

“Ve de şu ara en çok annemden nefret ediyorum!”

Dün annemle yine atıştık. Aman aman, ne öfke, ne öfke. Neymiş beni elimde fıstıklı dondurmayla yakalamış! Zaten babam seyahate gideli acayip sinirli. Menopoz dönemine mi girdi ne?” (2010: 13).

Ongun eserinde kuşak çatışmasına ve gençlere yetişkinler tarafından yapılan geleneksel dayatmaların gençler açısından nasıl algılandığına da değinmiştir. Toplumun beklentilerini anlamsız bulan genç kuşağın yaşadığı sorunları dile getirilmiştir.

Yerimden kalkmaya neredeyse kira istiyormuşum, oysa hemen fırlayıp yardım etmeliymişim. Ayrıca beni gözlemiş, büyükler odaya girdiklerinde de

yeterince çabuk davranmıyormuşum ve bu ağırdan alışım gerçekten çok, çok çirkin görünüyormuş. Saygısız bir genç kız görüntüsü sergiliyormuşum (sözler aynen anneme ait). İşte bu biçimde söylendi durdu. (2010: 16).

İpek Ongun'un *Bir Genç Kızın Gizli Defteri*'nde gençlere anneleriyle yaşadıkları sorunları çözmeleri için yol gösterici de olduğundan bahsetmiştik. Eserin ilerleyen bölümlerinde Serra annesiyle olan anlaşmazlıklarının tamamen iletişim kopukluğundan kaynaklandığını anlıyor ve annesinin yaşadığı sıkıntılı sürecin etkilerini azaltmaya çalışıyor.

İncelediğimiz romanların geneline baktığımızda anne ve çocuk arasındaki sevgi bağı sıkça vurgulanmıştır. Çocukları için her türlü fedakârlığı yapmaya hazır annelerin yaşadığı sıkıntılardan söz edilmiştir.

Hayatta insana annesinden daha yakın hiç kimse yoktur. İşte bu nedenle anne ve çocuk arasındaki bağ çok özeldir. Çeşitli sebeplerle çocuklarından ayrılmak zorunda kalan annelerin yaşadıkları dram ve çaresizlik, çocuklar üzerinde de onarılması güç duygusal problemlere yol açar. Eğitim, anne baba ayrılığı, parasızlık gibi sebepler ya da devlet politikaları çocukların annelerinden ayrı yaşamak zorunda olmalarının nedenleridir. 1980-2000 seneleri arasında yoğun olarak yaşanan iç göç nedeniyle parçalanmış aileler, çocukların eğitimleri için başka şehirlerde ailelerinden uzakta yaşamak zorunda kalmaları ve özellikle bu yıllarda boşanmaların sayısında yaşanan patlama yazarları anne ve çocuk ilişkisinin bu boyutu ile ilgili yazmaya itmiştir.

Özellikle doksanlı yılların başından itibaren yazılan eserlerde anne ve çocuk arasındaki anlaşmazlıklara daha sık yer verilmiştir. Bu anlaşmazlıklar genellikle ergenlik dönemi problemlerine ve kuşak çatışmalarına dayandırılmıştır.

2.2. Çocuk ve Baba İlişkisi

Çocukların en yoğun iletişim kurdukları kişi anneleridir. Ancak 20. yüzyılın sonlarıyla birlikte babaların aile içindeki rolünde değişimler meydana gelmiştir. Eskiden ailenin ihtiyaçlarını karşılamakla babalık görevinin yerine getirildiği düşünülürken, günümüzde bu anlayışın hatalı olduğu fark edilmiştir.

Yapılan çalışmalar babanın çocuğun zekâ, psiko-seksüel ve kişilik gelişimini etkilediğini göstermektedir.

Babalar çocuklar için örnek alınabilecek en önemli karakterlerdir. Babanın davranışı hem kız hem de erkek çocuğunun karakterinin oluşumunda oldukça etkilidir. Yapılan bilimsel araştırmalar olumlu bir baba modeliyle büyüyen çocukların kişiliklerinin, bu modelden yoksun büyüyen çocuklara göre daha doğru şekilde geliştiğini göstermektedir. Özellikle erkek çocuklarında bu eksiklik daha temel kişilik sorunlarına neden olmaktadır. *“Babası olan ve olmayan erkek çocuklar karşılaştırıldığında babasız çocukların diğerlerine oranla daha bağımlı, daha çekingen, akran ilişkilerinde daha zayıf oldukları, ahlaki yargı açısından daha az gelişmiş oldukları ve okuldaki başarılarının düşük olduğu ve ayrıca daha az bir maskülen (erkeksi) kimliğe sahip oldukları görülmektedir.”* (Güngörmüş, 1990: 251).

İncelediğimiz eserlerde baba figürü ataerkil anlayışın yaygınlığı gereği otoriter bir görüntü çizmektedir. Baba, anneye nazaran çocuklarla daha az duygusal ilişki içerisinde gösterilmiştir. Aile içinde duygularından çok mantığıyla hareket eden kişi olarak baba gösterilmiştir. Çeşitli sebeplerle zaman zaman çocuklarını tek başına büyütme zorunda kalan baba figürleri de görülmektedir. Bu durum baba ve çocuklar arasında bazı iletişim sorunlarına ve duygusal bunalımlara neden olmaktadır.

İpek Ongun'un *Yaş On Yedi* isimli eserinde annesini kaybeden Bahar'ın babasıyla birlikte yeni hayatlarına alışma süreci anlatılmaktadır. Annesini kaybetmiş olmanın ortaya çıkardığı doldurulması güç boşlukla mücadele etmeye çalışan Bahar, babasının da aynı sorunla boğuşması nedeniyle çok zor günler geçirmektedir. Annelerini kaybeden Bahar ve kardeşi Hakan bu kez de babalarının içine düştüğü bunalım nedeniyle babalarından uzaklaşmışlar ve oldukça yalnız kalmışlardır.

“Biliyorum, biliyorum. Onu da anlamaya çalışıyorum, ama annem öldüyse bizler yaşıyoruz. Ona kaç kez yaklaştım... ne söylediysem, ya evet dedi, ya hayır, işte o kadar. Şimdilerde ben de artık pek konuşmuyorum. Gecelerimiz işte öylesine derin bir sessizlik içinde, herkesin kaçarcasına odasına sığınmasıyla bitiyor.” (2008: 63).

Bu dönemde Bahar, annesinin yakında arkadaşı Handan Hanım'a içini döker Handan Hanım ise bu durumun geçici olduğunu ve er ya da geç babasının içinde bulunduğu buhrandan kurtulup eski günlerine döneceğini, ancak Bahar'ın bir süre daha sabretmesi gerektiğini söyler.

“Senin durumun kalıcı değil, geçici. Yani senin baban aslında böyle soğuk, anlayışsız bir adam değil, annenin ölümü onu bu hale getirmiş. Şimdi ya birisi onu uyaracak ya da içine düştüğü bunalımdan er geç bir gün kendiliğinden kurtulacak.” (2008: 106).

Zaman geçtikçe hem Bahar hem de Bahar'ın babası kayıplarıyla yaşamayı öğrenirler. Babası kendini soyutladığı hayatının ve çocuklarının farkına varır ve Bahar'dan sebep olduğu zor günler için özür diler.

“Ağlama kızım, yeterince ağladın zaten. Gel şöyle yanıma otur. Eski günlerdeki gibi ufacık olsan, kucağıma otur diyeceğim, ama kazık kadar oldun. Gel bakayım.”

Bahar hem ağlıyor hem gülüyordu. Babasının yanına sokuldu, onun sigara kokusuyla karışık kokusunu içine çekti. Babası Bahar'ın sırtını okşuyor, “Haydi haydi, yeter artık,” diyordu.” (2008: 150).

Bahar'ın babası yaşadıkları zor günlerin sorumlusunun kendisi olduğunu kabul eder iç dünyasında olup bitenleri kızına anlatır ve özeleştirir yapar.

“Sonra tekrar kızını bağrına bastı. “Seninle hiç ilgilenemedim, seni kendi başına bıraktım. Aslında içten içe bunun farkındaydım, ama kendimi zorladığım halde yapamıyordum. “Yapamayınca kendime karşı öfke duyuyor, bu öfkeyi de ne yazık ki, sizlere, herkese, hatta hayata yansıtıyordum. Kısaca, kendime olan kızgınlığımın acısını sizden, özellikle de senden çıkarıyordum. Bilmem anlatabiliyor muyum?” (2008: 150).

Eserde annenin yokluğunda ailede meydana gelen problemler ve bu problemlerin aşılmasında babanın rolü üzerinde durulmuş, bu süreç Bahar isimli genç kızın duyguları aracılığıyla aktarılmıştır. Yaşanan olumsuzluklara rağmen bir süre sonra Bahar'ın babası sorumluluklarının farkına varır, üniversite sınavına hazırlanan kızana destek olur ve hayatlarını düzene sokarlar.

Aile düzenini bozan bir diğer önemli etken anne ve babanın ayrılmasıdır. Bu durum çocukları derinden etkileyen bir deneyim olarak karşımıza çıkar. Anne ve babaların boşanmaları sonucu çocukların yaşadığı

geçişler, onlarda yüksek seviyede stres, kaygı ve öfkeye neden olmaktadır. Boşanan aile çocuklarının önemli bir bölümü ciddi davranış problemleri gösterirler. Boşanmanın çocuklara etkisi üzerine yapılan kapsamlı çalışmalar, boşanmanın çocukların benlik tasarımı üzerinde olumsuz etki yaptığını, boşanmış aile çocuklarında ciddi uyum güçlükleri olduğunu göstermektedir.

Boşanmalarda çocukların genellikle anneye kalması baba-çocuk ilişkisini iyice zayıflatır.

Ongun'un *Bir Genç Kızın Gizli Defteri* isimli eserinde annesi ve babası ayrılık kararı almış ve babası ayrı evde yaşamaya başlayan Serra'nın babasının durumunu değerlendirmesine yer veriliyor. Serra kafasındaki baba figürünün nasıl yıkıldığını şaşkınlıkla fark ediyordu.

“O benim koskoca, evin reisi babam sanki benim bir günümü rica ediyor gibi, izin istiyor gibiydi. O vakitte annem daha bir güçlü göründü gözüme, çünkü ben annemleydim. Birden babam yalnız, çok yalnız göründü gözüme ve o kocaman, korkulan babama acıyor olmak içimi müthiş bir hüznle doldurdu. Bir ilahın yıkılışını izliyordum sanki.” (Sayfa: 59).

Anne ve babanın ayrılması çocukları çok zor tercihlerle baş başa bırakır. Çocuk annesiyleken babasının, babasıylaiken annesinin yokluğunu hissetmektedir. Sulhi Dölek, *Arkadaşım Dede* isimli eserinde uzun yıllar annesiyle yaşamış Altan'ın babasıyla görüşeceği anın tasvirini yapmıştır. Altan babasına kavuşacağı için sevinirken annesinden ayrılmış olmanın acısını hissetmektedir.

“Sabırsızlıkla bakıyordu Altan. Otobüsten indikleri zaman çektiği heyecan, şimdikinin yanında hiç kalırdı. Yüreği göğsüne sığmıyordu. Kendilerine doğru gelen her adama “Acaba babam bu mu?” diye bakıyordu.

Sonunda gördü babasını. Ve onu ilk görüşte tanıdığına şaşıtı. O çevik ve hızlı adımlarıyla kendisine doğru geliyordu babası. Altan da koştı ona doğru. Kollarına atıldı.” (2010: 110).

Altan'ı babasının yanına götürecek olan yol arkadaşı dede, Altan'a babasının adresinin daha uzakta olduğunu söyler ve önce kendi oğlunun ve gelinin yaşadığı eve uğrayıp orada dinlenmeyi önerir. Altan da bu teklifi kabul eder. Uzun zamandır baba hasretiyle yaşayan Altan; çocuklarının dedeye yani babalarına bu kadar içten ve sevgi dolu olmasına şaşırır ve anne ile

babanın birlikte yaşadığı bir evin ne kadar mutluluk verici olduğunu tekrar düşünür.

Zeytin, peynir, domates ve çay vardı masada. Dedenin gelini kaşla göz arasında hazırlamıştı her şeyi. Şimdi de, başka bir isteği olup olmadığını anlamak için dedenin çevresinde dönüp duruyordu. Belli ki dedeyi seven bir Altan değildi. Başkaları da seviyordu onu.

“Otur kızım şuraya yeter yorulduğun artık. Sen böyle dönüp durdukça benim gırtlığımdan geçmiyor lokmalar.”

“Aşkolsun baba! Sana hizmet etmezsem kime edeceğim?” (2010: 75).

Baba ile çocuğu ayrı yaşamaya mecbur kılan bir diğer etken de babaların mevsimlik işçi olarak çalışmak ve yılın büyük bölümünü ailelerinden ayrı geçirmek zorunda olmalarıdır. Bu durumun çocuklar üzerindeki etkilerini Muzaffer İzgü'nün *Bülbül Düdük* isimli romanında görebiliriz. Babaları her bahar çalışmak için büyük şehre giden Mirza ve kardeşleri babasız büyümenin zorluklarına katlanmak zorundadırlar. Mirza bu sebeple hiçbir zaman babasına duyduğu özlemi dindirememiştir. Sürekli, kış bitince babalarının onlardan ayrılacağını düşünerek kahırlanmakta ve birlikte mutlu oldukları anları hayal etmektedir.

Yemekten sonra babam ocağın başına geçer. Anamın aş pişirdiği odunların ateşini karıştırır. Tabakasını çıkarır, sigara sarar içer. Hep düşünür, hep poflar. Bazen yüzlerimize bakar, yine poflar. Göz göze geliriz. Ben gülerim. O da güler. Ondan sonra yine dalar. (1999: 7).

Kış bitip de karlar eridiğinde köyün erkeklerinde gurbet yolculuğunun hazırlıkları başlar ancak çocuklar bu durumu kabullenmekte zorlanmaktadır. Babası, kendisinden sonra evin en büyük erkeği olarak Mirza'ya kardeşlerini emanet eder.

“Evin erisin Mirza,” dedi.

Başımı salladım. Ağlıyordum.

Sonra Merze'yi öptü, Pürze'nin yaşlı yanaklarından öptü. Babam, anamın uzattığı Bağdagül'ü öperken, bize,

“Bacınıza iyi bakın,” dedi.” (1999: 68).

Köydeki babaların çoğunun hazırlıklarını tamamlayıp da yola çıktığı an ise oldukça etkili bir şekilde tasvir edilmiştir.

Sanki çocuklar o anı bekliyorlar. Bir çığlık yükseliyor harman yerinden, baharın yeline karışıyor. Buğday tanesi dökülmüyor yere, gözyaşı dökülüyor. Pürze koşup son bir kez babamın kolundan yakalıyor. Babam onu kucağına alıyor, öpüyor bırakıyor... Analar ancak başlarını kaldırıyorlar. Babalar arkalarına hiç bakmıyorlar. Başlar yerde, değirmen yolunda gittikçe ufalıyorlar. Babamın güllü yorganını görüyorum, sanki değirmen yolunda baharın ilk muştucusu laleler gibi açmış. İzliyorum, yorgan gittikçe ufalıyor, ufalıyor, sonra yitiyor. (1999: 69).

Mirza, sürekli özlem duyduğu babasını gözünde büyük bir kahraman gibi görmektedir. Babasına karşı her konuda sonsuz bir güven duymaktadır. Mirza'ya göre babası her türlü zorlukla baş edebilecek güçtedir. Babasıyla birlikteyken onlara kurtların saldırmaması bile Mirza için çok korkutucu değildir. Çünkü onun yanından herkesten daha çok güvendiği babası vardır.

“Zorunlu kalırsak ipimiz var Mirza.” dedi. Sonra ekledi: “Kokuyor musun?”

“Yoo, insan yanında babası olunca korkar mı hiç? Hı baba can?”

“Korkmaz ya! Canavara her bişeye baş geliriz ikimiz. Tahramız var, baltamız var. Hem de güneş var. Aha bak gökyüzüne...”

Baktım güneş bize gülümsüyordu. (1999: 11).

Muzaffer İzgü'nün *Çizmeli Osman* isimli romanında ailesiyle birlikte daha iyi bir yaşam umuduyla İstanbul'a göç eden Osman'ın babası Halil'in yaşadığı zorluklar anlatılmaktadır. Halil ve ailesi çok zor şartlarda kiralık bir gecekonduda yaşamaktadırlar. Halil'in çocuklarından Hamza ciddi bir hastalık geçirmektedir. Bu hastalığın tedavisi için gereken parayı bulmalarıysa imkânsızdır. Osman'ın babası bu durumda çok zor bir karar almak zorunda kalır. Hamza'nın ameliyat ve tedavi masraflarını karşılamak için bir diğer oğlu Hamza'yı zengin bir aileye, para karşılığında evlatlık olarak verecektir. Bu sayede hem Hamza'nın yaşamasını sağlayacak hem de Osman'ın hayatı kurtulacaktır. Ancak bu çok zor bir karardır ve çocuklarının annesini ikna etmesi imkânsızdır. Burada babanın aile içindeki sorumluluğu vurgulanmıştır.

“Doktor amca Hamza'ya bakacak mı baba?” dedi.

“Bakacak oğlum.”

“Kardeşim iyi olacak?”

Baba içini çekti,

“Olacak oğlum,” dedi.

Ah Osmancık ah, bilmiyorsun sen... Doktor amca Hamza'ya bakacak, ama sen gideceksin de öyle bakacak. Seni lastik çizme gibi satacaklar. (2009: 74).

Yazar yaşanan dramı Osman'ın çizmelerinin gözünden aktarmaktadır. Çizmeler her şeyin farkındadır. Baba ise çocuklarını alacak zengin ailenin geleceği anlarda bile çaresiz bir kararsızlık içindedir.

“Ne yapayım ben Güllü ha ne yapayım?” dedi. “Sanıyor musun ki benim içim kan ağlamıyor, sanıyor musun ki benim içim parçalanmıyor, ama yok, başka umarımız yok.”

İlk kez babanın gözünden iri bir damla gözyaşı tap diye elindeki boş tasın içene düştü. Tası elinden fırlattı attı:

“Allah kahretsin!” Tasın tıngırtısından sonra bir sessizlik oldu. Sessizliği ananın böğürtüsü bozdu. Şimdi ana böğüre böğüre ağlıyordu.” (2009: 77).

İncelediğimiz romanlarda ailesine değer veren sevgi dolu babalarının yanında çocuklarıyla ve ailesiyle iyi ilişkiler kuramayan ya da aşırı otoriter tutum sergileyen baba figürlerine de yer verilmiştir. Özellikle İpek Ongun'un eserlerinde bu baba tipi sıkça göze çarpmaktadır. Çocuğun bakış açısından babaların yaptıkları hataların anlatılması bu eserleri ilgi çekici hale getirmiştir. Özellikle *Bir Genç Kızın Gizli Defteri* isimli eserde babaların ailelerine karşı yaptıkları hatalar farklı çocukların yaşantılarından örnekler verilerek anlatılmıştır. Bu hataların temelini babalarının günlük hayatında yaşadıkları sıkıntıların bedelini ailelerine ve çocuklarına ödetmelerinden kaynaklandığı savunulmuştur. İş hayatında zor günler yaşayan babaların bu durumu doğrudan ailelerine yansıtıklarının altı çizilmiştir.

“Tümay'ın babasının mutlaka işleri ters gitmişti, o da hıncını kızından almıştı. Bunu hem kendi evimde hem arkadaşlarımda evimde öyle çok gördüm ki...” (2010: 92).

Eserde Serra ile arkadaşları Zeynep ve Tümay babalarının kendilerine karşı davranış biçimlerinden rahatsız olmakta ve toplandıkları bir gün bu rahatsızlıklarını anlatmaktadır. Hepsinin babalarıyla yaşadıkları sorunların

ortak noktaları babalarının onlarla yeterince konuşmaması ve bu nedenle birbirlerini anlayamamalarıdır.

“Sonra da babam bana sitem ediyor, ‘Bu evde bana hiçbir şey söylenmiyor,’ diye, o cesareti vermiyor ki oturup konuşalım. Sonra bir iki kez denedim, ağzımın payını aldım, bir daha da dünyada onunla hiçbir şey konuşmam.” (2010: 92).

Eserde isteklerinin farkına varamayan babaların, aşırı otoriter bir tavır takınarak çocuklarını baskı altına almalarının çocuklar üzerinde yarattığı olumsuz sonuçlar vurgulanmıştır.

“Benim asıl bozulduğum, babamla hiçbir sorunu sakın sakın konuşarak çözümleyemem. Bu hep böyle izin vermesin, tamam, ama bağırmasın. İşin aslını isterseniz, şu ara burada yok diye sevinmişim bile, ondan izin almak zorunda kalmayacağım diye. Yani en doğal şeyler için bile babamdan izin alırken korkuyorum. Oysa ben herhangi bir şey için, ister izin olsun, ister başka bir şey, korkmadan söyleyebilmeyi öyle isterdim...” (2010: 92).

Eserde çocuk ve baba arasındaki iletişimi olumsuz etkilediği görülen bir diğer sorun ise babanın çocuğuna güvenmediğini hissettirmesi ya da güvendiğini hissettirememesidir.

“Hiçbir gün, ‘Haydi güle güle kızım, iyi eğlenceler’ diye izin verdiğini bilmem. Ya, ‘Geç kalma ha, yoksa bir daha izin vermem,’ ya da, ‘Telefon edip orada mısın soracağım ona göre,’ der. Düşünün arkadaşlarımla yanında ne kadar küçültücü.” (2010: 93).

Serra'nın arkadaşları babalarının hoşlanmadıkları özelliklerini sayarken Serra ise bunlardan daha büyük bir sorunu düşünmektedir.

“Bir şey anlatırken, gözlerinin dalıp gitmesinden dinlemediğini anlamak, takdir belgesini göstermek için okuldan uçarak gelmek ve o takdir belgesinin masanın üzerinde unutulmuş olduğunu görmek; günlerce aynı evde karşılaşmamak ve birlikte gidilen sinema salonunda kendi başına bırakılmak nasıl bir duygudur bilir misiniz siz? Sizinkiler bağırıyor, çağırıyor ama ilgililer, benimkiyse... dedim ya ha var, ha yok.” (2010: 93).

Eserde popüler kültürün çocukların yaşamı üzerindeki etkisine örnek olabilecek bir duruma da yer verilmiştir. Bu aile bir dönem ülkemizde yoğun bir izleyici kitlesine sahip olmuş “Cosby Ailesi” dir. Serra, ailesiyle yaşamayı hayal ettiği mutlu hayatı simgeleyen “Cosby Ailesi” ni rüyalarında görür. O da Cosby Ailesi'nin bir bireyidir ve babası Bill Cosby'dir. Kendi babasından göremediği anlayışlı tavırları Bill Cosby'de görmektedir Serra.

“Bir süre sonra kapı tıkırdıyor ve içeri yavaşça Bill Cosby giriyormuş.(...)”

‘Neyin var yavrum?’ diyerek yatağın kenarına oturuyormuş, saçlarını okşuyormuş, sonra beni kendine çekip başımı göğsüne yaslıyormuş. Ağlamam bitene dek beni kucağında hafif hafif sallayarak saçlarımı okşamaya devam edip, ‘Haydi bakalım anlat bana, senin derdin ne?’ diyormuş o yumuşacık sesiyle.” (2010: 93).

Berra karakteri eser boyunca Bill Cosby’deki özellikleri babasında arar fakat ne yazık ki babası ne Bill Cosby kadar ilgili ne de onun kadar anlayışlıdır. Bu nedenle Serra isyan eder.

Ah ne olurdu tüm babalar benim Cosby babam gibi olsaydı. Öyle çelişkiler içindeler ki... Bir yandan bizim bir şeyler başarmamızı istiyorlar, öte yandan hamle yapınca önümüzü kesiyorlar. Eğer bir kusur yapmışsak, bunu düzeltmenin yolu azarlamaktan geçmez ki, ne olur güzel güzel konuşsalar, anlatsalar, hoşgörülü olsalar, arkadaş olsalar...

Onlar gençken hiç mi hata yapmadılar, analarının karnından kusursuz mu doğdular? İnsan pek çok şeyi hata yaparak öğrenmez mi? Onların görevi, bizleri kırmadan eğitmek değil mi? (2010: 96).

Serra ne zaman üzülse ailesiyle ilgili sorunlarla başa çıkmakta zorlansa rüyasında Cosby Baba’sını görmektedir. Ancak zamanla Serra da içinde bulunduğu duruma alışır ve güçlüklerle baş etmeyi öğrenir yine bir gece Cosby Baba rüyasına girer fakat bu onu son ziyaret edişidir. Bu durum artık Serra’nın daha güçlü bir kız olduğunu vurgulaması açısından önemlidir. Artık onun Cosby Baba’ya ihtiyacı kalmamıştır.

“Sen artık güçlüsün, düşlerin yardımına ihtiyacın yok. Bu yıl bana gereksinimin vardı, bu nedenle ben yanındaydım ama artık kendi ayaklarının üzerinde duracak hale geldin.” (2010: 249).

Türk aile yapısında baba, güvenin ve gücün simgesidir. Özellikle annenin çalışmadığı ailelerde çocuğun gözünde dış dünyayla iletişimi sağlayan, dışarıdaki zorluklarla tek başına mücadele eden tek kişi babadır. Bu sebeple baba hem saygı duyulacak hem de çekinilecek bir figürdür. Çocuk üzerindeki baba otoritesinin sağlanmasında bu sözünü ettiğimiz nedenler önemli rol oynamaktadır. Ancak otorite çok bıçak sırtı bir kavramdır. Otorite sağlanırken çocuk üzerindeki baskı babayı korkulması gereken bir kişi haline getirir ve baba yeterince şefkat göstermezse, çocuk babasıyla olan iletişimini koparır, kurallara karşı direnme tepkisini gösterebilir. Bu nedenle

babanın aile içinde otorite kurma yöntemi aileler ve çocuklar için çok önemlidir.

İncelediğimiz eserlerde baba otoritesinin sağlanmasında yapılan hatalara yer verilmiştir. Zaman zaman baba karakterleri çocuklar nezdindeki saygınlıklarını fiziksel ve sözel şiddet aracılığıyla sağlamaya çalışmıştır. Bu durum çocukların babalarından korkmalarına neden olmuş fakat genellikle istenmeyen davranışın sürdüğü görülmüştür. Yani çocuk babası tarafından yakalanmadığı sürece hatalı davranışını sürdürmesinde herhangi bir tuhaflik görmemektedir. Rifat Ilgaz'ın *Bacaksız* isimli kitap serisinde Bacaksız ile babası arasındaki ilişki bu duruma örnektir. Kaçak sigara satarak başını belaya sokan Bacaksız bu şekilde para kazandığını babasının öğrenmesi durumunda çok sert tepki göstereceğini ve bu yüzden de bu durumu asla öğrenmemesi gerektiğini arkadaşı Zeynep'e söylemektedir.

*“İyi ama baban görürse bu paraları? Ne dersin babana?
“Babamdan saklarım. Ama annem görürse, söylerim doğrusunu!”
“İstersen babana da doğrusunu söyle.”
“Söylemem öldürür beni.”
“Söylesen iyi edersin. Hadi, ben gidiyorum.” (2011: 70).*

Bacaksız bu durumu babasından uzun süre gizleyemez ve paralarla birlikte yakalanır. Babası durumu anlayınca çok sinirlenir ve oğlunu ensesinden kaldırıp azarlayarak eve götürür.

*“Yürü! Daha duruyor! Bacaksız seniii!”
Doğru muydu koskoca bir babanın kendisine bacaksız diye çıkışması.
Babasının bu azarına katlanırdı, ama Gülten'in yanında da olur muydu bu!”
(2011: 74).*

Ancak Bacaksız babasından korkmasına rağmen babasının bu gibi tepkilerine alıştığı için durumu olağan karşılar. Bu durum da otoriteyi sağlamak için sertleşen baba tepkilerinin bir süre sonra çocuk için sıradanlaştığını ve caydırıcılıktan uzaklaştığının göstergesidir.

“Durma üzerinde Gülten'cim.’ Demek istiyordu. ‘Bütün bunlar, kuru gürültü. Aldırdığım yok görüyorsun işte!” (2011: 74).

İpek Ongun'un *Afacanlar Çetesini* isimli eserinde de babanın otorite sağlama amacıyla takındığı sert tavırların çocuk üzerindeki etkisini görmek mümkündür. Eserin kahramanlarından Sinan karton kutudan pille çalışan bir

araba yapabilmek için çok uğraşmasına rağmen başarılı olamaz. Gece geç saatlere kadar bu amaç için uykusuz kaldığı ve gece gürültü yaptığı için babası Sinan'a kızar ve büyük bir hiddetle bağırır. Ancak babasının söyledikleriyle yaptıkları arasındaki tutarsızlık Sinan'ın dikkatini çeker.

Onu gürültücülükle suçlayan babasının pek de sessiz ve sakin bir yöntem uyguladığı söylenemezdi doğrusu! Sinan elinde olmadan bu çelişkiye güldü. Hele babasının onu büyük bir ciddiyet ve öfkeyle azarlarken ki pijamalı hali yok muydu, değil şimdi, o zaman bile gülmek için kendini zor tutmuştu. (2011: 59).

İncelediğimiz eserlerde baba otoritesinin dengesinin sağlandığı durumların örneklerini de görmek mümkündür. Ayla Kutlu'nun *Merhaba Sevgi* isimli eserinde bir işe yaramak, ev işlerinde sorumluluk almak isteyen Sevgi'ye babası yaşının küçük olduğunu ve ev işleri için biraz daha beklemesi gerektiğini anlatır. Daha sonra da ona başka bir sorumluluk verir. Hayvanları otlatmaya çayıra gidebileceğini söyler ancak bu işin ciddi bir iş olduğunu bilmesi gereklidir Sevgi'nin.

"Kandırmıyorum ama bu işi oyun gibi görürsen seninle külahları değişiriz o zaman. Seni cezalandırırım. Arkadaşlarından ayrılmayacaksın, ineklere sahip çıkacak, onları tehlikelerden koruyacaksın. Bu da oldukça önemli bir iştir." (2009: 51)

Genel olarak bakıldığında incelediğimiz romanlarda baba çocuk ilişkisi, anne çocuk ilişkisine göre daha geri planda bırakılsa da sık sık işlenmiştir. Özellikle çocukların babalarına farklı sebeplerden dolayı duydukları özlem ve baba ile çocuk arasında genellikle iletişimsizlikten kaynaklanan çatışmalar üzerinde durulmuştur. Bunlarından çocukları için her türlü fedakârlığı yapan, zorlu hayat şartlarıyla mücadele ederek çocuklarına iyi bir hayat sağlamak isteyen baba örnekleri de göze çarpmaktadır.

2.3. Çocuğun Diğer Aile Bireyleri ile İlişkisi

Çocuğun zihinsel ve duygusal gelişiminde en büyük rol anne ve babanıdır ancak diğer aile fertleri de bu gelişimi etkilerler. Bu durum çocuğun çevresindeki kişileri örnek alarak hareket etmesinden ileri gelmektedir.

Geniş ailelerde özellikle nine ve dede çocuk için çok önemlidir. Ailede yaşam deneyimine sahip kişilerin oluşu çocukların gelişimi açısından önemlidir. Ancak büyükbaba ve büyükanne ile birlikte yaşayan çocuklarda bazı olumsuz durumlar da gözlenebilir. Örneğin; çocuklar anne ve babalarının izin vermediği şeyleri dedeleri ve nineleri sayesinde yapabilirler. Bu durum ailede anne ve baba otoritesinin sarsılmasına neden olabilir.

Kardeşler arasındaki ilişki de çocuk gelişimi açısından belirleyici nitelik taşımaktadır. Küçük kardeşe sahip olan çocuklarda sorumluluk bilinci artarken, ablası ve abisi olan çocuklarda da güven duygusu gelişmektedir.

İncelediğimiz eserlerde nine ve dede figürlerine yer verilmiştir. Gülten Dayıoğlu'nun *Ben Büyüyünce* isimli eserinde, ninesi ve dedesiyle beraber yaşamak zorunda kalan Erek'in öyküsü anlatılmaktadır. Erek anne ve babasından ayrı yaşadığı için dedesi ve ninesini anne-baba gibi sevmektedir. Ancak hayatlarını mahveden kan davasına anlam verememekte, ölen diğer akrabalarının eksikliğini hissetmektedir. Kan davasından kaçan anne ve babasının yanına Almanya'ya gideceğini duyduğunda çok da sevinemez Erek.

Erek, Almanya'ya gideceği günü iple çekiyordu. Ama, ninesiyle dedesinde ayrılmayı da hiç istemiyordu. Arada bir tartışmalar bile, onları çok seviyor, üzmemek, için özen gösteriyordu. Onlardan başka kimsenin kendisiyle ilgilenmediğini sezinliyor, bunun nedenini arada bir soruyordu. "Nine bizim hısımımız yok mu? Herkesin amcası, dayısı, yengesi, halası, çifter çifter ninesi, dedesi var. Benimse sizden başka kimsem yok." (2011: 75).

Anlamsız bir kan davası uğruna çocuklarının bir bölümünü toprağın altına, bir bölümünü de hapishaneye gönderen Erek'in ninesi, yanında olmayan çocuklarının hepsinin yerine torunu Erek'i koyar ve ona da bir zarar gelmesi ihtimalini bile düşünmek istemez.

Erek'in yüzünü avuçlarının içine aldı. "Kerim'im gibi bakıyor gözlerin. Ağzın, burnun Mehmet'imi andırıyor. Alnın, çenen İsmail'im. Tümünün sevgisini sana verdim. Sana bir şey olursa yiğit Kerem'im yeniden ölecek. Damda çürüyen İsmail'im, gurbetteki Mehmet'im tümünden yitip gidecekler. Doğmamışa, yaşamamışa dönecekler. Ben ne ederim bu dünyada? Deyiver hele, dalsız budaksız ne ederim?" Bunları söylerken gözyaşlarıyla ıslanmış öpücüklerle boğuyordu Erek'i. (2011: 94).

İpek Ongun'un *Afacanlar Çetesi* isimli eserinde arkadaşlarıyla türlü tehlikelere atılarak bir çetenin çökertilmesini sağlayan Asena'nın atlattığı tehlike karşısında anneanne ve dedesinin yaşadığı kaygı ele alınmıştır.

Anneannesiyile dedesi onu kapıda bekliyorlardı. Anneannesinin ağlamaktan gözleri şişmişti. Sevinçle torunlarına sarıldılar iki ihtiyarcık.

Anneanne ikide bir, "Ay vallahi tansiyonum çıktı," diyordu. (2011: 216).

Asena ise onları ne kadar endişelendirdiğinin farkındadır ve gönüllerini almaya çalışır.

"Bağışla, dedeciğim, bağışla. İnanın ki sizleri bunca kaygılandırduğım için çok üzgünüm."

"Onu bunu bilmem. Sana bir yıl gece yatısına gitmek yok," derken Sinan'a göz kırptı dedesi.

Yaşlı karı koca, torunlarını doyasıya sevip okşadıktan sonra kendilerine gelebildiler. (2011: 216).

İncelediğimiz eserlerde, çocukların nineleri ve dedeleri tarafından şımartıldığını düşünen anne babalara da rastlamak mümkündür. İpek Ongun'un *Mektup Arkadaşları* isimli eserinde Nilgün ve Şerife adlı iki mektup arkadaşının yaşadıklarını birbirlerine anlattığı mektuplardan oluşur. Nilgün ve kardeşi Defne anneanneleri ve dedeleri tarafından çok sevimli ve şımartılmaktadır. Nilgün'ün anne ve babası bu durumdan rahatsız olmalarına rağmen büyüklerine duydukları saygıdan dolayı bir şey diyemezler. Nilgün ise bu durumun farkındadır ve bundan da oldukça memnundur.

Dedemi de çok severim. Dedeler şahıdır. Bizi bir şımartır ki... Annemle babam bu işe biraz bozulurlar, ama bir şey diyemezler. Öte yandan annem tarafından konan kesin programımızı bozan şeyler yapması sayesinde, ömür boyu unutamayacağımız anılara sahip olmamızı sağlamıştır dedem. (2011: 63).

Buna benzer başka bir durum daha bu eserde ele alınmıştır. Bu Nilgün'ün küçük kardeşi Defne tüm parmaklarına taktığı yüzüklerle dışarı çıkmak ister ancak annesi buna kesin olarak karşı çıkar. Fakat o sırada evde olan dede bu duruma el koyar ve onu yolda ikna edeceğini söyleyerek, torununun elinden tutar ve dışarı çıkar. Defne'nin annesi bu durumdan rahatsız olmasına rağmen bir şey diyemez. Bu olayda da, Türk aile yapısında babaya duyulan sonsuz saygı vurgulanmıştır.

Defne hala gözleri dolu dolu, elleri arkasında, başını iki yana 'vermem' dercesine sallayıp duruyordu. Sonunda her zaman olduğu gibi durumu yine dede kurtardı.

“Canım akşam vakti kim görecek, çocuğun üstüne varma. O, akıllı kızdır, az sonra yüzüklerini bana verir,” dedikten sonra Defne’nin elinden tutarak kapıya doğru yürüdü.

Sokak kapısını çekerken Belgin Hanım, “Ah şu babam, hep çocukları şımartıyor,” diye kendi kendine söylüyordu.” (2011: 41).

İpek Ongun’un *Yaş On Yedi* isimli eserinde annesi hayatını kaybeden Bahar, bu kayıp nedeniyle depresyona giren babası ve onlara yardımcı olmak için evlerinde kalan halasıyla birlikte yaşamaktadır. Ancak Bahar halasında hiç hoşlanmamaktadır.

“Halası da kalkmış, Manisa’dan gelmiş. Şişman, tiz sesli bir kadın. Koltuğa oturmuş avaz avaz ağlıyor.” (2008: 10).

Onun annesini unutturmak için yaptıklarını anlamsız bulmakta ve halasının evdeki varlığının babasıyla arasındaki iletişim kopukluğunun sebeplerinden biri olduğunu savunmaktadır.

“Halam o kocaman gövdesiyle her an aramızda. Akli sıra babamı oy alıyor, kendine göre bir takım önlemler alıyor...

... Ne yani? Öldü diye annemi unutacak mıyız? Onun için Sevgi’ciğim, bu kadın burada oldukça ben babamdan ayrı sayılırım.” (2008: 10).

Bahar’ın halasıyla olan ilişkisinin zamanla iyileşmesi gerekirken, tam tersine her şey daha kötüye gitmektedir. Bir gün Bahar eve geldiğinde içeride misafirler olduğunu görür. Halasının, anne ve babasından pek de hoş olamayan biçimde bahsettiğini duyan Bahar, halasından iyice nefret eder hale gelir.

“Bu şişko, bu dedikoducu, bu sevimsiz kadının ne hakkı vardı kendi güzel annesi hakkında böyle konuşmaya ve ne hakkı vardı babasını küçük düşürmeye!” (2008: 77).

Bahar, halası gibi babaannesini de hiç sevmemektedir. Onunla ilgili bütün hatıraları olumsuz olaylardan oluşmaktadır. Bahar’ın annesi hayattayken, babaannesi evlerini her ziyaret ettiğinde kavga çıkarmakta, evin huzurunu kaçırmaktadır. Ayrıca torunlarına da sevgiyle yaklaşmamıştır. Bunun nedeni, babaannenin Bahar’ın anne ve babasının evliliğine karşı çıkmasıdır. Bu nedenle Bahar ve kardeşini de diğer torunları kadar sevmemektedir. Bahar’ın bir bayram günü yaşadıkları da bunun kanıtıdır. Bayramda torunlarına mendil dağıtan babaanne Bahar’ı es geçmiştir.

Babaannesi damarları iri iri görünen elini ona doğru uzattı. Ama bu elde sadece para vardı. Kenarı oyali mavi mendil ise görünürde yoktu. Bahar

şaşkın, bekliyor, herhalde mendili şimdi cebinden çıkarıp verecek, diye düşünüyordu. O sırada arkasında bekleyen başka bir torun onu itekledi. Babaanne de arkadakine doğru eğilerek, "Gel bakalım," deyince, Bahar umudunu yitirmiş olarak kenara çekildi. (2008: 79).

Zaman zaman incelediğimiz eserlerdeki kahramanlarımızın hayatını zorlaştıran aile fertlerinin yanında onların hayatlarına değer katan, sevgi dolu aile fertlerine de yer verilmiştir. Muzaffer İzgü'nün *Can Dayım* isimli eserinde de böyle bir karakter ön plana çıkmaktadır. Eserin Ümit isimli kahramanı askerden yeni gelmiş dayısıyla çok güzel zaman geçirmekte; birçok yeni bilgi öğrenmektedir. Ancak dedesi ve anneannesi dayısının Ümit'le vakit geçireceğine yaşlıları gibi bir iş sahibi olması gerektiğini düşünmektedir.

"Dayım askerliğini yapmış gelmişti, iş arıyordu ama bulamıyordu. Dedeme bakarsak ülkede iş çoktu, Can Dayımda iş yoktu. Can Dayım çalışmak istemiyordu. Dedem iyice kızdığı zamanlar bağırıyordu:

"Niye çalışsın efendim, niye çalışsın, işte babasının emekli maaşı var ya, beyim yesin dursun!.." (2010: 12).

Bu sebeple de sürekli Ümit'in Can Dayı'sını tenkit etmektedirler. Hem de bunu yaparken Ümit'i örnek göstermektedirler. Bu duruma da en çok Ümit üzülür.

"Ah, en çok o zaman üzüliyordum, dedem de, anneannem de her zaman aynı sözü söylüyorlardı dayıma:

"Şu çocuk denli aklın yok" deyip beni gösteriyorlardı." (2010: 12).

Dedesi Can Dayı'sının Ümit'e kötü örnek olduğunu ona zarar vereceğini düşünür ancak durum hiç de öyle değildir. Can Dayı'sı Ümit'e derslerinde çok yardımcı olur ve sürekli yeni şeyler öğrenmesini sağlar. Bu yüzden de Ümit başka arkadaşları olmasına rağmen en iyi arkadaşı olarak dayısını görür.

"Yo, arkadaşlarım var ama en iyi arkadaşım dayım. Dayımla öyle güzel anlaşıyoruz ki, bu yıl dördüncü sınıfta sınıf birinciliğini onun yardımıyla aldım. Birlikte ne problemler çözdük, ne güzel yazılar yazdık, dayım bana hep yardımcı oldu. Öğretmenim bana derslerimde "aferin" derken, bu aferinin yarısının dayımın olduğunu biliyordum." (2010: 21).

Can, anne ve babasının baskısından bunalır ve hep çalışıp hem de Ümit'le eğlenebilecekleri musluk tamirciliği işinde karar kılar. Ümit'i de yanına

çırac olarak alacaktır. Ancak onun bedavaya çalıştırmayacağını baştan söyler. Bu iş Ümit ve dayısı arasındaki bağı daha da kuvvetlendirir.

“Sen benim çırağım olursun” dedi. “Ama öyle bedava çırac çalıştırmak yok, haftalığını düzgün alacaksın trink...”

Ah, Can Dayımın o “Trink” deyişi öyle hoşuma gitmişti ki, yinelettim:

“Nasıl dayıcığım nasıl hele?”

“Trink... Cumartesi akşamı oldu muydu, haftalık trink... Şimdi söyle bakalım kaç lira haftalık istersin?”(2010: 36).

Geçici işlerle hayatını yoluna koyamayacağını anlayan Can kalıcı bir iş bulmaya karar verir ve bir pastanede garson olarak işe başlar ancak Ümit Dayı’sı gibi bir insana bu mesleği yakıştıramaz.

“Yo, bu ses dayımın sesi olamaz, Can Dayım “Evet” diyemez. Can Dayım garsonluk yapamaz, ona buna pasta şunu bunu dağıtamaz... Ah boğazım kurumasa, ah bağırabilsem, “Dayıcığım, sen garsonluk yapamazsın, olmaz yapamazsın” diyebilsem.” (2010: 80).

Ailenin çocuk açısından önemli unsurlarından biri de kardeşlerdir. İncelediğimiz eserlerde şehirde yaşayan, daha modern denilebilecek bir yaşam biçimini benimseyen aileler ya tek çocuklu ya da iki çocukludur. Kırsal kesimin hikâyelerinin anlatıldığı eserlerde ise çocuk sayısı artış göstermektedir. İncelediğimiz eserlerde kardeşler arasında olumlu ilişkiler ön plana çıkmaktadır. Zaman zaman küçük kardeşlerin yaramazlıklarına tahammül edemeyen abla ya da ağabeylere rağmen genellikle birbirleriyle iyi geçinen kardeşlere eserlerde yer verilmiştir.

Gülten Dayıoğlu’nun *Yurdumu Özledim* isimli eserinde anne babasıyla Almanya’ya gidecek olan Atıl’ın köyde kalmak zorunda olan kız kardeşinden ayrılmakta çektiği zorluk ele alınmıştır.

“Ayşan üç yaşlarında, iri kara gözlü, kıvrıkcık saçlı, tombul ve sevimli bir kızdı. Ağabeyinin kendisine kaş çattığını görünce, dudaklarını büzdü. Tam ağlamaya başlayacaktı ki, Atıl onu kucakladı. “Kara kız burnumu kırıyordun! Kapının ağzında ne işin var?” diyerek kardeşini öptü, öptü, öptü...” (2011: 13).

Muzaffer İzgü’nün *Çizmeli Osman* isimli eserinde; kıt kanaat geçinen, köyden İstanbul’a göçmüş ve gecekonduya yaşayan bir ailenin hikâyesi anlatılmaktadır. Evin çocuklarından Hamza’nın kalbi deliktir. Tedavisi için

gerekli parayı ise babasının çalışarak kazanması imkânsızdır. Bir süre sonra Hamza'nın kardeşleri bu durumun farkına varır. Kendilerince çare düşünmeye başlarlar.

“Annem o deliği dikse ya, benim donumun deliğini diktiği gibi.”

“Cık... Onu doktorlar dikerlermiş.”

“Eee diksin doktor amcalar.”

“Babam çok para gerekli diyor.”

“Delik kocaman mıymış?”

“Bilmem ki, duymadın mı babam öyle diyordu. Doktor çok para istiyormuş.”

Osman durdu, ablasının elini sıkıca yakaladı:

“Biz o zaman binmeyelim salıncağa, babam sendeki parayı doktor amcaya versin,” dedi.

Emine, kardeşinin elini çekti,

“Üüü,” dedi, “bunun gibi çok para gerekiymiş. Babamın da parası yok.”

(2009: 53).

Diğer kardeşler parkta eğlenirken, evde yatan hasta kardeşleri Hamza'yı da unutmazlar. Kalan son paralarıyla kardeşlerine bir balon alırlar. Bu balon sayesinde Hamza'nın çok sevineceğinin hayaliyle eve dönerler.

“Eve dek senin, evde Hamza'nın dedi.

Sevindi Osman... Eve dek balonu okşayacaktı, ipini sallayacak, havada onu gözleriyle izleyecekti... Eve varınca kardeşi oynayacaktı, kalbi delik kardeşi Hamza. Osman Hamza'nın sevineceğini düşündükçe daha çok sevindi. (2009: 56).

İncelediğimiz eserlerde kardeşler arası dayanışma ve yardımlaşma zaman zaman vurgulanmıştır. İpek Ongun'un *Mektup Arkadaşları* isimli eserinde ablasının moralinin bozuk olduğunu gören Defne, ona bir tabak pasta getirir ve bu pasta sayesinde moralinin yükseleceğini söyler. Ancak ablası Nilgün bir anlık sinirle Defne'ye bağırır ve onu ağlatır. Bu durumu gören Nilgün büyük bir pişmanlık yaşar ve onu düşünen kardeşinden özür diler.

“Haydi gel, içeri gir de pastayı seninle birlikte yiyelim. Çok teşekkür ederdim, Defno'cuğum. Kusura bakma sana bağırdım, ama öylesine üzgündüm ki...” (2011: 113).

Aileye yeni katılan bir kardeşin çocuk üzerinde birçok etkisi olduğu bilinmektedir. Anne ve baba davranışları olumlu yönde ise kardeşe sahip olma, çocukta birtakım olumlu davranış değişikliklerini beraberinde getirebilir.

Ayla Kutlu'nun *Merhaba Sevgi* isimli eserinde hayvanlara ve arkadaşlarına acımasızca davranan Hikmet'in, kardeşinin olmasıyla yaşadığı değişim, yine Hikmet'in ağzından anlatılmaktadır.

“Senden özür diliyorum” dedi. “Kendimizden zayıfları, eksikleri korumak, sevmek gerekliliğini ilk kez senden gördüm. Ben... Bugüne dek kardeşsiz, yalnız bir çocuktum. Galiba çok da şımarıktım. Benim kardeşim oldu. Küçük, kırmızı, çirkin bir şey. Yine de onu o kadar sevdim ki. Bana güveniyor. Elimi uzattığımda, parmağıma sıkı sıkıya sarılıyor. O zaman hayvanları düşündüm. Bak haksızdım.” (2009: 37).

İncelediğimiz eserlerde, kardeşler arası ilişkinin olumlu yanlarıyla beraber bazı olumsuz durumlara da örnek verilmiştir. Gülten Dayıoğlu'nun *Tuna'dan Uçan Kuş* isimli eserinde Osmanlı devlet yapısında padişahın kardeşleriyle olan ilişkisindeki acımasızlık ele alınmıştır. Tahta çıkan padişahın, daha sonra taht için hak talep etmesi mümkün olan bütün erkek kardeşlerini ortadan kaldırmak zorunda oluşu işlenmiştir.

Yabancı düşmanlar, genellikle Padişaha karşı ayaklanan Şehzadelerin yanında yer alıyor, onlara destek veriyorlardı. Fatih Sultan Mehmet'in koyduğu yasalara göre, padişah ölünce en büyük oğlu tahta geçiyordu. Padişah isterse, diğer kardeşlerini yok edebiliyordu. Padişahlar çocukluk durup dururken kardeşlerini öldürmekten, çekiniyorlardı. Ama başkaldıran olursa, hemen canına kıyılıyordu. Ya da gözleri dağlanarak etkisiz hale getiriliyordu. (2011: 104).

İncelediğimiz eserlerin geneline baktığımızda, anne ve baba dışındaki aile bireylerinde karakterlerin hayatlarında önemli bir yere sahip olduğunu görüyoruz. Bu aile fertleri genellikle çocuklarla yakından ilgilenmiş, anne ve babanın eksikliğinden doğan boşluğu doldurmaya çalışmıştır. Özellikle büyükanne ve büyükbabaların çoğu torunlarına karşı sevgi doludur. Kardeşler arasındaki ilişki de yine büyüklerin küçüklere karşı sorumlu hissettiği geleneksel Türk aile yapısına uygun şekilde ele alınmıştır. Zorlu yaşam şartlarına karşı, dayanışma içinde var olmaya çalıştıkları görülmüştür.

2.4. Anne ve Baba Arasındaki Anlaşmazlıkların Çocuk Üzerindeki Etkileri

Aile; anne, baba ve çocuklardan oluşan toplumun bütünlüğünün teminini sağlayan, en önemli sosyokültürel öğelerden biridir. Dünyaya gelen

bireyin topluma uyum sürecinde en can alıcı eğitimi aldığı kurum ailedir. Bu eğitim sürecinin kalitesi bireyin gelecekteki yaşantısının kalitesini de belirler. Anne ve baba çocuklarına verdikleri eğitimin büyük bölümünün, kendi davranışlarının çocuk tarafından gözlemlenerek oluştuğunun çoğunlukla farkında değildirler. Bu nedenle, özellikle birbirleriyle olan anlaşmazlıklarını çocuklarının gözleri önünde yaşamaktan çekinmezler. Bu durumda çocuklarda ve ergenlerde kalıcı etkiler bırakır. Özellikle anne ve babası boşanma sürecine giren çocuklarda bu durumu anlamlandıramama ya da kabullenememe gibi durumlar ortaya çıkmaktadır.

İncelediğimiz eserlerde anne ve babası boşanan ya da boşanma sürecinde olan karakterlere yer verilmiştir. Bu durum yazarlarımızın; ailelerin parçalanmasının çocuklar için önemli bir sorun olduğunu düşündüklerini gösterir.

Sulhi Dölek'in *Arkadaşım Dede* isimli eserinde; anne ve babası ayrılan ve annesiyle birlikte başka bir şehirde yaşadığı için babasını uzun süredir göremeyen Altan'ın hikâyesi anlatılmaktadır. Altan anne ve babası arasındaki anlaşmazlıklara anlam verememekte, neden ayrı yaşamak zorunda olduklarını sorgulamaktadır.

“Garip duygular vardı içinde. Biraz da korkuyor gibiydi. Bir yandan babasına kavuşacağı için seviniyor, bir yandan annesinden çok uzaklaştığı için üzülyordu. Neden ikisiyle de birlikte olamıyordu? Annesinden de babasından da ayrılmak zorunda olmayan öyle çok çocuk vardı ki... Neden onlardan biri değildi kendisi.” (2010: 49).

Altan sık sık anne ve babasının birlikte olduğu dönemi hatırlar. O dönemde yaşadıkları güzel günleri düşünür. O günlerden hatıra kalan eşyalarını mutlu ailesinin simgesi olarak görür, eskimelerine rağmen yanından ayırmaz.

“Kırda babası sazdan bir şapka yapmıştı Altan'a. Daha doğrusu şapkayı Altan'la birlikte yapmıştı. Babasıyla birlikte, el emeklerini birbirine katarak ortaya çıkardıkları ilk şeydi bu şapka. Bu yüzden Altan'ın gözünde başka oyuncaıklardan daha değerliydi. Eskiyip parça parça olana dek yanından ayırmamıştı şapkayı.” (2010: 108).

Altan'ın aklında kalan hatıraların büyük bölümü olumsuz olanlardır. Anne ve babasının kavga etmesi Altan için hala anlaşılması güç bir durumdur.

“Bir de... Bir de kavgalar vardı. Altan'ın en kötü anıları bu kavgalardı işte. Annesiyle babasının neden kavga ettiklerini hiç anlamazdı Altan. Karşılıklı birbirlerine bağırlar, en sonunda da annesi ağlamaya başlardı.”(2010: 108).

Altan anne ve babaları devletin ayırmasını anlayamamaktadır. Çocuğun kimde kalacağına mahkemelerin karar vermesi Altan'ı şaşırtmaktadır. Altan'a göre; devletin çocuğun kimde kalacağına karar vermek yerine, anne ve babayı birlikte tutmaya çalışması daha mantıklıdır. Altan, otobüste dedeye bu konuyla ilgili düşüncelerini anlatır.

“Çocukları paylaştıran bir mahkeme mi var dede?”

“Yasalarla yargıçlar, sorunları çözmeye yardımcı olmaya çalışıyorlar oğlum. İnsanların kendi başına çözemedikleri sorunları.”

“Peki neden analarla babaları bir arada tutmaya çalışmıyorlar?”

Dede güldü: “Her şey yasalarla zorlanmaz ki yavrum!” İki insan birbirleriyle mutlu değillerse, yasalar ne yapsın? Yargıçlar ne yapsın?”

“Ama ben babamdan uzak kalmayı istememiştim ki! Annemi bırakıp İstanbul'a dönmeyi de istemiyordum.” (2010: 37).

Altan anne ve babasından birini seçmek zorunda olduğu için hiçbir zaman mutlu olamayacağını düşünmüştür. Yıllarca annesiyle kaldıktan sonra babasının yanına giderken bile tam mutlu olamamaktadır.

“Üzülüyor musun babana gittiğine?”

“Bilmem” dedi Altan.

“En son ne zaman görmüştün onu?”

“Dedim ya... Ben beş yaşımıdayken annemle ayrıldık İstanbul'dan . Bir daha hiç görmedim babamı.”

“Görünce tanıyabilecek misin?”

“Bilmem.” Dedi Altan yine. (2010: 37).

Altan babasıyla buluştuktan sonra da, ona annesiyle neden ayrıldıklarını sorar. Annesiyle babasıyla beraber yaşamak istediğini söyler. Babası Altan'a, geleceğin onlara ne getireceğinin belli olmayacağını söyler. Böylece yazar, eserin sonunda Altan için bir umut ışığı yakmıştır.

İpek Ongun, *Yaş On Yedi* adlı eserinde anne ve babanın ayrılmasının çocukta yarattığı etkilerin üzerinde durmuştur. Eserin kahramanlarında

Serdar'ın annesi ve babası arasında anlaşmazlıklar vardır ve bu durum sık sık kavga etmelerine neden olmaktadır. Serdar ise bundan yoğun olarak etkilenir; derslerine dahi yeterli özeni gösteremez. Serdar da sınavdan düşük not almamak için kopya çekmeyi bile göze alır. Serdar'a göre bu durumun sorumlusu evde sürekli kavga eden anne ve babasıdır.

“O gece, sınavdan önceki gece ben çalışmaya gayret ediyorum, bunlar yine içeride bağırişiyorlar. Aldırmadım, kulaklarımı tıkadım, ama olmadı. Bari yatayım da, sabah dörtte kalkıp çalışırım dedim.”(2008: 166).

Anne ve babası aralarındaki anlaşmazlıklarda kimin haklı olduğunu belirlemek için Serdar'dan hakemlik yapmasını bile ister. Bu durum Serdar'ın anne ve babasına duyduğu saygıyı yitirmesine neden olur.

‘Sonra annem başladı bağırma. ‘Biz babanla anlaşamıyoruz, ayrılmak istiyoruz. Şimdi sana anlatacaklarımızı iyi dinle, sen hakem olacaksın. Kimin haklı, kimin haksız olduğunu söyleyeceksin! Kriz geçiriyordu sanki. Hoş babamın da ondan aşağı kalır yanı yoktu ya... ‘Anlat, anlat’ dedi babam, sonra da bana döndü. ‘Söyle bakalım hangimiz haklıyız, hangimiz haksız?’ Düşünebiliyor musun, Bahar gece yarısı beni yataktan kaldırıyor ve aralarındaki kavgada hakemlik yaptırmaya çalışıyorlar!’” (2008: 166).

Serdar zaman zaman arkadaşlarına dertlerini anlatmakta; anne ve babasının kavgaları yüzünden onlardan soğuduğunu dile getirmektedir. Serdar onlar kavga ettiğinde evde dahi bulunmak istememekte, zamanını dışarıda geçirmeyi tercih etmektedir. Hatta bu sebeple ağır bir soğuk algınlığı da geçirmiştir.

“Annemle babam yine o müthiş kavgalarından birine tutuşmuşlardı. Ben de onları duymayayım diye kendimi dışarı attım ve evin önünde iki saate yakın, bir aşağı bir yukarı dolaşarak yatıp uyumalarını bekledim. Onlar susmadan eve girmek istemiyordum. O hırsıyla evden fırlarken, üzerime kalın bir şey almayı unutmuşum. İnce ceketle o ayazda iki saat volta atarsan olacağı budur. İşte benim üşütmemin öyküsü...” (2008: 88).

İpek Ongun, anne ve baba arasındaki anlaşmazlıklardan etkilenen birçok karaktere romanlarında yer vermiştir. *Bir Genç Kızın Gizli Defteri* isimli eserinde de, annesi ve babası arasındaki sorunların kızları Serra'nın hayatına olan olumsuz etkileri ele alınmıştır. Serra anne ve babasının boşanacak olmasını utanılacak bir durum gibi görür, arkadaşlarının bu durumla ilgili tepkilerinden çekinir. Anne ve babasının aldığı bu kararın en

çok kendi hayatını etkileyeceğini düşünür. Önceden dert ettiği sorunların bu durumun yanında anlamsız olduğunu fark eder.

“Okuldakilere ne diyeceğim? Arkadaşlarımın yüzüne nasıl bakacağım? Bana acıyacaklar, “zavallı” diyecekler.

Kırk yıl düşünsem değil annemle babamın boşanacakları, boşanmayı düşünecekleri bile aklıma gelmezdi.

Yüreğim taş gibi ağır. Meğer şimdiye kadar ne sudan şeylere üzülmüymüşüm. Yok dersler, yok sivilcelerim, yok kilolarım, yok gözlük takıyor olmam... Atasay konusuna gelince o konuda hala üzülebilirim.” (2010: 32).

Serra annesinin, babası ile ilgili konuşmalarına kulak misafiri olur ve duydukları karşısında şaşkınlığa uğrar. Bu durumun sebepleri oldukları için annesinden de babasından da nefret ettiğini söyler.

“Canım belki de acele işi vardı. Büyütme bu kadar.”

“Sen de pekala biliyorsun ne işi olduğunu. Asistan kızlardan biridir belki de...”

“Aman abla, adam bir iki günlüğüne gelmiş İzmir’e...”

“Defne! Ben onu gayet iyi tanıyorum artık!”

İkisinden de nefret ediyorum!

Beni hiç düşündükleri yok.’(2010: 64).

Eserde Serra, evliliklerini kurtarmaya yeterince uğraşmadıklarını düşündüğü anne ve babasının yapmadıklarını kendisi yapmayı düşünür. Anne ve babasını tekrar bir araya getirebilmenin yollarını arar. Çeşme’de yapacakları bir tatilin anne ve babasının gevşeteceğini bu sayede de ailesinin tekrar bir araya gelebileceğini düşünür.

Serra’nın anne ve babasını barıştırmak için bir diğer planı da ikisini de karşısına alıp konuşmaktır. Bu sayede kızlarını ne kadar üzdüklerini, onun hayatını nasıl alt üst ettiklerini anlayabileceklerini düşünür.

“Birbirinizi bağışlayın. Bak, ben annemin dırdırlarını bağışlayabiliyorum, sonra ben küçükken sen beni az mı pataklamıştın, ama ben seni yine bağışlar ve severdim. Ben bunu yapabiliyorum da, siz niye birbirinizi bağışlamıyorsunuz?” (2008: 56).

Serra pek belli etmemeye çalışsa da anne ve babasının ayrılığından çok etkilendiğini itiraf eder.

“Aslında kimseye belli etmiyorum ama her gece yatağımda dua ediyorum, “Allah’ım ne olur barışsınlar,” diyorum. Kendimi öyle bir boşlukta hissediyorum ki... İşin kötüsü ikisini de seviyorum ikisini de istiyorum.” (2008: 56).

Rıfat Ilgaz, anne baba ayrılığının çocuk üzerindeki etkilerini farklı bir şekilde ele almıştır. *Bacaksız Sigara Kaçakçısı* isimli eserinde Bacaksız’ın arkadaşlarından Altan’ın anne ve babası ayrılmıştır. Ancak Altan bu duruma üzülmez aksine annesi kurtulduğu için sevinir. Altan’ın tek üzüntüsü, anne ve babasının boşanmasından sonra kendisinin babasından kurtulamamış olmasıdır. Altan simit satıp kazandığı parasının bir bölümünü bütün gün kahvede oyun oynayan babasına götürmek zorundadır.

“Annem mahkemeye verdi, kurtuldu,” dedi. “Ama ben...”

Bacaksız’a bir daha baktı simitçi çocuk. Onu pek ufak bulmuştu. Dert yanacak yaşta görmemişti onu, ama gene de içini dökmek için:

“Ben kurtulamadım ondan.” dedi. “Aldığım paranın yarısını ona veriyorum.” (2011: 48).

İncelediğimiz eserlerde anne ve baba arasındaki olumlu ilişkinin çocuklar üzerindeki etkilerinden de söz edilmiştir. Muzaffer İzgü’nün “Karlı Yollarda” isimli eserinde Cemşit’in annesi ağır hastadır ancak onu tedavi edebilecek ilaçların olduğu kasabaya gitmek kar fırtınası nedeniyle imkansız görünmektedir. Cemşit’in babası ise eşinin gözünün önünde erimesine yüreği dayanmamaktadır. Her türlü riski göze alarak kasabaya gitmeye karar verir. Cemşit, babasının annesine olan bağlılığını bir kez daha görür. Babası annesinin hasta yatağının başında mırıldanmaktadır.

*“Geldi yorganını sırtına aldı oturdu.
Boyuna anama bakıyor, mırıldanıyordu.
Arada bir kalkıyor anamın anlını okşuyor;
“Kurtaracağım seni Şimşat,” diyordu.” (2008: 51).*

Anne ve baba arasındaki bağlılığın vurgulandığı bir diğer eser de Muzaffer İzgü’nün *Bülbül Düdük* isimli eseridir. Babası gurbete çalışmaya gitmek üzere olan Mirza, annesinin bu durum karşısındaki üzüntülü halini fark eder.

“Şapkalar onarılır, işlikler onarılır, çoraplar yamanır, gurbet yorganları elden geçirilirdi. Anam bu işleri hep suskun yapardı. Bazen gözünden akan bir

damla yaş, babamın on yamaklı şapkasının on birinci yamağı olurdu.” (1999: 63).

İncelediğimiz eserlerde genel olarak, anne ve baba arasındaki ilişkinin çocukların yaşantılarını ve iç dünyalarını yoğun şekilde etkilediğini görüyoruz. Bu eserlerde özellikle boşanmaların çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri vurgulanmış, bu duruma çocuğun gözünden bakılmaya çalışılmıştır. Ayrıca anne ve baba arasındaki sevgi bağının çocuğun mutluluğu üzerindeki etkileri de incelediğimiz bazı eserlerde göze çarpmaktadır.

3. BÖLÜM: ÇOCUK VE DIŞ DÜNYA

Çocuğun kişilik gelişiminin temellerini aile içi ilişkilerin attığından, çocuğun okulda aldığı eğitimin bu gelişimi desteklediğinden bahsetmiştik. Ancak tabii ki çocuğun gelişim sürecinde sadece bu iki çevre etkili değildir. Çocuklar evlerinin dışında kalan dünyadan da birçok şey öğrenirler. Onların arkadaşlarıyla, doğa ve hayvanlarla olan ilişkisi, dünyayı ve kendilerini daha iyi tanımalarına imkân verir.

3.1.Çocukta Çevre Bilinci

Bebeklik döneminden itibaren çocukların çevresinde olup bitene karşı doğal bir ilgileri vardır. Bu ilgi zamanla evin dışındaki doğaya ve diğer canlılara kayar. Kırsal kesimde yaşayan çocuklar için bu doğayı tanıma süreci daha derinlemesine yaşanırken, şehirde yaşayan çocuklar için bu süreç oldukça kısıtlı bir alanda yaşanmak zorundadır. Şehir merkezlerinde yaşayan çocuğun doğayı tanıyabileceği yegâne yer, binaların arasına sıkışıp kalan çocuk parklarıdır. Alanın ve canlı çeşitliliğinin kısıtlılığı nedeniyle çocukların bu parklarda doğayı tanıması oldukça zordur. Bu nedenle çocuklar televizyondan, belgesellerden gördükleri kadarıyla doğayı ve diğer canlıları tanımaya çalışırlar. Ancak bu soyut sayılabilecek bilgiler çocukta çevre bilincinin gelişmesi için yeterli olmayabilir. Köylerde ve kasabalarda yaşayan çocukların ise doğanın içinde birebir tecrübe edinme imkânları olduğu için çevreyle olan ilişkileri daha sağlamdır. Tarımla ve hayvancılıkla geçimini sağlayan bir ailenin içinde yaşayan çocuklar, doğanın insan hayatı için önemini daha iyi kavrarlar.

İncelediğimiz eserlerde de köylerde ya da küçük kasabalarda yaşayan karakterlerin çevre ile daha ilgili olduğunu görüyoruz. Çevre bilinci ve insan çevre ilişkisine eleştirel bir yaklaşım ise daha çok fantastik türdeki romanlarda ele alınmıştır.

Muzaffer İzgü'nün *Bülbül Düdük* isimli eserinde başkahraman Mirza ve köyün diğer çocuklarının sert koşullara rağmen doğayla iç içe ve barış içinde bir hayat sürdürdükleri görülmektedir. Köyde yaşayan bu çocukların ve ailelerinin yaşam mücadelesinin büyük bölümü doğaya karşıdır. Özellikle kış mevsiminde yaşadıkları sıkıntılar çocukların kafasında bazı soruların belirmesine neden olur.

Biz çocuklar da toplandık, dağın baharını yazını düşündük, konuştuk. Dağ, baharın, yazın o denli sevimli olurdu ki, o denli yardımcı o denli vericiydi ki, ama kışın, hep kar, hep kar...

Çocuğun biri,

"Dağ bize kışın küsermiş, yaz gelince barıştırmış," dedi.

Başka biri,

"Dağ küsme barışma bilmez," dedi.

Öteki sordu:

"Ya ne yapar?"

"Dağ dağdır. Kar çok yağınca ağaçlar, yollar karla kaplanır." (1999: 35).

Mirza ve arkadaşları uzun süren kış mevsimi boyunca hep baharı bekler ve onu özlemlerle anarlar. Sanki bahar mevsimiyle beraber onlar da uyanır, kabuklarını kırarlar.

"Ahlat ağacı kupkuru bir dal olmuş. Ama bahar gelince yeşerecek, çiçeklerini açacak, meyveleri olacak. Dağ ahlatı, ama kekre, ama acımsı, olsun. Biz arkadaşım Derviş'le buraya çıktığımızda bize yemiş veriyor ya. Çok seviyorum bu dağ başlarını... Kuşları da onun için seviyorum. Ama şimdi kuşlar o denli az ki... Ya bahar gelince? (1999: 10).

İzgü'nün incelediğimiz diğer kitaplarından biri olan *Karlı Yollarda* isimli eserde de insanın doğa ile mücadelesi ve kopmaması gereken bağı çocukların gözünden anlatılıyor. Cemşit kışı karlar altında geçiren bir köyde yaşar, o kadar ki kış boyunca komşularının evine gitmek bile çok zordur. Bu nedenle de Cemşit ve köyün diğer çocukları kışın bitmesini dört gözle beklerler. Eserde karlı doğa tasvirlerine bolca yer verilmiştir. Eser, başkahramanı Cemşit'in

ağzından yazıldığı için de çocuğun doğayı algılama biçimi hakkında da fikir verir.

“Kar bir yağar bir yağar bizim köye, hani yazları pınar kıyıcıklarında gölöbekler açar ya, onun gibi, top top ak ak. Savrulur durur dam başlarından, ağaçsız yamaçlardan. Kara kayalar apak olur bir-iki gün içinde. Kerpiç evlerin damlarına yığılır kalır. Babalar analar karı kürelerler, damın kıyısına yığar yığar aşağıya atarlar. Biz çocuklar kar yığınları yere atılırken altına gireriz, sonra una bulanmış gibi çıkarız. Bir güleriz ki birbirimize bakıp...” (2011: 5).

Eserlerini incelediğimiz yazarlarımız arasında Gülten Dayıoğlu, çocuk ve doğa ilişkisini en yoğun işleyen isimlerdendir. Yazar, *Parbat Dağının Esrarı* ve *Işın Çağı Çocukları*' nda insanın doğadan uzaklaşmasını eleştirel bir bakış açısıyla ele almıştır. Eserlerde çocukların dünyaya umut olduğu vurgulanmıştır.

Dayıoğlu'nun *Parbat Dağının Esrarı* isimli eserinde insanların doğadan uzaklaştıkları bir dönemde yaşayan ve bitkilerle iletişim kurabilen “Küçük Bahçıvan”ın başından geçen heyecan dolu maceralar anlatılmıştır. *Parbat Dağının Esrarı'nın*, sürekli toprakla ve bitkilerle ilgilenen ve Küçük Bahçıvan lakabıyla tanınan başkahramanı, daha çok küçük yaşlardan itibaren olağanüstü olaylar yaşamaya başlamıştır. Ancak bitkilerle iletişim kurabilme yeteneği ailesi tarafından hemen anlaşılamamıştır.

“Tohumları aynı gün ekmiştik. Nasıl oldu da seninkiler bu denli tez çimlendi anlayamadım?”

Küçük bahçıvan annesini sevinçle ellerini çırparak cevapladı.

“Onlar benim sözümü dinlediler. Her gün buraya gelip, haydi çabuk yeşerin! Yeryüzü çok güzel. Pırıl pırıl sıcacık güneşe kavuşun. Çıkın artık toprak altından. Lütfen çıkın!” diye yalvarıyordum. Onları öyle seviyordum ki! Sanırım onlar da beni sevdiler. Yoksa sözlerime kulak asmazlardı. (2000: 9).

Ancak zamanla Küçük Bahçıvan bahçesinde öyle farklı bitkiler yetiştirmiştir ki, dünyadaki bilim dergilerinde bile kendisine yer bulmuştur. Bu sayede ünü bütün dünyaya yayılmıştır. Küçük Bahçıvan bu başarısını doğaya ve bitkilere duyduğu sevgiye bağlamıştır. Küçük Bahçıvan sayesinde kasabadaki bütün çocuklar doğaya ve bitkilere sevgi ile yaklaşmaya başlamış ve bu sayede de bütün kasaba birbirinden güzel bitkilerle donanmıştır. Yazar özellikle bu bölümlerde çocukların doğaya sevgi ile bağlanması gerektiğini vurgulamıştır.

Eserde bitkilerin insanlar hakkında neler düşündüğü de Küçük Bahçıvan aracılığıyla aktarılmıştır.

“Başlangıcı belli olmayan uzun bir geçmişten bu yana insanoğluna hizmet ediyoruz,” diyorlardı. “Bebeğine beşik, aşına kaşık, başına barınak oluyoruz. Ölüsünü bile tahta tabutta bağrımıza basıyoruz.

“Binbir çeşit bitkiyle insanı besliyoruz. Şifalı türlerimizle acılarını dindirip sağlığına kavuşturuyoruz. Üstelik tüm bunları severek, isteyerek, coşkuyla yapıyoruz. Çünkü bitkiler insanları seviyor. (2000: 81).

Bitkiler, insanların kullandığı yapay gübrelerden, tarım ilaçlarından, çiftçilerin anız yakmalarından, insanların para kazanmak için fabrikalar kurup havayı, toprağı ve suyu kirletmelerinden, ormanların yok edilip yerlerine çirkin binalar yapılmasından şikâyet eder. Yazar bu bölümde insanın doğaya karşı işlediği suçları sıralamış ve okuyucusunda bir farkındalık yaratmaya çalışmıştır. Bitkilerin suçlamaları karşısında insanların söyleyebileceği hiçbir şey yoktur.

“Oysa yeryüzü sadece insanların değil. Burası bizim de dünyamız. Ama insanoğlu buna hiç önem vermiyor. (2000: 83).

Gülten Dayıoğlu'nun incelediğimiz eserlerinden bir diğeri olan *Işın Çağı Çocukları*'nda da *Parbat Dağının Esrarı*'ndakine benzer bir konu üzerinde durulmuştur. Yetişkinlerin bencillikleri yüzünden yok olmak üzere olan dünyanın kurtarılması için çocuklar uğraş vermektedirler.

İleri görüşlüler ülkesi adı verilen bir ülkede bazı bebekler ailelerinden çalınıyor ve onlara özel bir eğitim veriliyordu. Bu çocuklar bütün dünyayı saracak savaşın etkisiyle, yok olmak üzere olan dünyayı ve insanlığı kurtarmaları için eğitiliyordu. Bu genç bilginler bir süre sonra bir uzay gemisiyle uzaya yollanır ve dünyayı kurtarmak için çalışmalar yapmaya başlarlar. Bu sırada beklenen nükleer savaş yaşanır ve dünyadaki yaşam yok olma sınırına ulaşır. Dünya artık hiçbir bitkinin yetişmediği, zehirli gazlarla çevrili bir çöl haline gelmiş, insan nüfusu oldukça azalmıştır.

“ Arkadaşlar, bir aydan beri, tarım küresiyle bağlantı kuramadık. Sizleri çok merak ettik. Umarım siz de bizleri merak etmişsinizdir. Yeryüzünde savaş çıktı. Nükleer silahlar göz açıp kapayıncaya dek geçen süre içinde ölüm kustular. Milyonlarca insanla evcil, yabani tüm hayvanlar, yok oldular. Yeryüzünü saran topraksa, küle döndü... dünyamız artık, kara ve korkunç

kayalıklarla kaplı, kıraç bir gezegen. Denizlerle akarsu ve göllerin görünümleri de korkunçlaştı. Oralarda da canlı yaşamıyor.” (2011: 34).

İnsanoğlu bencilliği yüzünden kendi bindiği dalı kesmiştir. Genç bilginler bu durumu düzeltmek için çalışırlar ve dünyayı yeniden yaşanabilir hale getirirler. Ancak yeni dünya eskisinden oldukça farklıdır. Çevreye ve diğer canlılara saygı gösteren ilkeler kabul edilmiştir.

“Atom çağı” diye adlandırılan yakın geçmişte, uygarlık adına kurulan fabrikaların, övgüyle ve onurla insanlık hizmetine yeni buluş olarak sunulan, çeşitli araçların, aygıtların, taşıtların, çoğunun dünyaya zararlı nitelikte olduğu vurgulandı. Işın çağı buluşlarının, kesinlikle dünyaya zarar vermeyecek nitelikte olması, ilke olarak kabul edildi. (2011: 92).

İncelediğimiz romanların geneline baktığımızda kırsal bölgelerde hayatını sürdüren ve doğayla iç içe yaşayan çocukların anlatıldığı birçok eserin var olduğunu görüyoruz. Bunun yanında insanların bitmek bilmez hırslarının doğa üzerindeki olumsuz etkilerinin anlatıldığı ve çocuklar mesaj veren, fantastik özellikler taşıyan eserler de popüler romanlar arasına girmiştir. Bu eserlerde insanın doğadan ayrı var olamayacağı vurgulanmış; bu sayede de çocuklarda çevre bilinci oluşturulmaya çalışılmıştır.

3.2. Çocukta Hayvan Sevgisi

Varoluşlarından bu yana insan ve hayvan arasındaki ilişki genellikle insan çıkarlarına dönük olarak gelişmiştir. Tarih boyunca insanlar, hayvanların birçok farklı özelliğinden faydalanmışlardır. Çocuklar ise, herhangi bir karşılık beklemeden hayvanlarla iletişim kurarlar. Bu iletişimin temelini sevgi oluşturur. Çocukluk çağından itibaren hayvan sevgisiyle büyüyenlerin kişilik gelişimi olumlu yönde etkilenir.

İncelediğimiz eserlerin bir bölümünde de çocuk ve hayvan arasındaki iletişim ele alınmıştır. Ayla Kutlu'nun *Merhaba Sevgi* isimli eserinde hayvanları çok seven ve onların insanlardan bir farkının olmadığını düşünen Sevgi'nin çevresindeki hayvanlarla kurduğu iletişim anlatılmaktadır. Sevgi'nin hiçbirini ayırt etmeden tüm hayvanları sevmesi ve onlara yardımcı olmaya çalışması ailesi ve öğretmenleri tarafından normal karşılanmaz. Sevgi herkesin nefret ettiği fareleri bile sevmekte onları koruyup beslemek istemektedir. Ancak babası bu isteğinin tehlikeli sonuçlar doğurabileceğini söyler.

“Güzel kızım bunlar çok zararlı hayvanlar. Sana anlatmıştım.”

“Hayır, bunlar fare değil. Bunlar hayvan da değil. Onlar benim yavrularım. Sütlaç’ın yavrularına baktığı gibi, ben bakarım onlara, bir yere kaparım kimseye zarar vermezler. Ne olur onları bırak baba. Öldürme.”

“Anlamıyordum, onların fare olduğuna o sıralar inanmıyordum” diye anlattı: “Çirkin sayılmalarını, zararlı diye, pis diye tiksinişmesini kabullenemiyordum.” (2009: 39).

Benzer bir durum Sevgi’nin okulunda da yaşanır. Sevgi okul yolu boyunca gördüğü bütün sokak hayvanlarıyla ilgilenir. Onlarla oynar ve yardımcı olmaya çalışır. Ancak bu durum sınıf öğretmenin kulağına gittiğinde, öğretmeni bu yaptığının yanlış bir davranış olduğunu, bu sokak hayvanlarından hastalık kapabileceğini söyler. Ancak Sevgi hayvan sevgisinin ne kadar önemli olduğunu sürekli anlatan öğretmenin sokak hayvanlarına karşı böyle insafsız davranmasına anlam veremez. Öğretmenin bu sözlerine karşı çıkmaya çalışır.

“Öğretmenimiz hepimizi yerlerimize oturtuktan sonra konuşmaya başladı. Sokaklarda başıboş dolaşan hayvanların, özellikle köpeklerin ne kadar tehlikeli olduğunu söyledi. “Onlarla kesinlikle ve hiçbir koşulda bağ oluşturulmamalıdır” dedi. Sonunda dayanamadım. İçimden “Güçlü olmalı, görüşümü güzelce açıklamalıyım” diyordum ama, ayağa kalkar kalkmaz ağlamaya başladım.:

“Öğretmenim” dedim. “Bizler kadar, yani çocuklar kadar hayvanların da korunmaları gerekmez mi, çünkü onlar...” (2009: 97).

Sevgi’nin sözlerinden oldukça etkilenen ve onun üzülmesine dayanamayan öğretmeni bir süre sonra hatalı olduğunu kabul eder ve yıllardır öğretmeye çalıştığı karşılıksız sevgi düşüncesine bu sözleriyle kendisinin ters düştüğünü fark eder.

Sizlere ne zamandır vermeye çalıştığım insan ve hayvan sevgisinden, bunun kadar önemli saydığım, hoşgörülü olma öğüdümünden uzaklaştım ve hayvanları düşmanmış gibi gösterdim. Bazılarınız bu yüzden çileden çıktılar. Şimdi... Bütün bunları unutalım, insan olduğumuzu hatırlayalım ve hayvanlarla insanlar arasındaki ilişkilerin güzelliğine ve bunun yararlarına, öte yandan tehlikelerine serinkanlılıkla bakalım. (2009: 102).

İpek Ongun’un *Kamp Arkadaşları* isimli eserinde de çocuk ve hayvan ilişkisi yoğun şekilde ele alınmıştır. Büyük şehirde yaşayan Nilgün ve kardeşi Defne, doğa ile iç içe geçirdikleri tatil boyunca çevredeki hayvanlarla da zaman geçirme fırsatı bulmuşlardır. Yazar eserde doğadan ve hayvanlardan

uzak bir şekilde yaşayan çocukların bunlara duyduğu özlemi ele almıştır. Dedeleri ve büyük anneleriyle, doğayla baş başa yapacakları kamp onlar için diğer bütün tatil seçeneklerinden daha caziptir. Tatilleri boyunca birçok hayvanla etkileşim içine girerler. Yaralı olarak buldukları bir köpeğe yardımcı olur ve onu sahiplenirler. Adını da “Benek” koyarlar.

“Kızlar hemen sütü ısıtıp içine ekmek doğradılar. Köpekçik önüne konan ekmekli sütü bir çırpıda bitirdi. Havluların arasından minnetle çocuklara bakan gözleri kara üzümler gibiydi.” (2010: 116).

Muzaffer İzgü'nün *Karlı Yollarda* isimli eserinde köyde yaşayan Cemşit ve arkadaşlarının hayvanlarla etkileşimi işlenmiştir. Bu etkileşim hem insanların hem de hayvanların yararınadır. Zorlu kış şartlarında hayatta kalmak için insanlar hayvanların verdiklerine ihtiyaç duyarken, hayvanlarda insanların verdiklerine muhtaçtır. Yani insanlar ve hayvanlar arasındaki bağ yaşamsal bir öneme sahiptir. Bu nedenle de çocukların hayvanlarla kurdukları iletişim büyük şehirde yaşayan çocuklarınkinden biraz farklıdır. Onlar iki tarafında birbirine ihtiyacı olduğunun farkındadır. Bu yüzden köyde yaşayan bu çocuklar, kış ayları boyunca onları aç bırakmayan keçiye, tavuklara; bahçelerinde onları kurtlardan koruyan köpeklerine güçlü bir sevgi bağı ile bağlıdırlar. Eserde de Cemşit ve arkadaşı Musa köpekleri Sarıkafa'yı diğer köpeklerden korumak için saatlerce sırtlarında taşır.

Halim Sarıkafa'yı kucaklamış, Musa'nın sırtına bindirmiş. Zavallı bir hafifmiş ki... Ama ilk bindiğinde hafifmiş. Sonra sonra ağırlaşmış. Yorgunluktan Sarıkafa gözlerini de kapamış, belki uyumuş. (2011: 38).

İncelediğimiz eserlerin bazılarında çocukların hayvanlarla konuştuğunu, onlarla dertleştiğini de görürüz. Eserde yer alan özellikle küçük yaşlardaki çocuk karakterler, hayvanları arkadaşları olarak gördükleri için onlarla konuşarak anlaşmaya çalışmışlardır.

Ayla Kutlu'nun *Merhaba Sevgi* adlı eserinde, Sevgi'nin hayvanlarla özellikle de kedisi Sütlaç'la konuştuğu bölümlere yer verilmiştir. Sevgi, Sütlaç ile konuşarak hayvanları daha iyi tanımaya çalışmaktadır.

“Bazı çocuklar; yavrularımıza, acı vermekten hoşlanırlar.”

Sevgi, gözleri dolu dolu;

“Güzel kedi” dedi. “Ben sana ve yavrularına kötülük etmeyi aklımdan geçirmiyorum. Böyle bir şeyi söylemeseydin, kötülükten haberim de olmazdı. Sana inanıyorum. Yalan söylemen için bir neden yok ben yalnızca onları yakından tanımak istiyorum. Seni rahatsız etmek istemem. Arkadaş olmak isterim. Ne olur bırak o küçük yavrularını göreyim.” (2009: 22)

Sevgi zaman zaman da Sütlaç'ın içgüdüsel olarak fareleri yakalayıp yemesine karşı çıkmaktadır. Sütlaç ise bu duruma anlam verememektedir.

“Bırak onu, bırak diyorum. Görmüyor musun onu yaralamışsın. Acı çektiriyorsun. Bırakmazsan acılar çekerek ölür sonra.”

“Ölsün...” diye yanıtlıyor Sütlaç.

“Deli mi oldun kızım sen? Hiç bu kadar güzel bir av bırakılır mı? Güzel bir elmayı bırakır mısın sen? Taze cevizi yahut? Hiç lezzetli, yararlı yiyecekler bırakılır mı?” (2009: 34).

İpek Ongun'un *Kamp Arkadaşları* isimli eserinde de veteriner olmak isteyen Defne, sürekli hayvanlarla ilgilenir ve onlarla insanlarmışçasına konuşur.

Yaramaz Benek yine gelmiş, ekmek kırıntılarını silip süpürmüştü, yerdeki pati izleri bunun açık kanıtıydı. Defne kızgınlıkla söylendi. “Ne obur köpek! Bugün onu yine azarlamam gerekecek. Onun yiyeceğini ayrı veriyoruz, ne diye gelip benim kuşlarımın yemini yiyor! İşte kuşlar yine aç kaldılar. (2010: 137).

İncelediğimiz romanların geneline baktığımızda çocuk karakterlerin hayvanlara karşı olumlu tutum içinde olduğunu söyleyebiliriz. Şehirlerde yaşayan çocuk karakterler hayvanları genellikle oyun arkadaşı olarak görürken, köyde ve zor şartlarda yaşayan çocuklar onları yaşamlarının ayrılmaz bir parçası olarak görmektedirler. Eserlerde çocuklarla en fazla etkileşim içine giren hayvan olarak köpekler göze çarpmaktadır. Bu hayvanlar; bekçilik, çobanlık, avcılık ve oyun arkadaşlığı gibi görevleri yerine getirirler.

3.3. Çocuk ve Arkadaşlık

Çocuğun kişilik gelişiminin en önemli adımlarından biri de arkadaşlık kurma ihtiyacının karşılanmasıdır. Sosyal bir varlık olan insan, ailesinin koruması altında geldiği dünyada zamanla yeni arayışlar içine girer. Çocuklar üç yaşından itibaren kendisini ifade edebilmek için arkadaşlara ihtiyaç

duymaya başlarlar. Kendi yaşlarındaki diğer çocuklarla kurulan ilk iletişim genellikle oyunlar aracılığıyla olur. Bu oyunlar sayesinde çocuk, toplum kurallarıyla ilk kez karşı karşıya gelir ve bunlara uyum sağlama sürecine girer.

Kurulan arkadaşlıkların niteliği de çocuğun kişilik gelişiminde önemli rol oynar. Arkadaş olarak seçilen çocukların olumlu davranış biçimlerine sahip olması, çocuğun da bu olumlu davranışları öğrenmesine neden olurken tersi durum da çocukta olumsuz davranışların yer etmesine neden olabilir.

İncelediğimiz eserlerde, kurulan arkadaşlık ilişkilerinin genellikle olumlu sonuçlar doğurduğu görülmektedir. Romanlarda, genel olarak arkadaşla duyulan sevgi, arkadaşlar arasında yardımlaşma, birlikte oynanan oyunlar ve beraber yaşanan maceralar ele alınmıştır.

İncelediğimiz romanlarda çocukların yeni arkadaş edinmeleri üzerinde durulmuştur. Rifat Ilgaz'ın *Bacaksız Sigara Kaçakçısı* adlı romanında yeni arkadaş olduğu Gülten ile ilgili olarak aklından geçenlere yer verilmiştir. Bacaksız, Gülten'le çok iyi bir arkadaşlıkları olacağını sezmektedir. Bacaksız'ın, arkadaşlığın ve dostluğun önemini bildiği de bu düşünceleri sayesinde anlaşılıyor.

Gülten'le arkadaşlık edecek, dostluğu pekiştirecektir. Geçen gün kamyonun altında saklı yatarken, Gülten'in kendisi için söylediklerini unutmamıştır, unutmayacaktır da. Azar azar, duvar örer gibi gelişen dostluklar, öyle kolay kolay yıkılıp gitmez ki. (2011: 2).

Yeni girilen bir ortamda arkadaş edinebilmek çocuk için çok da kolay değildir. Babasının işi nedeniyle ya da farklı sebeplerle sık sık okul değiştiren çocuklarda bu durum sıkça görülür. Arkadaş çevresi değişen çocuğun yeni girdiği ortamda kendisine yer açabilmesi oldukça güçtür. İncelediğimiz eserlerde de farklı sebeplerle okudukları okulu, yaşadıkları şehri hatta ülkeyi değiştirmek zorunda kalan çocukların arkadaş edinmede yaşadıkları zorluklara da yer verilmiştir.

Gülten Dayıoğlu'nun *Ben Büyüyünce* isimli eserinde yeni bir okula başlayan Ereğ'in arkadaş edinmede yaşadığı sorunlara ve bu sorunların onun eğitim hayatına etki eden olumsuz sonuçlarına yer vermiştir. Ereğ,

arkadaşları tarafından kısa sürede kabul görmeyi başaramadığı için okula olan ilgisini ve sevgisini de zamanla kaybetmeye başlamıştır.

Okulda herkesle arkadaş olmak, herkesle oynamak, koşmak, kaçmak, kovalanmak istiyordu. Ama bahçedeki onca kalabalığın içinde kimselerle arkadaşlık kuramıyor, kimseleri kovalayıp yakalayamıyor, kimse de onun peşinden koşmuyordu. İlk günlerin coşkusu giderek sönmeye başladı. Sınıf arkadaşlarını yakından tanıdıkça ürküntüye kapıldı. Onların yanına sokulmaz oldu. (2011: 60).

Erek zaman geçtikçe yeni okuluna uyum sağlamaya başlar. Diğer öğrenciler tarafından dışlanan ve “Dereliler” olarak adlandırılan bütün çocuklar kendi aralarında bir grup oluştururlar.

Erek, artık bir yıl öncesinin içine kapanık, çekingen çocuğu değildi. Okulda Dereliler el birlik olmuşlardı. Kendilerine tepeden bakanların oyunlarını bozuyor, ikide bir itip kalkışarak ya da çekiştirip savurarak onları tedirgin ediyorlardı. Öğretmen, dedesine verdiği sözü tutarak onu zor durumlarda kolluyordu. (2011: 74).

Özellikle bazı meslek gruplarında sık sık yaşanan şehrin değiştirilmesi çocuklarda uyum sorununa neden olabilir *Ben Büyüyünce* adlı eserde bu durum vurgulanmaktadır. Babası subay olan Ertuğ zamanla bu duruma uyum sağlamıştır.

“Ertuğ kısa sürede derslere ayak uydurdu. Babası subay olduğundan, sık sık okul değiştirmeye alışmıştı. O nedenle kendini çabuk toparladı. (2011: 89).

Erek okula yeni geldiği dönemde yaşadığı zorlukları unutmadığı için okula yeni gelen Ertuğ’a sıcak davranmış ve kısa sürede onunla arkadaş olmuştur.

Erek güler yüzle yer açtı Ertuğ’a. O da gülümsedi. İçten içe sevdiler birbirlerini.

Öğrenciler “yeni” diye pek sokulmuyorlardı Ertuğ’a. Dinlenme aralarında Erek’le dolaşıyorlardı. O yıl Erek de yalnız sayılırdı. Giyim kuşamını yenileyip saçlarını taramaya başlayalı Dereli arkadaşları ona pek yakınlık göstermiyorlardı. Kendisini geçmişte Dereli, diye horlayan öteki çocuklara da Erek yakınlık duyamıyordu. Bu nedenle Ertuğ’la arkadaşlığı hızla ilerliyordu. (2011: 89).

Gülten Dayıoğlu’nun bir diğer eseri olan *Yurdumu Özledim* adlı romanda da Almanya’ya göç etmek zorunda kalan Atıl’ın, yeni okulunda

yaşadığı sorunlar ele alınmıştır. Arkadaş edinmekte zorlanan Atıl ve diğer Türk öğrenciler daha çok birbirleriyle arkadaşlık etmeye çalışırlar. Alman öğrenciler tarafındansa genellikle dışlanırlar.

“Beni sevmeleri için onlarla konuşup kendimi tanıtmam, onlar için beslediğim iyi duyguları belirtmem gerek. Oysa Almancam yeterli değil. Bu nedenle okulda kendimi kabul ettireceğimi sanmıyorum.” (2011: 133).

Atıl, Almancayı yeteri kadar bilmemesine rağmen arkadaş edinmeyi başarır. Bu da aslında farklı milletlerden de olsa çocukların aynı dili konuştuğunu göstermektedir.

“Adın ne senin?”

Atıl küçük kıza kekeleyerek yanıt verdi.

“Atıl.”

Kız bu sözcüğü hecelelemeye çalıştı. “A...til A...til... Atıl.”

Atıl gülümseyerek “oldu” gibisinden başını salladı. Sonra dilinin ucuna dolanan soruyu sordu.

“Eva... Benim adım Eva...”

Atıl, “Eva çok kolay ad,” dedi. O da birkaç kez yineledi. “Eva...”

E...va... E...va...”

Bu kez Eva gülümseyerek “Oldu,” dedi. “Adımı çok iyi öğrendin. (2011: 99).

Özellikle seksenli ve doksanlı yıllarda, farklı bir arkadaşlık kurma yolu olan mektup arkadaşlığı çocuklar arasında oldukça popüler bir hale gelmiştir. Okulları aracılığıyla mektuplaşan çocuklar, yaşadıkları hayatları ve farklı kültürleri de birbirleriyle paylaşırlar. Mektup arkadaşlığı günümüzde şekil değiştirerek e-posta arkadaşlığına dönmüş de olsa hâlâ tercih edilen bir arkadaş edinme yöntemidir. İncelediğimiz eserler arasında yer alan İpek Ongun’un *Mektup Arkadaşları* isimli romanı da farklı şehirlerde yaşayan Nilgün ve Şerife’nin birbirlerine yazdıkları mektuplardan oluşmaktadır.

Mesleğini gerçekten seven genç öğretmen, öğrencilerine dersleri zevkle çalıştırır, birçok konuyu oyunlaştırarak, onların eğlenirken öğrenmelerini sağladı. Mektuplaşma fikri de böyle doğmuştu. Çeşitli illerdeki yaşlılarıyla mektuplaşacak olan çocuklar, hem yeni dostlar edinecek, hem de coğrafya ve tarih bilgilerini bu yolla genişletebileceklerdi. (2011: 8).

İncelediğimiz eserlerdeki çocuk karakterler zor bir durumda kaldıklarında büyüklerinden önce arkadaşlarından yardım istemeyi tercih ederler. Bu durumun sebebi çocukların en iyi şekilde yine çocuklar tarafından anlaşılacaklarını düşünmeleridir.

Rıfat Ilgaz'ın *Bacaksız Sigara Kaçakçısı* adlı eserinde Bacaksız, kendisine zor durumdayken yardım eden arkadaşı Arif'in bu davranışından çok etkilenmiştir.

“Bacaksız düşünmeye başlamıştı. Demek bu Arif, kendisini polisten kurtarmak için kaçmıştı. Demek iyi çocuktu bu Arif. Üstü başı kirliydi, ama gene de yürekli kişiydi, arkadaştı. Rasim Abi'ye böyle anlatmalıydı. Hem de anlatacaktı.” (2011: 62).

İpek Ongun'un *Afacanlar Çetesi* isimli eserinde ise okulun sürekli rekabet içinde olan A ve B şubelerindeki öğrencilerin arasındaki yardımlaşmadan bahsedilmektedir. A şubelilerin okula yeni bir kütüphane kazandırmak için üzerinde çalıştıkları projeyi B şubeliler de desteklemiş ve yardıma hazır olduklarına belirtmişlerdir.

“Şimdi artık yüz yüzdiler. Bir an durakladı B Şubeliler, sonra en öndeki Asena'ya elini uzattı. “Sizleri kutlamaya ve projenize destek olacağımızı söylemeye geldik,” dedi.

A Şubeliler çok şaşırılmışlardı... B Şubeliler hep çocuksu, hep şımarıkça davranmışlardı o güne dek.

Asena da elini uzattı. “Çok teşekkür ederiz, yardımınıza gerçekten ihtiyacımız olacak,” dedi gülümseyerek.” (2011: 227).

Ongun'un *Mektup Arkadaşları* adlı eserinde Nilgün sınıf arkadaşı Fatma'nın kapıcılık yapan babasının hasta olduğunu ve Fatma'nın babası yerine apartmanın bütün işlerini yapmaya çalıştığını öğrenir. Bu duruma çok üzülür ve sınıf arkadaşları ve öğretmenleriyle Fatma'nın iş yükünü hafifletmeye yönelik bir plan yapar. Fatma baştan bu yardımı kabul etmese de öğretmeni onu ikna etmeyi başarır.

“Şu durumda arkadaşların senin bu çabana katkıda bulunmak istiyorlar... Uzun uzun düşündüler ve çareler buldular. Bu çarelerle senin yükünü hafifletebilecek, baban iyileşene dek sana destek olacaklar,” dedikten sonra yapmak istediklerimizi anlattı Sabahat Hanım. (2011: 85).

Bazen arkadaşlar arasındaki yardımlaşma pek de beklenen sonuçlar doğurmayabilir. İpek Ongun'un bir diğer eseri *Afacanlar Çetesi*'nde Asena, sözlü sınavda sınıf arkadaşı Sinan'ın söylediklerini yapmış ancak Sinan'ın taktikleri Asena'nın sözlüden zayıf almasına neden olmuştur. Bu yüzden Asena sinirli, Sinan ise çok üzgündür.

“Asena koşar adımlarla çoktan sırasına varmıştı bile. Sinan'ın parlak fikirlerine uymuştu da bunlar başına gelmişti işte. Oysa sırasına gömülüp

otursa Hatice Hanım onun farkına varmayacak, bu dersi de sıfırsız atlatabilecekti. Öylesine öfkeliydi ki Sinan'ın yüzüne bile bakmadı. Sinan'sa Asena'nın halini görünce şimdilik en doğrusunun hiç sesini çıkarmadan yerinde oturmak olduğu kanısına vardı. Ama arkadaşının sıfır almasına neden oldu diye de çok çok üzgündü.” (2011: 45)

İncelediğimiz eserlerin neredeyse tamamında okuyucuya sevginin gücünü anlatma gayesi benimsenmiştir. Roman kahramanları ne zaman zor bir durumda kalsa ya da bir sorunla karşılaşırsa sevginin gücü sayesinde işleri yoluna koymayı başarmışlardır. Arkadaşlık başlığı altında da arkadaş sevgisinin önemi birçok kez vurgulandığını görüyoruz.

Ongun'un *Mektup Arkadaşları* isimli eserinde birbirlerini hiç görmemelerine, sadece mektuplarla konuşmalarına rağmen Nilgün ve Şerife'nin birbirlerine duydukları sevgi göze çarpmaktadır. Şerife'nin mektup arkadaşı Nilgün'ün davetiyle İstanbul'a gelmeye karar verir. Nilgün, bu haberi duyunca çok sevinir.

Gerçekten de Şerife'nin geleceği tarihi öğrendiğinden bu yana, Nilgün günleri değil, saatleri saymaya başlamıştı. Artık ona hayal kurmak yetmiyor, arkadaşını görmek ona dokunmak, onu kucaklamak istiyordu. Bazen bu duygusu içine sığmıyor, “Şerife'cik canım arkadaşım benim,” diye kendi kendine küçük çığlıklar atarak evin odalarını dört dönüyordu. (2011: 156).

Şerife ve Nilgün'ün ilk kez birbirlerini gördükleri an da aralarındaki sevginin göstergesi niteliğindedir.

“Kapı yine döndü, bu kez orada saçlarını atkuyruğu yapmış, pantolonlu bir kız duruyor, çevresine bakmıyordu. Şerife hemen ayağa fırladı, aynı anda Nilgün de Şerife'yi gördü. İki çocuk birbirlerini anında tanıyivermişlerdi. Sevinçle birbirlerine doğru koştular.

Bu küçük yüreklerde filizlenen arkadaşlık ve kardeşlik duygusu, yarının büyükleri olacak tüm çocukların yaratacakları dünyanın ilk müjdecisiydi...” (2011: 157).

Muzaffer İzgü'nün *Bülbül Düdük* isimli eserinde de arkadaş sevgisi vurgulanmıştır. Mirza ve annesinin, köylerini terk edip şehre göçerken yaşadıkları en önemli sıkıntılarından biri de çok sevdikleri arkadaşlarından ayrılmak zorunda olmalarıdır.

“Yarın gidiyorsunuz can Mirza,” dedi.

“He can gardaşım.”

“Seviniyor musun?”

“İh bilmem ki. Senden, köyden ayrılmak çok zor.” (1999: 84).

Mirza'nın arkadaşlarına duyduğu sevginin yanında, Mirza'nın annesinin kendi arkadaşlarına verdiği önem de ele alınmıştır. Bu şekilde yetişkinler için de arkadaşlığın önemli olduğu mesajı verilmiştir

“Anam kadınlara bir bir sarıldı, onları öptü. Hepsi de ağlıyorlardı. Ben ağlamıyordum. Ne zaman ki Derviş'e sarıldım, başladık ikimiz de ağlamaya.

“Derviş,” dedim, “can Derviş, unutma beni!..”

“Unutmam.” (1999: 85).

İncelediğimiz eserlerin neredeyse tamamında arkadaşlığın olumlu yönleri ele alınmışken birkaç bölümde arkadaşların yaptığı hatalar göze çarpmaktadır.

İpek Ongun'un *Mektup Arkadaşları* adlı eserinde Şerife'nin ablası Nazife ve Nazife'nin arkadaşı Zarife arasındaki anlaşmazlık işlenmiştir. Zarife üniversiteye gittiği için, kendisini çocukluk arkadaşı Nazife'den daha üstün görmekte ve onun düşüncelerine saygı duymamaktadır. Bu durum iki çocukluk arkadaşının aralarının bozulmasına neden olur.

“Bir konuda tartışıyorduk. Bilirsin dediği dediktir onun, sanki sadece bir o doğruyu bilir, başkası bilmez. Ben de kendi inancımı savundum. Bana ne dedi biliyor musun? ‘Nazife, sen mi iyi bileceksin ben mi? Sen sadece bir lise mezunusun, ben üniversite öğrencisiyim.’ Bak, bak, bak, lafa bak.” (2011: 32).

Genel olarak incelediğimiz eserlerdeki karakterler olumsuz davranışlardan uzaktır. Eserlerde arkadaşına duyulan sevgi özellikle vurgulanmış ve yardımlaşmanın önemini altı çizilmiştir. Eserlerini incelediğimiz yazarlar, çocuk karakterlerin sevgi dolu yönlerini ön plana çıkarmak için çaba sarf etmiştir.

4. BÖLÜM: ROMANLARDAKİ ÇOCUK İMAJI VE TOPLUM

İmaj; deneyimler, çağrışımlar ve izlenimlerle bunların olumlu ya da olumsuz yansımalarından oluşur. Edebiyat eserlerinde yazarlar, yarattıkları karakterlere yükledikleri özellikler aracılığıyla isteyerek ya da istemeyerek bir takım imajlar oluştururlar. Bu imajlar okuyucunun bilinçaltına işler. Eserlerde yaratılan karakterlerin fiziksel nitelikleri ya da kişilik özellikleri karakterlerin imajını oluşturur. Çocuk romanlarında oluşturulan karakterlerin imajı, yetişkin edebiyatında oluşturulan imajlara göre daha önemlidir. Çünkü okuyucu kitlesinin özellikleri bakımından çocuk romanlarındaki karakterler okuyucuyu daha fazla etkiler.

Çalışmamızın bu bölümünde; incelediğimiz popüler çocuk romanlarında oluşturulan çocuk imajının belirgin özellikleri üzerinde duracağız. Bu özelliklerin bir kısmı popüler kültürün dayatmalarının çocuk imajı üzerindeki etkileriyle, bir kısmı da yazarların çizdikleri profillerdir.

4.1. Moda ve Tüketim Alışkanlıkları/ Popüler Kültürün Etkileri

İncelemek üzere seçtiğimiz eserler, popüler çocuk romanları olduğu için popüler kültürün yansımalarını taşımaları şaşırtıcı değildir. Çocuklar medya aracılığıyla, çeşitli reklam kanallarıyla ya da çevresindeki yaşlılarından etkilenerek, toplumda popüler olan nesne ve davranışlara ilgi duyarlar.

Ürüne ulaşımın kolay olmadığı dönemlerde, sadece yetişkinler tarafından alışveriş yapılırken, tüketim malzemelerine ulaşımın her geçen gün kolaylaşmasıyla, çocuklar satın alınacakları ürünü kendisi seçmeye başlamıştır. Bu nedenle de markalar öncelikle çocukları etkilemeye çalışmaktadır. Bu amaca yönelik olarak çocuklara hitap eden markalar oluşturmuştur. Bu markalar farklı reklam teknikleri kullanarak popüler hale getirilmiştir. İncelediğimiz eserlerde de özellikle ergenlik çağına yaklaşan çocuklarda marka eğilimi ve moda uygun olma endişesi göze çarpmaktadır.

İncelediğimiz romanlar arasında; moda olana, popülerliğe ve estetik açıdan güzel kabul edilme çabasına en fazla yer verilen eser İpek Ongun'un *Bir Genç Kızın Gizli Defteri* isimli eseridir. Eserin kahramanı Serra

arkadaşları arasında ilgi görmeyi isteyen, kendisini arkadaşlarıyla karşılaştıran ancak özellikle en yakın arkadaşı Ayşegül kadar popüler olamamasını dış görünüşüne bağlayan bir karakterdir.

“Bana güzel kızım demeni istemiyorum!” diye bağırdım. Annem şaşırmış, bana öylece bakakalmıştı.

“Güzel olsam herkes Ayşegül’ün etrafında döndüğü gibi benim de etrafımda dönerdi. Güzel olsam hiç olmazsa bir kişi, bir tek kişi beni dansa kaldırırdı. Ben güzel değilim, ben Ayşegül gibi, senin gibi güzel değilim. Ben şişko, sivilceli, çirkin bir kızım. İşte o kadar, onun için de artık bu ‘güzel kızım benim’ laflarını duymak istemiyorum.” (2010: 29).

Ayşegül’ün moda için uygun olarak giydiği her şeyi kendisine yakıştırmaması, güzelliğine sürekli önem vermesi Serra’nın çok hoşuna gitmektedir. Serra da memnun olmadığı dış görüntüsünden kurtulmak için Ayşegül’den zaman zaman yardım alır.

Ayşegül takılara bayılır, minik minik bir sürü takısı vardır. Küpeler kolye uçları, yüzükler... Ben o minik şeylerle uğraşamam, içim sıkılır. Sonunda takı işini cumartesi günü Ayşegül bana geldiğinde çözümlenmeye karar verdik. Bana mücevher kutusunu getirecekmiş, onunkilerin arasından seçecekmişiz. Dedim ya gerçek dosttur Ayşegül. (2010: 25).

Serra kullanmaktan memnun olmadığı gözlüklerinden kurtulmak için lens kullanmaya karar verir. Bunun için de göz doktoruna gider. Lens kullanmaya başladığında ise kuzeni Sırma saçlarının lensleriyle uyumlu olmadığını ve saç kesiminin çok eski moda olduğunu söyler ve saçlarını kestirmesi için Serra’yı ikna etmeye çalışır.

“Çok sıradan bir saç,” diyerek burnunu kıvırdı. “Yani senin yaptığın biçimdekini demek istiyorum, yoksa at kuyruğu da çok çarpıcı bir biçime dönüşebilir. Örneğin, üst kısımları kat kat kestirsen, sonra arkadan iri bir örgü yaptırırsan...”

“Ben halimden memnunun Sırma, lütfen beni rahat bırak.”

“Bir kere, bir kerecik olsun bırak saçlarınla bir şey deneyeyim. Ölmezsin ya... Bak artık gözlük takmıyorsun, yüzünün görünüşü değişti; şimdi bu yeni görünüşe uygun bir saç biçimi düşünmemiz gerek. Hem bir düşünsene, okula yepyeni bir insan olarak döneceksin,” derken beni en zayıf yerimden yakaladığını bal gibi biliyordu. “ O kadar sıkıntıya girdin, gözlükten kurtuldun, işin büyük bölümünü hallettin. Şimdi bir de saçını değiştirdin mi, seni tanıyamayacaklar. İnan bana, saç değişikliği kadar insanı başkalaştıran bir şey olamaz.” (2010: 147).

Okuldaki arkadaşlarının da bu saç kesimini çok beğeneceğine Serra'yı ikna eden Sırma, onu kuaföre götürür. Yeni saç modelini herkes beğenir bu da Serra'yı memnun etmeye yeter. Serra okula döndüğünde ise ondaki değişiklik herkesin dikkatini çeker. Özellikle daha önceden dikkatini çekmeyi başaramadığı Atalay, onun bu değişimine kayıtsız kalmaz. Serra bu duruma çok sevinir.

Ne kadar mutluyum, ne kadar! Öyle çok kişi bana iltifat etti ki... Hem öğretmenler hem arkadaşlar. Herkes saçımı çok beğendi, ben de içimden Sırma'ya teşekkürler yağdırdım. Ama ne tuhaftır ki, gözlüklerimin yok oluşunu çoğu fark etmedi, oysa ben gözlük takmayınca sanki yer gök yerinden oynayacak sanıyordum.

Coğrafya öğretmenimiz Ali Bey (ki kolay kolay böyle sözler söylemez), Serra, bu ne değişiklik. Yaz tatili sana yaramış," dedi.

Bu arada sayın Atasay da bana bakıp duruyordu ama ben hiç farkında değilmişim gibi davranıyordum; arkadaşlarla gülüp şakalaşıyordum. (2010: 165).

Serra, okul tarafından düzenlenecek olan çaya giderken giyeceği elbiseyi, dikkatini çekmeyi bir türlü başaramadığı Atasay'ın onu fark etmesini sağlayacak bir araç olarak görmekte ve kendisinin beğenmediği dış görüntüsünü bu elbise sayesinde değiştirebileceğine inanmaktadır.

Acaba rüyamın nedeni yaklaşan okul çayı mı? O pembeli mavili takımın bana yakışacağından eminim, sonra pantolonun üzerindeki mont da popomu örteceğine göre sorun yok demektir.

Bunu bir tek sana söylüyorum sevgili defterim, Ayşegül'e bile söylemedim. O kıyafeti giyersem, Atasay'ın dikkatini çekeceğim kesin, ama annem de şimdilik hiçbir kıpırdama yok. Babam da halâ seyahatte. Ne bitmez yolculukmuş bu. (2010: 19).

İpek Ongun'un incelediğimiz bir diğer eseri olan *Yaş On Yedi* adlı romanda da Bahar isimli karakterin kendi fiziksel görünüşü ile ilgili hoşnutsuzluğu anlatılmıştır. Bahar da *Bir Genç Kızın Gizli Defteri*'ndeki Serra karakteri gibi kendisini çevresindeki diğer kızlarla karşılaştırıp mutsuz olmaktadır. İki karakterin de mutsuzluğunun temelinde toplumun genelinin kabul ettiği güzellik algısına uygun olmadıklarını düşünmeleri yatmaktadır. İki karakter de fiziksel görünüşleri ve moda uygun giyinmemeleri nedeniyle içinde yaşadıkları sosyal çevrede popüler kişiler olamayacaklarını düşünmektedirler.

Bahar kendisini sık sık okulun en popüler kızı Derya ile karşılaştırmakta ve aralarındaki fiziksel farklılıklardan ötürü kendisini kötü hissetmektedir. Bahar, Derya'ya hayranlıkla bakmakta ve bu kadar güzel özelliğin bir kişide birleşmiş olmasının diğerlerine yapılan bir haksızlık olduğunu düşünmektedir.

Altın Kız, diye içinden geçirdi Bahar. Derya'yla yarışılmaz, o sadece hayran hayran seyredilir. Bunca yetenek bir arada... Biraz haksızlık değil mi? (2008: 20).

Bahar zaman zaman kendisine benzettiği sıradan kızları da Derya ile karşılaştırmakta ve aralarındaki farkları sıralamaktadır. Bu bölümde Bahar'ın kafasındaki popüler kız olmanın gereklerini de görebiliyoruz.

İşte bu da tipik öğrenci, diye düşündü Bahar. Tıpkı bizler gibi. Kendi ayağında da üşümesin ve çok dayansın diye alınmış, altı kalın lastikli hantal okul ayakkabıları vardı. Oysa Derya incecik, zarif bir mokasen ve o renge uygun külotlu naylon çorap giyiyor, naylon çoraplar da uzun ve düzgün bacaklarını, diğerlerinin kısa çoraplı ve oldukça kalın bacakları yanında büsbütün sütun gibi gösteriyordu. (2008: 40).

Bahar herkesin okul üniforması giydiği okul ortamında bile bazı kızların nasıl fark yaratabildiğini şaşkınlıkla izliyordu. Diğer kızlarla ve kendisiyle karşılaştırdığı Derya'yı dönemin popüler simgelerinden mankenlere benzetiyordu.

Elleriyle gür saçlarını çabucak topladı, lacivert blazer ceketini sıranın arkasına astı, beyaz bluzunun yakasını da şöyle kaldırıverdi; işte bu seri hareketlerle kısacık bir süre içinde bir öğrenciden çok, yanlılıkla sınıfa girmiş bir mankene benzeyivermişti. (2008: 40).

Okullardaki tek tip kılık kıyafet kuralına rağmen öğrencilerin farklı olmanın yollarını aramalarına bir diğer örnek de İpek Ongun'un *Afacanlar Çetesi* isimli eserinde yer almaktadır. Öğrencilerin kılık kıyafet kurallarını sürekli delmeye çalışmaları nedeniyle okul idaresi bir uyarıda bulunur.

Jale Hanım bana, 'Arkadaşlarınıza söyleyin, herkes önümüzdeki pazartesiden başlayarak hazırlıklı olsun. Özellikle kılık kıyafetinize dikkat edin, öyle üniformanın altında renkli yelekler, kız öğrencilerde renkli kurdeleler ve takılar istemiyorum. Okulumuzun çok güzel bir raporla bu teftiş geçmesini istiyoruz,' dedi."

Berk, "Öyleyse en önce Ece uyarılmalı," dedi gülerek.

Ece'nin renkli kurdeleleri, altın yüzük, küpe ve bilezikleri aralarında eğlence konusuydu. (2011: 65).

Çocukların okulda birbirlerinin giyim kuşamlarıyla yakından ilgilendiklerini gösteren bir diğer örnek de Rifat Ilgaz'ın *Bacaksız Paralı Atlet* isimli eserinde yer almaktadır. Bacaksız, arkadaşlarının kullandığı kilitli çantadan istemekte, anne ve babasının aldığı fermuarlı çantayı ise sırf diğer arkadaşlarının çantaları gibi olmadığı için istememektedir.

Zeynep'in çantasıyla Gülten'in çantası kilitli, anahtarlı olunca Bahri'nin çantası fermuarlı olabilir miydi? Durum böyleyken bu carcur bir rastlantı sonucu mu bozulurdu? Bu işte mutlaka Bacaksız Bahri'nin bir parmağı olmaz mıydı? Ne yapar yapar, işte böyle fermuarı bozar atardı. (2011: 3).

İncelediğimiz eserlerde yetişkinlerin de çocukları kıyafetlerine göre değerlendirdiği ya da istedikleri şekle sokmaya çalıştıklarına dair de örnekler yer almaktadır. Muzaffer İzgü' nün *Çizmeli Osman* isimli eserinde Osman'ı evlatlık edinmek için eve gelen zengin karı kocanın, Osman'ın ismini ve dış görünüşünü dönemin modasına uygun bulmayı ve bu soruna kendilerince bir çözüm üretmeleri anlatılmaktadır.

"Aha bu Osman," dedi.

Suzan yüzünü ekşitti,

"Aa," dedi, "adı Osman mı, niçin Korhan değil, Görkem değil, Tanju değil?"

Adam, "Canım karıcığım, adını değiştiririz," dedi, "söyleriz avukatımıza, adını istediğin ad yaparız..."

Kadın, Osman'ın saçına el attı:

"Ayol bunun saçları da sarı değil," dedi.

Adam ezile büzüle, "Yok karıcığım yok," dedi, çok arattım sarı saçlısı yok. Ancak bunu bulabildim. Canım senin kuaförün ne güne duruyor, boyatırız sarıya olur biter. Ama bak, gözleri istediğin gibi yeşil." (2006: 82).

Rifat Ilgaz'ın *Bacaksız Paralı Atlet* isimli eserinde öğretmenin öğrencilerini kılık kıyafetlerine göre değerlendirdiği ve sınıf oturma düzeninde de bu durumu göz önünde bulundurduğu görülmektedir. Kıyafetleri yeni ve temiz olan öğrenciler ön sıralara oturtulurken, diğerleri ise sınıfın arka kısımlarında oturtulmaktadır.

"Haydar Beyciğim, şöyle giyimli, üstü başı biçimlice... aile terbiyesi düzgünce..."

"Anladım efendim... Öylesi pek bulunmaz buralarda... Şey işlerinde... Ayrıca halde de... Bakın... Altan Altıparmak... Şu öğrenci... Üstü başı temiz."

"Kalksın," dedi. "Bir göreyim."

Pamuk Altan, konuşmaları dinlediği için iki ayağını birden yere vurarak dikilivermişti.

“Sen misin? Çok güzel... Evet, üstü başı da temizce... Eh, fena değil. Al çantayı bakayım. Sen şuraya... Ferit Derler de sağ başa... Geç evladım.” (2011:4).

Bacaksız Paralı Atlet isimli eserde yazar, eğitim sisteminin aksayan birçok yönünü eleştirmiştir. Öğretmenlerin öğrencilere eşit mesafede olmayışı da bu eleştiri noktalarından biridir. Eserde Bacaksız'ın öğretmeni ve okul müdürü, öğrencileri kılık kıyafetine göre, dolayısıyla da zengin fakir olarak sınıflandırmaktadır.

“Sus!” dedi müdür. “Benim kadar mı bileceksin sen! Çocuklar, bakın şu tertemiz arkadaşlarınıza. Babası hapisanede olan bir çocuğa benziyor mu hiç. Okula gelirken ayakkabılarını bile boyatmış. Olmaz böyle! Bakın Ferit Derler’e. Nesi eksik? Pırıl pırıl üniforma. Mendili de var, değil mi çocuğum?”

Ferit ceplerini ararken annesi yetişti yardımına:

“Var efendim,” dedi. “Var sayın müdürüm, çantasında. Hem de iki tane...” (2011: 6).

Önceleri yetişkinleri etkisi altına alan marka tutkusu günümüzde ergenlik çağına gelmiş çocukları da etkilemektedir. Bu durumun temelinde, herkesin bildiği popüler markalı kıyafetler giymenin ya da popüler mekânlarda bulunmanın çocuğun kendi sosyoekonomik seviyesini ortaya koyduğuna ve ona saygınlık sağladığına inanması yatmaktadır. İncelediğimiz romanların çocuk karakterlerinin de markalı olana yöneldiğini ve romanlarda dönemin popüler markalarına yer verildiğini görüyoruz.

İpek Ongun, Bir Genç Kızın Gizli Defteri isimli eserinde dönemin popüler markalarına sıkça yer veriyor. Romanın başkarakteri Serra günlüğüne yazarken sıkça marka adlarını kullanmaktadır.

Ayşegül ise pastanın yanı sıra bana Vakko’dan o bayıldığım yastıklardan almış. Kalp biçiminde, etrafı fistoyla fırfırlanmış, tozpembe bir yastık. Bayıldım! Onu da hemen annemin bana aldığı burçlu yastığın yanına, yastığının üstüne yerleştirdim. (2010: 226).

Serra yemeğe gittikleri oteli anlatırken de özellikle adını belirtiyor.

“Sonra annemle akşam yemeğine baş başa Hilton’a gittik!” (2010: 226).

Annesi ile birlikte alışveriş merkezine giden Serra bu tanınmış mağazanın adını da belirtmiştir.

Sokağa çıkınca kendimi biraz daha iyi hissetmeye başladım. Hele de o şıkır şıkır Vakkoroma'ya girince keyfim yavaş yavaş yerine gelmeye başladı. (2010: 196).

İpek Ongun'un incelediğimiz bir diğer eseri olan *Afacanlar Çetes'i*nde de bazı çocukların marka merakı göze çarpmaktadır. Sınıfın en popüler kızlarından biri olan Ece tanınmış marka olmayan kıyafetler giymeyi ve böyle mekânlarda bulunmayı hiç sevmemektedir. Bu durum arkadaşlarının da dikkatini çekmektedir.

“Canım pasta çekmesine çekiyor da, sizin söylediğiniz o külüstür pastanede değil.”

Savaşçıların sabrı taşmak üzereydi. Sinan sabırlı olmaya çalışarak, sözcükleri tane tane söyleyerek, “Peki Ece, canın nerede pasta yemeyi çekiyor?” diye sordu.

Ece gülümsedi, “Vakkorama'da.”

Sinan'la Berk, “ Tabii ya, nasıl da bilemedik,” diye bağıştılar. “Vakkorama'dan başka neresi olabilir,” derlerken bir havlama sesi duyuldu. (2011: 121).

Ece'nin sürekli marka kıyafetler giymeyi tercih etmesi de roman da altı çizilen detaylardandır. Arkadaşları Ece'nin markalı kıyafetlerini beğenmekte, bunların ona çok yakıştığını belirtmektedirler.

Ece zıplaya zıplaya yanlarına geldi. Yeni, yabancı marka toz pembe eşofmanı ve pembeli beyazlı Reebok marka lastik ayakkabılarıyla yine pek bir şık, pek bir güzeldi. (2011: 120).

Rıfat Ilgaz'ın *Bacaksız Okulda* isimli eserinde, kasabın oğlu olan ve diğer öğrencilere göre daha varlıklı bir aileden gelen Tomruk Hasan Bacaksıza elindeki çikolatayla gösteriş yaparken Bacaksız da ona elindeki her yerde bulunamayan, damgalı şekerlemelerle üstünlük sağlamaya çalışmaktadır.

“Bak senin var mı böyle çikolatan?”

“Benim üç tane şekerim var! Senin böyle karamelan var mı?”

“Benimki fındıklı!”

“Benimki de damgalı!”

Tomruk böylesini ne duymuş ne de görmüştü.

“Nasıl oluyor damgalısı?” dedi. “Çok mu tatlı oluyor?”

“Tadı öbür şekerler gibi de... Kendisi başka...”

“Canım kaç kuruş, onu söyle sen!”

“Bu parayla alınmaz ki... Damgalı şekerleri para versen de alamazsın.” (2011: 76).

İncelediğimiz eserlerde aşırı tüketimin eleştirildiği bölümlere de yer verilmiştir. Gülten Dayıoğlu'nun *Ben Büyüyünce* isimli eserinde Erek ve Erol şehirdeki zengin insanların bu kadar çok parayı nasıl kazandıklarını düşünürler. Bu insanların içinde buldukları tüketim çılgınlığını kendi yaşantılarıyla karşılaştırırlar. Aradaki uçuruma anlam veremezler.

Kiminin eli sıkıydı kimi eli titremeden harcıyordu parasını kimi suratsız kimi güler yüzlü kimi ters kimi hoşgörülü kimi güzel kimi çirkindi Erek'le Erol'un gözünde. Tümünü birleştiren tek özellikleri varlıklarıydı. Erek, “Nasıl kazanıyorlar onca parayı hiç aklım ermiyor.” diyordu da başka söz etmiyordu. “Bir de oburlar ki...” Etlar, peynirler, pirinçler, balıklar, sebzeler, meyveler, içkiler... Bir de bakıyorum tezden yalamış yutmuşlar. Yeniden alışverişe gelmişler. Doymak bilmiyor varsıllar, oysa biz pazardan iki torba yiyecek alıyoruz, bir hafta yetiyor...” (2011: 107).

Muzaffer İzgü'nün *Bülbül Düdük* isimli eserinde de Mirza, şehirdeki hayatına köyde yaşayan arkadaşı Derviş'e bir mektupla anlatırken, şehirlilerin her şeyi çöpe attıklarından ve kendisinin de bu çöpe atılanları ayırarak para kazandığından bahsetmektedir.

Can Derviş, ben kağıt topluyorum. Sen bilmezsin buralarda apartmanlar var, onların önünde çöpler var... Ama o çöpü de bilmez ki.”
“Öyleyse şey yazalım, kentlilerin yiyip içtikleri artık.”

“Hıh tamam... Karpuz kabuklarını, kutularını, her şeylerini bu çöpe atıyorlar. Kağıt da atıyorlar. İşte ben bu kağıtları toplayıp satıyorum... Kebap da yiyorum ama, sevmiyorum. Köyü çok özledim. Benim için Karakaya'ya çık, oradan değirmen yanına bak... Burada insanlar hep koşuyorlar, hızlı hızlı gidiyorlar.” (1999: 120).

İncelediğimiz romanlarda o dönemde toplumu etkisi altına alan popüler kültür ürünlerinin çocukların yaşantılarını nasıl etkilediğini görmek de mümkündür.

İpek Ongun'un *Bir Genç Kızın Gizli Defteri* isimli eserinde 1980'lerin sonunda yayınlanan ve o dönem çok popüler olan *Uzaylı Zekiye* adlı televizyon dizisinin bazı çocukları nasıl etkilediği ve hayatlarında ne kadar yer ettiğine dair bir durum anlatılmıştır. Küçük yaşta bir çocuğun kendi kimliğinden uzaklaşıp, televizyon dizisi kahramanının kimliğine bürünmek

istememesi hatta kendi adını kullanmayı kabul etmemesi, popüler kültürün çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini daha iyi anlamak adına dikkat çekicidir.

Annesi "Selin," dedi ve bunu demesiyle kıyamet koptu.

"Benim adım Selin değil, benim adım Zekiye," diye avaz avaz bağıırıyordu küçük kız.

Doktor şaşırmişti, biz de ister istemez açık kapıdan bu ilginç çocuğu izliyorduk.

Doktor ağırbaşlılığa davet eden bir ses tonuyla konuştu. "Senin adın Selin mi, Zekiye mi?"

Yanıt kesindi. "Zekiye!"

Doktor annesine bakınca, genç kadın azıcık mahcup, "Televizyonda 'Uzaylı Zekiye' diye bir program vardı da, kızım çok etkilendi. O gün bu gün adının Zekiye olduğunu söylüyor," diyerek bir açıklama yapmak zorunda kaldı. (2010: 142).

Eserde dönemin gençler ve çocuklar arasında yaygın faaliyetlerinden biri olan anket, şarkı ya da şiir defteri tutma ve bu defterlere popüler sanatçı ya da sporcuların fotoğraflarını asma eğilimine de yer verilmiştir.

Teyzem bana eski dergilerini vermişti. Onlardan resimler kesip, anket defterime yapıştırıyorum, çok güzel olacak. Arkadaşlardan da ilginç sorular topluyorum. Önce buradaki arkadaşlara vereceğim, sonra da Ankara'dakilere. Anket defterimin yanı sıra bir de şiir ve şarkı defteri yaptım. Şiir defterime daha çok matrak şiirleri koyuyorum. Yazılarımı ise bir dosyada topluyorum. Böyle düzenli olunca daha iyi oluyor, aradığımı hemen bulabiliyorum.

Çeşme'de pop müzik festivali olacakmış. Acaba gitmemize izin verirler mi? Verseler ne iyi olur. Belki sahne arkasına gidip, imza da alırım, sonra o imzaları Ankara'daki arkadaşlara gösteririm. (2010: 83).

Gülten Dayıoğlu'nun *Parbat Dağının Esrarı* isimli eserinde bütün dünyayı ilgilendiren gizemli bir olayın bile popüler kültürün etkisiyle nasıl ticari bir figür haline getirildiği anlatılmıştır. Kimsenin anlam veremediği Parbat Dağındaki gölgeler medya aracılığıyla bütün dünyanın ilgisini çeken bir hal alınca hemen bu gölgelerle ilgili şarkı ve şiirler yazılmıştır. Popüler kültürün dayatmalarından en çok etkilenen grup olan çocuklar da unutulmamış onlar için de gölgelerle ilgili oyuncaklar balonlar ve kıyafetler üretilmiştir.

Dünyayı yeniden korku ve merak kasırgası sardı. Yeni söylentiler, yeni varsayımlar üretilmeye başladı. İnsanlar dağdaki gölgelerin etkisinden bir türlü kurtulamıyordu. Gölgelerle ilgili şiirler yazıldı. Şarkılar yapıldı. Gölgelere benzer oyuncaklar üretildi. Gün geldi çocukların balonları, giysileri bile o gölgelerle bezendi. (1999: 45).

Bu durumu aslında günümüzde sıkça yaşıyoruz. Dünyanın herhangi bir yerinde popüler olan bir nesne ya da kişi gelişen teknolojinin etkisiyle kısa sürede bütün dünyayı etkiler hale geliyor ve bu durumu fırsata çevirenler de çok geçmeden piyasaya birçok ticari ürün sürüyor.

Genel olarak baktığımızda; seçtiğimiz romanlarda özellikle şehirde yaşayan karakterlerin yaşantısında popüler kültürün etkilerini yoğun olarak görüyoruz. Çocukların televizyonun ve kendi sosyal çevrelerinin etkisiyle moda olana ve tanınmış markalara olan eğilimleri incelediğimiz romanlarda da göze çarpılmaktadır. Roman karakteri olan çocuklar moda uygun giyinmeyi ve davranmayı arkadaşları arasında sosyal bir statü göstergesi saymaktadırlar.

4.2. Maddi İmkânsızlıklar

1980’li yıllarda devletin içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar, halkın alım gücünü etkilemiş ve ülke genelinde ekonomik krize sebep olmuştur. Ekonomik kriz sonucunda ise enflasyonun büyük oranlarda yükseldiği görülmüştür. *“1980’li yıllarda görülen enflasyonun artış nedenleri, baştaki hükümetin izlediği yanlış ekonomi politikaları ile para arzının arttırılması, kamu sektöründe görülen açıkların fazlalaşması, iç ve dış faizlerin sürekli artmasıdır.”* (Aydoğan, 2004). Türkiye ekonomisindeki bu olumsuz şartlar, sosyal hayatı da etkilemiş özellikle tarımla geçinen halkın toprağından uzaklaşarak şehirlere göçmesine sebep olmuştur. Bu dönemde tarımla geçinen aileler ekonomik krizlerden yoğun olarak etkilenirken, sanayileşmenin daha yoğun olduğu şehirlerde yaşayan aileler bu krizleri daha kolay atlattır. İncelediğimiz eserlerde de maddi imkânsızlıklar içinde olan roman karakterlerinin genelinin ya kırsal kesimde yaşadığı ya da ekonomik sıkıntılar nedeniyle şehre göç etmek zorunda kaldığı görülüyor.

Muzaffer İzgü’nün *Bülbül Düdük* isimli eserinde maddi imkânsızlığın en belirgin hâli yani açlık seviyesine varan fakirlik işlenmiştir. Hem ailenin ekonomik durumunun kötülüğü hem de köyde yaşanan ağır kış şartları nedeniyle yiyecek bulmakta zorlanan Mirza ve ailesinin yaşadığı zorluklar eserin yazıldığı dönemde ülkenin içinde bulunduğu ekonomik manzarayı özetler niteliktedir.

Ailenin içinde bulunduğu maddi imkânsızlar en temel gereksinim olan beslenme ihtiyacının bile karşılanmasını zora sokmaktadır. Mirza'nın annesi hep daha zor günlerin gelebileceğini düşünerek ihtiyatlı davranmakta ve tasarruflu olmaya çalışmaktadır.

Az sonra anam aş pişirdiği saplı tavanın sapından tutacak, aş sofraya bezinin üzerine koyacak. Babam da soğana bir yumruk atacak, "Kaşıklayın bebeler," diyecek. Anam aş her zaman az yapar. "Bulgur biterse?" der. Bitmesin diye az yeriz. Tavanın dibinde iki kaşık kalınca, hepimiz elimizi aştan çekeriz. O iki kaşık Pürze'nin. Çünkü Pürze ufak, bizim gibi hızlı hızlı yiyemez." (1999: 7).

Sürekli bulgur yemek zorunda kalmaları, Mirza ve kardeşlerinin sağlığını da bozmaktadır ancak yapılabilecek bir şey yoktur. Kış mevsimi atlatılana kadar elde kalan tek yiyecek bulgurdur.

"Ne aşımız pişiyor ne de ocağımız yanıyordu. Hep suya ezilmiş bulgur, suya ezilmiş dövme yiyorduk. Çiğ dövme karnımızı ağrıttığı için az yiyorduk, ama yine de karnımız ağrıyor, ishal oluyorduk." (1999: 52).

Muzaffer İzgü'nün *Çizmeli Osman* isimli eserinde de yoksulluk nedeniyle en temel ihtiyaçların bile karşılanamadığı, çocukların sürekli aynı şeyleri yemekten yakındıkları dönemler anlatılmıştır. Zaten sağlığı bozuk olan çocukların tek tip beslenme yüzünden daha da zayıfladığı anlatılmıştır.

Tüp cansız cansız tıslıyor, üzerinde un çorbası kaynıyordu. Osman çorbanın kokusundan anlamıştı.

"Ana gene o mu?" dedi.

"Hı," dedi anası, "yok oğlum, babanın işi de yok parası da yok."

Hamza her zamanki köşesindeydi. Gövdesi iyice zayıflamış, sanki kafası büyümüş gibiydi. Yüzüne konan sineği bile kovacak gücü yoktu. Çok sinek konunca inler gibi bir ses çıkarıyor, o zaman annesi, sinekleri kovuyordu. Bazen Osman yanına oturuyor, durmadan kardeşinin sineklerini kovuyordu. (2009: 60).

Bülbül Düdük isimli eserde Mirza'nın ailesinin açlıktan kurtulmasının tek yolu baharın gelmesi ve Mirza'nın babasının gurbete çalışmaya gitmesidir. Ancak çocuklar babalarının kendilerinden uzakta olmalarını istememektedirler. Babalarının onlara alacağı leblebi şekerinin bile gözlerinde değeri yoktur.

"Baboş gitme," deyince, babam,

“Merze her şey gereklidir, ben gideyim ki çalışmaya, paramız olsun. Hem size gelirken neler alacağım?” derdi.

Oysa biz hiçbir şey istemezdik. Biz babamızı isterdik. Kocaman bıyıklı babamızı. Pürze bile,

“Nidem ben şekerli leblebiyi, baboşu isterim,” derdi. (1999: 60).

Ancak büyüklerin yapabilecekleri bir şey yoktur. Köyde ailelerin sahip olduğu toprak oldukça kısıtlıdır. Bu tarlalar da geçimleri için yeterli olmamaktadır. Büyümeye başlayan erkek çocuklar bile birkaç yıl içinde gurbete gidip para kazanmayı düşünmektedirler.

“Üç yıl sonra ben de babam gibi gurbetçi olacağım,” dedi.

“Bilmem, üç yıl sonra babam beni de götürür müydü? Benim hiç oğlan kardeşim yok ki. Babam gurbete gidince evin eri ben oluyorum. Yazdan odunu ben yapıyordum, damı ben loğluyordum, keçileri ben yayıyordum. Aha bir karış toprağımızı anamla birlikte sürüyor, anamla birlikte ekiyorduk. Anamla biçiyor, anamla harman yapıyorduk. Bensiz bu işleri anam yapabilir miydi? Merze'nin, Pürze'nin güçleri bu işe yeter miydi? “(1999: 60).

Büyükler çalışmak için hangi şehre gideceklerine karar verirken, nerede daha fazla para kazandıklarını tartışmaktadırlar. Çocuklar da babalarının bu tartışmalarını dinleyerek önümüzdeki yıllar için deneyim sahibi olmaya çalışırlar.

“On beş, yirmi gün kaynardı. Babalar, emmiler, dayılar güneşte buluşur, konuşurlardı. Hangi kente gideceklerini saptarlardı. Ama genelinde bir yıl önce hangi kente gitmişlerse, yine o kente gitmeye karar verirlerdi. Onlar konuşurlar, biz çocuklar onların yöresinde halka olur, dinlerdik.” (1999: 62).

Babaların gurbete çalışmaya gitmek zorunda olmasına en çok da küçük çocuklar anlam verememektedir. Bu zorunluluğun nedenini onlara anlatmak ise oldukça güçtür.

“Yarından sonra gidiyorlar ana,” dedim.

Anam başını salladı. Merze'yle Pürze karşılıklı diz çöküp oturdular, sesli sesli ağladılar. Anam,

“Yine gelecek,” dedi.

Onlar,

“Niye gidiyor?” dediler.

“Ekme parası,” dedi anam.

“Ekmeğimiz var ya,” dediler.

“Size şekerli leblebi, kına...”

“Biz şekerli leblebi, kına istemeyiz.”

Babam eve gelince, anama,

“Haberin var değil mi Cemo?” dedi.

“Hı...”

“E şimdiden yorganı dürümlesek iyi olacak.” (1999: 64).

Maddi imkânsızlıkların çocuklar üzerindeki en önemli etkilerinden birisi de aile ekonomisine katkıda bulunma zorunluluğudur. Çocuklar henüz küçük yaşlardayken para kazanmak için çalışmak zorunda kalırlar. Ailesiyle birlikte kente göç eden Mirza da büyük şehirde yaşamanın sonucu olarak çevresindeki diğer çocuklar gibi çalışmaya karar verir. Mirza sokaklarda çöplerden kâğıt toplayarak harçlığını çıkarmaya çalışmaktadır. Ancak sürekli olarak da köyünü hayal etmekte, köyünün dağlarını, ağaçlarını, derelerini özlemektedir.

“Bizim köy buradan güzel emmi...”

“Peki, bu güzel köyü bıraktınız da niçin geldiniz buraya?”

Niçin mi geldik emmi? Bilmem ki...

Bilmem emmi...

Pürze okusun diye geldik, kondumuz olsun diye geldik...

Bilmem ki emmi belki kar olmasaydı, belki kıtlık olmasaydı, belki babam gurbetçi olmasaydı hiç gelmezdik.

Ama geldik emmi...” (1999: 151).

İncelediğimiz popüler çocuk romanları arasında maddi imkânsızlıkların çocuklar üzerinde yarattığı olumsuz etkilerin en yoğun olarak işlendiği romanlardan birisi de Muzaffer İzgü'nün *Çizmeli Osman* isimli eseridir. Eserde baştan sona kadar yoksullukla mücadele etmeye çalışan bir ailenin öyküsü anlatılmıştır.

Romanda seçilen mekân gecekondu mahallesidir. Mekâna uygun olarak çevredeki kişilerin tamamı yoksul karakterlerdir. Hamalların, inşaat işçilerinin, fabrika işçilerinin yaşadığı zorluklar, içinde ezildikleri kapitalist sisteme ince bir eleştirel bakış açısıyla anlatılmıştır.

“Benim de kondum var,” dedi. “Biliyor musunuz az param daha olsa kondunun çinkolarını alacağım... Bir aldım mı çinkoları, bir çaktım mı kış gelmeden...”

Sesi cızırcızır çıkkanı,

“Şimdi üstü açık mı oturuyorsunuz?” diye sordu.

“Hı,” dedi öteki. “Yağmurlar başlamadan çinkoları üstüne atmadım mı yandım belle.”

Cızırcızır sesli olanı tekrar konuştu: Şimdilik benim gecekondu derdim yok, handa kalıyorum, para biriktiriyorum. Biriktirdiğim parayı kızın babasına vereceğim, bizim orada töre öyle. Kızın babasının istediği parayı vermedin mi kızı alamıyorsun.”

İçini çekti:

“Bilmem ki kızın babasının dediği para ne zaman birikir. Aldığımız para az; ama yağ, bulgur pahalı...” (2009: 16).

Eser, Osman isimli çocuk karakterin ayağına giydiği ucuz lastik çizmenin ağzından anlatılmaktadır. Osman'ın çizmesi henüz yeni tanıştığı adaletsiz dünya düzenini anlamaya çalışır. Özellikle zenginler ile fakirler arasındaki farklar dikkatini çeker. Yazar bu sayede farkına varılmayan gerçekler ile okuyucusunu yüzleştirir.

“Terlik mi, neye yarar bu cicili bicili şeyler?”

“Giymeye yarar... Bunları beyler hanımlar alırlarmış, evlerinin içinde giyerlermiş.”

“Ya sokakta?”

“Sokakta o iyi ayakkabılarından, kösele...”

“Haa varsıllar giyiyor bunu desene.”

“Elbette.”

“Bunları da mı kırk beş numara söyledi?”

“Evet... Burası toptancı. Toptancıda her türlü ayakkabı bulunur, varsıl için de yoksul için de.”

“Pahalı mıdır bu terlikler?”

“Ne diyorsun, bizim gibi üç tane versen bunun birini alamazsın. Bunları varsıllar halılar üzerinde giyerlermiş.”

“Halı, o da ne ki?”

“Evin içine yaydıkları şey. Ayakları evin içinde üşümesin diye, bir de bunu ayaklarına geçirirlermiş.” (2009: 26).

Yazar, yoksul insanların hayatlarını bu kadar zor hale getirenin dünyaya hâkim olan ekonomik düzen olduğunu Osman'ın çizmesinin gözüyle okuyucuya anlatmaktadır. Bir malın değerinin halka ulaşıncaya kadar nasıl katlandığını bir lastik çizme örneğiyle anlatmaktadır.

“Peki niçin böyle elden ele dolaşıyoruz.”

“Değerimiz artıyor...”

“Hiçbir şey anlamıyorum.”

Canım, fabrika bizi o iyi giysili adama dörde sattıysa, o iyi giysili adam bizi buraya beşe sattı, şimdi buradan başka bir yere altıdan satılacağız. O da tutup bizi yeniden başka bir yere satacak...” (2009: 20).

Toplumun en yoksul kesiminin ucuz olduğu için kullandığı lastik çizmeleri almak bile gecekondu mahallesinde yaşayan insanların belini bükmektedir. Osman'ın babası bayramda çocuklarına armağan olarak ancak birer çift lastik çizme alabilmiştir. Lastik çizmelerin bile bu kadar pahalı olması ise Osman'ın babasını düşündürmüştür.

“Ana baak!”

“Uuu,” dedi anası, “güle güle giy oğlum...” Osman beni ayağına geçirdi.

Emine, al lastiğini bebenin yanında giydi. Hamza’ya da anası giydirdi.

Ana sordu:

“Kaça aldın ki bunları Halil?”

Baba,

“Sorma,” dedi, “sorma Güllü çok pahalalmış, buna bile gücümüz yetmeyecek ilerde galiba. Olmuş ki ateş pahası.”

Ana,

“Ne yapacaksın Halil,” dedi, “bayramdır, sevinsin çocuklar, hiç olmazsa ayaklarında yeni bir şey olsun...” (2009: 41).

Gecekondulu mahallesinde yaşayan tüm aileler aynı durumdadır. Hatta birçok baba çocuklarına bayramda yeni hiçbir şey alamamıştır. Bu durum eserde konuşturulan Osman’ın lastik çizmesinin dikkatini çeker.

“Kendi gibi bir yığın çocuk vardı. Kiminin pantolonu yeniydi kiminin ceketi eskiydi, kiminin gömleği yeni, kiminin de hiçbir şeyi yeni değildi. Bir tek Osman’ın ayağındaki ben yeniydim.” (2009: 50).

Muzaffer İzgü, eseri boyunca sık sık gecekondulu mahallelerinin sefalet içindeki halini betimlemiştir. Burada yaşayan insanların içinde buldukları zorlu yaşam şartlarını ve fakirliğin onlar üzerindeki etkilerini genellikle çocuklar üzerinden anlatmıştır.

“Burada, bu sokakta tüm evler birbirine benziyordu. Küçücük, ak badanalı, tek pencere. İlerde bir çeşme vardı. Çeşmenin başında kadınlar su dolduruyorlardı. Çocuklar oraya buraya koşuştukça karasinekler de onlarla birlikte koşuyorlardı. O çocuğun yüzünden kalkan bir karasinek, bu çocuğun yüzüne konuyordu. Sokağın ortasındaki çukurdan pis bir su akıyordu. Suyun içinde kâğıt parçaları, teneke parçaları vardı.” (2009: 51).

Yoksulluk nedeniyle hasta çocukları Hamza’yı tedavi ettiremeyen hatta çocuklarının karınlarını bile doyuramayan Osman’ın babası tek bir çıkış yolu olduğunu düşünür. Bu da oğulları Osman’ı para karşılığında zengin bir aileye evlatlık olarak vermektir. Ancak bunu Osman’ın annesine kabul ettirmesi hiç de kolay değildir.

Ana, babanın yanına çöktü kaşlarını çatarak,

“Benim fazla çocuğum yok,” dedi. “Nerden bulurlarsa bulsunlar, ben Osman’ımı vermem, ben Osman’ımı satmam.”

Babanın sesi az fazla çıktı:

“Satmazsın da nasıl kurtaracağız Hamza’yı, ha nasıl kurtaracağız kendimizi?” (2009: 67).

Osman'ın annesi çocuğunun satılmasına karşı çıkmakta ev farklı yollar düşünmektedir ancak yapabilecekleri pek de bir şey yoktur. Büyük şehirde sahip oldukları birkaç eski eşya dışında hiçbir şeyleri yoktur.

“Aklını başına topla,” dedi baba. “Hamza kurtulacak. Sen doktorun istediği parayı biliyor musun? Ben o parayı dünyada biriktiremem.”
Tüpün vanasını açtı, kibriti çaktı. Tüp tıslamaya başladı...
Ana da tıslıyordu, kızgın kızgın tıslıyordu...
“Nemiz var nemiz yoksa satalım,” diye bağırdı.
“Neyimiz var ki?” dedi baba. “Kondu kira, kendimizin değil, nah şu çar çaput para eder mi sanıyorsun?” (2009: 69).

Yazar yoksulların hayatını zenginlerin gözünden de ele almıştır. Osman'ı para karşılığında evlatlık olarak almaya gelen zengin karı kocanın Osman ve ailesinin yaşadığı evle ilgili yorumları oldukça ilginçtir. Zengin çift Osman ve ailesinin neden bu kadar sefil bir hayat sürdürdüklerini anlayamamış gibi davranır ve Osman'ı alıp götürürler. Osman'ın annesi arkalarından koşar ve yaşadıkları yoksulluğa isyan eder.

“Ay Recai ne kötü yaşam değil mi?” Niye böyle kötü yaşıyorsunuz?”
Baba, “Bilmem,” dedi...
“Bak Halil Efendi,” dedi babaya, konuştuğumuz gibi anlıyor musun, görmek yok...”
Baba “Hıhı” der gibi başını salladı. Gözleri yaş içindeydi.
Sürücü geldi Osman'ı kucakladı, kaptı götürdü...
“Hoşça kalın,” dedi adam...
“Hoşça kalın,” dedi kadın...
Kapı küt diye örtüldü... Ana, ok gibi fırladı kapanan kapıya, indirdi yumrukları küütküütküüüüt...
“Hoşça mı kalırız be, hoşça mı kalırız beee, hoşça mı kalırız beeee!”
diye bağırdı Bohça gibi yığıldı kaldı sonra oracığa. (2009: 80).

Dünyadaki ekonomik düzenin eleştirildiği bir diğer eser Gülten Dayıoğlu'nun *Yurdumu Özledim* isimli eseridir. Eserde Almanya'da işçi olarak çalışan bir anne babanın Atıl isimli çocuklarının Almanya'daki yaşama ve Alman kültürüne uyum sağlama çabası anlatılmıştır. Aynı zamanda da Almanya'ya para kazanmak için ülkelerini terk ederek gelen bu insanların yaşadığı zorluklar anlatılmıştır. Bu zorluklarında başında Almanya'da çalışma sisteminin acımasızlığı gelmektedir.

“Senin anlayacağın, Alamanlar insanın içini okuyorlar. Tümü de taş yürekli işçi arıyorlar. Hangi milletten olursa olsun, işbaşında gözyaşı döken birini gördüler mi, al görmüş boğa gibi öfkeleniyorlar. İçimiz yanıp dururken bağrımıza taş basıp ağlamamayı öğrettiler bize. (2011: 15).

Yaz tatili için Türkiye'ye gelen Atıl'ın anne ve babası Atıl'ı da yanlarında Almanya'ya götürmeye karar verirler ancak Atıl'ın küçük kardeşi Ayşan, Almanya'da ona bakacak kimse olmadığı için köyde ninesiyle kalmak zorundadır. Annesi ondan ayrılırken çok zorlanır. Bu durumu gören ninesi yoksulluklarından dem vurur. Ayşan'ın annesi ise kızı Ayşan'ı bırakıp Almanya'ya gitmenin kendisi için ne kadar zor olduğunu anlatır.

Nine yüzünü tiksintiyle buruşturarak kızının sözünü kesti: "Ah gözü kör olası yoksulluk, ah! Bağrımıza taş basmayı elin Alamani değil, yoksulluk öğretiyor bize!.."

"Her neyse," dedi ana. "Kısacası kolay değil dayanmak. Bazı günler yavrularımın özlemi bir tutam çıra oluyor, yüreğimi yakıp tutuşturuyor. Kanatlanıp uçmak geliyor içimden. Para, pul, yoksulluk moksulluk silinip gidiyor gözümden. Emme bura nere Almanya nere? Yollar bir uzak, bir uzak ki, sanırsın Kaf Dağının ardındasın. Yüreğim özlemlerle sızım sızım sızlayıp dururken, hık demeden yürütüyorum elimdeki işi... giderek makine gibi oluyor insan...". (2011: 15).

Almanya'ya işçi olarak giden birçok Türk gibi Atıl ve ailesinin de hayali bir gün yeterince para kazanıp memlekete dönmek ve orada rahat bir hayat sürdürmektir.

Senin yaşında bir çocuğun sabahtan akşama dek bir başına kalması doğru değil. Arkadaşın olsa bunca sıkılmazdın. Ama ne edeyim? Elimden bir şey gelmez ki! Bizim gibi dişini sık. Üç beş kuruş biriktirince, bağlasalar durmayız. Uçar gideriz köyümüze. Çektiklerimizi unuttur, bolluk içinde yaşarız... (2011: 66).

Sulhi Dölek'in Arkadaşım Dede isimli eseri de yoksulluk içinde yaşayan işçi ailelerinin çektiği sıkıntılara değinmiş ve güvenlik önlemlerinin alınmadığı işçi sağlığının önemsenmediği çalışma sistemine eleştiri getirmiştir. Mevsimlik olarak İstanbul'da inşaatlarda çalışan ve inşaat iskelesinden düşerek yaralanan bir işçinin yaşadıkları anlatılmıştır. Onu da köyünden uzakta çalışmak zorunda bırakan yoksulluktur.

"Ölmeme az kaldı zaten. Bir hafta kendimi bilmeden yatmışım. Gözlerimi açtığımda bir doktor neden güvenlik kemeri takmadığımı sordu."

"Güvenlik kemeri ne demek?" diye söze karıştı Altan.

"Ben de doktora bunu sordum. Yüksek yerlerde çalışan kişilerin, bellerinden kemerle kendilerini bağlayarak güvenliğe almaları gerekirmiş. Bizim patron bize kemer falan vermedi. Daha önce çalıştığım yerlerde de vermezlerdi zaten."

"İstanbul'da çok yapı yapılıyor, değil mi?" diye sordu dede.

“Çok” dedi adam. Çayından bir yudum aldı. “Hele bu mevsim tam yapı mevsimi. İşlerin en civcivli zamanı. Tam para kazanılacak zaman anlayacağın. Ama ben memlekete dönüyorum işte. Ne yaparsın!..” (2010: 47).

Ayla Kutlu'nun *Merhaba Sevgi* isimli eserinde, bir kaza sonucu kolunu kaybeden Sevgi'nin hayatı maddi imkânsızlıklar içinde geçmiştir. Hayatı boyunca yeni elbise sahibi olamamıştır. Bu yüzden de birkaç kurdele bile onu mutlu etmeye yetmektedir.

Günlerce kurdelelerimin gelmesini bekledim. Her akşam ütlediğim pis çamaşırların yerine o güzelim gökkuşağı renklerindeki kurdelelerimi koyuyordum. Çünkü yoksulduk biz, hiçbir zaman öylesine güzel şeylerim olmamıştı. Dahası, yeni giysim bile pek olmamış, ablalarımın kalan şeyleri giymiştim bu güne değin. (2011: 92).

Yoksulluğun çocuklar üzerindeki etkisinin işlendiği bir diğer roman ise Rifat Ilgaz'ın *Bacaksız Paralı Atlet* isimli eseridir. Eserde genel olarak yoksul bir çevrede yaşayan Bacaksız isimli karakterin hayatı anlatılmaktadır. Bacaksız bir kamyon şoförünün çocuğudur ve imkânları oldukça kısıtlıdır. Yazar, mahalledeki çok az sayıdaki zengin çocuğunun yaşantısı ile Bacaksız ve diğer yoksul çocukların hayatı arasındaki farklılıklara değinmiştir.

Mahalleye çocukların yemeyi çok sevdiği keten helvalardan satan helvacı gelince bütün çocuklar helvacının etrafına toplanır. Helvacı da oldukça manidar sözler içeren bir mani söylemeye başlar.

*“Çocuklar çeşme başında
Kimi oyunda kimi işinde
Parasız camdan bakar
Paralısı benim peşimde
Oy ne güzel ketenhelvam!” (2011: 43).*

Bacaksız helvayı çok sevmesine rağmen gerekli parası olmadığı için helva yiyenleri izlemeye başlar. Ancak kısa süre sonra bu durumun saçmalığını fark edip annesinden para almayı denemek için evin yolunu tutar.

Herkes ketenhelvasını nasıl yiyor diye ağzını açıp bakmaktansa eve gider, annesinin para durumuna bir göz atardı. Eh, ara sıra bir iki buçukluk kopardığı da olurdu. Birden bir şimşek çaktı kafasında... Gene annesinden bir teklik uçlansa... Yüz elli kuruşu olan biriyle ortak olsa... Aldıkları ketenhelvayı bölüşseler... (2011: 47).

Bacaksız annesinden sadece bir lire alabilmiştir. Ancak bu miktar yetersizdir. O da zengin çocuğu Altan ile keten helvasına bir koşu yarışı yapmaya karar verir. Ancak Altan zengin olduğu için Bacaksız'a göre çok iyi beslenmektedir. Bu yüzden de Bacaksız'dan daha güçlüdür. Bacaksız şans eseri Altan'ın düşmesiyle yarışı kazanır. Ancak çok yorulmuştur.

“Yoruldu,” dedi Yılmaz. “Senin gibi baklava börekle büyümüyor.”

“Ben baklava börek sevmem ki... Bonfile severim ben .”

“O da seviyor, ama bonfileyi kasapta gördüğü bile yok. Görse görse kasabın tomruk oğlunu görüyor.” (2011: 57).

İncelediğimiz popüler çocuk romanlarına genel olarak baktığımızda, eserlerin birçoğunda maddi imkânsızlıklara ve bu durumun çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerine çokça yer verildiğini görüyoruz. Eserlerde çocuk karakterleri etkileyen olumsuz durumların büyük bölümü maddi imkânsızlıklardan doğan birtakım sonuçlara bağlıdır. Yazarlar zaman zaman yoksulluğa neden olan dünya düzenine de eleştiri getirmişlerdir.

4.3. Çocuk ve Şiddet

Şiddet, uygulayıcısının çevredeki herhangi bir canlıya yönelik olarak; baskı kurmak, üzerinde otorite sağlamak, çıkar elde etmek ya da imtiyaz ve saygınlık kazanmak için uyguladığı fiziksel, sözel veya psikolojik istismarın her türüsüne verilen genel addır.

Medya kullanımının her geçen gün arttığı günümüz dünyasında çocukların şahit olduğu şiddet öğelerini belirlemek ve bunları evlerden uzak tutmak neredeyse imkânsızdır. Filmlerin, çizgi filmlerin, televizyon programlarının ve hatta çocuk romanlarının büyük bir bölümünde şiddet öğelerinin yoğun olarak kullanılması çocukların şiddete ilgi duymasına ya da bunu normal karşılamasına neden oluyor. Çocuklara hayatı öğretirken şiddetin varlığını yok saymak ne kadar tehlikeliyse, şiddetin günlük hayatın normallerinden biri olduğunu onlara hissettirmek de bir o kadar tehlikelidir.

İncelediğimiz popüler çocuk romanlarının yazıldıkları dönem bugüne göre çocukların şiddetten daha uzak tutulabilecekleri bir dönemdir. Ancak bu dönemde de günümüzde olduğu gibi çocuklar; televizyondaki şiddete, aile içi şiddete, akranlara yönelik şiddete ve savaflara tanık olmaktadır. Bunun bir

yansımaları olarak incelediğimiz popüler çocuk romanlarında da şiddet öğelerine yer verildiğini görüyoruz. Özellikle aile bireyleri tarafından uygulanan şiddetin çocuklar üzerindeki etkisi incelediğimiz eserlerin büyük bölümünde göze çarpıyor.

İpek Ongun'un *Yaş On Yedi* adlı eserde Keriman isimli karakter, babası tarafından dövülür. Yüzündeki morluk nedeniyle arkadaşlarından utanan Keriman kimseyle konuşmaz ve içine kapanır.

Keriman hızlı hızlı yürüyordu, onları gördüğüne memnun olmuş bir hali yoktu. Bahar'ı duymazlıktan gelip yerine geçti. Solgun yüzünün bir tarafı morarmıştı.

Mine, Sevgi'ye, "Ben sana dememiş miydim?" diye fısıldadı.

"Bunu nasıl yaparlar? Bu yaşta kız dövülür mü?" derken, sevginin sesi titriyordu. Bahar da şaşkındı. Keriman'ın kimseyle konuşmak istemediği, sürekli defterleri ve kitaplarıyla meşgul olmasından anlaşılıyordu. (2008: 123).

Bunu gören diğer öğrenciler ise Keriman'ın durumuna güler ve bazı atasözleriyle Keriman'ın babasını desteklerler.

"Kızını dövmeyen dizini döver."

"Eşref sen susuyor musun?"

"Kızı kendi haline bırakırsan, ya davulcuya varır ya zurnacıya." (2008: 124).

Gülten Dayıoğlu'nun *Yurdumu Özledim* isimli eserinde Atıl'ın yaptığı bir hata karşılığında ona babası tarafından uygulanan fiziksel ve psikolojik şiddetin Atıl üzerindeki etkisine yer verilmiştir. Atıl babasının gözünde küçük düşmektense babasından dayak yemeyi tercih etmektedir.

Baba hemen uzanıp tencereyi eline aldı ve köylü diliyle söverek oğlunun üstüne yürüdü. Onu bir güzel pataklayacaktı. Ama ana engel oldu. Ortalık biraz yatışınca da, Atıl yorganın altından başını çıkardı. Olanları ayrıntılarıyla anlatacaktı. Ana babasının gözünde küçük düşmek ağrına gitmişti. Konuşup kendini savunacaktı. Bu uğurda dayak yemeyi bile göze almıştı. (2011: 64).

İpek Ongun'un *Mektup Arkadaşları* isimli eserinde de baba tarafından çocuğa uygulanan psikolojik ve fiziksel şiddetin örneğini görüyoruz. Abdullah isimli karakter yaptığı yaramazlıkların cezası olarak önce babası tarafından dövülür ardından kilere kapatılır.

“Nerede olacak, güzel bir dayaktan sonra babanız onu kilere kilitledi. Siz gülüyorsunuz, ama ben gülemiyorum. Bu çocuk ne zaman akıllanacak? Bunun sonu neye varır?” Annem gerçekten kaygılıydı. (2011: 38).

Sulhi Dölek'in *Arkadaşım Dede* isimli eserinde ise Altan'a dayısı tarafından Altan'a uygulanan şiddet ele alınmıştır. Altan dayısının kendisini arada bir dövdüğünü söyler.

Yanımda dayım olsa, garda yolumu şaşırdığım için döverdi beni.”

“Seni çok mu döver dayın?”

“Çok dövmez ama ara sıra döver.”

“Bunu belki senin iyiliğin için yapıyordur.”

“Belki... Ama hiç dövmese onu daha çok severdim.” (2011: 36).

Ayla Kutlu'nun *Merhaba Sevgi* isimli eserinde ise bir annenin şiddete karşı takındığı tavır dikkat çekicidir. Eserde Sevgi'nin ablası; Sevgi'nin, yaptığı hatalar yüzünden anneleri tarafından cezalandırılması gerektiğini düşünürler ve bunu annelerine söylerler. Anneleri ise dayanın bir çözüm olmadığını, Sevgi'nin yaptığı hataları zamanla fark edeceğini söyler.

İçinizde dayak yemeyeniniz var mı?

Varsa, onların bilmemesi iyidir. Yiyenlerse şunu çık iyi öğrenmişlerdir: Dayanın korkusu başka, tadı başkadır. Üstelik ikisi de birbirinden kötüdür. (2011: 37).

Çocuk; evde ailesinden, okulda öğretmenlerinden, televizyonda izlediği çizgi filmlerden, oynadığı oyunlardan öğrendiği şiddeti zamanla kendi gücünün yettiği kişilere yani akranlarına yöneltir. Bazen belli bir gruba dâhil olmanın verdiği güvenle, bazen de fiziksel üstünlükle zayıf olarak gördüğü çocuklar üzerinde baskı kurar buna akran zorbalığı denir. İncelediğimiz eserlerde de akran zorbalığına yani kendisiyle yaşıt çocuklara uygulanan her türlü şiddet örneğine yer verilmiştir.

Gülten Dayıoğlu'nun *Yurdumu Özledim* isimli eserinde Almanya'daki yaşama alışmaya çalışan Atıl'ın onu yanlış anlayan Alman yaşıtları tarafından dövülmesi anlatılmıştır.

Atıl neye uğradığını şaşırmıştı. Saldırgan çocuklar yaşıtı gibiydiler. Ama beş kişi olduklarından onlarla başa çıkamıyordu.

“Durun vurmayın! Ben kötü bir şey yapmadım!” diye bağıırıp duruyordu. Fakat aldırın olmuyordu. Çünkü Atıl kendini Türkçe sözcüklerle savunuyordu. (2011: 100).

Yazar Almanya’da yaşayan Türklerin hayatlarındaki zorlukları ele alırken, onların Almanlar tarafından nasıl ikinci sınıf insan olarak görüldüklerini de anlatmıştır. Atıl okulda yaptığı küçük bir dikkatsizliğin sonucu olarak Alman öğrencilerin sözlü ve fiziksel şiddetine maruz kalır ve çok ağır hakaretler işitir.

Karl öfkeyle arkasına döndü. Almanca bir şeyler homurdandı. Atıl kekeleyerek özür diledi. Çocuk hınçla yakasına yapıştı.

“Aptal! Özür dilemeyi öğrenmeden önce, gazoz içmeyi öğren. Pis ilkel yabancı!” diye bağıırıp onu hırpalamaya başladı.

Karl’ın arkadaşları çevrelerini aldılar.

“Vur, Karl! Yapıştır bir iki tane! Sonra da gazoz içmeyi öğret ona!..”

(2011: 152).

İpek Ongun’un *Afacanlar Çetesi* isimli eserinde ise aynı okulda eğitim gören iki şube öğrencilerinin arasındaki anlaşmazlıklar ele alınmıştır. Sınıftaki öğrencilerin bir kısmı sorunları şiddet kullanarak çözmeyi planlarken Tolga isimli ve diğerlerine göre daha olgun düşünebilen bir öğrenci şiddetin hiçbir şeyi çözmeyeceğini aksine kendilerini daha suçlu konuma düşüreceğini arkadaşlarına anlatmaktadır. Burada Tolga’nın düşünceleri, yazarın düşüncelerini temsil etmektedir.

“Tolga, Berk’in sinirlendiğinin hiç farkında değilmişçesine aynı sakin ses tonuyla devam etti. “Demek istediğim şiddet kullanırsak kabahatli biz oluruz. Haklı olsak bile davayı kaybedebiliriz. Ben derim ki onlara karşı tümüyle kayıtsız kalalım. Tartışmaya da girmeyelim, birlikte bir şey de yapmayalım. Zaten onlarla uyuşmamız olanak dışı.” (2011: 11).

Çocukların okulda birbirlerine yönelik olarak uyguladıkları şiddetin yanında öğretmenler ya da okul yöneticileri tarafından uygulanan şiddetin örneklerine de incelediğimiz eserlerde yer verilmiştir. Eğitim sisteminin sıkça eleştirildiği *Bacaksız Okulda* ve *Bacaksız Paralı Atlet* isimli eserinde Rifat Ilgaz, fiziksel ve sözel şiddetin öğrenciler üzerindeki etkilerini ortaya koymuştur.

Bacaksız Paralı Atlet’te Bacaksız’ın öğretmeni siyasi bir simge olan yakasındaki bozkurt şeklindeki iğneyi Bacaksız’ın eline batırarak onu ağır bir şekilde cezalandırma yoluna gitmiştir. Hem de bu cezayı sadece Bacaksız yazarken sol elini kullandığı için vermiştir.

“Yeterdi bu kadar. Biraz da zahmet edip öğretmen uzatsındı manikürlü parmaklarını. Bozkurt iğnesi hala parmaklarının arasındaydı yeni öğretmenin. İğnenin ucu o kadar sivri değildi; parmağının ucuna dürtmüştü, ama bir türlü girmiyordu. Bütün gücüyle dayanınca, Bahri'nin yüreğine batar gibi oldu, içi cız etti. Kanların fişkırdığını görünce de karar verdi gözleri. Neredeyse bayılacaktı Bacaksız!” (2011: 83).

Bacaksız Okulda isimli eserde okulda sürekli öğrencilerine şiddet uygulayan Bacaksız'ın öğretmeni okula gelen müfettiş tarafından teftiş edilirken çocukları cetvelle dövdüğü için zor duruma düşmüştür.

“Söyle!” dedi müfettiş. “Bu cetvelle ellerinize mi vuruyor yoksa?”

Bütün bakışlar birden Bacaksız'ın üzerine dönüvermişti. Cetvelin kimin eline vurulduğu çıkıvermişti ortaya. Şu koca kafalıdan başkasına yakışır mıydı cetvel tahtası? Kim bilir ne salaklıklar yapıyordu da hak ediyordu, ellerine vurulmayı. Yoksa eline değil de bu koca kafaya mı vuruyordu öğretmen acaba?” (2011: 86).

Bacaksızın yaptığı bir yaramazlığı çözmek için okula gelen komiser de müdür odasında çocuklara uygulanan şiddete tanık olmuşlardır. Ancak müfettiş şaka yollu olarak çocukların aslında cetvelle cezalandırılmadığı aksine ödüllendirildiğini söylemiştir.

Pek bir şey anlamadınız değil mi, baş komiser bey?” dedi. “Ödüllendirme tahtası bu! Bu öğrenci sol eliyle çok güzel yazılar yazdığı için öğretmeni onun bu elini ödüllendirmiş bu cetvel tahtasıyla. Göster baş komiser bey de görsün.”

Bacaksız alışmıştı elini göstermeye. Tırnakları kesik değildi ya, gene de sıkılmadan uzattı.

“Vah yavrucuk vah!” dedi başkomiser. “Ekmekçi çetelesine çevirmişler elceğizini.” (2011: 98).

Okul müdürünün yanında müfettiş ve komiser olmasına rağmen öğrenciye yönelik şiddeti oldukça normal karşılaması ve hatta bu konuyla ilgili şakalar yapması da yazar tarafından özellikle birkaç kez vurgulanmıştır.

“Yooook!” dedi müdür. “Bu odaya giren cezalanmadan çıkmaz. Aç bakalım o düğmeye basan becerikli elini!”

Yılmaz'ın az önce masanın üzerine bıraktığı cetvel tahtasını aldı:

“Güzel, aç elini bakayım!” dedi, üç kez indi cetvel elinin ortasına:Çat!Çat! Çat!..

Şakacıktan vuruyor gibiydi müdür. Gene de acımişti Bacaksız'ın avucunun içi. Yanıyordu. “Tamam!” dedi müdür, cetvel tahtasını çekmeceye

koyup kilitledi. Gülerek ekledi: “Hapis cezası veriyorum bu cetvele. Sınıfa girerse gene can yakacak değil mi? En iyisi kapalı kalsın burada. Bu iş de böylece kapansın sayın başkomiserim. Ne dersiniz?” (2011: 102).

Günümüzde dahi toplumsal bir yara olan kan davaları ve kişiye toplumun uyguladığı öç alma baskısı, büyük bölümü 1980’li yıllarda yazılmış bu çocuk romanlarında da etkisini göstermektedir. Bir çocuk için oldukça anlamsız olan kan davaları, büyüklerin ve dolaylı olarak çocukların hayatlarını temellerinden etkilemiştir. İncelediğimiz romanlarda da kan davası olgusunun çocukların hayatlarına etkisinin işlendiği görülmektedir. Roman kahramanı çocuklar, hayatları boyunca bir şiddet sarmalı içinde yaşamak zorunda bırakılmaktadır.

Gülten Dayıoğlu, *Ben Büyüyünce* isimli eserinde kan davasının Erek isimli bir çocuk karakterin hayatını nasıl etkilediğini ele almıştır. Eser tamamen bu konu üzerine inşa edilmiştir.

Erek’in babası bu kan davasının anlamsızlığını anlamış ve bunun dışında kalmayı tercih etmiştir. Erek de insanların tanımadığı kişileri sırf bir inat uğruna öldürmesine anlam veremezken ninesi daha Erek bebekken bile ondan hemen büyüüp kan davalılarını öldürmesini beklemektedir. Onu bu davadan vazgeçirmek isteyenlere de oldukça sert tepki göstermektedir.

“Nine öfkeyle kabardı kalktı. “Sen evlat acısı tatmadığından yüreğindeki yangını anlayamazsın. Anlayamadığından ötürü de böyle konuşursun. Dünya yerinden oynasa, Kerim’inin öcünü yerde komam. Ahrette nasıl bakarım çocuğumun yüzüne? ‘Öcümü neden almadınız?’ derse ne derim ona? Babasıyla kardeşleri beceremiyorlar bu işi. Ama Erek oğlan yapacak... O alacak amcasının öcünü. Hele bir büyüsün! Kanı damarlarında deli deli çağıldamaya başlasın. İşte o zaman...” (2011: 15).

Erek’in amcası, annesinin gözleri önünde vurularak öldürülmüştür. O da çocuğunun cansız bedeninin başında intikam yemini etmiştir. Ancak ailenin diğer üyeleri bu kan davasının bitirilmesinden yanadır. Nine ise sürekli bunun mümkün olmadığından bahsetmektedir.

“Oğlum öldüğü gün yüreğimi cehennem alevinden yapılma bir kılıf sarmıştı, o gün bugün içimdeki yangın sürüyor. Sen beben ölmemişken saçını başını yolup ağlıyorsun. Ya ben ne yapayım? Çam fidanı gibi delikanlıyı kanlar içinde önüme uzattılar. Üstüne kapandım da ‘Öcünü komam oğul, öcünü yerde komam!’ diye bağırdım. Başımı kaldırıp baktığımda yüzü gülüyordu. Belki de canı içindeydi, daha ölmemişti. Duydu beni kesinkes, anladı dediklerimi. Hoşnut oldu sözlerimden.” (2011: 21).

Erek'in annesi de kayınpederi ve kocası gibi düşünmektedir. Bu kan davasını sürdürme görevinin Erek'e verilmesini istememektedir. Ancak Erek'in babaannesi kesin olarak kararlıdır.

Sen durmuşsun da 'Öçten vazgeçelim.' diyorsun. Kaynatan olacak o tabansız öğretmiş bu sözleri sana.(2011: 22).

Ninenin sürekli öç alma gayreti küçük oğlu İsmail üzerinde etkili olur ve sonunda İsmail, Ayıngacılar olarak tanınan kan davalı oldukları aileden birini öldürür. Bunun üzerine öç alma sırası Ayıngacılara geçer. Bu davanın anlamsızlığına inanan Erek'in babası da öldürüleceğini bildiği için işleri yoluna koyduktan sonra Erek'i de aldırarak üzere karısıyla Almanya'ya kaçar. Erek, nine ve dede de İstanbul'daki akrabalarının yanına göçer. Tüm bu yaşananlardan sonra Erek'in ninesi bu kan davasını sürdürdüğü ve İsmail'in hapse girmesine neden olduğu için pişman olur.

"Nine, bu konu açılınca ağlayarak dövünmeye başlıyordu. Kocasının suçlamalarına karşı kendini savunamıyor, "Çok pişmanım ettiklerime. Olanları ikide bir kafama kakinç etme. Acı sözlerle içimi dağlama. Olanları düşündükçe deliresim geliyor. Bundan sonra öç sözünü ağzıma almam gayri, tövbe olsun, bin kez tövbe." diyordu." (2011: 58).

Ancak ninenin pişmanlığı fayda etmez. Kan davasından kaçmaya çalışırken bu kez başka olayın kurbanı olur. Yaşamı boyunca yaşadığı şiddet sarmalı içinden kurtulamaz ve hiçbir şeyden haberi yokken tanımadığı insanlar tarafından vahşice öldürülür. Yazar özellikle bu sahneyi olabildiğince çarpıcı ve sert bir şekilde betimlemiştir. Sonunda da kan davalarını ve dünyadaki bütün anlamsız savaşları lanetlemiştir.

Hiç tanımadığı bir acıyla dağlandı yüreği, ciğerleri, karnı, kasığı... tortop olup yere yığıldı.

Neden kurşunlandığını anlamak için bir an, özlerini iri iri açtı. Şakağından kan fışkıran yaşlı beyle göz göze geldiler. Belli belirsiz gülümsediler birbirlerine. Sonra Erek neden kurşunlandığını anlayamadan yumdu gözlerini.

Son soluğunu verirken tüm silahları, kurşunları, barutları, dinamitleri, atom ve nötron bombalarını bulanlara, yapanlara ve insan öldüren insanlara selam ederek diyordu ki: Doyasıya yaşamak varken ölmek niye?... (2011: 111).

Kan davasına dayalı şiddetin ele alındığı romanlardan biri de İpek Ongun'un *Mektup Arkadaşları* adlı eseridir. Şerife kendisini çok üzen bir olayı arkadaşı Nilgün'e mektubunda anlatır. Babasının ortağı bir kan davası sebebiyle öldürülmüştür. Bu kötü olay Şerife'yi çok etkilemiştir. Şerife arkadaşı Nilgün'e kan davasının anlamsızlığına dair görüşlerini aktarmıştır.

Vuran adamı yakalanıp hapse atılmış. Yaptıkları kötülük bu kadarla kalsa yine iyi bu kez başlamışlar ailenin öbür bireylerini tehdit etmeye, "Tanıklık yapmayacaksınız, mahkemeye gelmeyeceksiniz," diye. Bunun üzerine dava günü dedenin en küçük kardeşi tabancasını çekerek, dedeyi vuran adamı mahkeme koridorunda herkesin gözü önünde vurmuş ve böylece kan davası başlamış. Artık iki ailenin de gözünü kan bürümüş; kin nefret ve intikamdan başka şey düşünmez olmuşlar. Bir onlardan bir Hüseyin Ağabey'in ailesinden suçsuz, masum kişiler, hatta çocuklar bile vurulmuş yıllar boyu. (2011: 88).

İnsanlığın en büyük sorunlarından biri olan savaşlar da incelediğimiz eserlerde ele alınmıştır. Savaş, şiddetin en yoğun kullanıldığı yöntemdir. Günümüzde ve ele aldığımız eserlerin yazıldığı dönemlerde savaşlar dünya gündemini oluşturmuştur. Çocuklar da birebir maruz kaldıkları ya da medya aracılığıyla şahit oldukları bu yoğun şiddetten etkilenmektedirler.

Gülten Dayıoğlu'nun *Işın Çağı Çocukları* isimli eserinde yetişkin insanların başlattıkları savaşların çocuklar ve dünya üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Eserde birbirlerine karşı olarak sürekli daha güçlü ve daha fazla sayıda silah üretmeye çalışan ve bu nedenle de dünyanın varlığını tehdit eden büyük devletlerin yol açtığı sorunlara karşı insanlığın devamını sağlamaları için görevlendirilen ve bilgin olarak yetiştirilen ışın çağı çocuklarının verdiği mücadele anlatılmaktadır.

Genç dâhilerin yetiştirildiği İleri Görüşlüler Ülkesi bile çıkabilecek büyük bir savaş için hazırlık yapmaktadır. Ülkenin başkanı aslında böyle bir şeyi istemediklerini ancak diğer ülkelerin saldırması durumunda yapacakları bir şey olmadığını söyler.

Ancak, ülke saldırıya uğrarsa, kendilerini savunma kararında olduklarını açıkladılar. Sonra insanoğluna özgü, kıskançlık, bencillik, açgözlülük, acımasızlık gibi kavramlarla sevgi kıtlığını, etkin örneklerle anlattılar. Bu kötü niteliklerin, savaşlarda çıbanbaşı olduğunu vurguladılar.

İlk insandan bu yana, insanoğlunun yaptığı öldürücü silahları tanıttılar. İnsanı kanına işlemiş olan, savaşma tutkusundan vazgeçirmenin olanaksızlığından söz ettiler. İnsanın, insanı yemeğe kalkışacağı günler

gelmeden, kutsal ereği gerçekleştirmenin, zorunlu olduğunu belirttiler. (2011: 12).

Savaş karşıtı tüm mücadeleye rağmen iki düşman ülke birbirlerine tüm güçleriyle saldırırlar ancak bu savaşın kazananı yoktur. Kaybeden ise bütün dünyadır.

Savaş kısa sürdü, silahların kustuğu cehennem yalazı, bir solukluk süre içinde dünyayı dağladı, geçti. Birbirine karışan insan çığıllıklarıyla hayvan böğürtüleri kesilince, yeryüzünü bir ölüm sessizliği sardı.

Büyük başkanlarla yardımcıları, büyük bir merak içinde sığınaklardan dışarı fırladılar. Yenik düşen tarafın varlıklarına el koymak için sabırsızlanıyorlardı. Fakat, insanoğlu bu kez, korkunç bir oldu bittiyle karşı karşıyaydı. Bu savaştan şu ya da bir ülke değil “insanlık” yenik çıkmıştı. (2011: 32).

Genç bilginlerin yıllarca süren çalışmalarından sonra dünyada ışın çağı adı verilen ve eski insanlardan farklı olarak bütün kötü duygulardan arınmış insanların yaşadığı bir çağ başlamıştır. Işın çağı insanları geçmişte yaşananları unutmamak ve bundan ders çıkarmak için şenlikler düzenlerler ve eskiden insanların nasıl ilkel duygularla birbirlerini ve dünyayı yok ettiklerini hatırlarlar. Dayıoğlu bu bölümde günümüz insanlarına yoğun bir eleştiri getirmiştir.

İncelediğimiz eserlerde farklı şekillerde, birilerinin şiddetine maruz kalan ya da şiddete tanık olan çok sayıda karaktere yer verilmiştir. Eserlerde sıkça şiddet öğelerine yer verilmesi, genel olarak toplumda çocuğun maruz kaldığı şiddete eleştiri getirme amaçlıdır. İncelediğimiz eserler arasında şiddetin makul gösterildiği ya da yüceltildiği durumlarla karşılaşmamıştır.

Gülten Dayıoğlu'nun *Yurdumu Özledim* adlı eserinde Almanya'ya gitmek için yola çıkan ve İstanbul'a varan Atıl'ın kalabalık arasında yankesici olarak yaftalanması ardından da bir polis tarafından uygulanan sözel ve fiziksel şiddete maruz kalışı anlatılmıştır.

“Nerede o sıçan? Kaçmaya kalkışmasın kafasını ezerim!”

Atıl'ın dirseklediği kadınlar işaret parmaklarıyla polise onu gösterdiler. Hayriye Hanım da “İşte, burada memur bey,” diyerek ciyak ciyak bağıırıyordu. Atıl olanları henüz kavrayamamıştı. İki yanında bağırışıp duran kadınların davranışlarını şaşkınlık içinde izliyordu. Ana babası da ortada dolaşan “yankesici çocuk” sözüyle ilgilenmiyorlardı bile. Ancak polis gelip Atıl'ın kulağına yapışınca, neye uğradıklarını şaşırıldılar. Polis çocuğu sürükleyerek kalabalığın arasından çıkardı.” (2011: 29).

Çocukların maruz kaldığı şiddeti ele alan bir diğer eser de İpek Ongun'un *Afacanlar Çetesi* isimli romanıdır. Eserde bir çetenin yaptıklarına şahit olan ve onları engellemeye çalışan bir grup çocuğa çete üyeleri tarafından uygulanan şiddet anlatılmıştır.

Asena çığlık atmak için ağzını açtı, avazı çıktığı kadar bağıyordu ama sesi çıkmıyordu. Kırmızı bereli adamın elinde, balık temizlemek için kullandığı kocaman bıçak vardı ve Asena'ya doğru sallıyordu.

"Bizi ele verirsin haa," diye bağırap duruyordu, ötekilerse kahkahalar atıyorlardı. Asena bütün çabasıyla bağırarak istiyordu ancak sesi çıkmıyordu bir türlü. Kırmızı bereli yaklaştı, yaklaştı ve bıçağını kaldırarak Asena'nın yanağına sapladı. Şimdi Asena'nın yanağı sıcaktı. Kanlar akıyor, diye düşündü. Bu sıcaklık akan kanın sıcaklığı..." (2011: 190).

Eserde kötü adamların alt edildiği bölümde de şiddete yer verilmiştir. Bu kez şiddetin uygulandığı kişiler yetiştirilmiştir. Ancak çocuklarda olayın içindedirler.

"Sırtındaki tüyler dimdik olmuş, sivri dişleri karanlıkta parlıyordu. Aynı anda Süha Ağabey bu kargaşadan yararlanarak, "Kenara çekil, Asena!" diye bağırap düzmece müdür yardımcısına bir yumruk atmış, onu sersemletmişti. Ahbap ise Hasan Efendi'yi yere yıkmış, onunla boğuşuyordu. Bir el silah sesi duyulunca Asena, "Ahbap!" diye feryat etti ama Ahbap çoktan Hasan Efendi'yi altına almıştı. Adamın tabancası elinden fırlayıp gitti. Bu arada ahbap iki patisini bahçivanın göğsüne dayamış, sivri dişlerini göstererek yüzüne doğru hırslayıp duruyordu." (2011: 213).

Ayla Kutlu'nun *Merhaba Sevgi* adlı eserinde bir kolu kesildiği için yeni hayatına uyum sağlamak amacıyla hastane yurdunda yaşamak zorunda kalan Sevgi isimli karaktere, hastanedeki bir hasta bakıcı tarafından uygulanan psikolojik ve fiziksel şiddet anlatılmıştır.

"Pis sümsük çolak... Hırsızlığı bile yakıştıramıyorsun. Aptalın birisin. Arabistan'da olsaydın, kalan o tek elini de keserlerdi. Doğrusu ne iyi olurdu" diye söylendi.

Niçin keseceklerdi, bilmiyordu. Ama bu, sözler çok korkutuyordu onu. Arabistan'da olmadığı için kendini çok şanslı buluyordu. (2009: 93).

Hasta bakıcının türlü yöntemlerle uzun süre Sevgi'ye şiddet uyguladığı sonunda gün yüzüne çıkar ve Sevgi'yi çok seven doktor ve hemşireler bu durumdan daha önce niye kendilerini haberdar etmediğini Sevgi'ye sorarlar.

Sevgi ise yurttan atılmaktan korktuğu için hastabakıcısının ona uyguladığı şiddetten kimseyi haberdar edemediğini söyler.

“Beni dövüyordu, yurttan atacağını söylüyordu.”

“Niçin anlatmadın bana, ya da bir başkasına?”

“Beni sevmezsiniz, o zaman ne yapardım?”

“Senin tanıdıkların vardı: Hemşireler, kapıcı Ramazan Amcan, Bekir Amcan...” (2009: 131).

Sulhi Dölek’in *Arkadaşım Dede* isimli eserinde de çocuklara yetişkinler tarafından uygulanan şiddete yer verilmiştir. Eserde para kazanmak için hamallık yapan bir çocuğun hak ettiği parayı vermek istemeyen bir yetişkin tarafından dövülmesi ve çocuğun sakat kalması anlatılmıştır.

“Hiç... Kulakların neden işitmiyor?”

“Geçen yıl bavullarını taşıdığım bir herif bir tokat patlattı, böyle oldum.”

“İyi ama neden?”

“Ne neden?”

“Neden vurdu sana adam?”

“On liraya pazarlık etmiştik. Beş lira verdi. Ben peşini bırakmayınca da, başından savmak için tokatladı.”

Altan’ın içinde bir şeyler eridi. Yıllarca babasından ayrı yaşadığı için kendisini talihsiz sayardı. Oysa daha kötü durumda olan ne çocuklar vardı. (2010: 24).

Rıfat Ilgaz’ın *Bacaksız Sigara Kaçakçısı* isimli eserinde de Bacaksız genellikle yaptığı yaramazlıklar nedeniyle yetişkinlerin uyguladığı şiddete maruz kalır. Kaçak sigara satmaya karar veren Bacaksız sigaraları aldığı kaçakçı tarafından kulağının kopartılmasıyla tehdit edilir.

Tam fırlamış gidiyordu ki, elini ağızına sokmadan fiyakalı bir ıslık çıkardı.

“Dur biraz Bacaksız,” dedi. “Küpe olsun kulağına beni hiç görmedin, bilmiyorsun. Sonra karışmam, kulağına taktığım küpeyi, kulağıyla birlikte koparır alırım. Hadi bas bakalım toz ol!” (2011: 38).

Gülten Dayıoğlu’nun *Tuna’dan Uçan Kuş* adlı eserinde de Osmanlı Devleti tarafından devşirme olarak ailesinden koparılan Boris’in maruz kaldığı psikolojik ve fiziksel şiddete yer verilmiştir. O dönemde devşirme olarak toplanan çocukların bir kısmı hadım edilerek Harem görevlisi olarak yetiştiriliyordu. Devşirme çocukların en büyük korkusu da bu gruba dâhil olmak ya da köçek olarak yetiştirilmektir.

“Ama kendilerine, kadın dansözler gibi oyun öğretilip, köçeklik görevin hazırlamaları, çok zorlarına gidiyordu. Ayrıca canlarını sıkın bir başka konu daha vardı: kulaktan kulağa yayılan bir habere göre, ilerde, iğdiş edilerek, haremde göreve alınacaklarını öğrenmişlerdi. Hadım edilen kimselerin,

erkeklik özelliklerinin yok olduğunu biliyorlardı. Bu yüzden kulaklarına gelen bu haber, tümünün de tüylerini diken diken etmekteydi.” (2011: 26).

Eserde devlet tarafından insanlara uygulanan şiddete de sıkça örnek verilmiştir. Özellikle devlete karşı işlenen suçların cezaları oldukça serttir. Bu cezalar ise ibret olması için aralarında çocukların da bulunduğu kalabalıklar önünde infaz edilmektedir.

Hükümdar çok değerli av köpeklerinin, insan eti tatmalarını doğru bulmadı. O da törenin uygulanmasından yana çıktı. O sırada, Mimarbaşı söz istedi. O, diri diri gömme işinin, saray bahçesinde değil de kentin orta yerinde, halkın gözü önünde yapılmasını salık verdi. Osmanlıların zaman zaman, suçluları halk önünde asarak, kötülere ibret dersi verdiklerini vurguladı. (2011: 44).

Devlet devşirme çocuk toplarken de şiddete başvurur. Özellikle çocuklarını devşirme olarak Osmanlı Devleti'ne vermek istemeyen ailelerden zor kullanılarak çocukları alınır. Bu çocukları saklamanın ise cezası falakadır.

Boris'i teslim almaya gelen kolluk güçleri, çocuğu sakladıkları için avcıları falakaya yatırdılar. Her birine kırkar değnek vuruldu. Bu sırada, zaten kalp hastası olan Şişman Yanko öldü. Herkes onun, yaşamasını dayaktan öldürdüğünü anımsadı:

“Yanko'yu yaşamanın laneti çarptı.” Deyip bu olayı tanrısal bir ödeşme olarak değerlendirdiler. Doğrusu ardından üzülen olmadı. (2011: 20).

Osmanlı Devleti'nin devşirme çocukları toplamakla görevlendirdiği ve Turnacılar olarak adlandırılan memurlar ise zaman zaman rüşvet karşılığında zengin ailelerin çocuklarını görmezden gelebiliyor ya da sahte fermanlarla ailelerden çocukları çalınabiliyordu. Ancak bu kişiler yaptıklarının öğrenilmesi durumunda devlet tarafından ağır şekilde cezalandırılıyorlardı. Eserde de bu cezalandırmaların nasıl yapıldığı anlatılmıştır.

Bazen Turnacılar rüşvet alarak, devşirmeye uygun çocukları, görmezlikten geliyorlardı. Özellikle soylu ve varlıklı aileler, oğullarını Osmanlılara vermek istemiyorlardı. Zengin devşirme çocuklar yollarda, devşirmeye istekli, yoksul aile çocuklarıyla değiştiriliyordu. Bu tür düzenbazlıklar ortaya çıkınca, Turnacıbaşı ve yardımcıları küreğe mahkûm ediliyordu. Sahte fermanlarla çocuk devşiren kişilerin de elleri, bileklerinden kesiliyordu. (2011: 11).

Muzaffer İzgü *Korkak Kahraman* adlı eserinde çocuğun şiddete bakışını ve şiddet uygulamayı bir kahramanlık olarak görüşünü ele almıştır. Yazar bu noktada çocuklara öğretilenleri eleştirmiştir. Çünkü Şemsi canlıları

öldürmeyi kahramanlık olarak görmektedir. Bunun da sorumlusu çocuğun içinde yaşadığı toplumdur.

-Ekmek nasıl olsa gitti, bari pekmezi kurtarayım, diyerek, yumruğunu pekmez çanağının üzerine indirdi. Çanak kırıldı pekmez saçıldı. Bir yığın arı öldü.

Şemsi, arılara baktıktan sonra;

-Ne imişim ben be! dedi. Şuna bak bir vuruşta kaç tane can öldürdüm. Acaba saysam mı?

Saymaya başladı.

-Bir... İki... Üç.... Beş... Yüz bir.... Evet, tam yüz bir tane.

Şöyle kılıcını eline alıp ayağa kalktı. Göğsünü kabartarak Kulak'a seslendi:

-Biliyor musun kulak, ben ne kahraman bir insanım? Bir vurmayla tam yüz bir can öldürdüm, dedi. (2006: 48).

İncelediğimiz romanlara genel olarak baktığımızda birçoğunda şiddete farklı şekillerde yer verildiğini görüyoruz. Eserlerin bir kısmında çocuk karakterler doğrudan şiddete maruz kalırken; bir kısmında da şiddetin uygulayıcısı durumunda tasvir edilmiştir. Eserlerini ele aldığımız yazarlar genel olarak şiddeti ve bunun temel sorumlusu olan toplumu eleştirmiştir. Yani incelediğimiz bu çocuk romanlarında hedef kitle olan çocuklara şiddetin anlamsızlığı yönünde mesajlar verilirken, yetişkinlere karşı da eleştirel bir tavır takınılmıştır.

4.4. Şehirli Çocuk/ Köylü Çocuk

Ülkemizdeki tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin önemini yitirmesiyle birlikte kırsal nüfusta gözle görülür bir azalma meydana gelmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun verilerine göre, 1980 yılına kadar ülkemizde kırsal alanda yaşayan insan sayısı daha fazlayken ilerleyen yıllarda bu durum değişmiş ve kentsel nüfus, köyden kente göçün etkisiyle hızlı bir artış evresine girmiştir. 1980 yılında toplam nüfusun %59,9'u tarım alanında çalışırken 2000 yılında bu oran %48,4'e gerilemiştir.

İncelediğimiz romanların çocuk karakterlerini gözden geçirdiğimizde köyde yaşayan çocuk karakterlerin birçoğunun hikâyenin akışı içinde şehre göç etmek zorunda kaldığını görüyoruz. Bu durum çocuk romanlarının toplumun içinde bulunduğu sosyal değişimlere gösterdiği tepkinin kanıtıdır. Bu romanların popüler olmasının bir sebebi de içinde yaşadıkları toplumun

sorunlarını işlemeleri ve dönemin çocuklarının kendi hayatlarından bölümler içermeleridir.

İncelediğimiz romanlarda çoğunlukla maddi imkânsızlıklar gibi sebeplerle köylerinden uzakta yaşamak zorunda kalan çocukların, şehir hayatına alışmakta yaşadığı sorunlar ele alınmıştır. Şehre göçene kadar kendi köylerinden dışarı çıkmamış olan çocukların büyük şehirdeki yaşama alışmaya çalışırken yaşadıkları şaşkınlıklara ve zorluklara sıkça yer verilmiştir.

Gülten Dayıoğlu'nun *Yurdumu Özledim* isimli eserinde köyünden ayrılıp Almanya'ya göç etmek zorunda kalan Atıl'ın uçak yolculuğu sırasında yaşadıkları teknolojiye yabancı şekilde yaşamının zorluklarını özetler niteliktedir. Atıl girdiği uçak tuvaletindeki teknolojik aletlerin işlevlerini bilmediği için gülünç duruma düşmüş ve sırlıklam olarak koltuğuna dönmek zorunda kalmıştır.

"İtti, çekti, sağa sola oynattı, olmadı. Vargücüyle bastırınca, foşşş!.. Sular fıskırdı musluktan. Eli, yüzü, üstü başı sırlıklam oldu. Soğuk suyun etkisiyle, "Hiii!" ederek geriye çekildi. Derken dengesini yitirip arkasındaki oturağın içine düştü. Oraya öyle bir oturdu ki, bacakları havada kaldı. Bu durumdan kurtulmak için yan duvarda tutunacak bir şeyler aradı." (2011: 52).

Atıl'ın yaşadığı bir diğer şaşkınlık ise devasa terminal salonunun ısıtılma şeklidir. Atıl'ın aklı, içeride soba olmamasına rağmen bu kadar geniş bir alanın nasıl ısıtıldığına bir türlü ermez ve bu konuda annesine danışır.

Aklına en çok takılan şey, bekleme salonunun sobasız ısınmasıydı. Bir ara anasını dürtükleyerek, "Dışarıda çatır çatır ayaz var, burası sıcacık. Ortada soba moba da yok, bu nasıl oluyor?" diye sordu. Anası pencerenin önünü işaret ederek, "Aha, şu dizi dizi demir borular ısıtıyor burayı. Alamanya' da her yer böyle ısıtılıyor." (2011: 23).

Muzaffer İzgü'nün *Bülbül Düdük* isimli eserinde de köylerini bırakıp geldikleri büyük şehre alışmaya çalışan Mirza ve kardeşlerinin şehir yaşantısının kurallarına alışmaya çalışmaları anlatılmıştır. Hayatlarında ilk kez karşılaştıkları trafik ışıklarına alışmaları pek de kolay olmamıştır.

"Nail bize bir köşe başında kırmızı ışığı öğretti. Kırmızı dur, yeşil geç. Pürze bir ara türkü yaptı bunu.

"Kırmızı dur, yeşil geç!"

Dur geç, dur geç... Kentli durup durup geçiyordu. Kimi yaya durup geçiyordu, kimi araba içinde geçiyordu." (1999:100).

Mirza köylerine göre çok daha büyük olan yaşadıkları gecekondu mahallesini keşfetmeye çalışırken de oldukça zorlanmıştır. Daha önce pek ilgilenmediği paraları tanımaya çalışmış. Alışverişi yapmayı öğrenmiştir.

İlkin bakkalı öğrendim. Sonra paraları tanıdım. Hangi parayla kaç ekmek alınır, sonra bunu öğrendim. Babam sabah gidip akşam geliyordu. Her şeyi bakkaldan ben alıyordum. Suyu Merze, Pürze gidiyorlardı. Geldiğimizden birkaç gün sonra konduların aşığına indim. (1999: 95).

Sulhi Dölek'in *Arkadaşım Dede* isimli eserinde küçük bir Anadolu kasabasında yaşayan ve uzun bir aradan sonra babasının yanına İstanbul'a gelen Altan'ın İstanbul'un büyüklüğü karşısında yaşadığı şaşkınlık ele alınmıştır.

"Oturmasına oturuyor da, İstanbul senin düşündüğünden çok daha büyük bir kent. Öyle bir ucundan öbür ucuna kolayca gidilmez. Büyüktür İstanbul, çok büyüktür."

Gerçekten de öyleydi. Evler yığın yığın, birbirinin üstüne kondurulmuş gibiydi. Şu geniş sokakların her birinden bir kasaba olurdu. Ya o vızır vızır geçen taşıtlar?.. Korna sesleri korkutucuydu. Kavşaklarda arabalar çarpışiverecek diye yüreği ağzına geliyordu Altan'ın.

"Ben bu sokaklarda yürümeye bile yüreklenemem" diye düşünüyordu. "Kaldırımlar da ne kalabalık!" (2010: 80).

İncelediğimiz eserlerde köylerinden uzakta yaşamak zorunda kalan çocuk karakterlerin zaman zaman köylerine duydukları özlemi dile getirdiklerini görüyoruz.

Gülten Dayıoğlu'nun *Bülbül Düdük* isimli eserinde şehirden ve şehir hayatının karmaşasından bunalan Mirza kendisini şehrin dışına atar, uzaklarda gördüğü dağa doğru koşmaya başlar ve köyüne duyduğu özlemi dile getirir.

Yoldan saptım, dağa tırmanmaya başladım. Kent uzakta görünmüyor artık. Görünmesin, hiç görünmesin. Oh yaklaşıyorum köyüme! Araç sesleri yok, kent gürültüsü yok, beton yığını apartmanlar yok.

Kuşlar var. Bodur çalıkların üzerine konmuş ötüyorlar. Bana, "Haydi Mirza, haydi Mirza, köyün aha şu dağların ardında" diyorlar.

Şu serçe de mi benim gibi köyünü arıyor?

Ya şu bortak? O da mı yitirmiş köyünü?

"Hey karatavuk, bizim köylüysen gel ardım sıra, ben köyüme gidiyorum." (1999: 130).

İncelediğimiz eserlerin bir bölümünde ise şehirde yaşayan ve köyde yaşayan çocuklar arasındaki farklara değinilmiştir. Bu farklar bazen dış

görünüŖle sınırlandırılırken bazen de çocuk karakterlerin kiŖilikleri ve yaŖama bakıŖlarını da kapsamıŖtır.

İpek Ongun'un *Kamp ArkadaŖları* adlı eserinde köyde yaŖayan çocuklarla Ŗehirde yaŖayan çocuklar arasındaki görünüŖ ve kiŖilik farklılıklarına değinilmiŖtir.

Ŗerife çaydanlığı ve demliği masanın üzerine koyduktan sonra elinin tersiyle uzun sarı saçlarını geriye itti. Nilgün'ünkinin tersine onun saçları uzundu ve kalın bir örgü halinde sırtında sallanıyordu. Yine Nilgün'ün cıvılcıvılcı parlayan gözlerine karŖılık, Ŗerife'nin yeŖil gözleri hep düşünür, düşünür gibiydi. Nilgün hareketli, muzip, Ŗerife ise ağırbaŖlı ve sakindi. DıŖ görünüŖleri ve kiŖilikleri farklı olan bu iki kız aslında birbirlerini tamamlıyorlardı. (2010: 14).

Muzaffer İzgü'nün *Bülbül Düdük* isimli eserinde ise Ŗehirli çocuklarla köylü çocuklar karŖılaŖtırılmıŖtır. Mirza mahalleyi keŖfetmeye çalıŖırken hiç tanımadığı yabancı çocuklar tarafından sırf yabancı olduğu için dövülmüŖtür. Mirza bu duruma çok üzölmüŖ köydeki çocuklarla Ŗehirdeki çocuklar arasında böyle bir fark olmasına anlam verememiŖtir. YaŖadıęı bu olay Mirza'nın köyünü daha fazla özlemesine neden olmuŖtur.

Karnım çok acımıŖtı. Her adım atıŖımda böğrüm sızıyordu. Arkama hiç bakmadan yokuŖu çıktım. Eve geldim. Ağladım. Anam,

"Ne oldu?" diye sordu.

"Yok ana bir Ŗey," dedim.

Derviş, Feto olsaydı korkmazdım.

Neden dövdü o çocuk beni? Ben ona ne yaptım ki?

Oysa köye baŖka köyden bir çocuk gelse, biz onu hemen aramıza alır, oyunumuza katardık. Bilmediği oyunları öğretir, bilmediğimiz oyunları ondan öğrenirdik. Onu pınara çıkarır, değirmen yanına götürür, ekmeğimizi katık ederdik. Biz onu dövmezdik. (1999: 95).

Köylü çocuklarla kentli çocuklar arasındaki farklılıkların en yoğun Ŗekilde iŖlendięi eser İpek Ongun'un *Mektup ArkadaŖları* adlı eseridir. Eser, Ŗehirde yaŖayan Nilgün ile köyde yaŖayan Ŗerife'nin karŖılıklı olarak yazdığı mektuplardan oluŖmaktadır. İki çocuk da yaŖadıklarını mektup aracılığıyla birbiriyle paylaŖır. Ŗerife öğretmeninden, Ŗehirli bir kızla mektup arkadaŖı olacağını duyunca çok sevinmiŖtir. Çünkü onun sayesinde büyük kentlerdeki yaŖantıyla ilgili birçok Ŗey öğrenecektir.

"Bir kez doğduğu yer olan MenteŖ Köyü ile Mersin kentinden baŖka yer görmemiŖti. Oysa İstanbullu bir kızla mektuplaŖmak onun için dıŖarıya bir pencerenin açılıŖı gibi bir Ŗey olacaktı. İstanbul'u çok merak ediyordu. Büyük

kent yaşamı nasıl bir şeydi? Oradaki okullar, arkadaşlık nasıldı? Bunları hep sormak, öğrenmek isterdi. Evet hiç tanımadığı ve belki de hiçbir zaman tanışamayacağı, yüzünü göremeyeceği bir kız çocuğuyla dostluk kurmak güç olabilirdi, ama olanaksız da değildi. Hem kim bilir belki bir gün tanışırlardı. Bu nasıl olurdu bilmiyordu, ama bir bakarsın oluverirdi.” (2011: 12).

Gülten Dayıoğlu'nun *Yurdumu Özledim* adlı eserinde Almanya'ya anne ve babasıyla birlikte gideceğini öğrenen Atıl'ın yaşadığı heyecan anlatılmıştır. Atıl köydeki arkadaşlarına heyecanla Almanya'da olup köylerinde olmayan şeylerden bahsetmektedir. Ancak bir süre sonra Atıl'ın arkadaşları kendi köyleri gitgide gözlerinde küçüldüğü için Atıl'ın anlattıklarını dinlemekten sıkılırlar.

“Onu dinlerken köy gözlerinde küçülüyor, yıkık dökük bir küllüğe dönüşüyordu. Soluk ve yamalı giysiler bedenlerine batıyor, söğütten yapılmış düdüklüleri, paslı tellerden bükülme çemberleri, meşe ağacından yontulmuş topaçları, çaput bebekleri, kırmızı çamurdan çanak çömlekleri, kısacası kırık dökük ve uyduruk oyuncaklarının tümü gözlerinden düşüyordu. Yoksullukları kapkara bir duman gibi çöküyordu üstlerine...” (2011: 9).

Genel olarak baktığımızda incelediğimiz eserlerde köylü çocuk ile şehirli çocuğun karşılaştırıldığı bölümlere yer verilmiştir. Ancak yoğun olarak köyde yaşayan çocukların şehre göçtükten sonra oraya uyum sağlamakta yaşadıkları sıkıntılar ele alınmıştır. Bu durumun temelinde ise eserlerin büyük bölümünün yazıldığı seksenli yıllarda köyden kente göçün toplum hayatı üzerindeki etkileri yatmaktadır.

4.5. İş Hayatı ve Çocuk

Çocuklar dünyanın birçok ülkesinde potansiyel iş gücü olarak görülmektedir. Geçmişte ekonominin tarıma dayandığı toplumlarda çocuklar tarım işçisi olarak görülürken, günümüzde toplumun sanayileşmesiyle çocuk işçiler de fabrikalara yöneltmiştir. *Günöz'e* göre ülkemizde ve dünyanın birçok gelişmekte olan ülkesinde çocuk işçiliğinin engellenmesine yönelik projeler uygulamaya konulmuş ve günümüzde çocuk işçi oranı oldukça düşmüştür. *Ekonomik faaliyetlerde çalışan çocukların sayısında bu denli büyük bir azalışa, 1992 yılından beri uygulanan Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Ulusal Programı (IPEC) ve 1997 yılında kabul edilen 8 yıllık zorunlu eğitimin büyük katkısının olduğu düşünülmektedir. (Günöz, 2007: 27)*

Ele aldığımız romanların 1980- 2000 yılları arasında yazıldığı göz önünde bulundurulduğunda özellikle 80'li yıllarda çocuk işçi sorununun büyük olduğu için bu eserlerde de çocuk işçilerin yer bulması gayet anlaşılabilir.

İncelediğimiz eserlerde kırsalda yaşayan çocuk karakterlerin tarım ve hayvancılıkta genellikle ailelerine yardımcı olduğu görülürken, özellikle büyük kentlerin gecekondu mahallelerinde yaşayan çocukların hamallık, çöp toplayıcılığı, seyyar satıcılık gibi işlerde çalıştıkları görülmektedir. Hatta kaçak sigara satıcılığı gibi yasal olmayan işlerde çalışan çocuk karakterlere de eserlerde yer verilmiştir.

Muzaffer İzgü'nün *Bülbül Düdük* adlı eserinde Mirza isimli karakter ailesinin geçimine katkıda bulunabilmesi için babası tarafından çöplerden kâğıt toplama işine verilmiştir. Mirza ailesine bir faydası olacağı için memnundur.

Adam,

"Ufakmış daha," dedi.

Omuzlarımı diktim. Babam saçımı okşadı,

"Yapar emmisi," dedi.

Babam gitti. Adam kağıtları ayırıyordu. Kalınlarını bir yana, incelerini bir yana ayırıyordu.

"Benim gibi yap," dedi.

Onun gibi kâğıtları ayırmaya başladım. Adımı sordu. Söyledim.

"Okula gittin mi hiç?"

"Bizim orda okul yoktur."

"Koşturursan para var, koşturmazsan yok," dedi.

"He..." (1999: 102).

Mirza önceleri çalışmaktan, para kazanmaktan mutluyken daha sonra imkânsızlıklardan dolayı okula gidemeyişini ve böyle zor bir işte çalışmasını sorgulamaya başlar. Ancak yapabileceği pek bir şey yoktur. Ekmek parası için o da çalışmak zorundadır.

"Kalkabilecek misin?" diye sordu.

"Hı," dedim.

Çocuklar kollarımdan tutup kaldırdılar. İyiydim hiçbir şeyim yoktu. Yalnız başım çok ağrıyordu. Teyze,

"Kaç yaşındasın sen?" diye sordu.

"On bir."

Çocuğun biri,

"Özür dilerim," dedi... "Korhan'ım ben."

"İyi."

Arabamı yola çıkardılar.

"Aman ne pis kokuyor," dediler.

"Para kazanıyorum," dedim. (1999: 109).

Zaman zaman Mirza şehirde yaşamaktan ve okula gidemeyip çalışmak zorunda olmaktan bıkar. Ancak babası onun gerçekleri görmesini sağlamaya çalışır. Artık köydeki hayatlarından uzaktadırlar ve bu şehirde yaşamak için okumayı aklından çıkarıp çalışmak zorundadır.

“Sen buralısın artık oğlum, buralısın. O Hayran Emmi de, Derviş’in de bitti, hepsi bitti... Şimdi burada kağıt paran var... Ekmek parası var, ekmek parası... Bil ki ekmek parası şu arabanın sapının ucunda,” dedi. Arabamı aldım. Sapına yapıştım, sürdüm... (1999: 128).

Gülten Dayıoğlu'nun *Ben Büyüyünce* adlı eserinde, arkadaşı Erol'un yük taşıyarak para kazandığını öğrenen Erek, kendine ait, istediğini yapabileceği parasının olması hayaliyle çalışmaya karar verir.

“Yooo! Bunları dün kazandım. Yük götürdüğüm evden verdiler. Haftalığımı babam alıyor. Çalıştığımız paramızdan arttırıp evimize bir göz daha oda ekleyeceğiz.”

“Demek gittiğin evlerden bu denli çok para veriyorlar ha?”

“Her zaman böyle olmaz. Dün cumartesiydi. Çok alışveriş olur cumartesileri.”

Erek aklına gelivereni pat diye sordu. “Ben de çıraklık yapmak istesem işe alırlar mı?” (2011: 79).

Para kazanmaya başlayan Erek, bu parayla lunaparka gitmeye karar verir. Arkadaşı Yılmaz ise Erek'in lunaparka gitmek için parayı nereden bulduğunu öğrenmeye çalışır. Erek arkadaşına çalışarak kazandığını söyler. O artık çocuk değil, para kazanan bir adamdır.

Yılmaz'ın ağzı açık kalmıştı. Kıskançlığını yenmek için Erek'i yokuşa sürdü. “Sabahtan akşama değin yük mü taşıyorsunuz? Oyun filan yok mu hiç?”

Erol, konuştu. “İşe giren adamın oyun nesine? Biz çocuk değiliz ki oyun oynayalım... Ya para ya da oyun arkadaş. İkisi birden olmuyor.” (2011: 83).

Muzaffer İzgü'nün *Korkak Kahraman* adlı eserindeki karakter ise diğer çocuk karakterlerden oldukça farklıdır. Şemsi dışarı çıkmaktan korktuğu için diğer normal çocuklar gibi çalışmamaktadır. Eserde dönemin çocukları ile ilgili olarak da çıkarımda bulunmak mümkündür. Eserin yazıldığı dönemde, yaşı biraz ilerleyen çocukların çalışması gerektiği inancı yazar tarafından işlenmiştir.

Şemsi'nin yaşı ilerledikçe, korkaklığı geçeceğine daha çok artıyordu. Kendi yaşındaki çocuklar dışarıda çalışmaya başlamıştı, para kazanıyor, geç vakit evlerine dönüyorlardı... Zavallı anacığı, bütün umutlarını yitirmişti. Yıllardır Şemsi'nin bu delikanlı çağa gelmesini beklemiş, o zaman elinin çamaşırından kurtulacağını düşünmüş, oğlunun kazancıyla şu son günlerini rahat geçireceğini tasarlamıştı... (2006: 9).

Sulhi Dölek'in *Arkadaşım Dede* isimli eserinde küçük yaşına ve zayıf vücuduna göre oldukça ağır yükleri taşıyan, hamallık yaparak para kazanmaya çalışan bir çocuk karaktere yer verilmiştir. Altan elindeki yükleri para karşılığı taşımayı öneren bu hamal çocuğun bunca yükü nasıl taşıdığına akıl erdiremez.

*“Sen benden daha güçlü değilsin ki” dedi Altan, sesini yükselterek.
“Benim taşımadığım şeyi sen nasıl taşıyacaksın?”
“Taşırım benim işim bu.”
“İşi buymuş! Sen de çelimsizsin. Hamal falan olamazsın!” (2010: 21).*

Rıfat Ilgaz'ın *Bacaksız Sigara Satıcısı* isimli eserinde ise kolay yoldan çok para kazanıp kendisine istediği okul çantasını almanın yollarını arayan Bacaksız kaçak sigara satan arkadaşlarını görerek kendisinin de bu işi yapabileceğini düşünür. Ancak polislerle yakalanma gibi bir riskin varlığının da farkındadır.

Keriz Arif'e gitse, elli liralık birkaç Malboro satsa. Sonra bir posta daha alsın, onu da satsın... Yirmi Malboroluk iş bu. Ama ya başkomserin eline düşerse? Okula kabak gibi bir kafayla gitmek hiç de öğretmenin içini açmaz doğrusu! Simit satsa? Yok, yok! Şurda birkaç gün kaldı okula. Para kazanıp çanta almanın zamanı mı!” (2011: 6).

Paytak lakaplı çocuk karakter de Bacaksız'ın kaçak sigara satma fikrini destekler hatta onunla kendisi gibi sigara satarak para kazanmadığı için dalga geçer. Ona göre erkek çocuklar oyun oynamaz sigara satarak para kazanır.

“Erkek çocuklar bebeklerle oynamazlar. Sinemanın önünde Kent satarlar, Malboro satarlar.” (2011: 20).

Bacaksız arkadaşının laflarına daha fazla dayanamaz ve sigara satmaya karar verir. Ancak Bacaksız'ın çocuklara sigara sattıran Rasim Abi

dedikleri sigara kaçakçısını ikna etmesi gerekmektedir. Bunun içinde arkadaşı Paytak'a kazancından pay vermeyi kabul eder.

“Neden gelmeyeyim! Rasim Abi sigara verir mi ki bana?”

“Ben kefil olurum. Ama tek tek. Sattın mı parayı toka edeceksin. Ben Kent'ten beş altı lira kalır dedim ya yarısı benim, yarısı da senin. Malboro'dan da iki buçuğu senin, iki buçuğu benim. Tamam mı?” (2011: 22).

Bacaksız sigara satmaya başlar ancak bir süre önce sigara satan fakat polisler tarafından yakalanıp ceza olarak saçları dibinden kesilen bir simit satıcısı onu bu işi bırakması yönünde uyarır.

Beni polisler tuttular, sigaralarımı aldılar, saçlarımı dibinden kestiler. Annem dedi ki, vazgeç bu pis işten, dedi. Simit sat bundan sonra, dedi.” (2011: 48).

Genel olarak baktığımızda, incelediğimiz eserlerde çocuk karakterlerin bir bölümünün farklı işlerde çalışarak ailelerinin geçimine katkıda bulunmaya çalıştığı görülmüştür. Çocukların çalışması eserlerin yazıldığı dönem içinde gayet olağan karşılanmıştır. Hatta çalışıp para kazanmaya başlamayan çocukların tembellik ettiği yönündeki kanılara da eserlerde yer verilmiştir.

5. BÖLÜM: ROMANLARDAKİ YAPI ÖZELLİKLERİ

5.1.Anlatıcı ve Bakış Açısı

Romanlarda yazarın esere göre konumunu belirleyen yapı unsurları anlatıcı ve bakış açısıdır. Yazarın eserlerinde tercih ettiği anlatıcı ve bakış açısı eserin aktarım özelliklerinin belirlenmesini sağlar. *“Bir romancı, tıpkı bir mimar gibi, anlatımı gerçekleştirecek kişiyi (anlatıcıyı), bu kişinin konumunu (duracağı yeri) ve yine bu kişinin, olaylara hangi noktadan ve nasıl bakacağını (bakış açısını) belirlemek zorundadır.” (Tekin, 2003: 49).*

Anlatıcı roman türünün en temel yapı taşlarından biridir. Yazar anlatıcı tercihiyle birlikte eserinin rotasını büyük oranda çizmiş sayılır. Bu tercihleri ise sanatçının toplumu ve insanı algılama şekli belirler. *“Sanatçının toplumu ve*

insanı anlatma konusundaki tercih ve eğilimleri, 'anlatıcı'nın konum ve işlevini de tayin etmiştir diyebiliriz." (Tekin, 2003: 18).

Anlatma gayesinde olan edebi metinlerde tercih edilen üç çeşit anlatıcı vardır. Yakın dönem edebiyatında en yoğun şekilde kullanılan 3. tekil kişi (O), daha çok otobiyografik eserlerde kullanılan 1. tekil kişi (Ben) ve çok nadir kullanılan ve genel olarak topluma ya da insanlığa seslenmeyi amaçlayan yazarların kullandığı 2. çoğul kişi (Siz).

Yazarın eser oluşturma sürecinde ürettiği kurguda kendine belirlediği yer, eserin bakış açısını belirler. Yani yazarın anlattığı hikâyeye göre aldığı konumdur bakış açısı. Yazar, bazen kendisini kurgunun merkezine yerleştirip olan ya da olacak olan her şeye hâkim konumda yer alırken; bazen de olayı sadece dışarıdan seyrederek, okuyucusuna aktaran konumunda bulunabilir. İşte bu tercihler eserin bakış açısını belirler. Edebi eserlerde kullanılan dört çeşit bakış açısı vardır:

1.Tanrısal (Hâkim) Bakış Açısı: Bu bakış açısını anlatıcıya sınırsız imkânlar sunar. Anlatıcı kahramanın her özelliğine hâkimdir. Kahramanın geçmişini ve gelecekte başına neler geleceğini bilen ilahi bir konumdadır.

2.Gözlemci Figürün (Tanık) Bakış Açısı: Anlatıcının objektif olarak olayları okuyucusuna aktardığı, sınırlı imkânlara sahip olduğu, kendi duygu ve düşüncelerine yer vermekten kaçındığı bakış açısıdır.

3.Tekil (Kahraman) Bakış Açısı: Eserin kahramanı anlatıcı konumundadır. Bu sebeple hikâyeye, okuyucuya sadece kahramanın bakış açısıyla aktarılır.

4. Çoğul (Karma) Bakış Açısı: Diğer bakış açılarının ikisinin ya da üçünün bir arada kullanıldığı bakış açısıdır.

İncelediğimiz çocuk romanlarında farklı anlatıcı ve bakış açılarının tercih edildiğini görüyoruz. İncelediğimiz yirmi çocuk romanının altısı 1. tekil kişi anlatıcıyla ve tekil (kahraman) bakış açısıyla yazılmışken; geriye kalan on dört eser 3. tekil kişi anlatıcıyla ve tanrısal (ilahi) bakış açısıyla yazılmıştır.

Tekil (Kahraman) Bakış Açısı ve 1. Tekil Anlatıcıyla Yazılmış Romanlar

İncelediğimiz eserlerin küçük sayılacak bir bölümünde tekil bakış açısı kullanılmıştır. Bu durumun temelinde yazarın anlatmak istediklerini anlatırken bu bakış açısı nedeniyle kısıtlı imkânlarla sahip olmasıdır. Tekil bakış açısı ve 1. Tekil anlatıcı, “*özü gereği dar ve sınırlı imkânlar sunan bir bakış açısıdır.*” (Tekin, 2003: 54).

İpek Ongun’un *Bir Genç Kızın Gizli Defteri* ve *Mektup Arkadaşları* isimli eserlerinde tekil bakış açısı ve 1.tekil anlatıcı kullanılmıştır. Yazarın bu bakış açısı ve anlatıcıyı tercih etmesinde yazdığı bu eserlerin içeriği etkili olmuştur. *Bir Genç Kızın Gizli Defteri*, Serra adlı bir kahramanın başından geçenleri Serra’nın gözünden okuyucuya aktaran ve Serra’nın tuttuğu günlük sayfalarından oluşan bir eserdir. Serra karakterinin içinde bulunduğu zor dönemi okuyucuya anlatırken Serra ve okuyucu arasında bir bağ kurmak ve Serra’nın hislerini okuyucuya doğrudan aktarmak için en uygun bakış açısı ve anlatıcı, tekil bakış açısı ve 1.tekil anlatıcıdır.

“*Tüm hıçkırıklarım, bağırmağlarım uzaktan geliyordu. Sanki başka biri ağlıyor, başka biri isyan ediyordu, ben de öylece onu dinliyordum.*” (2010: 29).

Ongun’un *Mektup Arkadaşları* adlı eserinde de, içerik nedeniyle tekil bakış açısı ve 1. tekil anlatıcı kullanılmıştır. Eser Nilgün ve Şerife adlarında iki arkadaşın yazdıkları mektuplar aracılığıyla, günlük yaşantılarını ve bu yaşantıların hissettirdiklerini birbirlerine anlatmalarından oluşmuştur. Kahraman anlatıcı bazen Şerife, bazen de Nilgün’dür. Onların birbirlerine yazdıkları samimi mektuplar onların duygu ve düşüncelerinin doğrudan okuyucuya aktarılmasını sağlamıştır.

“*Sevgili Nilgün’cüğüm,*

Bugün çok üzücü bir haberim var. Babamın ortakçısı Hüseyin Ağabey ölmüş. Haber geldiğinde hepimiz donduk kaldık. Gepegenç, aslan gibi bir adamdı. Evimize ilk gelişini bugün gibi anımsıyorum.” (2011: 87).

Eserlerini incelediğimiz yazarlar arasında tekil bakış açısını en çok kullanan yazar Muzaffer İzgü’dür. Yazar, incelediğimiz beş eserinden dördünde bu bakış açısını ve 1. tekil anlatıcıyı kullanmıştır. Bu eserler *Karlı Yollarda*, *Çizmeli Osman*, *Bülbül Düdük* ve *Can Dayım*’dır.

Karlı Yollarda adlı eserde Cemşit isimli karakterin yokluklar içinde yaşadığı köy hayatı kahramanın gözünden anlatılmıştır. Cemşit’in her türlü

yokluğa rağmen mutlu olmayı bilmesi ve ailesi ile köyündeki insanlara beslediği sevgi kendi ağzından anlatılmıştır.

“Bu çok hoşuma gitmişti. Artık büyümüştüm, babamın yanında; babam canavara, kara kışa karşı beni yardımcı olarak yanında götürüyordu. Köyün hiçbir erkeği göze alamamıştı bu tehlikeli işi.” (2011: 55).

Yazarın *Çizmeli Osman* isimli eserinde ise maddi yoksulluk içinde yaşayan bir ailenin hayatı o evin çocuğuna alınan plastik çizmenin gözünden anlatılmıştır. Yazar bu noktada oldukça farklı bir yöntem seçmiştir. Cansız bir varlığı konuşarak hikâyesini anlatmıştır. Çizmenin tarafsız bakış açısı ile gecekondulu mahallelerinde yaşanan yoksulluk okuyucuya aktarılmıştır.

Osman fırladı, beni giyecekken, kadın bir bana baktı, yüzünü buruşturdu,

“Aaa onu giyme sakın,” dedi. “O pis şeyi... Kızım arabanın sürücüsünü çağır, gelsin kucaklasın götürsün Tanju’yu...” (2009: 84).

Bülbül Düdük’ te ise olay Mirza isimli kahramanın bakış açısıyla anlatılmıştır. Zorluklar içinde de olsa köyünde mutlu bir yaşantısı olan Mirza ve ailesinin babanın kararıyla büyük şehre göçmesi ve Mirza’nın büyük şehirdeki yaşama uyum sağlamakta çektiği sıkıntılar Mirza’nın ağzından okuyucuya aktarılmıştır.

Anlatamadım. Ona, köyde anamın nasıl ekmek yaptığını, onu nasıl tandırda pişirdiğini söyleyemedim. O ekmeğin kokusunun hiçbir kent ekmeğinin kokusuna benzemediğini diyemedim. (1999: 129).

İzgü’nün *Can Dayım* adlı eserinde, Ümit isimli karakterin dayısına olan sevgisi ve ona verdiği değer kendi gözünden aktarılmıştır. Dayısı Ümit’in gözünde kusursuz bir kişidir. Ümit, ona olan hayranlığını eser boyunca anlatır.

“Can Dayım garsonluk yapamaz, ona buna pasta şunu bunu dağıtamaz... Ah boğazım kurumasa, ah bağırabilsem, “Dayıcığım, sen garsonluk yapamazsın, olmaz yapamazsın” diyebilsem.” (2010: 80).

Tanrısal (Hâkim) Bakış Açısı ve 3. Tekil Anlatıcının Kullanıldığı Romanlar

Roman yazarının görünen ya da görünmeyen her şeyi biliyor olması onun işini oldukça kolaylaştırır. Tanrısal bakış açısıyla yazılan eserlerde, yazar yarattığı kahramanların hayatlarıyla ilgili olarak kendilerinin bile bilmediği her detayı bilmektedir. Bu sayede yazar hikâyesini anlatırken her

şeye hâkim konumdadır. Roman sanatında tanrısal bakış açısının oldukça sık tercih edilmesinin sebebi budur. İncelediğimiz eserlerin de büyük bölümü tanrısal bakış açısı ve 3. tekil anlatıcı kullanılarak kaleme alınmıştır.

Gülten Dayıoğlu'nun *Ben Büyüyünce* isimli eseri tanrısal bakış açısının kullanıldığı eserlerden biridir. Yazar eserdeki her şeyden üstündür. Zaman zaman hikâyenin dışındaki dünyaya bile seslenir. Yazar, kahraman ölürken bile aklından geçenleri bilecek güçtedir.

“Son soluğunu verirken tüm silahları, kurşunları, barutları, dinamitleri, atom ve nötron bombalarını bulanlara, yapanlara ve insan öldüren insanlara selam ederek diyordu ki: Doyasıya yaşamak varken, ölmek niye?...” (2011: 111).

Söz konusu bakış açısı ve anlatıcının kullanıldığı eserlerden bir tanesi de Ayla Kutlu'nun *Merhaba Sevgi* isimli eseridir. Eserde yazar Sevgi isimli karakterin yaptıklarını okuyucuya karşı savunur. Karakterin aslında neler düşündüğü ile ilgili bilgi verir.

“Sevgi'yi eleştirenleriniz olabilir. Haklı da sayılabilirsiniz. Ancak Sevgi'nin doğaya bakışı biraz farklı. O doğadaki her hayvanı ayırt etmeksizin seviyordu. (2009: 124).

İncelediğimiz diğer eserlerde de tanrısal bakış açısının temel özelliklerinin görülmektedir. Çocuk romanlarında bu bakış açısının ve anlatıcının yoğun kullanılması, yazarların çocuklara vermek istedikleri mesajı doğrudan ve tartışmaya yer bırakmayacak şekilde aktarma isteklerinden kaynaklanır.

5.2. Anlatım Teknikleri

Roman türü diğer bütün edebi türlerde olduğu gibi insanların diğer insanlara bir şeyler anlatma dürtüsünden ortaya çıkmıştır. Roman, bu amacı gerçekleştirmede diğer edebi türlere göre çok daha geniş imkânlarla sahiptir. Roman yazarı iletisini bireye ya da topluma aktarırken çok farklı teknikler kullanabilir. *“Anlatım teknikleri, anlatıma çeşitlilik, dinamizm ve derinlik kazandırmıştır. Bu bağlamda özellikle bireyi anlatmada önemli mesafeler katedilmiş, insan, daha sıcak ve daha doğal bir konumda karşımıza çıkarılmıştır.”* (Tekin, 2003: 187).

Romanları bilgilendirici diğer metin türlerinden ayıran ve onları birer sanat eseri haline getiren de olayın anlatımında kullanılan anlatım

teknikleridir. Roman en sık kullanılan anlatım tekniklerini *Mehmet Tekin* şu şekilde tasnif etmiştir:

1. *Anlatma-Gösterme Teknikleri*
2. *Tasvir (Betimleme) Tekniği*
3. *Mektup Tekniği*
4. *Özetleme Tekniği*
5. *Geriye Dönüş Tekniği*
6. *Montaj Tekniği*
7. *Otobiyografik Anlatım Tekniği*
8. *Leitmotiv Tekniği*
9. *Diyalog Tekniği*
10. *İç Diyalog Tekniği*
11. *İç Çözümleme Tekniği*
12. *İç Monolog Tekniği*
13. *Bilinç Akımı Tekniği (Tekin, 2003: 188).*

İncelediğimiz çocuk romanlarında da farklı anlatım tekniklerinden faydalanılmıştır. Çalışmamızın bu bölümünde eserlerini incelediğimiz yazarların en fazla kullandığı teknikleri irdeleyeceğiz.

Anlatma- Gösterme Tekniği

Yazarın olayı kendi gözüyle anlattığı okuyucunun ise olayları yazara göre değerlendirdiği tekniğe anlatma tekniği denir. Ancak bu teknik okuyucuyu yeterince hikâyenin içine çekemediği için genellikle tek başına kullanılmaz. Gösterme tekniği ile birlikte kullanımı günümüzde daha yaygındır. Gösterme tekniğinde ise okuyucu olayla yüz yüze gelir. Onu kendisi yorumlar.

Anlatma- gösterme tekniği incelediğimiz eserlerin hepsinde kullanılmıştır. Popüler çocuk romanı yazarları anlatma ve gösterme tekniklerini dönüşümlü olarak, bir arada kullanmışlar. Bu sayede de okuyucularına rehberlik etmişlerdir.

İpek Ongun'un *Yaş On Yedi* adlı eserinden ele alacağımız örnek bölümde anlatma- gösterme tekniklerinin birlikte dönüşümlü olarak kullanıldığını görüyoruz.

Gülüştüler. Bahar sığınabileceği, dertlerine çare bulabileceği bir yuvadaymışçasına huzurluydu. Kekini ve tuzluları iştahla yedi. Handan Hanım çayları tazeledikten sonra, artık asıl sorunumu açmalıyım, diye düşündü.

“Handan Teyze.”

“Efendim canım.”

“Benim asıl derdim başka. Buraya, size gelmek istememin bir nedeni de bu olsa gerek.” (2008: 105).

İncelediğimiz eserler arasından başka bir örnek verecek olursak, Gülten Dayıoğlu'nun *Işın Çağı Çocukları* adlı eserinde de gösterme ve anlatma tekniklerinin birlikte kullanıldığı bölümlere rastlamak mümkündür.

“Sen geri git! “

“Hayır sen git!”

“Olmaz ben gitmem, sen geri dön!”

“Sen!”

“Hayır sen!”

“Olmaz, sen!”

Derken, iki keçinin inat damarları öyle bir şahlanmış ki dünyayı görmez olmuşlar. Gerilip gerilip de birbirlerine öyle bir toslaşmışlar ki!.. Kafataslarının çatırtısı göğü sarmış. (2011: 31).

Tasvir (Betimleme) Tekniği

“Tasvir, romanın kurmaca dünyasında yer alan kişi, zaman olay, mekan gibi unsurları, sanatın sağladığı imkanlardan yararlanarak görünür kılmaktır. (Tekin, 2003: 200). Yani yazarın uyguladığı bu teknik sayesinde okuyucu olayın detaylarını zihninde canlandırma fırsatı bulur. Betimlemeler çocuk edebiyatı için de oldukça önemlidir. Çocuk romanlarının faydalarından biri çocukların hayal dünyalarını zenginleştirmeleridir. Çocuklar okudukları romanda kullanılan tasvir (betimleme) tekniği sayesinde eserde anlatılan olayı, kişileri, mekânları ve diğer unsurları hayal dünyalarında çok farklı şekillerde canlandırabilirler.

İncelediğimiz eserlerde de tasvir (betimleme) tekniği çok sık kullanılmıştır. Muzaffer İzgü'nün *“Bülbül Düdük”* adlı eserinin aşağıdaki bölümünde bir köy tasviri yapılmıştır.

Köyümüzün bu yanından Gürlüdere, o yanından da Nazlıdere akar. Gürlüdere gür gür öttüğü için büyüklerimiz ona Gürlüdere demişler, Nazlıdere de nazlı nazlı aktığı için Nazlıdere olmuş. Bu iki dere de kışın donar, takır takır buz olur. (1999: 5).

Ayla Kutlu'nun *Merhaba Sevgi* adlı eserinde de tasvir tekniğine oldukça sık başvurulmuştur. Eserin başında ana karakter Sevgi'nin tasviri yapılıyor.

“Sevgi öyküsünün başladığı tarihte, ufacık tefecik bir kız çocuğu. Dünyaya parlak kara gözlerle bakıyor ve yaşamaktan sevinç duyuyor. Bu sevinci, herkesle paylaşmaya hazır.

Kıvırcık saçları da gözleri gibi, kara. Yorulmak, durmak bilmiyor ve doğrusunu isterseniz hepimiz gibi, başımızı döndürüyor. (2009: 11).

Mektup Tekniği

Mehmet Tekin'e göre mektup tekniğinin romanda iki farklı uygulanış şekli vardır. Bunlardan ilki, eserin tamamını mektuplara dayalı olarak inşa etmek; ikincisi ise, romandaki olayların anlatımı sırasında mektuplara yer vermektir. İncelediğimiz eserler arasında mektup tekniğinin kullanımına İpek Ongun'un *Mektup Arkadaşları* isimli eserinde rastlıyoruz. Yazar eserini iki arkadaşın birbirine yazdıkları mektuplarla inşa etmiştir. Yani eserin tamamı mektuplardan oluşmaktadır.

“Sevgili Şerife'ciğim,

Sana yazmakta yine geciktim. Dersler kitaplık kolu için yaptığım çalışmalar derken günler geçti. Bir işi üzerime aldım mı en iyi şekilde yapmak istiyorum.” (2011: 59).

Özetleme Tekniği

Yazar geniş bir zaman dilimine yayılmış olayları anlatırken her olayı aynı detaycılıkla ele alamaz. Yazarın önemli görmediği ya da çok fazla detaya girmeden anlatmak istediği olayları özetleyerek anlattığı bölümlerde kullandığı tekniğe özetleme tekniği adı verilir. İncelediğimiz eserlerinde tamamında bu teknik kullanılmıştır. Nispeten geniş zaman aralıklarının işlendiği bu romanlarda, özetleme tekniği, yazarların kurgulama imkânlarını genişletmiştir.

Gülten Dayıoğlu'nun *Tuna'dan Uçan Kuş* isimli eserinde bu tekniğin kullanıldığı birçok bölüm vardır.

“İnancı boşa gitmedi. Kardinal kendisine kol kanat oldu. Önce ülkesine dönmesi için yardım önerdi. Behram bunu istemedi. İtalya’da kalıp bir süre çalışmak dileğinde olduğunu belirtti.” (2011: 141).

Gülten Dayıoğlu'nun *Yurdumu Özledim* adlı eserinde de özetleme tekniğinin kullanıldığı birçok bölüm vardır. Bunlardan biri şöyledir:

Böylece Almanya yaşamının dışlileri arasında ezilmeye başlamıştı Atıl. Ana babası işteyken, sık sık yatağına kapanıp ağlıyordu. Bunca yalnızlığa ve gurbet acısına dayanamıyordu minik yüreği... Köye ve köydekilere duyduğu özlem, kurt gibi kemiriyordu içini. (2011: 66).

Diyalog Tekniği

Romanlarda karşılıklı konuşmalara, anlatılan olayın gerçekçiliğine katkı sağlaması açısından sık sık yer verilir. Bu teknik, yazarların romanlarında en fazla kullandığı tekniklerin başındadır. İncelediğimiz çocuk romanlarının tamamında bu tekniğe başvurulmuştur.

Sulhi Dölek'in *Arkadaşım Dede* isimli eserinden alacağımız bölüm, diyalog tekniğinin kullanımına örnek niteliğindedir.

“İkisi de aynı şey değil mi?”

“Değil yavrum. Aynı şey değil. Hadi, gel bakayım içeri. Gel.”

“Aşağıda dede var.”

“Dede mi? O da kim?”

“Beni buraya o getirdi. O olmasa kolay kolay bulamazdım evi.” (2010: 95).

Bu tekniğin kullanımına dair vereceğimiz örneklerin bir diğeri de Muzaffer İzgü'nün *Çizmeli Osman* isimli eserindedir. Eserin bu bölümünde Osman ve babası arasında geçen diyaloga yer verilmiştir.

“Hamza çok mu hastalandı baba?”

“Yo oğlum hastalanmadı.”

“Anam niye ona sarılmış ağlıyor?”

“Bilmiyorum... Haydi soyun, seni yıkayacağım.” (2009: 72).

İç Çözümleme Tekniği

Yazarın yarattığı kahramanın duygu ve düşüncelerini doğrudan anlattığı tekniğe iç çözümleme tekniği denir. Bu teknik sayesinde yazar

okuyucu ve kahraman arasında aracılık yapar. Özellikle tanrısal bakış açısının kullanıldığı eserlerde bu teknikten sıkça yararlanır.

İncelediğimiz eserlerin büyük bölümünde iç çözümleme tekniğinden faydalanılmıştır. Gülten Dayıoğlu'nun *Ben Büyüyünce* adlı eserinde kahramanın duygu ve düşüncelerinin yazar tarafından anlatıldığı bu bölümde iç çözümleme tekniği kullanılmıştır.

“Bir an, anasının haberi alınca ne denli sevinip kıvanacağını gözünün önüne getirdi. Gücü arttı. İsteği kamçılandı.” (2011: 47).

Rıfat Ilgaz'ın *Bacaksız Sigara Kaçakçısı* adlı eserinde de bu tekniğin kullanımına bolca örnek bulmak mümkündür.

“Bacaksız ilk kez duyuyordu bu karaborsacı sözünü. Gözünün önüne kara boyaya dalıp çıkmış bir adam görüntüsü gelivermişti. (2011: 75).

Genel olarak baktığımızda incelediğimiz popüler çocuk romanlarında yazıldıkları dönem edebiyatında en yoğun olarak kullanılan yukarıda örneklerini verdiğimiz tekniklerin tercih edildiğini görüyoruz. Eserlerin hitap ettiği kesimin çocuklar olması nedeniyle; daha çok postmodern yazarların tercih ettiği ya da bilgi birikimine sahip okuyuculara yönelik olarak kullanılan; montaj, leitmotiv, iç diyalog, ya da bilinç akımı tekniği gibi tekniklerin kullanılmadığını görüyoruz.

5.3. Fantastik Roman

Fantastik edebiyat bünyesinde gerçeklikten uzak, doğaüstü varlık ve olaylara yer verilen, okuyucuyu gerçek dünya ile roman dünyası arasında çelişkiye sürükleyen bir türdür.

Günümüzde fantastik roman, özellikle de fantastik çocuk romanı, dünyanın her yerinde büyük bir okuyucu kitlesine hitap etmektedir. Özellikle *Harry Potter*, *Yüzüklerin Efendisi* gibi romanlar satışa çıktıkları günden itibaren dünyanın her yerinde milyonlarca adet satılmaktadır. Ülkemizde de bu alana olan ilgi her geçen gün artmaktadır. Özellikle başka dillerden dilimize çevrilen, yukarıda da adı geçen fantastik romanlar ülkemizde de en çok satılanlar listesinde kendisine yer bulmuştur.

Geçmişe baktığımızda Türk edebiyatında fantastiğe her zaman ilgi duyulduğu da görülmektedir. Giritli Ali Aziz Efendi'nin 1796'da kaleme aldığı *Muhayyelat-ı Aziz Efendi* isimli eseri, Ahmet Mithat Efendi'nin 1885'te yazdığı *Çengi* adlı eseri, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın 1912 yılında yazdığı *Gulyabani* isimli eseri, Peyami Safa'nın 1949'da kaleme aldığı *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* adlı eseri edebiyatımızda fantastik roman olarak sayılabilecek ilk eserlerdir. Ancak fantastik edebiyat ülkemizde batıda olduğu kadar hızlı bir üretim sürecine girememiştir. Bu durumun sebebi ise Anadolu insanının dini inanışları ya da geleneksel yaşam biçimi nedeniyle zaten fantastik dünya ile gerçek dünyayı iç içe yaşamasıdır. "*Genel olarak Doğulu, özelde de Türkiyeli bireyler günlük hayatın içinde "fantastik" birçok öyküyü dinlemekte, hissetmekte, inanmaktadır. Bu nedenle fantastik, günlük hayatın ötesinde, salt entelektüel faaliyet olarak algılanmamış, ilgi görmemiştir. Sonuçta hayatın içinde olan fantastiğin başka kaynaklarda aranmasına gerek kalmamaktadır.*" (Uğur, 2013: 137). Ancak 1980'lerden itibaren daha çok sayıda Batı edebiyatı ürününün dilimize çevrilmesiyle bu durum değişmiştir. 1980 sonrası ülkemizde meydana gelen kültürel değişim fantastik edebiyata olan ilgiyi de arttırmıştır. Bu artış günümüze kadar katlanarak devam etmiştir. Bugün ülkemizde, hem çocuklar hem de yetişkinler fantastik romanlara büyük ilgi göstermektedir.

Çalışmamızda incelediğimiz eserler arasında Gülten Dayıoğlu'nun *Parbat Dağının Esrarı ve Işın Çağı Çocukları* adlı eserleri fantastik ya da bilim kurgu çocuk romanı kategorisinde değerlendirilebilir. Bu eserler yazarın en fazla baskı yapan romanları arasındadır. Dayıoğlu eserlerinde fantastiğin bilim kurgu dalını seçmiştir. Bu iki eser de teknolojinin bugüne göre daha ileri olduğu zamanları anlatmaktadır.

Parbat Dağının Esrarı adlı eser; insanların doğaya ve diğer canlılara daha az önem verdiği bir zamanda doğanın bozulmasını ve buna karşılık insanların bitkilerle iletişim kurma çabalarını ele almaktadır.

İnsanların kendilerine hayat veren bitkilere kötü davranması sonucunda doğada birçok değişiklik meydana gelir.

Dünyanın dört yanından gelen garip haberler birbirini izlemeye başladı.

Yeni pamuk ürünü, insanlığın yüzüne inen ilk şamar oldu. Yeryüzünde ekilen tüm pamuklar kapkaraydı. Siyah pamuğu gören insanlar öyle bir şaşırıldılar ki! Artık beyaz bir şeyi tanımlarken “pamuk gibi” denemeyecekti. Bu durumu düşünmek bile içlerini kararttı.

İç karartıcı olaylar bununla kalmadı: Tarlalarda yetişen tütün yaprakları bal gibi tatlıydı. Pancar ve şeker kamışlarıysa ağı gibi dilleri dağlıyordu.

Bağcılar apaçık ağlaşıyordu. Asmalardaki üzümler şap gibi tuzluydu. Ne yemeye yarardı, ne de sirkeye, şaraba, pekmeze! (2000: 88).

Bu değişiklikler insanların aç kalmasına sebep olacak boyutlara ulaşıncı da tüm ülkeler panikle bir çözüm aramaya başlarlar. Bitkilerle iletişim kurabilen Genç Bilgin’den yardım isterler. Bitkilerle iletişim kurabilen ilk insan olan Genç Bilgin, insanlar tarafından keşfedilmeyen gizli kalmış bir kabileyi tanışır. Onların yardımını ister. Bitkilerle iletişim kurabilen bu kabilenin üyeleri, Parbat isimli bir dağın içinde yaşadığı için fiziksel yönden diğer insanlardan farklılaşmıştır.

Bitkilerle iletişim sırasında bedensel ve zihinsel güçlerini çok yoğun biçimde kullanıyorlardı. Bu yüzden otuz yaşına ulaşan Kalan ölüp gidiyordu.

Yeni kuşakların beden yapılarında da atalarına göre bazı değişiklikler olmuştu. Boyları giderek kısalmıştı. Bitki Kalan’lar bu durumu doğal olarak nitelendiriyorlardı. Dağ içindeki yaşam koşulları, iskeletlerinin daha fazla uzamasına engel oluyordu. Ayrıca vücutlarında tek bir tüy yoktu. Başları da saçsızdı. (2000: 61).

Eserde özellikle insanların bitkilerle iletişim kurmaları bu romanın fantastik çocuk romanı olduğunun göstergesidir. Bu iletişimin detaylarının anlatıldığı bölümlerde oldukça olağandışı detaylar içermektedir.

“Bitkilerle özdeşleşmeni sağlayan hücrenel enerjini ölçülü kullan. Buna özen göstermezsen, hiç ummadığın bir anda enerjin tükenir. Bitki hücrelerinden çözülerek eski durumuna gelirsin. Bu durumda başına talihsiz işler gelebilir.”

“Hücrelerin yeterince güçlü değil. Özdeşleştiğin bir bitkide uzun süre kalma. Bitkinin hücreleri senin hücrelerini özümseyip yutabilir. Özellikle yaşlı bitkilerden kaçın. Hep genç bitkilerle özdeşleşmeye özen göster. Yaşlı bitkilerin hücreleri çok güçlüdür. Senin hücrelerini kısa sürede özümseyiverirler.” (2000: 96).

Gülten Dayıoğlu’nun bir diğer fantastik romanı da *Işın Çağı Çocukları*’dır. Eserde, insanlığı daha iyi bir hale getirmeyi amaçlayan bilimsel bir proje geliştirmek için üstün zekâlı bebekleri ailelerinden kaçırılması ve

yeni bir koloni kurulması anlatılmaktadır. Uzayda kurulan bir kolonide insanların tüm besin ihtiyaçlarını karşılayacak bir bitki geliştirilmeye çalışılır.

Doygu bitkisinin yeryüzünde yetişmesi şimdilik olanaksızdır. Yoğun çalışmalarla elde ettiğimiz veriler, doyguyu bitkisinin güneş ışınlarını, gövde ve yapraklarıyla değil de kökleriyle emerek geliştiğini gösteriyor. Bu tür bir üretimin, yerçekimi nedeniyle yeryüzünde yapılamayacağı ortaya çıkmıştır. Bu durumda uzayda bir tarım küresi kurulması gerekmektedir. (2011: 14).

Üstün zekâlı bireylerden oluşan Bilginler Kurulu yaptığı bilimsel çalışmalar sonucunda insanların içindeki kötülükleri yok etmeyi başarır. Bu sayede insanlar çok daha mutlu ve barış içinde yaşamaya başlarlar. Kötülüklerden arınmış bu insanlara “Yeni İnsanlar” adı verilir.

İnsanlar gerçekten, tinsel ve zihinsel yönden yeniden yaratılmış gibiydiler. Birbirlerini öylesine seviyor, sayıyor, birbirleriyle öylesine yardımlaşıyorlardı ki!.. Sevgisizlik, yalan, dolap, düşmanlık, bencillik, kıskançlık, hainlik, kin, nefret, öfke, kendini beğenmişlik, acımasızlık, cana kıyım... g,b, kavram ve davranışlardan arınmışlardı. Bu kavramlar, artık, geçmişte yaşayan insanların varlıklarını, kanser gibi sarmış, kötü birer hastalık olarak nitelendiriyordu. Yeni insanlar, bu hastalıklardan nasıl arındıklarını bilemiyorlardı. Ama o görkemli düş gününden sonra, yepyeni bir insan olduklarının bilincindeydiler. Bu bilinçle yaşadıkları çağa “Işın Çağı” adını vermişlerdi. (2011: 89).

Yazar eserinde bilimin iyilik için kullanıldığında ne kadar güzel sonuçlar verebileceğini vurgulamaktadır. Eserin birçok bölümünde de bilim kurgu öğelerine yer vermektedir. Dayıoğlu, bu bilimsel gelişmeler arasında halen insanlığın hayallerini süsleyen ışınlanma teknolojisi ve uzun yaşam gibi icat ve buluşlara yer vererek eseri daha ilgi çekici hale getirmiştir.

“Minik kollar ise kemeri yolculuğa göre programlamaya yarıyordu. Yeryüzü kısa sürede, ışın yollarından oluşan görkemli bir ağla sarıldı. Petrol, kömür gibi enerji kaynakları kullanılmaz oldu.” (2011: 94).

Dayıoğlu'nun incelediğimiz bu iki fantastik eserinde de bilim kurgu aracılığıyla çocuklara ve gençlere birtakım evrensel mesajlar verdiğini görüyoruz. Yazar eserlerinde bilimin yeni silahlar üretmek için değil, dünyayı daha iyi bir hale getirmek için kullanılması gerektiğini vurguluyor.

Gülten Dayıoğlu'nun daha seksenlerin başında fantastik çocuk romanı yazmaya başlaması aslında birçok çocuğun da fantastiğe olan ilgisinin başlangıç noktasıdır. Çünkü incelediğimiz eserlerde de görüyoruz ki o dönemde çok satan çocuk romanları arasında sadece Gülten Dayıoğlu'nun

eserleri fantastik türde yazılmıştır. Günümüzde ise birçok yazar fantastik türde eserler kaleme almaktadır.

Genel olarak baktığımızda ele aldığımız eserler arasında sadece iki romanın fantastik çocuk romanı olması, bize 1980-2000 yılları arasında edebiyatımızda fantastiğin tam olarak keşfedilemediğini iki binlerden sonra ise fantastik roman sayısında büyük artış meydana geldiğini göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

“Popüler Türk Çocuk Romanlarında Çocuk İmajı ve Çocuk Eğitimi (1980-2000)” adlı çalışmamızda; ilgili yıllar arasında yazılmış, okuyucu tarafından yoğun ilgi görmüş, çok sayıda baskısı yapılmış, halen basılmaya ve okuyucuya ulaşmaya devam eden yirmi adet çocuk romanını ele aldık. İncelememizi yaparken bu romanlardaki çocuk karakterlerin aile fertleri ve dış dünya ile ilişkileri ve bu ilişkilerin onların eğitimine olan etkilerini tespit ettik. Seçtiğimiz romanlarda yaratılan çocuk karakterlerin dönemin sosyokültürel yapısından ne şekilde etkilendiğini ve bu yolla da dönemin çocuk algısının özelliklerini belirledik. İncelediğimiz popüler çocuk romanlarının sahip olduğu yapı özelliklerini irdeledik.

Seçtiğimiz romanların ana karakteri her zaman çocuk olarak belirlenmiştir. Olaylar çocuk karakterlerin etrafında inşa edilmiştir. Bu çocuk karakterlerin büyük bir bölümü ilkökul çağındadır. İncelediğimiz romanların neredeyse tamamında çocuğun okul hayatından bahsedilmiş, olayların büyük kısmı eğitim ve okul ile bağlantılı olarak kurgulanmıştır.

Eğitim konusu işlenirken eserlerin yazıldığı dönemde toplum üzerindeki etkilerini iyiden iyiye göstermeye başlayan dönemin en önemli sosyal meselelerinden göç ve gurbette yaşam konularına da değinilmiştir. Ekonomik yetersizlikler ve kan davaları sebebiyle yurtlarından göç etmek zorunda kalan ailelerin çocukları, taşındıkları şehirde birçok sorunla

karşılaşmış ve bu çocukların büyük bölümünün eğitimi aksamıştır. Bu sorunların başında ailelerin içinde bulunduğu yoksulluk ve büyük şehre uyum sorunları gelmektedir. Özellikle Gülten Dayıoğlu ve Muzaffer İzgü, incelediğimiz eserlerinde, göçün çocuk eğitimi üzerindeki olumsuz etkilerine değinmiştir.

Eserlerde çocuklarına daha iyi bir eğitim sağlamaya çalışan ailelerden bahsedilmektedir. Kaliteli eğitimin önemi vurgulanmaktadır. Özellikle, çocukların çok yönlü olarak eğitilmesi gerektiği belirtilmektedir. Romanların bir kısmında ise köylerinde eğitim gören çocukların hikâyelerine yer verilmektedir. Bu çocuk karakterler de iyi bir eğitim almayı hayal etmektedirler. Ancak köylerdeki okulların yetersizliği, kış mevsiminde yaşamı oldukça zorlaştıran tabiat ve ekonomik sebeplerle çocukların çalışmak zorunda olması, eğitime verilen önemi ister istemez ikinci plana itmektedir. Bu sorunları eserlerinde en fazla ele alan yazar Muzaffer İzgü'dür.

Romanlarda eğitim sisteminin öğrenciler üzerinde yarattığı baskı ortamına özellikle İpek Ongun'un eserlerinde yoğun olarak değinilmiştir. Şehirde yaşayan ve çocuklarından beklentisi yüksek olan ailelerin, çocukları üzerinde kurdukları baskının yine çocuklarda yarattığı yıkıcı sonuçlar ele alınmıştır. En zor karar aldıkları yaşlarda hayatları ile ilgili en önemli adımları atması gereken çocukların, bu krizi aşmak için verdikleri mücadelenin altı çizilmiştir. Ülkemizde halen yoğun şekilde tartışılan üniversiteye giriş sistemi eserlerin yazıldığı dönemde de eleştirilerin hedefindedir. Çocuklardan her zaman daha başarılı olmalarının beklenmesi, incelediğimiz eserlerde eleştirilmiştir.

Ele aldığımız eserlerde öğretmenlere çokça yer verilmiştir. Bunun temelinde gerçek hayatta da çocukların yaşamında öğretmenlerin büyük yer tutması yatmaktadır. Romanlarda öğretmen- öğrenci ilişkisi genellikle yaşanan çatışmalar aracılığıyla ele alınmıştır. Bu çatışmalar bazen öğretmenlerin hatalarından bazen de öğrencilerin hatalarından kaynaklanmaktadır. Ancak özellikle Rifat Ilgaz'ın eserlerinde öğretmene ve eğitim sistemine yönelik olarak yoğun ve sert eleştiri göze çarpmaktadır. Bu eleştiri genellikle politik temellidir. Eserlerin yazıldığı dönem olan seksenli

yıllarda ülkenin içinde bulunduğu siyasal durum nedeniyle yazar; öğretmenleri, içinde yoğun şiddet öğeleri barındıran abartılı hikâyelerle eleştirmiştir. Zaman zaman bu politik eleştirinin dozunu aştığı ve çocuk romanları için uygun olmayacak boyutlara ulaştığı görülmüştür.

İncelediğimiz eserlerdeki öğretmen öğrenci ilişkisine genel olarak baktığımızda; öğretmenlerin, öğrencilerin hayatları üzerinde nasıl belirleyici bir etkiye sahip oldukları ortaya çıkmaktadır. Eserlerin yazılış tarihlerine göre eğitim anlayışında meydana gelen değişimi görmek de mümkündür. Seksenlerin başlarında yazılan Rifat Ilgaz romanlarında daha öğretmen merkezli bir eğitim anlayışı hâkimken; daha geç dönemde yazılan İpek Ongun romanlarında eğitim, öğrenciyi merkeze almaya başlamıştır. Özellikle seksenli yıllarda yazılan eserlerde görülen ve okullarda öğrencilere uygulanan şiddet daha yakın dönemdeki eserlerde görülmemektedir.

İncelediğimiz eserler arasında çocuğun en yoğun ve derin ilişki kurduğu aile bireyi annedir. Anneler sorunlara hep daha duygusal olarak yaklaşmıştır. Çocuklarının eğitimi için bile olsa onlardan ayrılma fikri annelere hep çok zor gelmiştir.

Çocuk karakterlerin yaşı büyüdükçe anne ve çocuk arasındaki çatışmalar da artmıştır. Ergenlik sorunlarının baş gösterdiği dönemde yaşanan anlaşmazlıklara İpek Ongun'un incelediğimiz romanlarda sıkça yer verilmiştir.

Romanlardaki baba figürleri annelere göre daha otoriter ve gerçekçi olarak yaratılmıştır. İnceldiğimiz eserlerin genelinde; babalar çocuklarıyla daha az ilgilenir ve daha yüzeysel bir iletişim içindedirler. Bu durumun temelinde babaların yoğun olarak çalışmaları, hatta bazılarının çalışmak için başka şehirlerde bulunmaları yatmaktadır. Baba ve çocuk arasında yaşanan çatışmaların genelinde babanın otorite kurma çabası ve ailede babaya biçilen denetleyici rol öne çıkmaktadır. Romanlarda babalar, çocukları üzerinde otorite sağlamaya çalışırken bazen duygusal ve fiziksel şiddete başvurmuşlardır. Bu durum, çocuğun gözünde babanın saygınlığını yitirmesine sebep olmuştur.

Anne ve baba dışındaki aile bireylerine eserlerde yer verilmiştir. Özellikle kırsalda yaşayan karakterlerin büyükanne ve büyükbabalarıyla daha yoğun ilişki içinde olduğu görülmüştür. Kardeşler arasında ise büyüklerin küçüklerden sorumlu olduğu geleneksel Türk aile hiyerarşisi görülmektedir.

Çocuk ve Aile başlığı altında çocuk karakterlerin diğer aile bireyleriyle olan ilişkilerini incelediğimiz tarihsel aralıkta, toplumun çocuğa aile içinde biçtiği görevleri görmek mümkün olmuştur. Bunlar, bazen babanın yokluğunda aile reisliği yapma, bazen ailenin geçimini sağlama, bazen de kan davalarında aile için öç alma gibi görevlerdir.

Çok satan romanlarını incelediğimiz yazarlar arasında, boşanmış ya da boşanmanın eşiğinde olan ailelerin hikâyelerine en sık yer veren yazar İpek Ongun'dur. Bu hikâyelerde en fazla olumsuz etkilenen aile bireyi tabii ki çocuktur. Anne ya da babasından ayrı yaşamak zorunda kalan çocuğun bu aile bireyine duyduğu özlem eserlerde sıkça işlenmiştir. Annesinden veya babasından ayrı yaşamak zorunda kalmak çocuk karakterlerin en büyük korkusudur.

İncelediğimiz eserlerde boşanmalara oldukça sık yer verilmesinin altında seksenli yıllarda boşanmayla sonlanan evliliklerin oranında büyük bir artış görülmesi yatmaktadır. Bu büyük sosyal sorun; doğal olarak, bu sorundan en fazla etkilenen çocuklara hitap eden çocuk romanlarına da yansımıştır. Romanlarda bu soruna çocuğun gözünden bakılmaya çalışılmıştır. Boşanmaların çocukların iç dünyasında yarattığı tahribat yine çocukların bakış açısından anlatılmıştır. Bu durumun aksine birbirine sevgi ile bağlı anne ve baba karakterlere yer verilen romanlarda ise çocukların daha mutlu olduğu ve geleceğe güvenle baktığı saptanmıştır.

Çocuğun gelişiminde aile ve okul hayatının yanında dış dünya da belirleyicidir. Ele aldığımız romanlarda da çocuğun dış dünya ile etkileşim içinde olduğunu görüyoruz. Özellikle çocukların tabiatla olan ilişkisi eserlerde sıkça vurgulanmıştır. Köylerde ya da kasabalarda yaşayan çocuk karakterlerin doğa ile daha yoğun bir etkileşim içinde olduğu saptanmıştır. Şehirde yaşayan çocuklarda ise bu etkileşim oldukça kısıtlıdır.

Özellikle Gülten Dayıoğlu'nun fantastik eserlerinde insan doğa ilişkisine eleştirel bir bakış getirilmiştir. İnsanların doğayı katletmesi ve bunun sonucunda doğabilecek felaketler vurgulanmıştır. Yazar insanların doğanın kaynaklarına ne kadar bağımlı olduğunun altını çizerek, çocuklarda doğa ile dost bir anlayış yaratmaya çalışmıştır. Çocukların hayvanlarla olan ilişkisi de romanlarda kendisine sıkça yer bulmuştur. Köylerde yaşayan çocukların hayvanlarla olan ilişkisi genellikle yaşamsal ihtiyaçların karşılanması çerçevesindedir. Şehirde yaşayan çocuklar ise hayvanlara daha uzaktır. Ancak şehrin kenar mahallelerinde yaşayan çocuklar, sokak hayvanlarıyla zaman geçirebilmektedir.

Romanlarda çocuk karakterlerin birbirleriyle kurdukları arkadaşlık ilişkileri de yoğun şekilde işlenmiştir. Bu arkadaşlık ilişkilerinde arkadaşlara duyulan sevgi ve güven, arkadaşlar arasındaki yardımlaşma ele birlikte yaşanan maceralar ön plana çıkmaktadır. Çocukların yeni girdikleri ortamlara uyum sağlamakta yaşadıkları sorunlar birçok romanda işlenmiştir. Özellikle çeşitli sebeplerle göç etmek zorunda kalan ailelerin çocukları arkadaş edinmede büyük problemlerle karşılaşmışlardır.

İncelediğimiz eserlerde, kurulan arkadaşlık ilişkilerinin genellikle olumlu sonuçlar doğurduğu görülmektedir. Romanların tamamında genel olarak arkadaşlıkla ilgili olumlu bir tablo ortaya konulmuştur. Arkadaşlar arasında yaşanabilecek sorunlardan çok az bahsedilmiştir.

İncelediğimiz eserlerin birçoğu yazıldıkları dönemin popüler kültür ürünlerinin izlerini taşımaktadır. Eserlerde dönemin popüler marka tercihlerine ve moda kıyafetlerine sıkça değinilmiştir. Özellikle İpek Ongun'un incelediğimiz eserlerinde, moda olana, popülerliğe ve estetik açıdan güzel kabul edilme çabasına çok sık yer verildiği görülmüştür. Fiziksel görünüşe verilen önemin bu kadar yoğun vurgulanması eserin olumsuz yönde en fazla eleştirilebilecek özelliğidir. Bu eserlerin yazarın en çok okunan eserleri arasında olması dönemin çocuklarının içinde bulunduğu ortamı da özetler niteliktedir. Arkadaşlar arasında sevilen, saygı duyulan bir kişi olmanın yolunun modaya ve popüler kültürün dayattığı fiziksel özelliklere uygun olmaktan geçiyor olması toplum için önemli bir sorundur.

Gülten Dayıoğlu'nun bazı eserlerinde ise öncelikle büyük şehirleri etkisi altına alan tüketim çılgınlığı ve savurganlık eleştirilmiştir. İnsanların ihtiyacı olandan fazlasına sahip olma çabasının anlamsızlığı vurgulanmıştır.

Eserlerin yazıldığı dönem aralığında televizyon, her geçen gün çocuklar üzerindeki etkisini arttırmıştır. Bunun sonucu olarak da televizyonlardaki *Cosby Baba* gibi popüler karakterler, romanlarda da kendilerine yer bulmuştur.

Ele aldığımız dönem itibariyle toplumun ekonomik buhranlarla sık sık yüzleşmesi, eserlerin de neredeyse tamamında maddi imkânsızlıklardan doğan sorunlara ve bu sorunların çocukların hayatlarında yarattığı olumsuz sonuçlara yer verilmesine neden olmuştur. Maddi imkânsızlıklar nedeniyle karnını doyuramayan, sağlık hizmetlerinden yararlanamayan, eğitim göremeyen, ailesiyle birlikte memleketlerinden göç eden, ailesinin geçimini sağlamak için çok zor şartlarda çalışmak zorunda olan birçok çocuk karaktere özellikle Muzaffer İzgü ve Gülten Dayıoğlu'nun eserlerinde yer verilmiştir. Bu durum yazarların toplumun en büyük sorunu olarak ekonomik problemleri gördüğünü kanıtlar niteliktedir.

Günümüzde de toplumların en önemli sorunlarından olan şiddet, incelediğimiz eserlerin çoğunda kendine yer bulmuştur. Bu durumun temelinde eserlerin yazıldığı dönemde toplumun ve dolayısıyla çocukların şiddetle çok sık yüz yüze gelmesi yatmaktadır. Ele aldığımız romanlarda şiddetin her türüsüne yer verilmiştir. Çocuk karakterler, bazen şiddetin uygulayıcısı bazen de şiddete maruz kalan konumunda tasvir edilmiştir. Ancak incelediğimiz romanların hiçbirinde şiddet kabul edilebilir olarak gösterilmemiştir. Yazarlar eserlerinde şiddeti işlerken bunun temel sorumlusu olarak yetişkinleri göstermiş ve onları eleştirmiştir. Gülten Dayıoğlu eserlerinde çocuklara yönelik olarak, şiddetin ve savaşların anlamsızlığını vurgulayan mesajlar vermiştir. Rifat Ilgaz'ın eserlerindeki fiziksel ve psikolojik şiddetin sansürsüzlüğü ve yoğunluğu ise dikkat çekicidir.

Köylü ve şehirli çocuk imajına, incelediğimiz eserlerde zaman zaman birlikte ve karşılaştırmalı olarak bazen de tek tek yer verilmiştir. Köylü çocukların doğayla ve diğer çocuklarla daha samimi olan ilişkilerinin yanında

şehirli çocukların yaşadıkları yalnızlık göze çarpmaktadır. Ayrıca hikâye akışı içinde köyden şehre göçen çocukların yaşantılarında meydana gelen değişiklik de ele alınmıştır. Çocukların bu yeni ortama ve yaşama biçimine alışmaya çalışmaları, sancılı bir süreci beraberinde getirmiştir. Şehre göç etmiş olmanın köylü çocuk üzerindeki etkilerinin ele alınması; çocuk romanlarının toplumun içinde bulunduğu sosyal değişimlere gösterdiği tepkinin kanıtıdır.

Yaşanan maddi imkânsızlıkların ve çocuk üzerindeki toplum algısının sonucu olarak incelediğimiz romanlardaki çocuk karakterlerin bir bölümünün iş hayatına atıldığı gözlemlenmiştir. Kırsalda yaşayan çocukların tarım ve hayvancılıkta ailelerine yardımcı olarak çalıştığı görülürken, büyük şehirlerin gecekondulu mahallelerinde yaşayan çocukların; hamallık, çöp toplayıcılığı, seyyar satıcılık gibi işler yaptığı, hatta Muzaffer İzgü'nün *Bacaksız Sigara Kaçakçısı* adlı romanında olduğu gibi kaçakçılık gibi yasadışı bir alanda çalıştığı görülmüştür. Özellikle seksenli yıllarda yazılan eserlerde toplumun çocukların çalışmasını gayet olağan bir durum olarak gördüğü anlatılmıştır. Hatta Muzaffer İzgü'nün *Korkak Kahraman* adlı eserinde çalışmak istemeyen çocuk karakterin annesi ve tanıdıkları tarafından tembellikle suçlandığından da söz edilmiştir. Ancak genel olarak eserlerini incelediğimiz yazarlar, çocukların çalışmak zorunda oluşunun onların gelişimini ve eğitim hayatını olumsuz yönde etkilediğinden bahsetmiştir.

İncelediğimiz popüler çocuk romanları yapı özellikleri bakımından büyük bir benzerlik göstermektedir. Eserlerin yazımında tercih edilen anlatıcı ve bakış açısı ile anlatım teknikleri dönemin çocuk romanı yazımının teknik özelliklerini ortaya koymasından açısından değerlidir.

Yapı özellikleri bakımından incelediğimiz yirmi çocuk romanının on dördü 3. tekil kişi anlatıcıyla ve tanrısal bakış açısıyla kaleme alınırken; geriye kalan altı çocuk romanı 1. tekil kişi anlatıcı ve kahraman bakış açısıyla yazılmıştır. Tanrısal bakış açısı kullanılarak 3. tekil kişi ağızından yazılan eserlerin çok sayıda olması; yazarların görünen ya da görünmeyen her şeye hâkim olma isteğini göstermektedir. Yazar bu sayede istediği her detayı

okuyucusuna aktarırken, çocuk okuyucusuna karşı daha açık ve anlaşılır olabilmeyi de amaçlamıştır.

Kahraman bakış açısının ve 1. tekil kişi anlatıcının tercih edildiği çocuk romanlarında ise yazarların çocuk kahramanların gözünden yaşananları tahlil etmeleri, çocukların iç dünyalarını daha samimi bir şekilde eserlerine yansıtmasını sağlamıştır.

Romanlarda, hitap ettikleri yaş grubu nedeniyle genellikle daha kolay anlaşılabilen, okuyucuyu zorlamayan anlatım teknikleri tercih edilmiştir. Bu teknikler: anlatma- gösterme tekniği, tasvir (betimleme) tekniği, mektup tekniği, özetleme tekniği, diyalog tekniği ve iç çözümleme tekniğidir.

Günümüz çocuk romancılığında her geçen gün gücünü arttıran fantastik çocuk romanları 1980- 2000 yıllarında yeni yeni popüler olmaya başlamıştır. Gülten Dayıoğlu'nun bu dönemde yazdığı iki çocuk romanı fantastik türün popüler örneklerindedir ve fantastik çocuk romanlarının yükselişinin habercisi olarak nitelendirilebilir.

Elde ettiğimiz bütün tespitlere genel olarak baktığımızda incelediğimiz yirmi popüler çocuk romanının yazıldıkları dönemin birçok toplumsal özelliğini yansıttığını, ele aldığımız dönemin dahi ilk yarısıyla ikinci yarısı arasında çocuğa bakışta büyük farklılıkların olduğunu, bunun temelinde ise dünyadaki gelişmelerin etkisiyle, çok hızlı bir şekilde değişen toplumsal yapının yattığını görüyoruz.

Öneriler:

“Popüler Türk Çocuk Romanlarında Çocuk Eğitimi ve Çocuk İmajı (1980- 2000)” isimli çalışmamızı yaparken, popüler çocuk romanlarının özellikleri üzerine detaylı bir çalışmaya ihtiyaç duyulduğunu gördük.

Fantastik çocuk romanlarının çocuk okuyucular üzerindeki etkisini her geçen gün arttırması sebebiyle bu alanda daha fazla çalışma yapılabilir.

KAYNAKÇA

- ADEM, M. (1997). *Ulusal Eğitim Politikamız Nasıl Olmalıdır?. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. Cilt:52, Sayı:1, 51-65.
- AHIOĞLU, N. Ve GÜNEY N. (2007). *Popüler Kültür ve Çocuk*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- AKBAŞ, O. *Dünyada ve Türkiye’de Çocuk Edebiyatının Gelişimi*. http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20EDEBIYATI/onur_akbas_turkiyede_ve_dunyada_cocuk_edebiyatinin_gelisimi.pdf adresinden 8 Ocak 2013’te alınmıştır.
- AKIN, H. (2009). *Milli Edebiyat Dönemi Romanlarında Çocuk Eğitimi*. *Turkish Studies*. Cilt:4, Sayı:8, 427-441.
- AYDOĞAN, E. (2004). *1980’den Günümüze Türkiye’de Enflasyon Serüveni*. *Yönetim ve Ekonomi*. Cilt:11, Sayı:1, 91-110.
- AYSEL, İ. (2009). *Fakir Baykurt’un Eserlerinde Modernleşme ve Göç Olgusunun Sosyolojik Analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- BİNAY, A. (2010). *Tüketim Vasıtasıyla Oluşturulan Postmodern Kimlikler*. *Global Media Journal*. Cilt: 1, Sayı: 1, 18- 31.
- ÇELİK, F. (2007). *Türkiye’de İç Göçler 1980-2000*. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Sayı: 22, 87-109.
- DAYIOĞLU, G. (2000). *Parbat Dağının Esrarı*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- DAYIOĞLU, G. (2011). *Ben Büyüyünce*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- DAYIOĞLU, G. (2011). *Yurdumu Özledim*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- DAYIOĞLU, G. (2011). *Işın Çağı Çocukları*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- DAYIOĞLU, G. (2011). *Tuna’dan Uçan Kuş*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- DÖLEK, S. (2010). *Arkadaşım Dede*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- ECEVİT, Y. (2009). *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- EROL, N. (2011). *Toplumsal Değişme ve Eğitim: Temel İlişkiler, Çelişkiler, Tartışmalar*. *Akademik Bakış*. Cilt:5, Sayı:9,109-122.
- ERTÜRK, N. (2011). *Moda Kavramı, Moda Kuramları ve Güncel Moda Eğilimi Çalışmaları*. *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi*. Mayıs 2011.
- ESKİCUMALI, A. (2003). *Eğitim ve Toplumsal Değişme:Türkiye’nin Değişim Sürecinde Eğitimin Rolü, 1923-1946*. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*. Cilt: 19, Sayı:2, 15-28.

- EŞİTGİN, D. (2004). "Popüler Kültür Aralığından Edebiyata Bakmak". *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*. Sayı: 57, 24.
- GÜNERİ FİRLAR, B. Ve DÜNDAR, İ. P. (2007). *Gazete Reklamlarının Gençler Üzerindeki Etkisi*. *Bilgi-Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı: 40, 17-33.
- GÜNGÖRMÜŞ, O. (1990). *Baba Çocuk İlişkisi, Ana- Baba Okulu*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- GÜRBİLEK, N. (2009). *Vitrinde Yaşamak*. İstanbul: Metis Yayınları.
- GÜRBİLEK, N. (2004). *Kötü Çocuk Türk*. İstanbul: Metis Yayınları.
- GÜRŞİMŞEK, İ. Ve KEFİ, S. Ve GİRGİN, G. (2007). *Okul Öncesi Eğitime Babaların Katılım Düzeyi İle İlgili Değişkenlerin İncelenmesi*. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Sayı: 33, 181-191.
- HATUN, Ş. (2003). *Yoksulluk ve Çocuklar Üzerine Etkileri*. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*. Sayı: 46, 251- 260.
- ILGAZ, R. (2011). *Bacaksız Sigara Kaçakçısı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ILGAZ, R. (2011). *Bacaksız Okulda*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ILGAZ, R. (2011). *Bacaksız Paralı Atlet*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İTÜ VAKFI. (2013). *Mekânsal Bir Sentez: Türkiye*. TÜ Vakfı Yayınları. İstanbul.
- İZGÜ, M. (2006). *Korkak Kahraman*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- İZGÜ, M. (2010). *Can Dayım*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- İZGÜ, M. (2011). *Karlı Yollarda*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- İZGÜ, M. (1999). *Bülbül Düdük*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- İZGÜ, M. (2009). *Çizmeli Osman*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- KARASAR, N. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- KIRMIZI, M. (2012). *Tüketim Kültüründe Çocuk ve Gençlik Pazarı*. http://www.toplumicinsehircilik.org/documant/Genclik_%20Tuketim_Medya_MericKirmizi.pdf adresinden 8 Nisan 2015'te alınmıştır.
- KUTLU, A. (2009). *Merhaba Sevgi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- MORAN, B. (2008). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- MORAN, B. (2009). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 3*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- MORAN, B. (2008). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- NEYDİM, N. (2004). *Popüler Çocuk Kitapları ve Medyasının Çocuk Kültürüne Etkilerine Sosyolojik Gerçeklikler Açısından Bakış. Bilim ve Aklın Aydınlığında Bilim*. Sayı: 57, 76-79.
- SAĞLIK, Ş. (2010). *Popüler Roman Estetik Roman*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- SEVER, S.(2008). *Çocuk ve Edebiyat*. İzmir: Tudem Yayıncılık.
- SEVER, S.(2002). *Çocuk Kitaplarına Yansıtılan Şiddet. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. Cilt: 35, Sayı:1-2, 25-37.
- STOREY, J. (2000). *Popüler Kültür Çalışmaları*. İstanbul: Babil Yayınları.
- TEKİN, M. (2003). *Roman Sanatı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- OĞUZKAN, F. (2000). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- OKTAY, A. (1993). *Türkiye’de Popüler Kültür*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ONGUN, İ. (2010). *Bir Genç Kızın Gizli Defteri*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- ONGUN, İ. (2011). *Mektup Arkadaşları*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- ONGUN, İ. (2011). *Afacanlar Çetesi*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- ONGUN, İ. (2008). *Yaş On Yedi*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- ONGUN, İ. (2010). *Bir Kamp Arkadaşları*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- ÖÇALAN, M. (2006). *Çocuk Algılamasında İmgelerin Önemi, Eğitimbilimsel Açıdan Çocuk Edebiyatında İmge Kullanımı. Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi*.<http://www.turkoloji.cukurova.edu.tr/>. adresinden 1 Nisan 2012’de alınmıştır.
- ÖRMECİ, O. (2008). *Popüler Kültür*. Ankara: Elips Kitap.
- ÖZGAN, H. Ve ARSLAN, M.C. ve KARA, M. (2014). *Popüler Kültürün Öğrenci Davranışları Üzerinde Algılanan Etkileri. EKEV Akademi Dergisi*.
- TOTAN, T. Ve YÖNDEM, Z.D. (2007) *Ergenlerde Zorbalığın Anne, Baba ve Akran İlişkileri Açısından İncelenmesi. Ege Eğitim Dergisi*. Cilt:8, Sayı:2, 53-68. Yıl: 18, Sayı: 58, 469-485.
- UĞUR, V. (2010). *Türk Edebiyatında Fantastik Roman. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. Sayı:42, 133-154.
- UĞUR, V. (2011). *1980 Sonrası Türkiye’de Popüler Roman*. Türkoloji Sempozyumunda Sunuldu, Adana.

YALÇIN, A. ve AYTAŞ, G. (2005). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

YEŞİLDAĞ, E. (2010). Ailede Anelik ve Babalık Rollerinin Çocuğun Kişilik Gelişimine Etkisi. İstanbul.